

Алғы сөз

«Өлкетану әдебиеттерін насихаттауға арналған көмек құралы» атты библиографиялық әдебиеттер көрсеткішін Н.В.Гоголь атындағы облыстық ғылыми-әмбебап кітапханасы 1971 жылдан бастап жыл сайын құрастырып шығарады.

Бұл көрсеткіште облысымыздың тарихындағы, экономикасы мен мәдениетіндегі көрнекті даталарға, белгілі қоғам қайраткерлерінің мерейтойлық даталарына қысқаша анықтама жазылып, әдебиеттердің ұсыныстық тізімі беріледі.

Көрсеткіш материалдары хронология бойынша тізілген және де «Анықтамасыз және әдебиеттер тізімісіз қосымша даталар» тізімі бар. Айы мен күні белгісіз даталарды кітапханаларда жыл бойында қашанда болса атап өтуге болады.

Материалдарды жинақтауда Н.В.Гоголь атындағы кітапхананың каталогы, өлкетану картотекасы мен электрондық өлкетану каталогы пайдаланылды.

Әдебиеттер тізімін кейінгі кітаптармен және мерзімді басылымдар материалдарымен толықтырып отыру қажет.

Көрсеткіш қазақ және орыс тілдерінде жасалған, кітапханашыларға, оқырмандарға, барша өлкетану әдебиеттерін насихаттаушыларға арналған.

Аталып өтілетін даталар

4 ақпан 1940- 2006	ҚРҰҒА-ның корреспондент-мүшесі, медицина ғылымының докторы, белгілі ғалым-гигиенист, профессор Ғабдолла Әбдіқожаұлы Құлқыбаевтың туғанына 70 жыл
23 наурыз 1925-1983	Металлург, Қаз.ССР ҒА-ның академигі, техника ғылымының докторы, профессор, СССР Мемлекеттік сыйлықтың лауреаты Евней Арыстанұлы Бөкетовтің туғанына 85 жыл
29 наурыз 1950	Ақын Серік Ақсұңқарұлының туғанына 60 жыл
25 сәуір 1895-1937	Қоғам қайраткері Нығмет Нұрмақұлының туғанына 115 жыл
5 мамыр 1940	Жазушы Өмір Кәріпұлының туғанына 70 жыл
18 мамыр 1885-1955	Халық ақыны Қайып Айнабекұлының туғанына 125 жыл
25 мамыр 1925	Даңқ орденінің толық иегері, Қарағанды қаласының құрметті азаматы Иван Андреевич Карабановтың туғанына 85 жыл
Мамыр 1975	Ұлы Отан соғысында қаза тапқан қарағандылық жауынгерлер мемориалының ашылуына 35 жыл; 1980 жылы Жеңіс паркі ашылды
1 маусым 1950	ҚР халық артисі Қайрат Байбосыновтың туғанына 60 жыл
19 маусым 1900-1938	Қазақ жазушысы Хамза Жүсіпбековтың туғанына 110 жыл
30-31 - тамыз 1935	Стаханов қозғалысының басталуы 75 жыл; 26 қыркүйек Т.Күзембаевтың бригадасы (бадам)көмір жөнінен Қарағанды бассейнінің рекордын жасағанына 75 жыл; 7-9 желтоқсан облыс стахановшыларының алғашқы слеті 75 жыл
Тамыз 1850-1946	Қазақ халық ақыны Дөскей Әлімбаевтың туғанына 160 жыл
1 қыркүйек 1950	Қарағанды Мемлекеттік Медицина академиясының ашылуына 60 жыл
қыркүйек 2005	Ұлытауда «Қазақстан мемлекеттігінің тұтастығы мен халықтар бірлігі» монументі орнатылғанына 5 жыл
1 қазан 1945	Теміртау қаласының құрылғанына 65 жыл; 3 шілде 1960 Қарағанды металлургия заводының 1-домнасы іске қосылып, алғашқы Қазақстан шойыны алынғанына 50 жыл
7 қараша 1930-1986	Ақын Еркеш Ибраһимнің (Ебікенов) туғанына 80 жыл
15 қараша 1915-1987	Травматолог-ортопед, медицина ғылымының докторы, профессор, Қаз.ССР-інің еңбек сіңірген дәрігері Хафиз Жаңабайұлы Мақажановтың туғанына 95 жыл
20 қараша 1920	Ақын Жаппар Өмірбекұлының туғанына 90 жыл
29 қараша 1990	«Ұлытау» мемлекеттік тарихи-өлкетану және табиғи қорық-музейінің ашылғанына 20 жыл
8 желтоқсан 1960	Жезқазған қаласында телестудия жұмыс істей бастады 50 жыл
17 желтоқсан 1930	Қарқаралы ауданының құрылғанына 80 жыл
27 желтоқсан 1915-2006	Тау-кен ісі саласындағы ғалым, техника ғылымының докторы, профессор, Қаз. ССР ҒА-ның академигі, Социалистік Еңбек Ері, Қаз. ССР Мемлекеттік сыйлықтың лауреаты Әбілқас Сағыновтың туғанына 95 жыл
28 желтоқсан 1940	Осакаров ауданының құрылғанына 70 жыл
1665-1765	Мемлекет және қоғам қайраткері Қазыбек би Келдібекұлының туғанына 345 жыл
1815-1862	Композитор, күйші, шертпе күй орындау шебері Тәттімбет Қазанғапұлының туғанына 195 жыл
1850-1922	Күйші Қыздарбектің туғанына 160 жыл

1860-1918	Халық ақыны Нарманбет Орманбетұлының туғанына 150 жыл
1865-1952	Қазақ халық ақыны, әнші, композитор Шашубай Қошқарбайұлының туғанына 145 жыл
1880-1921	Қазақ халық композиторы, әнші Мәди Бәпиұлының туғанына 130 жыл, әншінің 125 жылдығына арналған І республикалық дәстүрлі әншілер конкурсына 5 жыл (2005)
1880-1954	Халық ақыны Ілияс Манкіұлының туғанына 130 жыл
1885-1937	Әлімбеков Имам туғанына 125 жыл
1895-1938	Айбасов Бірмұхамед туғанына 115 жыл
1920-1997	Мәдениет қайраткері Мақат Рымжанұлы Рымжановтың туғанына 90 жыл
1920-1948	Жазушы Жылқыбай Нұрбекұлының туғанына 90 жыл
1920-1976	Ақын Қабыкен Мұқышевтың туғанына 90 жыл
1920	Ғалым-экономист, экономика ғылымдарының докторы, профессор Талғат Абдрахманұлы Абдразаковтың туғанына 90 жыл
1940	Омарбекұлы Мақсым туғанына 70 жыл

4 ақпан 1940 – ҚРҰҒА-ның корреспондент-мүшесі, медицина ғылымының докторы, белгілі ғалым-гигиенист, профессор Ғабдолла Әбдіқожаұлы Құлқыбаевтың туғанына 70 жыл

Ғабдолла Әбдіқожаұлы Құлқыбаев 1940 жылы 4 ақпанда Қарағанды облысы Жаңаарқа ауданы, С.Сейфуллин атындағы кеңшарда дүниеге келген.

1957 жылы Қарағанды мемлекеттік медицина институтының емдеу факультетіне түсті. 1969 жылы осы институттың аспирантурасын ойдағыдай аяқтап, кандидаттық диссертация қорғады.

1966 жылдан 1978 жылдар арасында ҚММИ ассистент, доцент қызметтерін атқарды.

1969 жылы Ғ.Ә.Құлқыбаев «Бауырдың функционалдық жағдайының жас ерекшеліктері» тақырыбына кандидаттық диссертация қорғады.

1979-1981 ж.ж. ҚР ДМ жаңадан құрылған кардиология Институтында директор болып істеді. Кардиология Институтының бірінші директоры және негізін қалаушы ретінде ұзақ мерзімді ғылыми бағдарлама әзірледі, ол бүгінгі таңға дейін өз мәнісін жоғалтқан жоқ.

1982 жылдан 1989 жылдар аралығында КСРО МҒА тамақтанудың аймақтық проблемалары институты мен өлкелік паталогиялар институтында лаборатория және бөлімше меңгерушісі қызметтерін атқарды.

1990 жылы ол «Фосфор өндірісіндегі зиянды заттармен уланудың патогенезіне, алдын-алуына және емдеуіндегі тамақтану факторының ролі» тақырыбында докторлық диссертация қорғады.

1990 жылы Ғ.Ә.Құлқыбаев ҚР ҰҒА еңбек гигиенасы мен физиологиясы институтында директор болып сайланды. Осы кезден бастап Ғ.Ә.Құлқыбаевтың – ғалым, жетекші және медицина ғылымын ұйымдастырушы ретінде көпқырлы дарындылығы ерекше айқын байқалды. Мұнда жүргізілетін жүргізілетін ғылыми зерттеулердің ауқымы кенейді. Ғ.Ә.Құлқыбаевтың тікелей араласуымен институтта экологияның медициналық-гигиеналық проблемалары бөлімі ашылды, әрі табысты жұмыс істеуде.

Ғ.Ә.Құлқыбаев 300-ге жуық ғылыми еңбектің авторы, оның 30-ы шетелдерде жарық көрген, 10 монография шығарылып, өзінің редакциясында 14 ғылыми еңбектер жинағын жарыққа шығарды. Сонымен қатар, «Профпатология жетекші құралы» және «Еңбек гигиенасы жетекші құралы» дайындалды. Ресей мен Қазақстан бойынша 8 авторлық куәлік пен патенттер иегері. Шетелдердегі бірнеше ғылыми журналдың редакциялық алқа мүшесі. Ғылыми ізденістермен қатар жоғары оқу орындарында жастардың тәлім-тәрбиесімен шұғылданып, дәріс берді. Сол себепті 1992 жылы «Гигиена» мамандығы бойыншы профессор ғылыми атағын иеленді.

Профессор Ғ.Ә.Құлқыбаев 18 ғылым докторы мен 34 маедицина ғылымдарының кандидатын дайындады. Оның оқушылары республикада кафедраларды, ғылыми лабораторияларды басқаруда.

Қазақстан ғылымын дамытудағы Ғ.Ә.Құлқыбаев еңбегі өзіндік бағасын алды, ол Қазақстан Республикасы Ұлттық Ғылым академиясының мүше-корреспонденті (1995), профилактикалық медицина академиясының академигі (1996), Қазақстан Ғылым Академиясы Президиумының мүшесі (1999), Ол ҚР дарынды ғалымдарына арналған мемлекеттік стипендияның иегері (1997), ҚР ҰҒА Президиумының, ҚР Ғ және ЖБМ жоғарғы ғылыми-техникалық Кеңесінің мүшесі.

Ғ.Ә.Құлқыбаев үлкен ғылыми-қоғамдық жұмыстар атқарды. Ол 14.00.07. «Гигиена» мамандығы бойынша докторлық және кандидаттық диссертациялар қорғау жөніндегі Диссертациялық Кеңестің Төрағасы, физиологтардың Республикалық қоғамның вице-президенті, «седицина труда и прмышленная экология» және «Известия МН и АМ РК» журналдарының редакциялық кеңесінің мүшесі, «Медицина и экология», «Здоровья и болезнь» журналдарының редакциялық коллегиясының мүшесі, «Қазақстан Денсаулығы», «Гигиена, эпидемиология және иммунология», Астана (Медицина) журналдарының редакциялық кеңесінің мүшесі.

Ғ.Ә.Құлқыбаевтың қайраткерлігін өкімет әділ бағалаған. Ғылыми, методикалық жұмыстарда, денсаулық сақтау мекемелерімен белсенді жұмыстар мен сауықтыру шараларын енгізуде мамандар дайындауда табысты еңбегі үшін Ғ.Ә.Құлқыбаев «Әль-Фараби», «Тың жерлерді игергені үшін», «Еңбек ардагері» медальдарымен, «Денсаулық сақтау ісі үздігі» белгісімен және құрмет грамотасымен марапатталды.

Қазақстан Республикасы Ұлттық Ғылым Академиясының академигі, медицина ғылымдарының докторы, профессор, Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрлігінің Еңбек гигиенасы және кәсіби аурулар Ұлттық Ортапығының құрметті директоры, докторлық және кандидаттық диссертацияларды қорғау жөніндегі диссертациялық кеңестің төрағасы, Қарағанды қаласының және Қарағанды облысы Жаңаарқа ауданының Құрметті азаматы Ғ.Ә.Құлқыбаев 2006 жылы наурызда 66 жасқа қараған шағында тосыннан қайтыс болды.

Әдебиеттер:

Құлқыбаев, Ғ. Ақселеу асулары: Жазушы, Ғалым Ақселеу Сейдімбек - 60 жаста // Орт. Қазақстан.- 2002.- 23 қараша.-8 б.

Құлқыбаев Ғ. Артриттер мен артроздар. - Алматы : Қазақстан, 1986. - 64 б. - (Денсаулық - зор байлық)

Құлқыбаев Ғ. Институтқа мәңгі қарыздармын // Орт. Қазақстан.- 2000.- 4 қазан

Құлқыбаев Ғ.Ә. Қазақ тілінің дыбыс жүйесі (физиологиялық зерттеудің нәтижесі)/ Ғ. Ә. Құлқыбаев, Р. Бұласай. - Қарағанды : Санат, 2003. - 145 б.

Құлқыбаев Ғ. Ол - хан батыры Қабанбай суреті емес: Жаңғырық // Орт. Қазақстан.- 2001.- 10 қаңтар

Құлқыбаев Ғ.Ә. Рухани аға әрі сырласым болатын: Жазушы Ж.Бектұровтың туғанына - 90 жыл // Орт. Қазақстан.- 2002.- 11 желтоосан.-9 б.

Құлқыбаев Ғ.Ә. Ұлттық орталық ұлт денсаулығын көксейді: ҚР денсаулық сақтау министрлігінің Еңбек гигиенасы және кәсіби аурулар ұлттық орталығының дир. Ғ.Ә.Құлқыбаевпен әңгіме / Әңгімелескен Д.Мақаш // Орт. Қазақстан.- 2002.- 30 қараша.-6 б.

Құлқыбаев Ғ. Ұлы ұлттық ұлына ұсақ болу ұят-ты...: Профессордың аузынан шашылып түскен тіркестер // Орт. Қазақстан.- 2000.- 2 ақпан

Ол туралы әдебиеттер:

Абдрахманов О.А. Альгология: [оқулық] / О.А.; ред. басқ. Ғ.Ә. Құлқыбаев.- Қарағанды: Санат, [1997].- 398 б.

Айтұлы Н. Халқыңа керек едің: Ғабдолла Құлқыбаевтың рухына // Орт.Қазақстан.- 2006.- 20 сәуір.-13 б.

Ақсұңқарұлы С. Асау ағынның тұнығы сом алтынның сынығы академик Ғ.Құлқыбаевтың есімін ел жадында қалдырудың қам-қаракеттеріне кірісуіміз керек: тағзым // Орт.Қазақстан.- 2006.- 25 сәуір.- 8 б.

Ақсұңқарұлы С. Профессор: [Өлең]// Орт. Қазақстан.- 2000.-2 ақпан

Ақсұңқарұлы С. Ұрпактікі - мына жатқан қара жер:// Қазақ әдебиеті.- Алматы, 2002.- 3 мамыр (№18).-6, 7 б.

Алдашев А. Сегіз қырлы, бір сырлы: жақсының аты өлмейді // Орт.Қазақстан.- 2007.- 17 наурыз.-4 б.

Аманжолұлы І. Алаштың академигі еді: тағзым // Орт.Қазақстан.- 2007.- 31 наурыз.- 5 б.

Аманжол І. Тұлпардың тұяғы: [Профессор Қ.Ә.Құлқыбаев туралы] // Азия Транзит.- 2000.-№1.-26 б.

Әбілдин Қ. Есте сақталар ерен тұлға: тағзым // Орт.Қазақстан.- 2006.- 5 қыркүйек.-9 б.

Әлиақпаров М. Әттеген-ай!: тағзым // Орт.Қазақстан.- 2006.- 21 қыркүйек.-6 б.

Әшімұлы Б. Академиядағы алқалы жиын: конференция // Орт.Қазақстан.- 2005.- 27 қазан.-9 б.

Бөкетов Қ. Әмбебап академик еді: тағзым // Орт.Қазақстан.- 2006.- 20 сәуір.-12 б.

Ғабдулла Абдыкожаевич Құлқыбаев.- Қарағанда: Санат, 2001.- 89 с.

Ғабдолла Әбдікожаұлы Құлқыбаев: [некролог] //Орт.Қазақстан.- 2006.- 18 наурыз.-15 б.

Дахбайұлы Б. Алдырмаған аяқтан көкжалым ең.: акедемик Ғ.Құлқыбаевты аңсау // Орт.Қазақстан.- 2006.- 20 сәуір.-13 б.

Дүйсембин К. Жігіттің сұлтаны еді: жақсының аты өлмейді // Орт.Қазақстан.-2007.- 17 наурыз.-4 б.

Дүйсенов М. "Кездесулер": [Профессор Ғ.Ә.Құлқыбаев туралы естелік]// Азия Транзит.- 2000.- №1.-28 б.

Жәлел О. Шырқаған әнұраным - Қаракесек // Балқантау.- Қарағанды, 2006.- 26 қаңтар.-6 б.

Игенберлин Е. Қош, Ғабдолла!: медицина ғылымдарының докторы Ғабдолла Әбдікожаұлы Құлқыбаевтың азасы // Орт.Қазақстан.- 2006.- 20 сәуір.-12 б.

Қирабаев С. Қабыкенім менің // Орталық Қазақстан. - 2009. - 17 наурыз (№ 39). - 3 б.

Молдахметов З. Академик Құлқыбаевты құрметтейік: ұсыныс // Орт.Қазақстан.- 2006.- 4 қараша.-5 б.

Мұсабеков Б. Бір туар: тағзым //Орт.Қазақстан.- 2008.- 15 наурыз.-5 б.

Өмірдерек: Профессор Ғ.Ә.Құлқыбаев туралы // Орт. Қазақстан.- 2000.- 2 ақпан

Сейдімбек А. Халықтың Ғабдолласы // Орт.Қазақстан.- 2006.- 20 сәуір.-13 б.

Тәмен А. Ғалымға арналған көрме // Орт.Қазақстан. - 2008. - 8 сәуір (№55-56) . - 9 б.

Тәмен А. Тұлға: тағзым // Орт.Қазақстан.- 2007.- 31 наурыз.-5 б.

23 наурыз 1925 - Metallург, Қаз.ССР ҒА-ның академигі, техника ғылымының докторы, профессор, СССР Мемлекеттік сыйлықтың лауреаты Евней Арыстанұлы Бөкетовтің туғанына 85 жыл

ҚРҒА-ның академигі Евней Арыстанұлы Бөкетов – жеңіл, асыл, шашыранды және ауыр металдар металлургиясы мен химиясы салалары бойынша атақты металлург-ғалым және физик-химик, күлі көп көмірден сұйық отын алуды ұйымдастырушы. Қазақстандағы ғылым мен жоғарғы оқуды ірі ұйымдастырушылардың бірі, жазушы, аудармашы және әдебиет сыншысы.

Е.А.Бөкетов 1925 жылдың 23 наурызында Солтүстік Қазақстан облысының Октябрь ауданындағы (қазіргі Сергеев) ауданындағы Бағанаты ауылында дүниеге келген. Әкесі Арыстан малшы-шаруа болған, етікшілікпен айналысқан, кейіннен совхоз бен колхозда жұмысшы болып істеген, ал шешесі Балтай үй шаруасы және балаларды тәрбиелеумен айналысқан.

Отызыншы жылдардың басында Қазақстанда егіс шықпай қалды. Осы кезде Бөкетовтардың жанұясы орыс мекендеріне тереңдей жол тартты, сөйтіп Ресейдің Қорған облысындағы Мокроусов ауданына қарасты Кіші Кизак деревнясынан баспана тапты. Евней оқуды 1931 жылы әуелі Кіші Кизак деревнясындағы мектепте бастады, одан соң 4-класты Макушин егін совхозындағы мектепте оқыды. Осында әкесі қара жұмысшы болып істейтін. Бұдан соң ол Ыбырай ағасымен (әкесінің інісі) бірге елге, Солтүстік Қазақстан облысындағы Марьевка селосына (аудан орталығы) қайтып оралды. Осындағы мектепте 4-кластан бастап оқып, 9-класты бітірді. 1938 жылы туған жерге ата-аналары да қайтып келді. Әкесі Октябрь ауданындағы «Қызыл әлем» («Двойники» селосы) ауыл шаруашылық артеліне кірді. 1941 жылы тоғызыншы класты бітіргеннен соң әкесінің ауру болуына байланысты Евнейдің мектептегі оқуды тоқтатуына тура келді, сөйтіп ол жұмыс істей бастады. Ол Октябрь ауданындағы Соколовка, Ольгинка және Жалтыр ауылдарындағы, Двойники және Гордецк селоларындағы бастауыш және орталау мектептерде мұғалім болып қызмет атқарды. Ольгинка селосында мектептің оқу ісінің меңгерушісі де болды.

Евней мұғалім болып 1945 жылдың көктеміне дейін істеді. Бірақ осы жылдардың барлығында да оның ойынан оқуды бітіріп, аттестат алу ниеті ешқашанда шыққан жоқ еді. Бұл арманына осы 1945 жылы қолы жетты, өз бетінше дайындалып, Марьевка орта мектебінде емтихан тапсырып, кәмлеттік аттестат алды.

Евней 1939-1947 жылдары БЛКЖО қатарында болды және қай жерде де жұмыс істемесін немесе оқымасын олардағы бастауыш комсомол ұйымдарының жұмыстарына белсене қатысып отырды.

1945 жылы Е.А.Бөкетов Алматы қаласына келіп, осындағы Қазақ кен-металлургия институтының металлургия факультетіне оқуға түсті, сөйтіп оны 1950 жылы бітіріп шықты. Ол 1947 жылы БК(б)П мүшелігіне кандидат, ал 1949 жылы мүшесі болып қабылданды.

1951-1953 жылдары Е.А.Бөкетов өзі бітірген институттың (ҚазКМИ) аспирантурасында оқыды да, 1954 жылдың шілде айында Қазақ КСР Ғылым Академиясының Металлургия және кен байыту институтының біріккен ғылыми кеңесінде молибденді бөліп алу оның химиялық анализі мәселелері бойынша техника ғылымдарының кандидаты ғылыми дәрежесін алу үшін диссертация қорғап шықты.

Осыдан кейін Е.А.Бөкетовтың жоғарғы мектеп оқытушысы ретіндегі еңбек жолы басталды.

1960 жылдың басында Е.Бөкетовты Қазақ КСР Ғылым Академиясың президенті, академик Қ.И.Сәтбаев әңгімеге шақырып, Академия атынан оның жүйесінде,

республиканың елімізге белгілі өндіріс орталығындағы жаңадан ғана ашылған химия ғылымдары институтында директор болып қызмет істеуді ұсынды. Евней Арыстанұлы Сәтбаевтың ұсынысын қабыл алып, оның сенімін ақтайтындығына уәде берді. Осы қызметте 1972 жылдың наурызына дейін істеді.

Евней Арыстанұлы 1972 жылдың наурыз айында Қарағанды қаласында ашылған республикадағы екінші университеттің тұңғыш ректоры болып тағайындалды. Осы қызметте ол 1980 жылдың қаңтар айының ортасына дейін, яғни денсаулығының нашарлауына байланысты (ал шартты түрде «Өз тілегі бойынша») деген әділетсіз шешім арқылы босатқанға дейін істеді.

Университеттегі ректорлық қызметтен босағаннан соң, Е.А.Бөкетов 1980-1983 жылдары (яғни өмірінің ақырына дейін) Қазақ КСР Ғылым Академиясының Химия-металлургия институтында аға ғылыми қызметкер, лаборатория жетекшісі болып қызмет істеді.

Е.А.Бөкетов халық жадында сақтаулы. Оның жарқын бейнесі мемориалдық тақта және бейне кескіні арқылы өзі 12 жыл басқарған ҚРҒА-ның Химия-металлургия институтының фасадынан орын алды.

Қарағанды университетінде академик Е.А.Бөкетов атындағы 8 стипендия тағайындалды. 1991 жылы тамыз айында Қарағанды мемлекеттік университетіне оның алғашқы ректоры Е.А.Бөкетов есімі берілді, сонымен бірге Қарағанды қаласының Оңтүстік-Шығысындағы «Гүлдер» атты шағын ауданындағы бір көшеге Е.А.Бөкетов аты берілді.

1992 жылы маусым айында Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ-дың 20 жылдығы қарсаңында университетте Е.А.Бөкетовтің мұражайы ашылды, ал жаңа 1993 жылдың қарсаңында ҚарМУ-да және ҚРҒА-ның Орталық Қазақстан Бөлімшесінде республиканың творчество саласындағы жастарды биік парасаттылық, азаматтық негіздер рухында тәрбиелеу және оларға жәрдем және қолдау көрсету мақсатында Е.А.Бөкетов қоры құрылды.

Е.Бөкетовтің туғанына 80 жыл толуына байланысты республиканың Ескерткіштер және монументтер жөніндегі мемлекеттік комиссиясы шешімімен Қарағанды мемлекеттік университеті алдындағы алаңға ғалымға ескерткіш орнатылды. Ескерткіштің авторлары біздің жерлестеріміз - мүсінші А.Билық және сәулетші С.Мордвинцев. Ескерткіште академик дәріс кафедрасына оң қолын тіреп, ойлы көзбен бүгінгі жас ұрпаққа мерейлене қарап тұр. Тұғаның биіктігі 4,32 метр. Тұғыры қызыл граниттен жасалған. Ескерткіштің жалпы жалпы биіктігі жеті метрге жуық. 2006 жылы 14 желтоқсанда ескерткіштің ашылу салтанаты болды.

Әдебиеттер:

- Бөкетов Е. Үш сұлу: өлеңдер // Орт. Қазақстан.- 2001.-28 сәуір
- Бөкетов Қ. Академик Евней Бөкетов және "Орталық Қазақстан"// Орт. Қазақстан.- 2001.-20 маусым
- Бөкетов Х. Тау жотасының алыптары: Е.А.Бөкетовтың туғанына-75 жыл // Орт. Қазақстан.- 2000.-29 наурыз
- Букетов Е. Атан қомында туған адам: Ғылым, өнер туралы ойлар.- Алматы: Жазушы, 1975.- 140 бет.
- Букетов Е. Ағадан – ақыл, ініден - ілтипат // Білім және еңбек.–1971.- №6.- 14-15б, 20-21б.
- Букетов Е. Аққан жұлдыздан құс жолына дейін: Қ.И. Сәтбаевтың 70 ж-на // Орт. Қазақстан.–1969.- 21 наурыз
- Букетов Е. Алтын босағаны аттағандарға // Жалын.– 1976.- №4.- 134-140 б.
- Букетов Е. Алты хат: Повесть.- Алматы: Жалын, 1996.- 272 бет.

Букетов Е. Алып адым: /Республикадағы қара металлургия өндірісінің даму тарихынан//Жұлдыз.-1977. - №11.- 138-140 б.

Букетов Е. Жас Қаныш: Деректі хикаят.- Алматы: Қазақстан, 1999.- 192бет.

Букетов Е. Жас замандас келбеті. // Мәдениет және тұрмыс. – 1974.-№1.- 1-4 б.

Букетов Е. Көкейкесті.- Алматы: Қазақстан, 2000.- 432бет (Екі тілде)

Букетов, Е. Көкейкесті / Е.Букетов.- 2002.- 410 бет.

Букетов Е. Көркем аударма, қал қалай?! // Лениншіл жас.– 1975.–4 шілде

Букетов Е. Қарағанды. Химия және оның болашағы. // Соц. Қазақстан.–1969.–21 наурыз

Букетов Е. Қараша үйден Қарағанды университетіне дейін. // Білім және еңбек. – 1972. -№12.- 20-23 б.

Букетов Е. Макбет. // Орт. Қазақстан.–1978.–17 мамыр

Букетов Е. Өндіріс пен ғылым егіз. // Қазақстан коммунисті. – 1972.- №4.–49-54 б.

Букетов Е. Сыйлас, сырлас, көмектес: / Жастар туралы // Соц. Қазақстан.-1969.–11

қазан

Букетов Е. Сырласамыз көсеммен. // Орт. Қазақстан.- 1970.- 19 көкек.

Букетов Е. Табиғат ананы аялай білейік. // Орт. Қазақстан. - 1988. – 19 қараша

Букетов Е. Табиғат тіршілік көзі. // Соц.Қазақстан.- 1978.- 31 қазан

Есенин С. Келіншекке хат. Качаловтың итіне: / Ауд. Е. Букетов// Қазақ әдебиеті.– 1974.–23 тамыз

Золя Э. Әңгімелері мен мақалалары. / орысшадан ауд. Е.А.Букетов. - Алматы: Қазмемкөркемәдеббас, 1956.–232 б.

Шекспир У. Макбет: Е.А.Бөкетовтің тәржімасы // Азия Транзит.- Қарағанды, 2005.- N3 (наурыз).-9 б.

Ол туралы әдебиеттер:

Абдуллина Ә. Дұрыс жазайық: /Ғалым, жазушы Е.А.Бөкетовтің аты – жөні жайында// Орт. Қазақстан. – 1993.- 15 шілде

Абдуллина Ә. Мұражай - тарих айнасы: /Е.А.Бөкетовтің мұражайы жайында// Орт.Қазақстан.- 1993.- 13 шілде

Ақанов С. Ұстаз туралы сөз: Тағлым // Орт. Қазақстан.- 2003.- 11 ақпан.-7 б.

Ақбасов Е. Ғалым - аға: Өлең - очерк. //Орт. Қазақстан.- 1975.- 1 қараша.

Ақсұңқарұлы С. Евней Бөкетов // Орт.Қазақстан.- 2005.- 24 наурыз.-7 б.

Аласарма еңселім. Өлеңдер жинағы: Е.А. Букетовке арналған.- Қарағанды, 1997.- 34 б.

Алпысұлы С. Академик Е.А.Бөкетовке ескерткіш орнатылды: [Е.А.Бөкетов ескерткішінің ашылу салтанаты] // Орт.Қазақстан.- 2006.-14 желтоқсан.-4 б.

Алтайұлы Ұ. Асқар тау алыстан көрінеді: [Е.А.Бөкетовтың туғанына-75 жыл] // Сана.- 2000.-6 сәуір (N13).-2 б.

Асанов Қ. Евней Букетов:...қазақи қалпымда ойланамын [Электрондық құжат] / Асанов, Қ. // Интернет материалдарынан.- 2005

Асанов Қ. Е.А.Бөкетов аудармаларындағы шеберлік пен шешендік // Азия Транзит.- 2001.-N12.-42, 44 б.

Асанұлы Қ. Е.А.Букетов публицистикасындағы ой мен тіл үйлесімі // Ақиқат.- 2002.- N1.-91-94 б.

Асанұлы, Қ. Евней Букетов публицистикасы // Жұлдыз.- Алматы, 2003.- N6.-157-162 б.

Асанұлы Қ.Д. Бөкетов парасаты //Қарағанды университетінің хабаршысы. Филология сериясы.- Қарағанды, 2005.- N1-107-109 б.

Асанұлы Қ. Ұлылықтың отын жаққан шырақшы: мерейтой // Орт.Қазақстан.- 2008.- 13 наурыз.-4 б.

- Асанұлы Қ. Ұлылық пен ізгілік: 13 желтоқсан -академик Е.Бөкетовтің өмірден өткен күні // Орт.Қазақстан.- 2006.- 9 желтоқсан.-4 б.
- Ахметов Қ. Алқалы жиын, дүбірлі тоймен өткерді: Е.Бөкетовтің туғанына-80 жыл // Орт.Қазақстан.- 2005.- 26 наурыз.-1 б.
- Ахметов Қ. Ғалымның мерейтойы аясында //Орт.Қазақстан.- 2005.- 31 наурыз.-3 б.
- Ахметов Қ. Көп күткен қуаныш еді: [Е.А.Бөкетов ескерткішінің ашылу салтанаты] // Балқантау.- Қарағанды, 2006.- 14 желтоқсан(N23).-2 б.
- Ахметов Қ. "Толқынды толқын қуады": Е.Бөкетовтің туғанына-80 жыл // Орт. Қазақстан.- 2005.- 3 наурыз.-11 б.
- Әбдіразақова А. Ғалымның педагогикалық идеялары: Е.Бөкетовтің туғанына-80 жыл //Ор.Қазақстан.- 2005.- 13 қаңтар.-14 б.
- Әбішев Ж, Малышев В. Тұлғалы ғалым, көрнекті қаламгер // Орт. Қазақстан.- 1985.- 22 наурыз.
- Әдеби Қарағанды: Библиографиялық әдебиеттер көрсеткіші / Қарағанды обл. ғылыми-әмбебап кітапханасы; Құраст.: Г.Н.Умбединова.- Қарағанды: б.ж., 2000.- 89 б.- (Облыстық кітапхана-өлкетану орталығы)
- Әлімбаев М. Кісілік пен кішілік. // Парасат.- 1991.- №1.
- Әлімбаев М. Химик - лирик // Азия Транзит.- Қарағанды, 2005.- N3 (наурыз).-2 б.
- Әлімжанов А. Мұралар мен мұраттар. // Қазақ әдебиеті.- 1987.- 24 көкек
- Әшімұлы Б. Ғұлама меройтойына мұрындық шара ҚарМУ шаңырағында болып өтті // Орт. Қазақстан.- 2000.-4 наурыз
- Баешов Ә, Рүстембеков К. Артына өшпейтіндей өз қалдырған. //Орт. Қазақстан.- 1987.- 3 маусым.
- Бектұров Ж. Ғалым-жазушыға ескерткіш тақта орнатылды // Қазақ әдебиеті.- 19 маусым
- Бектұров Ж. Корреспондент-мүше: Очерк. //Жұлдыз.- 1970.- №8.- 94-97б.
- Бектұров Ж. Тамырлас тағдырлар // Орт. Қазақстан.- 1985.- 23 наурыз
- Белгібаева Г. Өмірі мен қызметі – патриотизмнің үлгісі // Орт.Қазақстан.-2005.- 2 сәуір.-5 б.
- Бөкетов Қ. Ана мерейі: тағзым //Орт.Қазақстан.- 2006.- 7 наурыз.-6 б., Сыр мен сымбат.- Қарағанды, 2006.- N1-2.-4-6 б.
- Бөкетов Қ. А. Бөкетов мектебінің түлектері // Орт.Қазақстан. - 2008. - 25 қыркүйек (№148) . - 3 б.
- Бөкетов Қ. "ЖЗЛ"-дағы жетінші қазақ: бәрекелді! // Орт.Қазақстан.- 2008.- 21 ақпан.-6 б.
- Бөкетов Қ. Ризашылық: [Е.А.Бөкетов ескерткішінің ашылу салтанаты] // Орт.Қазақстан.-2006.- 14 желтоқсан.-4 б.
- Бөкетов Қ. Тоғысқан тағдырлар: (жинақ) / Қ. Бөкетов. - Қарағанды : Арко, 2008. - 151 б. - 100.00 тг.
- Бөкетов Қ. Ұлы адамның ғибратты ғұмыры: академик Е.Бөкетовтің мемориалдық мұражайына - 15 жыл / Бөкетов Қ., Исакова А. // Орт.Қазақстан.- 2007.- 14 шілде.-2 б.
- Букетов Е.А. // Қазақ Совет Энциклопедиясы. 2-ші том.- Алматы, 1973.- 485 б.
- Букетов Е.А. // Қарағанды. Қарағанды облысы: Энциклопедия.- Алматы, 1990.- 140-141 б.
- Букетов Е.А. // Қазақ ССР. қысқаша энциклопедия. 3-ші том.- Алматы, 1988.- 146-147 б.
- Букетов Евней. // Советтік Қазақстан жазушылары: Био-библиографиялық анықтамалық.- Алматы, 1987.- 152-153 б.
- Букетов Қ. Ағам менің досым еді. // Орт. Қазақстан.- 1989.- 19-20 июль
- Букетов Қ., Марал Х. Біртуар: Академик Е.А.Букетов жайлы естеліктер жинағы.- Қарағанды, 1998.- 225 б.

- Букетов Қ. Вике мен Еке. // Орт. Қазақстан.- 1990.- 2 наурыз
Букетов Қ. Евней Букетовтың белгісіз қырлары // Ақиқат.- 1992.- №6.- 65-70 б.
Букетов Қ. Талантты тану қандай қиын еді. // Қазақ әдебиеті.- №3.- 17 қаңтар.- 12-13 б.
- Гребенникова Г. Соқыр - шағын өзен: экология жәнебіз // Орт.Қазақстан.-2006.- 12 желтоқсан.-10 б.
- Евекең тойынан шет қалған: Қарағандылықтардың орны ойсыпап тұрды. // Орт. Қазақстан.- 1995.- 8 тамыз
- Евней Арыстанұлы Бөкетов: Қазақстан ғалымдарының биобиблиографиясына қатысты материалдар / ред. М.Ж.Жұрынов.- Қарағанды: АРКО, 2005.- 183 б.- (Библиография ученых Казахстана)
- Евней Арыстанұлы Букетов: библиографиялық көрсеткіш / Құр. М.И.Жамбеков, К.Т.Рүстембеков, З.М.Ким.- Қарағанды, 1992.- 155 б.
- Евней Бөкетов туралы лебіздер мен пікірлер: мақалалар, очерктер, естеліктер / құраст. Қ. Бөкетов.- Қарағанды: ҚарМУ баспасы, 2004.- 237 б.
- Егінбаев Ж. Бұлақ көрсен көзін аш. // Орт. Қазақстан.- 27 ақпан
- Ермағамбетов Б. Есімі ел есінде: Академик Е. Бөкетовтің туғанына 70 жыл толуы қарсаңында // Орт. Қазақстан.- 1994.- 31 желтоқсан
- Ерсарин Қ. Тәлімі де, тағлымы да мол еді: Академик Е.Бөкетов өмірінен // Орт. Қазақстан.- 2002.-18 мамыр
- Есмағамбетов М. Асылымызды ардақтайық // Орт. Қазақстан.- 1991.- 13 шілде
- Есімі қалды мәңгілік // Орт. Қазақстан.- 2002.- 18 қыркүйек.-8 б.
- Жақатаев А. Евекең ерген күндер. // Орт. Қазақстан.- 1995.- 28 ақпан
- Жақсыбаев А. Жарқын тағдыр тауқыметі // Егемен Қазақстан. - 2008. - 7 маусым. - 5 б.
- Жақыпов Ж. Ұлының ұлтарағын иіскеген де ұлағат: тағзым // Орт.Қазақстан.- 2005.- 26 ақпан.-7 б.
- Жанғожин, А. Іргелі ғылым орталығы: Қазыналы қарашаңырақ / А.Жанғожин, Е.Лұқпан// Орт. Қазақстан.- 2004.- 13 қаңтар.-3 б.
- Жанысбай С. Ғұлама ғалымға арналған: / Е. Бөкетов туралы «Есімі ел есінде» деген кітап жайында // Орт. Қазақстан.- 1997.- 19 сәуір
- Жүнісов Т. Жарқын да жайсан еді. // Орт. Қазақстан.- 1989.- 3 мамыр
- Жұмабеков К. Ақыл - ойдың ағасы / К.Жұмабеков// Орт. Қазақстан.- 2003.- 13 желтоқсан.-8 б.
- Жұмағали З. Мықтылардың мектебінен тәлім алдық: профессор З.Т.Жұмағалимен сұхбат / Жұмағали З.; сұхбаттасқан С.Жұмағұл // Орт.Қазақстан.- 2006.- 4 ақпан.- 8 б.
- Жұмағали С. Ғалымның аудармасы сахналанды: // Орт.Қазақстан.-2005.- 9 сәуір.-10 б.
- Жұмаділов Т. Алуан білімді ғалым: Евней Бөкетовтің туғанына - 80 жыл // Азия Транзит.- Қарағанды, 2005.- N1 (қаңтар).-28 б.
- Жұмасұлтанов Ә. Ғибраты мол кездесулер:Е.Бөкетовтің туғанына-80 жыл // Орт.Қазақстан.- 2005.- 15 қаңтар.-9 б.
- Жұмашұлы Қ. Ұлылықтың белгісі: Е.Бөкетовтің туғанына-80 жыл // Орт.Қазақстан.- 2005.- 15 қаңтар.-9 б.
- Исабаев Қ. Адал достық: Е.Бөкетовтің туғанына-80жыл //Орт.Қазақстан.- 2005.- 13,15 қазан.-11 б.
- Каренов Р. Өмірі де, өзі де өнеге еді: Е.Бөкетовтің туғанына-80 жыл // Орт. Қазақстан.- 2005.- 3 наурыз.-10 б., Азия Транзит.- Қарағанды, 2005.- N3 (наурыз).-3 б.
- Кәренов Р. Көмірден – көгілдір алау: Академик Е.А. Бөкетовтің қайтыс болғанына 10 жыл толуына орай. //Орт. Қазақстан.- 1993.- 14 желтоқсан
- Кәренов Р. Қалдырған ізің мәңгілік. // Орт. Қазақстан.- 1995.- 18 наурыз

- Кәренов Р. Сұйық көмір: Аңыз ба, әлде ақиқат па? Академик Е.А. Бөкетовті еске алғанда. // Орт. Қазақстан.- 1993.- 21 қазан
- Кәрібаев Б. Ағамен соңғы сұхбат. // Орт. Қазақстан.- 1989.- 12, 13 мамыр
- Кемелбаева А. Елі сүйген Ебіней: көрнекті ғалым, әрі қаламгер Ебіней Бөкетовтің туғанына биыл 80 жыл // Қазақ әдебиеті.- 2005.- 8-14 сәуір(N14).- 5 б.
- Көбеев Е. Жоғары білімнің қарашаңырағы: Бүгін Қарағанды мемлекеттік университетінде академик Евней Бөкетовтың ескерткіші ашылды // Орт.Қазақстан.- 2006.- 12 желтоқсан.-6, 10 б.
- Көбеев Е.Қ. Жақсының ісі жалғасып жатыр: Қарағанды мемлекеттік университеттің ректоры, профессор Еркін Қинаятұлы Көбеевпен сұхбат / Көбеев, Е.Қ.; сұхбат жүргізген Д.Уәлиев // Егемен Қазақстан.- 2005.- 19 наурыз.-4 б.
- Көбеев Е. Қазақтың біртуар азаматы //Орт.Қазақстан.- 2005.- 19 наурыз.-4,5 б.
- Көкетаев Т. Адалдық: Е.Бөкетовтің туғанына - 70 жыл //Орт. Қазақстан.- 28 наурыз
- Көкетаев Т. Ғұлама: /Академик Е.А.Бөкетов жайындағы жазбалардан/ // Орт. Қазақстан.- 1997.- 20 қыркүйек
- Көкетаев Т. Жүректің көзін ашқан жан // Орт.Қазақстан.- Қарағанды, 2005.- 19 наурыз.-6 б.
- Қабышұлы Ғ. Бір күні..: Е.Бөкетовтің туғанына-80 жыл // Орт.Қазақстан.- 2005.- 27 қаңтар.-6 б.
- Қадіралин Ғ. Академик ағамыз. // Орт. Қазақстан.- 1988.- 11 қыркүйек
- Қадірәліұлы Ғ. Таудай тұлға: [Академик Е.Бөкетов туралы естелік]// Орт. Қазақстан.- 2000.-15 наурыз
- Қалымбайұлы Е. Жаңарған мұражай: Е.Бөкетовтің туғанына-80 жыл // Орт.Қазақстан.-2005.- 24 ақпан.-7 б.
- Қарағанды Мемлекеттік университетіне Қазақ ССР Ғылым академиясының академигі Е.А.Бөкетовтің есімін беру туралы // Қаз ССР үкіметінің қаулылар жинағы.- 1991.- №18
- Қарағанды облысы. Қарағанды облысы әкімі. Е.А.Бөкетовтің 80 жылдығына арналған мерейтойлық іс-шараларды өткізу туралы: Қарағанды облысы әкімінің өкімі // Орт.Қазақстан.- 2004.- 11 қараша.-2 б.
- Қарақұлов И. Жылдарға жалғасқан достық // Орт. Қазақстан.- 1991.- 23 ақпан
- Қарасартов М. Ғалымның тілегі // Орт. Қазақстан.- 1990.- 12 сәуір
- Қарашев Т. Ғабеңмен екі кездесуім: Ғ.Мүсіреповтың туғанына - 100 жыл // Орт. Қазақстан.- 2002.- 13 наурыз
- Қасенов, Б. Ұмытылмас сәттер, ұмыт болмас есімдер: Зерде // Орт. Қазақстан.- 2002.- 12 маусым
- Қойшыбаев, Қ. Евней ағамен болған екі күн: Тұлғалардан тәбәрік // Азия Транзит.- 2002.- №9.-15 б., Орт.Қазақстан.- 2005.- 31 наурыз.-3 б.
- Құдабаев А. Ебекең туралы үзік сырлар // Орт.Қазақстан.- 2005.- 24 наурыз.-7 б.
- Құдабаев А. "Ол ма, ол - Құнанбай"// Орт.Қазақстан. - 2008. - 12 шілде (№107-108) . - 4 б.
- Құдышұлы О. Асыл адам айнымас. // Орт. Қазақстан.- 1995.- 19 қаңтар
- Құрманғалиқызы А. Жақсының аты өлмейді: Е.А.Бөкетовтың туғанына-75 жыл // Орт. Қазақстан.- 2000.-1 сәуір
- Қырғызалин А. Есімнен мәңгі кетпейді. // Коммунизм таңы.- 1989.- 13 май
- Қыры-ғылым, өрі-өлең: Евней Бөкетов туралы естеліктер / Құраст.:Қ.А.Бөкетов, М.Касен, Қ.Әбдіқалақов; ҚРның Білім және ғылым министрлігі Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ.- Қарағанды: ҚарМУ баспасы, 2001.- б.: сурет.
- Майбас Т. Ғұлама ғалымға ескерткіш тақта орнатылды // Орт. Қазақстан.- 2000.-5 қаңтар
- Мақаш Д. Ғұламаның тағы бір тағлымы: Жаңа кітап // Орт. Қазақстан.- 2001.-28 сәуір
- Мәуленов С. Сан - салалы сабақтар. // Орт. Қазақстан.- 1991.- 15, 16 қазан

- Могильницкий В. Бөкетов өмірі жалғасуда: («Е.А.Бөкетовтың іргелі еңбектері» деген кітабы жарыққа шықты) // Орт.Қазақстан.- 1999.-15 қыркүйек
- Могильницкий В. Евекең туралы естелік. // Орт. Қазақстан.- 1995.- 23 ақпан
- Могильницкий В. Ортамызға қайта оралғандай. // Орт. Қазақстан.- 1995.- 18 наурыз
- Мұқанова Г. Бөкетовтің өміршең мұрасы халқының игілігіне айналды // Орт.Қазақстан.-2005.- 2 сәуір.-2 б
- Мұқанов Қ. Қыры - ғылым, өрі - өлең // Орт. Қазақстан.- 2002.- 24 сәуір
- Мұқанов Қ. Халқы қастерлеген перзент // Орт. Қазақстан.- 1997.- 13 қыркүйек
- Мұқашева Ж. Бөкетов жайлы бөлек туынды // Орт.Қазақстан. - 2008. - 29 наурыз (№49-50) .- 1 б.
- Мырзаханұлы Н. Алты хат - зерделі парасат: Академик Е.Бөкетовтің туғанына - 80 жыл // Орт.Қазақстан.- 2005.- 25 тамыз.-10 б.
- Нұрғалиұлы И. Биік тұлға // Орт. Қазақстан.- 1995.- 18 наурыз
- Оразалиева Г. Асқар тауымыз еді... // Орт.Қазақстан.- 2005.- 17,19,24 наурыз.-10 б.
- Оразалықызы Г. Тұғырлы тұлға [Мәтін] / Г. Оразалықызы // Ақиқат. - 2006. - №11/12. - 98-105 б.
- Рақымов Б. Ғабен мен Евнейдің достығы: Ғ.Мүсіреповтың туғанына - 100 жыл / Б.Рақымов, С.Әбікенова // Орт. Қазақстан.- 2002.- 15 мамыр
- Решеткина К. Үлкен жүректі ғалым: / Қар.хим.-мет. Институты үйінде академик Букетов Е.А. арналған ескерткіш тақта салтанатты түрде ашылды / // Орт. Қазақстан.- 1987.- 26 май
- Рүстембеков К. Ұстазымызның ұлағатын ұмытпаймын // Орт.Қазақстан.- 1995.- 18 наурыз
- Салықов К. Евней аға ескерткіші алдында //Орт.Қазақстан.- 2006.- 14 желтоқсан.-4 б.
- Салықов К. Евней Бөкетов - дарынды аудармашы // Орт.Қазақстан.- 2005.- 19 наурыз.-8 б.
- Салықов К. Евней Бөкетов - шығармашылық пен қайырымды істердің шыңы / К.Салықов// Орт. Қазақстан.- 2004.- 17 сәуір.-8 б.
- Салықов К. Евней Букетовке реквием. // Орт. Қазақстан.- 1987.- 26 май
- Салықов К. Жетпісің желкен жайғанда: Өлең. // Орт.Қазақстан.-1995.-28 наурыз
- Салықов К. Өмір сыры / Салықов К. // Шарайна.- Сәтбаев, 2005.- 21 желтоқсан.-4 б.
- Сәрсекке М. Әдебиет білгірі: "Қайрат Бөкетов" ғұмырнамасынан үзінді // Әдебиет айдыны.-2008.- 10 қаңтар (№1-2).- 10-11 б.
- Сәрсекке М. "Ебіней Бөкетов" "ЖЗЛ" сериясынан қалай шықты?: жазушы М.Сәрсеккемен сұхбат / Сәрсекке М.; сұхбаттасқан А.Кемелбаева // Орт.Қазақстан.-2007.- 24 қараша.- 4 б.
- Сәрсекке М. Ебіней: жазушы М.Сәрсеккемен сұхбат /Сәрсекке, М.; сұхбаттасқан Д.Сейсенұлы // Егемен Қазақстан.- Алматы, 2005.- 25 мамыр.-9 б.
- Сәрсекке М. Қаныштың ізбасар інісі / М.Сәрсекке// Егемен Қазақстан.- 2003.- 26 қыркүйек.-3 б.
- Сәрсекеев М. "Қаныш ұлыны ұлықтап, өтті менің ғұмырым..." : жазушы Медеу Сәрсекеевпен сұхбат / әңгімелескен Айгүл Кемелбаева // Қазақ әдебиеті. - 2006. - 27 қаңтар(№4). - 4-5 б.
- Сәрсекеев М. Ұстаз тағылымы: Эссе. // Жұлдыз.- 1991.- №3.
- Сәулебектегі А. Біз білетін Бөкетовтың біз білмейтін қарлары // Жас Алаш.-2005.- 19 наурыз.-8 б.
- Сейдімбеков А. Жүрек жылуы // Орт.Қазақстан.- 2005.- 19 наурыз.-8 б.
- Сейітқалиұлы Д. Академикпен араласқан ұстаз:ұстаздық еткен жалықпас // Орт.Қазақстан.- 2007.- 12 шілде.-6 б.
- Сексенұлы С. Ардақты ағаға құрмет : Университеттің және Е.А.Букетов музейінің ашылуынан фоторепортаж. // Орт. Қазақстан.- 1992.- 23 маусым

Сыздықов, С. Евней ағаға: ҚарМУ-дің 30 жылдық мерейтойына тарту / С.Сыздықов// Орт. Қазақстан.- 2002.- 21 қыркүйек.-2 б.

Темірбеков А. Ғалымға ескерткіш. // Орт. Қазақстан.- 1987.- 27 мамыр

Тобаяқов Б. Аңызға айналған Әз аға: Е.Бөкетовтің туғанына-80 жыл // Орт.Қазақстан.-2005.- 26 ақпан.-6 б.

Тобаяқов Б. Есілден шыққан еңсегей // Орт.Қазақстан.- 2005.- 31 наурыз.-3 б.

Толымбеков М. Е.Бөкетовтің ғылыми идеялары және Қазақстанның қазіргі кезеңдегі металлургиясы // Орт.Қазақстан.- 2005.-19 наурыз.-9 б.

Уәлиев Д. Қарағандыда Е.Бөкетовке ескерткіш орнатылмақ оған мемлекеттік комиссияның арнайы шешімі қажет... // Орт.Қазақстан.- 2004.- 25 қараша.-16 б.

Уәлиев Д. Мейірім шуағын шашқан ұстаз: жақсының аты өлмейді // Орт.Қазақстан.- 2005.- 8 қазан.- 14 б.

Халиолла М. Өмірі - өнеге: академик Е.Бөкетовтің рухына бағыштадым // Орт.Қазақстан.-2006.- 23, 25 қараша.-4,5 б.

Халиолин М., Сейдімбеков А. Ғылым адалдықты, ерлікті тілейді / М.Халиолин, А.Сейдімбеков // Орт. Қазақстан.- 1975.- 21 наурыз

Ысқақова А. Ағасын ардақтаған азамат: Жақсының жүзі жарқын// Орт. Қазақстан.- 2003.- 15 наурыз.-9 б.

Юсупова С. Данагөй ғалым, айтулы тұлға: академик Е.А.Бөкетовтың туғанына-80 жыл // Дала мен қала.- 2005.- 1 сәуір.-12 б.

29 наурыз 1950 – Ақын Серік Ақсұңқарұлының туғанына 60 жыл

Серік Ақсұңқарұлы Қарағанды облысы, Ақтоғай ауданындағы «Қызыларай» сохозында 1950 жылы 29 наурыз күні дүниеге келген. 1986 жылдан КСРО Жазушылар одағының мүшесі. 1974 жылдан баспасөз орындарында қызмет істеген: Ақтоғай «Арқа еңбеккері», Талды аудандық «Шұғыла» газеттерінің тілшісі, бөлім меңгерушісі, 1981-1989 жылдары Қарқаралы аудандық «Коммунизм таңы» (қазіргі «Карқаралы») газетінің бөлім меңгерушісі, одан кейін облыстық «Орталық Қазақстан», 1990 жылдан Қазақстан Жазушылар одағы облысаралық бөлімшесінің хатшысы. Ал 2000 жылдан бастап Қазақстан Жазушылар одағы Қарағанды облыстық бөлімшесінің директоры болып тағайындалды. Шығармашылық жастардың республикалық «Жігер» фестивалінің (1980 ж.) лауреаты, Қазақстан Республикасы Президентінің стипендиаты, мәдениет қайраткері.

Серік Ақсұңқарұлы өлеңді 13 жасынан бастап жазған. Ол–бүгінде әдеби орта мен қалың оқырманның ілтипат-құрметіне бөленген «Көктем тынысы» («Жазушы», 1975), «Қарлығаш» («Жалын», 1977), «Жиырмасыншы ғасырдың жиырма сәті» («Жалын», 1984), «Жез тасқын» («Жазушы», 1987), «Қызыларай» («Жалын», 1990), «Ғасыр кардиограммасы» («Жазушы», 1990), «Адам Ата-Һауа Ана» (2000), «Төбемнен жауһар жанып тұр» (2005), «Өмір деген – күнді айналу» (2005) және «Қыпшақ хиссасы» (2008) жыр жинақтарының авторы.

Серік Ақсұңқарұлының поэзияға келген кезі «жылымақ кезең» аталған 60-шы жылдар болатын. Ақын қандай тақырыпқа жазбасын, өлең жолдарынан өзіне ғана тән биік азаматтық, қаһармандық, сүйіспеншілік лебі есіп тұрады. Табиғаты көлгіреуді білмейтін, жаны таза ақын әлемдегі қым-қиғаш әділетсіздіктерге өз үнімен, жанайқаймен қарсы тұрады. С.Ақсұңқарұлы шығармасының ішіндегі шоқтығы биігі, арынды бір ғасырдың әр алуан қыры мен сырын, бүкіл планета тынысын үлкен пафоспен, биік патетикалық асқақ шабытпен жазған поэмасы «Жиырмасыншы ғасырдың жиырма сәті». Бұл поэма үлкен философиялық ойлар түйген, дәуір келбеті түрлі бояу-нақыштармен суреттелген поэтикалық кең понарама. Онда ХХ ғасырдағы әлемдегі келеңсіздік жәйттер: соғыс, атом,

рухани кедейшілік, фашизм, экологиялық дағдарыс, ғасыр дерті ЖИТС, нашақорлық тек адамдарды ғана құртып қоймай, Жер-Ананың да орны толмас қасіреті екенін, табиғатқа жерге табынуға, соларды аялауға үн қосады.

Ақынның диапазоны кең, тақырыбы әлемдік мәселелер, елдегі ауыл тіршілігі, Ресейдегі төңкеріс-өзгерістер, Жапониядағы Хиросима құрбандары, Чилидегі азаттық аңсағандар, Вьетнам патриоттары. Әлемдегі азаматтың зауалы-нейтрон бомбасы ақын жанын бейжай қалдыра алмайды. Әділетсіздік атаулығы атой салу, әділеттікке үн қосу С.Ақсұңқарұлының кредосы. Оның «Көктем тынысы», «Қарлығаш», «Қызыларай» кітаптарында табиғат сұлулығы, махаббат туралы таңғы шақтай мөлдір лирикалық шығармалары көктемдегі көкарайдай көркем, таза тау ауасындай әсер етеді.

С.Ақсұңқарұлының «Қазақстан» баспасынан 2000 жылы «Адам ата-Һауа ана» рух кітабы жарық көрді. Бұл кітапқа ақынның 1967-1998 жылдар аралығында жазған жырлары топтастырылған. Қазақ ауылының тыныс-тіршілігі ғана емес, ғаламдық, яғни жер жүзілік өзекті де өміршең мәселелерді арқау еткен ақын ойы ұшқыр да асқақ. Келісті де көркем оймен өрілген өлең жолдары оқырманын қалың ойға жетелеп, қашанда ұлттық, елдік мәселелермен тығыз сабақтасып жатады. Аталған өлең кітабының басты құндылығы-ұлттық рухты серпілтуі мен оянған ойға кең өріс, соны серпін беруінде.

Әдебиеттер:

- Ақсұңқарұлы С. Автопортрет: /Бес жыр/ // Орт. Қазақстан.- 1994.- 15 желтоқсан
- Ақсұңқарұлы С. Авторлық номері // Орт. Қазақстан.- 1992.- 16 желтоқсан
- Ақсұңқарұлы С. Авторлық номер: Қазақ идеологиясының кейбір көкейкесті мәселелеріне арналады // Орт. Қазақстан.- 1993.- 1 шілде
- Ақсұңқарұлы С. Абай - Шәкәрім галереясы // Орт.Қазақстан.- 2007.-13 қазан.-7 б.
- Ақсұңқарұлы С. Абыралы - хан Кененің аруағы күңіренген... // Орт.Қазақстан.-2005.- 16 сәуір.-7 б.
- Ақсұңқарұлы С. Ағысқа қарсы жүзу: Рецензия // Орт.Қазақстан.- 2004.- 3 сәуір.-10 б., Қарқаралы.- 2004.- 8 мамыр
- Ақсұңқарұлы С. Ағам қайда деймін мен: Еске алу // Орт. Қазақстан.- 1996.- 29 маус.
- Ақсұңқарұлы С. Адам ата-Һауа ана: Рух кітабы.- Алматы: Қазақстан, 2000.- 432 б.
- Ақсұңқарұлы С. Азаттық жыры // Орт. Қазақстан.- 2003.- 16 желтоқсан.-12 б.
- Ақсұңқарұлы С. Азаттық: /П.Эльюардың әуенімен// Орт. Қазақстан.- 1999.- 15 желт.
- Ақсұңқарұлы С. Азаттық: Өлең // Қазақстан.- 2002.- N2-3.-21 б.
- Ақсұңқарұлы С. Азаттық, неткен ғажап-ең: Көсемсөз // Орт.Қазақстан.- 1995.- 24 қазан
- Ақсұңқарұлы С. Аз ғана керек адамға.: Өлеңдер // Орт. Қазақстан.- 2001.-8 желтоқсан
- Ақсұңқарұлы С. Айсберг: /Ғ.Құлқыбаев туралы эссе/ // Орт.Қазақстан.- 2000.- 2 ақпан, 2007.- 5 мамыр.-5 б.
- Ақсұңқарұлы С. Айхой жалған салдым сайран.: Жыр-байғазы // Орт.Қазақстан.- 1995.- 24 маус.
- Ақсұңқарұлы С. Ақ сүтің мен кеп құйылған маған Абай рухы.: Ару анам, марқұм алифа Рамазанқызының аруағына бағыштаймын // Орт. Қазақстан.- 2004.- 17 сәуір.,-9 б. Қазақ әдебиеті.- 2004.- 18 маусым.-12 б.
- Ақсұңқарұлы С. Аққыздың аңызы: эссе // Орт.Қазақстан.- 2007.- 5 шілде.-4 б.
- Ақсұңқарұлы С. Ақселеу Сейдімбекке: Жазушы, ғалым Ақселеу Сейдімбек - 60 жаста // Орт.Қазақстан.- 2002.-23 қараша.-8 б.
- Ақсұңқарұлы С. Ақсораңның басында - асқақ рух: ақын, сазгер, әнші Әсет Найманбайұлының туғанына - 140жыл // Орт.Қазақстан.- 2007.- 11 тамыз.- 5 б.
- Ақсұңқарұлы С. Ақын кетті аспанға /Жүмекен Нәжімеденовтың туғанына 70 жыл // Орт.Қазақстан.- Қарағанды, 2005.- 19 қараша.- 16 б.

- Ақсұңқарұлы С. Ақындарыңа да сыйладың ұлы дертті.: [Е.Евтушенконың өлеңдер аудармасы] // Орт. Қазақстан.- 2001.-12 мамыр
- Ақсұңқарұлы С. Ақындар шықты айтысқа: Ақын С.Ақсұңқарұлымен сұхбат / Ақсұңқарұлы, С.; Сұхбаттасқан Ж.Тойбек // Орт.Қазақстан.- 2005.- 2 шілде.-16 б.
- Ақсұңқарұлы С. Ақын аға: Қарағанды облысына - 70 жыл // Орт.Қазақстан.- 2006.- 5 тамыз.- 4 б.
- Ақсұңқарұлы С. Алас! Алас! Алас!!!: поэзия // Қазақ әдебиеті.- 2005.- 29 сәуір(N17).- 12-13 б.
- Ақсұңқарұлы С. Алаш анам-ғаламның кара нары: Жыр-байғазы // Орт.Қазақстан.- 1994.- 28 шілде
- Ақсұңқарұлы С.Алаштың аспанындағы рух: /С.Сейфуллинге арналған эссе/ // Орт.Қазақстан.- 1994.- 27 қырк.
- Ақсұңқарұлы С. Алашымды сақташы, Алла жасынан: Өлеңдер // Орт. Қазақстан.- 1996.- 3 желтоқсан
- Ақсұңқарұлы С. Алашым менің - Аспанда: Т.Әубәкіровке арналған өлең // Орт. Қазақстан.- 2000.-30 қыркүйек. Орт. Қазақстан.- 2001.-14 ақпан
- Ақсұңқарұлы С. Алашым менің, ат Байлар алтын қазағым..: Өлеңдер // Орт.Қазақстан.- 1996.- 23 қаңт.
- Ақсұңқарұлы С. Алаш дейтін бала болмаса..: ұлт пен рух // Орт.Қазақстан.- 2007.- 1 наурыз.-5 б
- Ақсұңқарұлы С. Алғашқы редактор: /Қ.Ағеділов туралы эссе/ // Орт.Қазақстан.- 1999.- 8 желт.
- Ақсұңқарұлы С. Алла өзі тауыпқ берсін алашыма: Өлеңдер // Орт.Қазақстан.- 1995.- 12 желт.
- Ақсұңқарұлы С. Алпамыстың тұяғы: журналист Нұрмахан Оразбек - 70 жаста // Орт.Қазақстан.- 2007.- 6 желтоқсан.-3 б.
- Ақсұңқарұлы С. Андрей Вознесенский: Эссе // Орт.Қазақстан.- 1995.-7 желт.
- Ақсұңқарұлы С. Анти-поэзия // Қазақ әдебиеті.- 2002.- 29 қараша. Орт. Қазақстан.- 2003.- 28 тамыз; 25 қыркүйек, Жалын.- 2004.- N10.-5-22 б.
- Ақсұңқарұлы С. Арбалдым. Талай алдандым..: Өлеңдер // Орт.Қазақстан.- 1991- 27 сәуір
- Ақсұңқарұлы С. Ардагерлер / С.Ақсұңқарұлы, Е.Әміров // Орт.Қазақстан.-2005.- 5 мамыр.-1 б.
- Ақсұңқарұлы С. Армысың, азат елдің ақ ордасы: Қазақстан-2030 // Орт.Қазақстан.- 1998.- 23 сәуір
- Ақсұңқарұлы С. Армысың, Жаңа ғасырым: [Өлең] // Орт. Қазақстан.- 2000.-5 қаңтар
- Ақсұңқарұлы С. Аспандап ұшқан алтықаз.: Поэзия // Орт.Қазақстан.- 1996.- 27 маусым, 2003.- 31 мамыр.-6 б.
- Ақсұңқарұлы С. Атамыз күйеу болған жер, анамыз келін болған жер // Орт.Қазақстан.- 1998.- 27 қаңт.
- Ақсұңқарұлы С. Әсет ағам келеді: Өлең // Орт. Қазақстан.- 2001.-29 тамыз
- Ақсұңқарұлы С. Балқантаудың бауырынан дүниені шолған ақын: өлді деуге бола ма, айтыңдаршы... // Орт.Қазақстан.- 2006.- 13 маусым.-9 б.
- Ақсұңқарұлы С. Бар ма уың-әкел, көзімді жұмып ішейін..: Өлеңдер // Орт.Қазақстан.- 1999.- 10 шілде
- Ақсұңқарұлы С. Бекзада: /М.Мағауин туралы/ // Орт.Қазақстан.- 2000.- 29 қаңт.
- Ақсұңқарұлы С. Бекболаттың қобызы // Жұлдыз.- 2005.- N6.-73-76 б., Жалын.- 2005.- N6.-6-7 б., Орт.Қазақстан.- 2004.- 27 қараша.-14 б.
- Ақсұңқарұлы С. "Бетімізді Аллаға қаратамыз десек Абай жолына түсуіміз керек...": сұхбат-сырласу / Жұлдыз.- 2005.- N2.-138-141 б.
- Ақсұңқарұлы С. Беу, керуен күн, серуен күн..: Өлеңдер // Орт.Қазақстан.- 1995.- 28 қаңт.

- Ақсұңқарұлы С. Бидайықтың көл жайқаған жалғызы:[М.Бәпиұлы туралы] // Орт.Қазақстан.- 1998.- 31 желтоқсан
- Ақсұңқарұлы С. Биыл - Күләштің жылы // Орт.Қазақстан.- 2002.- 22 наурыз
- Ақсұңқарұлы С. Бояулары көзді арбап, болмысы өзгермеген дүние..: [Ермек Балташұлы мен Сламбек Жұмағалидың "Мәди" спектаклі хақында] // Орт.Қазақстан.- Қарағанды, 2006.- 21 қыркүйек.-12 б.
- Ақсұңқарұлы С. Біз-бассыз қалған денеміз..: Жыр дәптерінен // Орт.Қазақстан.- 1993.- 23 ақпан
- Ақсұңқарұлы С. Біздің халтурщиктердің өзі батыста үлкен ақын.: Ақын С.Ақсұңқарұлымен сұхбат / Сұхбаттасқан Ж.Әшімжан // Орт. Қазақстан.- 2001.-20 маусым
- Ақсұңқарұлы С. «Бірден ілгері, біреуден кейін...»: Ойлау жүйесі // Орт.Қазақстан.- 1999.- 22, 25, 29 қырк.
- Ақсұңқарұлы С. Бір сұмдық бар бұл әлемде..: Жыр дәптерінен // Орт.Қазақстан.- 1997.- 29 қараша
- Ақсұңқарұлы С. Гулаг Архипелагтың баласы: Өлең // Орт.Қазақстан.- 1990.- 30 қырк.
- Ақсұңқарұлы С. Ғасырлар кардиограммасы: Триптих.- Алматы: Жазушы, 1992.- 128 б.
- Ақсұңқарұлы С. Дауыс // Орт.Қазақстан.- 1999.- 9 қазан
- Ақсұңқарұлы С. Дауыс: Өлең // Орт.Қазақстан.- 1991.- 19 ақпан
- Ақсұңқарұлы С. Домалақ жерді жылытқан домна пеші - Теміртау // Орт. Қазақстан.- 2002.- 9 ақпан
- Ақсұңқарұлы С. Домбыраның дауысы екен бұл-жалған, сұм-жалған: [Шешеміз Шәрбат Төлеуқызының рухына арналған өлең] // Орт. Қазақстан.- 2000.-5 сәуір
- Ақсұңқарұлы С. Дүниежүзілік саяси картада. Жүрекке үзік бір нүкте: /Т.Есембекұлына хат/ // Орт.Қазақстан.- 1998.- 10 ақпан
- Ақсұңқарұлы С. Дүниені дүр сілкіндірген он күн: 76 жыл бойы жер жаһанның үрейін ұшырып тұр // Орт.Қазақстан.- 1993.- 9 қараша
- Ақсұңқарұлы С. Евней Бөкетов: Реквием// Орт. Қазақстан.- 2000.- 9 наурыз, 2005.- 24 наурыз.-7 б.
- Ақсұңқарұлы С. Егіліп жүріп, елуге келді бір ақын.: Ақын Т.Амандықұлы туралы // Орт. Қазақстан.- 2000.-26 тамыз
- Ақсұңқарұлы С. Екі иығында - екі періште: Ақын, сазгер Тілеуғазы Бейсембек - 60 жаста // Орт.Қазақстан.- 2003.- 10 сәуір.-9 б.
- Ақсұңқарұлы С. Екі тип немесе екі өлеңнің тарихы: Эссе // Орт. Қазақстан.- 2000.-13 қыркүйек
- Ақсұңқарұлы С. Ел мен жердің киесі: Жазушының қойын дәптерінен // Орт.Қазақстан.- 1996.- 4 мамыр
- Ақсұңқарұлы С. Емельян Пугачев пен Виктор Казимирчук-«Пугачевтің» арасы жер мен көктей // Орт.Қазақстан.- 1999.- 8 желт.
- Ақсұңқарұлы С. Ескендір Зұлқұрнайын Фив шаһарын жаулап алғанда..: Эссе // Орт.Қазақстан.- 1999.- 17 сәуір
- Ақсұңқарұлы С. Есілдің ел-жұрт қалды жағасында: Жыр байғазы // Орт.Қазақстан.- 1994.- 1 қараша
- Ақсұңқарұлы С. Жалғыздығым туралы айтам мен сізге // Орт.Қазақстан.- 1996.- 16 мамыр
- Ақсұңқарұлы С. Жалғыз мешіт Ақжарықтың басында: ұлт пен рух //Орт.Қазақстан.- 2008.- 29 қаңтар.-4 б.
- Ақсұңқарұлы С. Жаңа ай сені жарылқасын деп келем..: Өлеңдер // Орт.Қазақстан.- 1992.- 28 қаңт., Халық кеңесі.- 1992.- 30 сәуір
- Ақсұңқарұлы С. Жаңа заманның қазағы // Орт.Қазақстан.- 2006.- 13 маусым.-8 б.

- Ақсұңқарұлы С. Жарық пен Түнек.: Жыр дәптерінен // Орт.Қазақстан.- 1999.- 6 ақпан
- Ақсұңқарұлы С. Жас мемлекеттің болашағы жарнамасынан-ақ белгілі: Өлең // Орт.Қазақстан.- 2000.- 3 маус.
- Ақсұңқарұлы С. Жезқазғанға поэзия келіп тұр // Орт. Қазақстан.- 2003.- 11 наурыз-1, 4 б.
- Ақсұңқарұлы С. Жез тасқыны: Өлеңдер мен поэма.- Алматы: Жазушы, 1988.- 72 б.
- Ақсұңқарұлы С. Жерінің қадіріне жетіп, елінің сөзін сөйлеген: "Теміртау" газетінің жарық көре бастағанына 5 жыл // Орт.Қазақстан.- 2006.- 11 шілде.-12 б.
- Ақсұңқарұлы С. Жиырмасыншы ғасырдың жиырма сәті: Поэма-панорама.- Алматы: Жалын, 1984.- 56 б.
- Ақсұңқарұлы С. Жұмыр жүрек ішінде-жұмыр жерім.: Өлеңдер // Жалын.- 1993.- №9-10.- 33-34 б.
- Ақсұңқарұлы С. Жұртының тұнығынан жүзіп ішкен: Жазушы, журналист Төрехан Майбас 50 жаста // Орт.Қазақстан.-2004.- 10 қаңтар.-8 б.
- Ақсұңқарұлы С Жүсіпбек Елебеков: Реквием // Орт. Қазақстан.- 2004.- 25 мамыр.-6 б.
- Ақсұңқарұлы С. Жүректі таза ұстау керек.: Ақын С.Ақсұңқарұлымен сұхбат / Сұхбаттасқан Б.Мүрсәлім // Орт. Қазақстан.- 2001.-6 маусым
- Ақсұңқарұлы С. Жыр дәптерінен // Орт.Қазақстан.- 1990.- 10 қаңт.
- Ақсұңқарұлы С. Жыр дәптерінен: «Қасымдар туралы баллада»; «Әке мен ұл» // Орт.Қазақстан.- 1982.- 13 ақпан
- Ақсұңқарұлы С. Кама әнге салғанда.: өнер күнделігі// Орт.Қазақстан.- 2008.- 18 наурыз.-4 б.
- Ақсұңқарұлы С. Келе жатыр Қаздауысты Қазыбек: Өлең // Орт. Қазақстан.- 2001.-7 шілде
- Ақсұңқарұлы С. Кентаврдың қасіреті: Ой түбінде жатқан сөз // Орт.Қазақстан.- 1999.- 22 мамыр
- Ақсұңқарұлы С. Кетіп барам ғажап мысқыл күлкімен.: Жыр-байғазы // Орт.Қазақстан.- 1993.- 23 қырк.
- Ақсұңқарұлы С. Көз талды Балқантауға қарай-қарай... // Орт. Қазақстан.- 2003.- 21 қазан.-6 б.
- Ақсұңқарұлы С. Көк байрақты сүйген күн Көккетөбе тигізгей: [Очерк] // Орт. Қазақстан.- 2000.-8 қаңтар
- Ақсұңқарұлы С. Көк тәңірді бетке ап, көкке ұштым... // Орт.Қазақстан.-2005.- 18 тамыз.- 11 б.
- Ақсұңқарұлы С. Көк тәңірі Қарағандыға қарады: Камалтин Мұхамеджановқа // Орт. Қазақстан.- 2000.-19 қаңтар
- Ақсұңқарұлы С. Көк Түрік // Орт.Қазақстан. - 2009. - 1 мамыр (№ 63/64). - 1 б.
- Ақсұңқарұлы С. Көтерілсем көкке төбем тиеді... // Орт.Қазақстан.- 2005.- 12 ақпан.-9 б.
- Ақсұңқарұлы С. Күлтегін жазуы //Орт.Қазақстан.- 2005.- 6 желтоқсан.-5 б.
- Ақсұңқарұлы С. «Кіші жерден» кеңістікке шыққанда.: Қаз-қалпында // Орт.Қазақстан.- 1993.- 4 маус.
- Ақсұңқарұлы С. Қазақ деген - Кенесары, денесі - бар, басы- жоқ... // Орт.Қазақстан.- 2005.- 27 қаңтар.-10 б.
- Ақсұңқарұлы С. Қазақ рухының қызғышы: ұлт пен рух // Орт.Қазақстан.- 2007.- 22 ақпан.-6 б.
- Ақсұңқарұлы С Қазақ рухының қызғыш құсы: мерейтой// Орт.Қазақстан.- 2005.- 17 қыркүйек.- 9 б.
- Ақсұңқарұлы С. Қазақта интеллигенция бар ма: Ой түбінде жатқан сөз // Орт.Қазақстан.- 1999.- 1 мамыр

Ақсұңқарұлы С. Қазақстан Жазушылар одағының алдында қаныпезер Колбиннің өзі дірілдеп тұрған... // Орт.Қазақстан.- 2007.- 14 маусым.-6 б.. Балқантау.- Қарағанды, 2007.- 14 маусым.-9 б.

Ақсұңқарұлы С. Қазақстандық патриотизм қаһарына мінсе, ұлттық тәуелсіздіктің ұлан-ғайр мәселелері шешілер еді // Орт.Қазақстан.-1999.- 27 қараша

Ақсұңқарұлы С. "Қазақфильмнен өткенде, көзімді жұмам тас қылып"...: өлді деуге бола ма, айтындаршы... // Орт.Қазақстан.- 2008.-31 қаңтар.-5 б.

Ақсұңқарұлы С. Қаздауысты Қазыбектің көзіндегі от: Тілеубек Зейнешевке // Орт. Қазақстан.- 2002.- 14 қыркүйек.-4 б.

Ақсұңқарұлы С. Қарағандының қақ төрінде Қаздауысты Қазыбек неге тұрмайды?: Қарағанды қаласы әкімінің назарына! // Орт.Қазақстан.- 2003.- 18 қазан.-3 б.

Ақсұңқарұлы С. Қаланың жүрегінде ғасыр кардиограммасы // Орт.Қазақстан.- 1994.- 16 маус.

Ақсұңқарұлы С. Қап тауының қызғыш құсы кетті ұшып...: Дүниеден Расул Гамзатов қайтты // Орт. Қазақстан.- 2003.- 8 қараша.-13 б.

Ақсұңқарұлы С. "Қара шал, тізгін тартып, бөгел бері...": Жазушы Ж.Бектұровтың туғанына - 90 жыл // Орт.Қазақстан.-2002.- 11 желтоқсан.-1, 8 б.

Ақсұңқарұлы С. Қарағанды вальсі // Орт. Қазақстан.- 2004.- 24 қаңтар.-16 б., Қазақстан әйелдері.- 2005.- №12.-48 б.

Ақсұңқарұлы, С. Қарағандының жүрегінде - ғасырлар кардиограммасы: Эссе // Орт. Қазақстан.- 2004.- 14 ақпан.-3 б.

Ақсұңқарұлы С. Қарағанды қазақтың қаласы ма?.. // Жас қазақ.- 1992.- 11 қараша

Ақсұңқарұлы С. Қарағанды қандай ескерткішке зәру?: проблема, ұсыныс, пікір //Орт.Қазақстан.- 2006.- 4 шілде.-3 б.

Ақсұңқарұлы С. Қара орным-Қарқаралы...: Жыр дәптерінен // Орт.Қазақстан.- 1998.- 10 қаңт.

Ақсұңқарұлы С. Қара орным - Қарқаралы: [Өлең] // Орт. Қазақстан.- 2000.-15 наурыз

Ақсұңқарұлы С. Қаракөк // Орт.Қазақстан.- 2008.- 9 ақпан.-4 б.

Ақсұңқарұлы С. Қарқаралы - Арқадағы Гүлстан // Орт. Қазақстан.- 2003.- 22 наурыз.- 16 б.

Ақсұңқарұлы С. Қарқаралы басында...: Өлеңдер // Қарқаралы.- 1991.- №3.- 59-66 б.

Ақсұңқарұлы С. Қарқаралы ғаламаты: Өлең // Орт. Қазақстан.- 2002.- 19 қаңтар

Ақсұңқарұлы С. Қарқаралыға хат // Орт.Қазақстан.- 1999.- 16 қазан

Ақсұңқарұлы С. Қарқаралыда туып, ғаламды жай қаратқан жаһанкез [Электрондық құжат] // Интернет материалдарынан.- 2005.- 5 наурыз, Орт.Қазақстан.- 2004.- 3 шілде.-8 б.

Ақсұңқарұлы С. Қарқаралы - қара орным...// Жалын.- 2004.- N1.-94-99 б.

Ақсұңқарұлы С. Қарқаралы - қара орным: Поэма // Орт. Қазақстан.- 2001.-22 тамыз

Ақсұңқарұлы С. Қасқырдың монологы: [Өлең] // Орт. Қазақстан.- 2000.-29 наурыз

Ақсұңқарұлы С. Қасым туралы сөз: дауылпаз ақын Қ.Аманжоловтың туғанына 80 жыл //Орт.Қазақстан.- 1991.- 5 шілде, Қарқаралы.- 1991.- N4.-52-63 б.

Ақсұңқарұлы С. Қасым туралы сөз: [Мәйекті ойдың үзігі] // Қарқаралы.- 2001.-8 қыркүйек

Ақсұңқарұлы С. Қасымның қасиетін паш еткен ордалы ойлы орыс ақыны: М.Балыкин 75 жаста // Орт.Қазақстан.- 1999.- 20 қараша

Ақсұңқарұлы С. Қасірет пен қасиет: Ұлы Жеңіске-55 жыл // Орт. Қазақстан.- 2000.-6 мамыр

Ақсұңқарұлы С. «Қателесті-ау Дарвин, қанымыз біздің бөлекті...» // Орт.Қазақстан.- 1995.- 21 ақпан

- Ақсұңқарұлы С. Қойшының баласы Қойлыбай ақын // Орт.Қазақстан.- 1997.- 24 желт.
- Ақсұңқарұлы С. Қонғаны ауылымның Талды-ау... // Орт.Қазақстан.- 1999.- 7,11,18,21 тамыз
- Ақсұңқарұлы С. Қонғаны ауылымның Талды-ау деймін: [Мәдиге] // Орт. Қазақстан.- 2001.-21 ақпан
- Ақсұңқарұлы С. Құбылыс: ақын К.Салықов - 75 жаста // Орт.Қазақстан.-2007.-15 ақпан.-8 б.
- Ақсұңқарұлы С. Құбылыс // Орт.Қазақстан. - 2009. - 9 сәуір (№ 51). - 6 б.
- Ақсұңқарұлы С. Құлжадан Әсет қайтты Ақсоранға: ақын, сазгер, әнші Әсет Найманбайұлының туғанына – 140 жыл // Орт.Қазақстан.- 2007.- 2 тамыз.- 5 б.
- Ақсұңқарұлы С. Құнанбай қажы мешітінің алғашқы имамы Зейнолла Сейсембеков 100-ге келді: мерейтой // Орт.Қазақстан.- 2006.-28 қаңтар.-16 б.
- Ақсұңқарұлы С. "Қызыларай" қолхозының баласы: Автобиографиялық поэма-хроника // Қарқаралы.- 2000.- 18 наурыз
- Ақсұңқарұлы С. Қызыларай: Өлеңдер мен поэма.- Алматы: Жалын, 1990.- 144 б.
- Ақсұңқарұлы С. Қыдыр қонған шаңырақ: Экономика ғылымының докторы, проф. Т.Әбдіразақов пен ҚР оқу-ағарту ісінің үздігі, ақын ана М.Шәріпқызының отбасы хақында //Орт.Қазақстан.- 2002.- 13 сәуір
- Ақсұңқарұлы С. Қыпшақ Кейкі Баһадүр: поэма // Орт.Қазақстан.- 2005.- 28 маусым.- 6 б.
- Ақсұңқарұлы С. Қыпшақ хиссасы. - Астана : Астана-Полиграфия, 2008. - 283 б.
- Ақсұңқарұлы С. Мадақ жырым - өзіңсің: Өлең // Орт. Қазақстан.- 2001.-4 қазан
- Ақсұңқарұлы С. Мағжан - Тұран, Қасымым - қара орманым // Орт.Қазақстан.-2006.- 29 шілде.- 13 б.
- Ақсұңқарұлы С. Максим Горькийден Тұрсын Жұмашевқа дейін: Ақиқат ақын көзімен // Орт.Қазақстан.- 1995.- 26 қырк.
- Ақсұңқарұлы С. Маңдайыма тәңірдің жазғаны бұл.: [Өлеңдер] // Орт. Қазақстан.- 2000.-29 наурыз
- Ақсұңқарұлы С. Махаббаттың азабы мен ғажабы: Қарындасқа хат // Орт.Қазақстан.- 1995.- 2 ақпан
- Ақсұңқарұлы С. Махамбет қайтты қараойға.: [Балқаш Кеншілер Мәдениет сарайындағы поэзия кеші] // Орт. Қазақстан.- 2001.-6 қаңтар
- Ақсұңқарұлы С. Махамбеттің басын кескен кім: Эссе // Орт.Қазақстан.- 1997.- 22 қаңтар
- Ақсұңқарұлы С. Мәжіліскорлар: Өлең // Орт. Қазақстан.- 1991.- 2 шілде
- Ақсұңқарұлы С. Мәкең де (Михаил Балыкин) өтті дүниеден.: /Некролог/ // Орт.Қазақстан.- 2000.- 12 ақпан
- Ақсұңқарұлы С. Мәңгірттену процесі // Орт.Қазақстан.- 1999.- 30 қазан
- Ақсұңқарұлы С. "Мәрмәр Пушкин": ақын Михаил Балыкиннің туғанына- 80 жыл // Орт.Қазақстан.- 2004.- 18 қараша.-3,11 б.
- Ақсұңқарұлы, С. Мейірхан Адамбековке // Орт. Қазақстан.- 2003.- 30 қазан.-5 б.
- Ақсұңқарұлы С. Мен жұмаққа бара алмаймын шығармын: [Өлеңдер] // Орт. Қазақстан.- 2000.-24 маусым
- Ақсұңқарұлы С. Мен жұмаққа бара алмайтын шығармын: Өлеңдер // Орт.Қазақстан.- 2000.- 24 маусым
- Ақсұңқарұлы С. Мен - "Орталық Қазақстанмын"! // Орт.Қазақстан.- 2006.- 3 қазан.- 16 б.
- Ақсұңқарұлы С. Мен түсімде сені көрем: Өлеңдер // Жұлдыз.- 1990.- №9.- 58-63 б.
- Ақсұңқарұлы С. "Менің әкем Қаныш Сәтбаевтың үзеңгі жолдасы болған...": Қарағандыға - 70 жыл // Орт.Қазақстан.- 2004.- 19 ақпан.-2 б.

- Ақсұңқарұлы С. Менің Қасымым: [Қ.Аманжолов туралы эссе] // Орт. Қазақстан.- 2001.-8 қыркүйек
- Ақсұңқарұлы С. Менің Мәдиім: Мәди Бәпиұлының туғанына - 125 жыл // Орт.Қазақстан.- 2005.- 17 ақпан.-9 б.
- Ақсұңқарұлы С. Мұрагер: /А.Ержанұлы// // Орт.Қазақстан.- 1997.- 15 қараша
- Ақсұңқарұлы С. Мына жерде нендей ұлыс тұрады: /Өлеңдер/ // Орт.Қазақстан.- 1994.- 30 сәуір
- Ақсұңқарұлы С. Нағыз қазақ: ["Қазпошта" АҚ филиал. бастығы Е.Асайынов туралы] // Орт.Қазақстан.- 2006.- 17 маусым.-7 б.
- Ақсұңқарұлы С. О, Наурыз! Келші ғаламға: Өлең // Орт.Қазақстан.- 1999.- 20 наурыз
- Ақсұңқарұлы С. Орныңнан бір аунашы, қайран шешем: Жыр дәптерінен // Орт. Қазақстан.- 2004.- 10 қаңтар.-14 б.
- Ақсұңқарұлы С. Отаным, саған айтайын... // Орт.Қазақстан.- 1999.- 27 қазан
- Ақсұңқарұлы С. Обкомға хатшы болған ақын: Ақын К.Салықов - 70 жаста //Орт.Қазақстан.- 2002.- 23 қаңтар
- Ақсұңқарұлы С. Орныңнан бір аунашы, қайран шешем: Жыр дәптерінен //Орт.Қазақстан.- 2004.- 10 қаңтар.-14 б.
- Ақсұңқарұлы С. Оспанхан Әубәкіровті тәнті қылған кім? // Орт.Қазақстан.-2005.- 10 ақпан.-13 б.
- Ақсұңқарұлы С. Өлеңдері // Жұлдыз.- №9.- 132-133 б.
- Ақсұңқарұлы С. Өмір деген - Күнді айналу: Өлең // Орт. Қазақстан.- 2000.- 1 қаңтар
- Ақсұңқарұлы С. Өмір деген - Күнді айналу: өлеңдер мен хамса - Алматы: Жазушы, 2005.- 192 б.- (Қазіргі қазақ поэзиясы)
- Ақсұңқарұлы С. Өмірді неге бердім өлеңге...: Өлеңдер // Қарағанды жастары.- 1990.- 9 ақпан
- Ақсұңқарұлы С. "Өлген құлдарға өмірі күн төленбейді..."// Жас Алаш.- 2001.-19 мамыр
- Ақсұңқарұлы С. "Өртенбей өтем өмірден десең - өзің біл...": Ақын Қ.Ботанов - 60 жаста // Орт.Қазақстан.- 2002.- 27 ақпан
- Ақсұңқарұлы С. Пенде біткен туа қауіп-сәтерде...: Валерия Порохова мен Халифа Алтайдың "Құран. Мағына мен түсінігі" атты еңбектері негізінде түзелген көркем ой // Орт. Қазақстан.- 2002.- 26 қаңтар
- Ақсұңқарұлы С. Поэзия демін ішке тартып тұр...: Өлеңдер // Орт.Қазақстан.- 1990.- 18 желт.
- Ақсұңқарұлы С. Профессор: /Ғ.Құлқыбаевқа арналған өлең/ // Орт.Қазақстан.- 2000.- 2 ақпан
- Ақсұңқарұлы С. Пушкиның соңынан Пушкин келген еді, Жириновскийге ілесіп, не келе жатқан ешкім білмейді // Орт.Қазақстан.- 1999.- 3 қараша
- Ақсұңқарұлы С. Пушкин: Өлең // Орт.Қазақстан.- 1999.- 12 маусым
- Ақсұңқарұлы С. Реанимация-өлеңім: /Өлеңдер/ // Шипагер.- 1994.- 19 наур.
- Ақсұңқарұлы С. Редактор Нұрмахан Оразбеков: Алты эссенің эскизы // Орт.Қазақстан.- 1996.- 1 қазан
- Ақсұңқарұлы С. Рух: Кәрім Мыңбаевтың туғанына - 100 жыл // Орт.Қазақстан.- 2006.- 19 қыркүйек.- 2 б.
- Ақсұңқарұлы С. Рух // Орт.Қазақстан.- 1999.- 13 қазан
- Ақсұңқарұлы С. Рух экологиясы: Эсседен фрагменттер // Орт.Қазақстан.- 1990.- 18 тамыз
- Ақсұңқарұлы С. Салт атты мен жаяу-жалпы: Мұхтар Мағауинге // Орт. Қазақстан.- 2000.-29 қаңтар
- Ақсұңқарұлы С. Сарыарқам менің /С.Ақсұңқарұлы, Әміров Е. // Орт.Қазақстан.- 2006.- 22 шілде.-16 б.

- Ақсұңқарұлы С. Саусағында-сақинасы басқаның.: Жыр байғазы // Орт.Қазақстан.- 1999.- 9 қазан
- Ақсұңқарұлы С. Саф алтынның буынан //Орт.Қазақстан.- 2005.- 5 қараша.-5 б.
- Ақсұңқарұлы С. Сәкен отыр Ахандардың қасында... // Орт.Қазақстан. - 2009. - 28 ақпан . – 8 б.
- Ақсұңқарұлы С. Сәкеннің құтылдым елесінен: оқыдық, пікір айтамыз //Орт.Қазақстан.-2005.- 22 қыркүйек.- 16 б.
- Ақсұңқарұлы С. Сәкен ағасындай сері жігіт: жаңа кітап // Орт.Қазақстан.-2007.- 17 наурыз.-8 б.
- Ақсұңқарұлы С. Сенкібай батырдың соңғы тұяғы Хакім Зияшевке: Жыр шашу // Орт.Қазақстан.- 1998.- 5 қыркүйек
- Ақсұңқарұлы С. Соңғы толқыны, соңғы серпіні ғана қалған ұлттық соры қайнағаны // Орт. Қазақстан.- 2001.-18 шілде
- Ақсұңқарұлы С. Соты ақынын іздеген Алашыма Аспаннан Алла нұры жауады әлі. // Орт.Қазақстан.- 2004.-30 наурыз.-9 б.
- Ақсұңқарұлы С. Сұлтан ағаның автопортреті // Орт.Қазақстан.- 2004.- 19 тамыз.- 5 б.
- Ақсұңқарұлы С. Сұңқар туралы жыр // Қазақ әдебиеті.- 1989.- 3 февраль
- Ақсұңқарұлы С. Сыр елі, жыр елі - түркі елінің лүпілдеген жүрегі: Республика қалаларында // Орт.Қазақстан.- 2005.- 22 қазан.-8 б.
- Ақсұңқарұлы С. Талантты ұл-қанатты құс: /Ж.Кемалов туралы эссе/ // Орт.Қазақстан.- 2000.- 18 қазан
- Ақсұңқарұлы С. Тас кітабы: /Күлтегін VIII ғ.-Орхон ескерткіші/ // Орт.Қазақстан.- 1995.- 23 қараша
- Ақсұңқарұлы С. Тас кітабы: Күлтегін - VIII ғ.-Орхон-Енисей ескерткіші: Поэма-эссе // Азия Транзит.- 2001.-N7.-16-19 б.
- Ақсұңқарұлы С. Тәңірі егемендігіне еміреніп тұр, тебіреніп тұр, алашым! // Орт.Қазақстан.- 1999.- 23 қазан
- Ақсұңқарұлы С. Театр - ұлттың рентгені // Орт.Қазақстан.- 2005.- 11 маусым.-8 б.
- Ақсұңқарұлы С. Текті: Академик Ә.Сағынов-90 жаста // Орт.Қазақстан.- 2005.- 27 желтоқсан.-4 б.
- Ақсұңқарұлы С. Текті: ұлт пен рух //Орт.Қазақстан.- 2008.- 15 наурыз.-8 б.
- Ақсұңқарұлы С. Тектінің тұяғы: мерейтой // Орт.Қазақстан.- 2005.- 22 қазан.-7 б.
- Ақсұңқарұлы С. Теміртау-болат қайнарым.: Өлең // Орт.Қазақстан.- 2000.- 1 шілде
- Ақсұңқарұлы С. Терең толғам, кемел ой: ұлт пен рух // Орт.Қазақстан.- 2007.- 23 қаңтар.-7 б.
- Ақсұңқарұлы С. Токсан жасқа толды бүгін Толғанай: Қазақстанның халық артисі Жәмила Шашкинаға // Орт.Қазақстан.-2004.- 6 наурыз.-3 б.
- Ақсұңқарұлы С. Топырақтың киесі //Орт.Қазақстан.- 2007.- 24 қараша.-5 б.
- Ақсұңқарұлы С. Төбеде тұрып, төрткүл дүниені шола аласыз ба?: Жаңғырық // Орт.Қазақстан.- 2003.- 8 қараша.-3 б.
- Ақсұңқарұлы С. Төбемнен жауһар жауып тұр: өлеңдер мен поэмалар. - Алматы : Қазығұрт, 2005. - 232 б.
- Ақсұңқарұлы С. Туған жер - туған топырақ: триптих (үштаған) // Орт.Қазақстан. - 2009. - 17 қаңтар . - 4 б.
- Ақсұңқарұлы С. Тұлға // Орт.Қазақстан.- 1999.- 6 қазан
- Ақсұңқарұлы С. Тұлға; Қасқырдың монологы: Менталитет: Өлеңдер // Орт.Қазақстан.- 1999.- 11 желт.
- Ақсұңқарұлы С. Тұлғасы көп елдің тұрпаты биік: Көкейкесті // Орт.Қазақстан.-2003.- 30 қазан.-6 б.

- Ақсұңқарұлы С. Түркінің төрі - Түркістан: [Мадақ жыры] // Орт. Қазақстан.- 2000.-18 қазан
- Ақсұңқарұлы С. Түсіме енеді - жылқының кісінегені: Ақын Ұлықбек Есдәулеттің "Киіз кітабы" туралы // Орт.Қазақстан.-2002.- 5 маусым
- Ақсұңқарұлы С. Уа, армысың, Азияның барысы: Өлең // Орт.Қазақстан.- 1997.- 16 желт.
- Ақсұңқарұлы С. Удың бетін қайтаратын усойқы // Орт. Қазақстан.- 2002.- 28 маусым
- Ақсұңқарұлы С. Ұлт уызын елеген жер: Эссе // Орт. Қазақстан.- 2000.-2 қыркүйек
- Ақсұңқарұлы С. Ұлттық өркениет, материалдық және рухани мәдениетіміздің өзекті мәселелеріне арналады: Авторлық номері // Орт.Қазақстан.- 1993.- 10 ақпан
- Ақсұңқарұлы С. Ұлттық рухтың қызғыш құсы // Орт. Қазақстан.- 2002.- 16 қазан.-14 б.
- Ақсұңқарұлы С. Ұрпақтыкі - мына жатқан қара жер: Өлең – сөздің патшасы// Қазақ әдебиеті.- 2002.-3 мамыр(N18).-6-7 б.
- Ақсұңқарұлы С. Халің қалай, қаламгер: Рух экологиясы // Орт.Қазақстан.- 1992.- 4 ақпан
- Ақсұңқарұлы С. Науа-Ананың босануы: Поэма-трагедия // Орт.Қазақстан.- 1990.- 23, 24 қазан
- Ақсұңқарұлы С. Шайтанкөл-аққулар мекені: Өлең // Орт.Қазақстан.- 1998.- 23 сәуір
- Ақсұңқарұлы С. Шұрқ-тесік Көкшетаудың жүрегі...: Эссе // Орт.Қазақстан.- 1998.-8 қаңт.
- Ақсұңқарұлы С. Шыңырауды шымырқанған ұлттық рух: Суретші-график Саламат Өтемісұлы // Орт.Қазақстан.- 2002.-7 тамыз.-12 б.
- Ақсұңқарұлы С. ХХІ-ші ғасыр - Қазақтың ғасыры // Орт.Қазақстан. - 2009. - 21 наурыз (№ 41/42). - 3 б.
- Ақсұңқарұлы С. ХХ ғасырдың жиырма сәті [Мәтін] / С. Ақсұңқарұлы // Жұлдыз. - 2009. - № 5. - 24-41 б.

- Әбжанов Т. "Қазақ интеллегенциясы етек-жеңін қашан жинар екен?": Фил. ғыл. докторы, ҚарМУ фил. және мәдениеттану кафедра профессоры Т.Әбжановпен сұхбат / Сұхбаттасқан С.Ақсұңқарұлы // Орт.Қазақстан.- Қарағанды, 2003.- 25 қаңтар.-1,8 б.
- Әлиақпаров М.Т. "Бетімізді Аллаға қаратамыз десек, Абай жолына түсуіміз керек...": М.Т.Әлиақпаров пен ақын С.Ақсұңқарұлының арасындағы сұхбат / Әлиақпаров, М.Т.;// Орт.Қазақстан.- Қарағанды, 2004.- 12 маусым.-8 б.
- Әлиақпаров М.Т. "Күллі ой-арманымның жемісі - осы галерея...": Медицина ғылымының докторы, профессор, Қаз. суретшілер Одағының мүшесі М.Т.Әлиақпаровпен сұхбат / Әлиақпаров, М.Т.; Сұхбаттасқан С.Ақсұңқарұлы// Орт.Қазақстан.- 2003.- 8 ақпан.-1, 10 б.
- Жақанов І. Құлагердің түбіне жеткен Батыраш-Қотыраш емес - Барақбайдың жендеті Ізбасқан: Композитор І.Жақановпен сыр-сұхбат /Сұхбаттасқан С.Ақсұңқарұлы // Орт.Қазақстан.-2003.- 9 тамыз.-8, 9 б.
- Шаханов М. Адамзаттан рух қашып барады: Ақын М.Шахановпен сыр-сұхбат / Шаханов, М.; Сұхбаттасқан С.Ақсұңқарұлы // Орт.Қазақстан.- 2003.-16 желтоқсан.-6, 7 б.

Ол туралы әдебиеттер:

- Абдолла Қ. "Ақсұңқарда" қонақта - Ақсұңқарұлы // Орт.Қазақстан. - 2009. - 24 ақпан . - 4 б.
- Азбанбаев М. Түркінің текті ақыны // Орт.Қазақстан.- 2005.- 22,24,26,29,31 наурыз.-5 б.
- Ақпанбаева Т. Өнегелі өмір белестері - Қарағанды: Арко, 2003.- 48 бет.

- Ақсұңқарұлы Серік // Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 103 б.
- Ақсұңқарұлы Серік // Қазақстан жазушылары XX ғасыр: анықтамалық.- Алматы: Ана тілі, 2004.- 20 б.
- Алпысұлы С. Абайдың сөзін тыңдап, Қасымның көзін көргендей болдық: С.Ақсұңқарұлының 50 жасқа толу кешінен // Орт.Қазақстан.- 2000.- 5 сәуір
- Амантай Д. Ақ сұңқардың Серігі: /С.Ақсұңқарұлы туралы// Орт.Қазақстан.- 1996.- 19 қараша
- Асанов Қ. Ақын Серік Ақсұңқарұлы // Қарағанды жастары.- 1990.- 2 наурыз
- Асанов Қ. «Поэзия–ақынның алтын тағы»: /С.Ақсұңқарұлының жыр кеші туралы// Орт.Қазақстан.- 1991.- 10 желт.
- Асанұлы Қ. Көк бөрінің азабы немесе Алабайдың мазағы туралы әфсәнә: ҚР Мемлекеттік сыйлығына ұсынылған шығармалар // Орт.Қазақстан. - 2008. - 10 шілде (№106) . - 6 б.
- Ахмет Ө. Ақыл қосса, алақай! Аярылыққа не дейміз? // Ақжол Қазақстан.- 2004.- 20 ақпан(N7).-10 б.
- Ашықбаев Е. «...Ұлы»: /Ақын С.Ақсұңқарұлына арналған өлең/ // Қазақ әдебиеті.- 1994.- №7 (18 ақпан)
- Аяпбергенұлы Қ. Музаның мәпелейтін сен бір гүлі: /С.Ақсұңқарұлының шығармашылығынан туған ойлар// Орт.Қазақстан.- 1998.- 11 сәуір
- Әбдіхалық, Ж. Асқақ мұраттарына асыққан ақсұңқар ақынның рух кітабы хақында: Эстетикалық һәм экзистенциялық байып // Орт. Қазақстан.- 2004.- 31 қаңтар.-8, 9 б.
- Әбжанов Т. "Адам ата, науа Ана" немесе шараның шарасыздығы // Орт.Қазақстан.- 2005.- 10 ақпан.-12 б.
- Әбжанов Т. Тәуелсіздік кардиограммасы: мемлекеттік сыйлығына ұсынылған шығармаларды талқылаймыз /Т. Әбжанов, Б. Қадырұлы // Орт.Қазақстан. - 2008. - 19 шілде (№111-112) . - 5 б.
- Әбілдинов Қ. Жасыл кітап: мемлекеттік сыйлыққа ұсынылған шығармаларды талқылаймыз //Орт.Қазақстан. - 2008. - 2 тамыз (№119-120) . - 8 б.
- Әдеби Қарағанды: Библиографиялық әдебиеттер көрсеткіші / Қарағанды обл. ғылыми-әмбебап кітапханасы; Құраст.: Г.Н.Умбединова.- Қарағанды: б.ж., 2000.- 89 б.- (Облыстық кітапхана-өлкетану орталығы)
- Баймұханов М. Тоқырауын феномені: өлді деуге бола ма, айтыңдаршы... // Орт.Қазақстан.- 2008.- 31 қаңтар.-5 б.
- Балқыбек, Ә. Оқырманның жүрегін жаулау әлемді жауламен бірдей: С.Ақсұңқарұлының "Адам Ата-Науа Ана" атты жыр кітабын оқығаннан кейін // Орт. Қазақстан.- 2001.- 10 қаңтар
- Балташұлы С. Ақынның анасы: [С.Ақсұңқарұлының анасы туралы]// Орт. Қазақстан.- 2000.-29 наурыз
- Балташұлы Е. "Әрбір жыры - Махаббаттың баласы" // Орт.Қазақстан.-2005.- 9 сәуір.- 7 б.
- Балташұлы Е. Ертіс қайда; Қайғысыздың қарны тоқ; Серіктің жүрген жері-қалжың думан: Сықақ әңгімелер // Орт.Қазақстан.- 2000.- 29 наур.
- Балташұлы, Е. Қиыннан қиыстырар ер данасы... // Орт. Қазақстан.- 2000.- 29 наурыз., Взгляд на события.- 2004.- 14 қаңтар(N2).-17 б.
- Балташұлы Е. Қызыларайда – сәби күн, бозбала күн // Орт. Қазақстан.- 2000.-2 тамыз
- Балташұлы Е. Серіктің жүрген жері думан: [Сықақ әңгіме]// Орт. Қазақстан.- 2000.- 29 наурыз
- Бас жүлде - Арқаның Ақсұңқарұлында!: бәрекелді! //Орт.Қазақстан.- 2007.- 30 қазан.- 1 б.
- Бөкенов А. Жарықтағы жақын дос: [Серік Ақсұңқарұлына өлең] // Орт. Қазақстан.- 2000.-22 наурыз

- Бексейіт С. Мен - Ұлыған Көк Бөрісі Даланың: оқыдық, пікір айтамыз // Орт.Қазақстан.- 2007.- 18 тамыз.- 8 б.
- Ермекбаев Т. «Азаттық, неткен ғажап ең!» немесе поэзия патшалығына саяхат: /С.Ақсұңқарұлының жыр кеші туралы// Орт.Қазақстан.- 1997.- 16 желт.
- Ермекбаев Т. "Айтып өткен ақында арман бар ма..."// Орт.Қазақстан. - 2009. - 4 сәуір (№ 48/49). - 6 б.
- Есева Б. Кітаптар кемпіркосағы–аудан үстінде: /С.Ақсұңқарұлымен кездесу// Абай хабаршысы.- 2000.- 13 мамыр
- Есіл мен Нұра - егізім // Орт.Қазақстан.-2006.- 19 желтоқсан.-12 б.
- Жақып Б. Өлең, өлең және өлең.: поэзия-2000 // Қазақ әдебиеті.- 2001.-20 сәуір(№16).-5 б.
- Жанғожин А. Жасампаз істер жылнамасы: 60-жылдар:"Орт.Қазақстан" газетіне-70 жыл /А.Жанғожин, Е.Лұқпан // Орт.Қазақстан.- 2001.-26 қыркүйек
- Жәнелұлы О. "Азаттық" атты жырымен Ақсұңқарұлы шықты атойлап// Орт. Қазақстан.- 2001.-17 қазан
- Жүнісбек А. Тілеуінді тіледім бір Алладан // Орт.Қазақстан. - 2008. - 30 тамыз
- Жұмабеков К. Қыран: [Ақын С.Ақсұңқарұлының поэзиясы жайлы] // Орт. Қазақстан.- 2000.-22 наурыз
- Жұмағалитегі С. Арқада ақын бар Серік деген // Орт.Қазақстан.- 1997.- 15 қаңт.
- Жұмағали С. "Мәдениет қайраткері", белгісін иеленді: бәрекелді! // Орт.Қазақстан.- 2005.- 8 қыркүйек.- 1 б.
- Иманасов С. Ақын Серік Ақсұңқарұлы: ҚР Мемлекеттік сыйлығына ұсынылған шығармалар // Орт.Қазақстан. - 2008. - 9 қазан (№156) . - 4 б.
- Кемпірбаев А. Ақиық ақынымыз топ жарды // Орт.Қазақстан. - 2008. - 23 қазан (№164) . - 1 б.
- Кизкин А. Тұлпарлар мен сұңқарлар мекені // Орт.Қазақстан. - 2008. - 29 қараша (№184/185) . - 8 б.
- Киік Қ. «Атағы» Алатау асты: /С.Ақсұңқарұлына «Қырғыз Республикасының халық жазушысы» атағы берілді/ Орт.Қазақстан.- 1999.- 31 наур.
- Қайырбеков Ғ. Жыр жолындағы төртеу: /С.Ақсұңқарұлының «Жиырмамыншы ғасырдың жиырам сәті» атты кітабына шолу// Жалын.- 1986.- №2.- 9 б.
- Қайырбеков Ғ. Туған жердің Ақсұңқарын сақтағандай // Орт. Қазақстан.- 2000.-29 наурыз
- Қани А. Дулығадағы жауһарлар: мемлекеттік сыйлыққа ұсынылған шығармаларды талқылаймыз // Орт.Қазақстан. - 2008. - 26 шілде (№115-116) . - 8 б.
- Қарқаралыда өткен жыр кеші: Жерлесіміз Серік Ақсұңқарұлының 50-жылдық меройтойына арналған // Қарқаралы.- 2000.- 25 наурыз
- Майбас Т. Ақсу-Аюлы Серік ақынды тік тұрып қарсы алды // Орт.Қазақстан.- 2000.- 19 сәуір
- Майбас Т. Ақынның таңдамалысы жарық көрді: Сүйінші // Орт. Қазақстан.- 2000.-4 наурыз
- Майбас Т. Құсқанат – көктем елшісі: [Обл.Н.В.Гоголь атын. кітапханада ақын С.Ақсұңқарұлының "Адам Ата-Һауа Ана" атты кітабының тұсаукесер кеші туралы]// Орт. Қазақстан.- 2000.-29 наурыз
- Майбас Т. Мәдениет майталмандары марапатталды:облыс әкімінің сыйлығы //Орт.Қазақстан.-2007.- 13 желтоқсан.- 1 б.
- Майбас Т. Поэзия жылап тұр.: Ақын Серік Ақсұңқарұлының поэтикалық портретінің эскизі// Орт. Қазақстан.- 2000.- 22 наурыз
- Майбас, Т. Серік Ақсұңқарұлы Ақтоғай ауданының құрметті азаматы // Орт. Қазақстан.- 2000.- 2 ақпан
- Майбас Т. Шығармашылық одақтар өкілдерімен кездесті: облыс әкімдігінде // Орт.Қазақстан.- 2005.- 26 қараша.-4 б.

- Максымұлы М. Ақиық ақынның жыр кеші Қарқаралыда дүрілдеп өтті: С.Ақсұңқарұлы - 50 жаста // Орт.Қазақстан.- 2000.- 15 наур.
- Медальмен марапатталды: құттықтаймыз! // Орт.Қазақстан.- 2005.- 8 қыркүйек.- 1 б.
- Мұртаза Ш. Ақын Серік Ақсұңқарұлы: Жыр-жиһан // Егемен Қазақстан.- 2000.- 31 наурыз
- Мұртаза Ш. Ақын Ақсұңқарұлы: Жыр жиһан // Егемен Қазақстан.- 2000.- 31 наурыз
- Мұхамеджанов, К.Е. Қазақстан Жазушылар Одағы Қарағанды обл. Бөлімшесі фил. дир., белгілі ақын, ҚР Президенті стипендиясының иегері Серік Ақсұңқарұлына // Орт. Қазақстан.- 2000.- 29 наурыз
- Мүбәрәк Б. Осы жұрт Бағдатты біле ме екен.: Алаштың ақиық ақыны С.Ақсұңқарұлына // Балқаш өңірі.- 2001.- 23 қаңтар
- Мүшәйра мәреге жетті // Қазақ әдебиеті.- 2007.- 2-8 қараша (№44).- 7 б.
- Мырзабеков К. Қазақ поэзиясы 1981 жыл // Жұлдыз.- 2002.- N7.-183-199 б.
- Омарбекұлы М. Бастан кешкен баз бір сәттер: С.Ақсұңқарұлы қай ауылдың ақыны // Орт. Қазақстан.- 2000.- 27 қыркүйек
- Омарбекұлы М. "Қара орманым - Қарқаралым": С.Ақсұңқарұлының "Адам Ата - Науа Ана" жыр кітабы туралы // Қарқаралы.- 2004.- N2.-72-74 б.
- Омарбекұлы М. Сағыныш - ғұмыр. Сағым жылдар: жаңа кітаптан үзінді// Орт.Қазақстан.-2005.- 19,24 қараша.- 10 б.
- Омарбекұлы М. Ұлттық ақын ұлағаты: Қарқаралыдан қанаттанған Серік Ақсұңқарұлы туралы сөз // Орт. Қазақстан.- 2000.-29 наурыз
- Оразбай Е. "Ақсұңқар" отауындағы әсерлі кездесу // Орт.Қазақстан.- 2007.- 6 наурыз.-12 б.
- Оразбай Е. Өр өлеңдер оқылып, өміршең әндер орындалды: Мәдени хабар // Орт.Қазақстан.- 2005.- 1 ақпан.-8 б.
- Оразбай Е. Серік пен Софы - степендия иегерлері:бәрекелді! // Орт.Қазақстан.-2007.- 11 желтоқсан- 1 б.
- Өлке шежіресін баяндайтын кітап шықты // Қарқаралы.- 2006.- 4 қараша.-3 б.
- Өмірімді неге бергем өлеңге.: [С.Ақсұңқарұлының шығармашылығы туралы] // Қарағанды жастары.- 1990.- 9 ақпан.-5 б.
- Рахымбайқызы Н. Ақындардың ақыны.: Кітапханада өткен кеш Серік Ақсұңқарұлына арналды // Орт. Қазақстан.- 2000.-29 наурыз
- Садуақсов Д. Тентек қараға: /С.Ақсұңқарұлына арналған ән/ // Орт.Қазақстан.- 2000.- 2 тамыз
- Сарытегі Е. Өлең- өнер шартарабын шарлап бір.:поэзия // Азия Транзит.- Қарағанды,2004.- N11.-16 б.
- Сейтахмет М. Арқада бір ақын жүр: [С.Ақсұңқарұлына өлең] // Орт. Қазақстан.- 2000.-2 тамыз
- Сейтжан Қ. Сұңқар серпінді ақын: "Адам Ата-Науа Ана" кітабына пікір // Орт. Қазақстан.- 2000.- 14 қазан
- Серік Ақсұңқарұлы (1950): Жиырмамыншы ғасыр жырлайды. Қазақ поэзиясының антологиясы // Егемен Қазақстан.- 2005.- 20 наурыз.-13 б.
- Серік Ақсұңқарұлы // Қарағанды.Қарағанды облысы. Энциклопедия.- Алматы, 1990.- 498 б.
- Смағұл С. Сайлаухан Нәкенов- Республикалық мүшәйраның жеңімпазы: Құттықтаймыз! //Сарыарқа.- Жезқазған, 2004.- 29 қыркүйек.- 1 б.
- Стамбекұлы Д. Шайтанкөл Сұлушаштың көл айнасы: Серік Ақсұңқарұлына арналған өлең // Орт. Қазақстан.- 2000.- 29 наурыз
- Сұңқар туралы жыр.: С.Ақсұңқарұлына арналған жырлар/ // Қазақ әдебиеті.- 1989.- 3 ақпан

Халиолла М. Ұлылыққа әркімнің бар таласы...Тек сөзімен емес, ісімен. Талантымен, адамгершілігімен лайық болсын: Ақын бауырым Серік Ақсұңқарұлына // Орт.Қазақстан.- 1993.- 6 шілде

Шахмерденов Б. Ақсұңқардың Серігі: Өлең // Орт. Қазақстан.- 2000.- 5 сәуір

Шәріпқызы, М. Ақынның анасы және өзі туралы // Орт. Қазақстан.- 2004.- 22 маусым.-8 б.

Шәріпқызы, М. Бірақ баба, кеудені түрткен жайлар көп: Поэзия // Азия Транзит.- 2002.- N7.-18-19 б.

Шәріпқызы, М. Дауылпаз ақындар - құбылыс: Өлеңдер // Орт. Қазақстан.- 2002.- 17 шілде

Шолақ Т. Үлкен поэзия мектепке келді // Орт. Қазақстан.- 2000.- 8 наурыз

25 сәуір 1895 - Қоғам қайраткері Нығмет Нұрмақұлы Нұрмақовтың туғанына 115 жыл

Көрнекті мемлекет және қоғам қайраткері, Қазақстанда Кеңес өкіметін орнатып, нығайту жолындағы күреске қатынасушы, КОКП мүшесі Н.Нұрмақов 1895 жылы 25 сәуірде Семей губерниясының Қарқарқаралы уезіне қарасты Қу болысында дүниеге келген.

Жас кезінде ауыл молдасынан сауат ашып, 1911 ж. Қарқаралыдағы екі кластық орыс-қазақ училищесін, Қу болысының ауқатты байы Қасен Ақаевтің көмегімен Омбыдағы мұғалімдер семинариясына оқуға түсіп, 1915 жылы бітіреді. 1911 жылы Қу болысының атақты байы Ақайдың Қасенінің қасына тілмаш болып ере жүріп, Омбыдағы Романовтар әулетінің 300 жылдығына орай ұйымдастырылған ауылшаруашылық көрмесіне қатысады. Қазақтың асыл бұйымдары, заттары толы ақ ордасын тамашалауға келгендерге ұлттық дәстүрдің қыр-сырын түсіндіріп, аудармашы болып, зеректігімен көрмені тамашалауға келген Шоқанның серігі орыстың атақты ғалымы Г.Н.Потаниннің, Ресей жағрапия қоғамының мүшесі, Омбы семинариясының оқытушысы халықшыл-демократ А.Н.Сидельниковтың көзіне түседі. Олар қазақ баласының орыс тілінде таза сөйлейтініне тәнті болып, онымен жақынырақ танысып, Омбыдағы оқытушылар семинариясының дайындық курсына оқуға қабылдануына себепкер болады. 1911-1915 жылы семинарияда С.Сейфуллинмен бірге оқиды. Бір жылдан соң екеуі негізгі үшжылдық курсқа ауысып, оны 1915 жылы бітіреді. Семинарияда оқып жүріп С.Сейфуллин, М.Жұмабаев, М.Саматовтармен қосылып «Бірлік» атты мәдени-ағарту ұйымын құрады.

1915 жылы Омбы семинариясын бітірген соң Қарқаралыға оралып, өзі оқыған орыс-қазақ училищесіне қызметке тұрып, революциялық жұмысқа белсене кірісіп, саясатпен айналысады. 1917 жылы Казан революциясынан кейін большевиктер партиясы жағына шығып, Қазақстандағы Кеңес өкіметін орнатуға белсене қатысады. 1917 жылғы төңкерістер кезінде күз айында «Дала одағы» деген атпен құрылған еңбекші кеңесінің басшысы болады. Колчак өкіметі орнағанда кеңес таратылып, маусым айында Қарқаралыда болған контрреволюциялық көтерілістен соң кеңестің басқа мүшелерімен бірге тұтқынға алынып, 18 ай түрмеде отырып, 1919 жылдың желтоқсанында бостандыққа шығады.

1918-1924 ж. Қарқаралы уездік кеңесінің хатшысы, 1919-1920 жылдары Қарқаралы уездік әскери-революциялық комитеттің мүшесі болып сайланады. 1919 ж. қыркүйек айынан желтоқсан айына дейін ақгвардияшылар түрмесіне отырып, басынан көп қиыншылықтарды өткереді. 1920 жылы партия қатарына қабылданады. Осы жылы қазан айында Орынбор қаласында Қазақ АССР-нің құрылуын жариялаған Қазақ АССР Кеңестерінің I-құрылтай жиналысына делегат ретінде қатысып, Қазақ АССР-і Орталық

Атқару Комитетінің мүшесі болып сайланып, әлеуметтік-экономикалық, саяси мәселелерді шешуге зор үлес қосады.

1920 жылдан бастап Қарқаралыда, сосын Семейде уездік, губерниялық атқару комитеттерінде бірқатар жауапты қызметтер атқара жүріп, 1922 жылдың ақпан айында Орынборға ауысады. Алғашқыда Қазақ өлкелік партия комитетінде бөлім меңгерушісінің орынбасары болып, сол жылдың қазан айында III Бүкілқазақтық кеңестер съезінде Қазақ атқару комитетінің төралқасының құрамына сайланып, Республикалық Жоғарғы Трибуналды басқару жүктеледі.

1922 жылдың күзінен Юстиция комиссариатының алқа мүшесі ретінде оның мәжілістеріне тұрақты түрде қатысып отырады. Қазақ трибуналы 1923 жылдың ақпанынан РСФСР Жоғарғы Сотының қазақ бөлімі боп қайта құрылғанда төрағасы болып тағы да бекітіледі. 1923 жылдың 15 мамырында сот құрылысының мәселелерімен орталықта барғанында, Юстиция халық комиссарлары және республика прокуроры міндеттерін қоса атқару міндеті жүктеледі. Іс жүргізу, сот жұмысын қазақ тілінде жүргізуге басшылық жасап, сот-тергеу орындарында қазақ тілінде іс жүргізуді қысқа мерзім ішінде жүзеге асырады. Қызметке келген күнінде Орынборда ашылған тұңғыш өлкелік заң курсына Юстиция комиссарларының ерекше бақылауында болады. Курсты тәмамдаған 39 адамға (14 қазақ) 1923 жылдың желтоқсан айында өз қолымен жолдама тапсырады. Еліміздің Семей, Ақмола, Қостанай сияқты қалаларында осындай қысқа мерзімді курстар ұйымдастырып, заң қызметкерлерінің кәсіби біліктілігін жетілдіруге үлес қосады. Ең төменгі жалақы алатындар қатарындағы заң қызметкерлерінің жалақысын көтеруге кірісіп, қаржы мәселесін көтеріп екі рет Мәскеуге барып қайтады. Табандылығының арқасында 1924 жылдың жазына қарай бөлінетін қаржы көлемін көбейтіп, қызметкерлер жалақысын уақытында ала бастайды.

1924 жылдың 9 қыркүйегінде Юстиция комиссары міндетін жаңа тағайындалған Н.Ералинге тапсырады. Алғашқыда бірер ай БК(б)П Қазақстан өлкелік комитетінің үгіт және насихат бөлімінің меңгерушісі қызметін атқарады. Көп кешікпей ҚазАКСР Халық комиссарлары кеңесінің төрағасы міндеті (4 жыл 4 ай істейді) жүктеледі. Халық шаруашылығы біртіндеп құлаш жайғанда республиканың қираған өндіріс орындарын қалпына келтіріп, одан әрі дамытуға басшылық жасайды. 1926 жылы 15 желтоқсанда Қазақ АССР үкіметінің Түркістан-Сібір темір жолын салу туралы қабылдаған Қаулысы аясында темір жол құрылысына көмектесетін арнайы комиссия басшылығына тағайындалып, Түркісіб құрылысына Т.Рысқұлов, М.Тынышбайұлымен бірге қомақтай үлес қосады.

Алғашында Голощекинді қолдағанымен, артынан солақай саясатына қарсылығын білдіріп, келіспеушілік шегіне жеткенде 1929 жылдың сәуір айында өзінің сұрануы бойынша Мәскеудегі БК(б)П жанындағы Коммунистік университетке оқуға түседі. Аяқтаған соң Мәскеуде қалдырылып, Бүкілодақтық Орталық Атқару Комитеті хатшысының орынбасары және БОАК президиумының ұлттар бөлімінің меңгерушісі болып қызмет істейді. 1931 жылы ашаршылыққа байланысты Қазақстанға келіп, ел жайымен түпкілікті танысып қайтады. Бүкілресейлік Орталық Атқару Комитетінде аштықтан азған қазақ халқының ауыр азабын баяндап, жедел арада көмек көрсетуді сұрайды.

Сонымен қатар партияның 11 және 14 съездерінің, I-Бүкілқазақстандық Кеңестер съезінің делегаты.

Жаппай репрессия жылдары қуғынға алғашқылардың бірі болып ұшырап, 1937 жылдың 3 маусымында Мәскеудегі пәтерінде «халық жауы» деп тұтқындалып, О.Исаев, А.Асылбековтардың «ұйымдарын» орталықтан басқарған басшы ретінде айыпталып, 1937 жылдың 15 қыркүйегінде «үштіктің» үкімімен 42 жасында ату жазасына кесіледі.

Н.Нұрмақовтың туғандары, жақындары да жазықсыз жапа шеккен. Қарқаралы өңірінен шыққан Ыбырай болыстың қызы, Семейде орыс гимназиясында білім алған жұбайы Зүпнүн (Зүфнүн) Кеңес өкіметінің алғашқы кезінде театр өнерінің қалыптасуына

үлесін қосып, көптеген рольдерді ойнаған. 1926 жылы Қызылордада ашылған тұңғыш қазақ театрында Ж.Шанин қойған «Біржан-Сара» спектаклінде Сараның ролін алғаш ойнаған. 1937 жылы «халық жауының» әйелі ретінде тұтқындалып, Қарлаг және т.б. лагерьлерге айдалып, айдаудан 1946 жылы босап, Мәскеуде тұрып, 1991 жылы Алматыға көшіп, 90 жастан асқанда 1996 жылы Алматыда қайтыс болады. Әкесі Нұрмақ, інісі Құрманғалы да «халық жауының» туыстары ретінде қамалып, елге аман оралмаған.

Сталин қайтыс болғаннан кейін 1956 жылы ісі қайта тексеріліп, негізсіз сотталғаны анықталып, 1956 жылдың 11 тамызында КСРО Жоғарғы Сотының әскери алқасының шешімімен ақталды.

Балалары: қызы Тамара (балалар үйінде қайтыс болған), ұлы Ноян (балалар үйінде тәрбиеленген, 1986 жылы қайтыс болған).

Қарағандыда, Қарқаралыда, Қазыбек би ауданында Н.Нұрмақов атына көшелер беріліп, Қарағандыдағы облыстық N2 мектеп-интернаты, Қарқаралыда N5 мектеп-интернаты Н.Нұрмақұлы есімін иеленген.

Әдебиеттер:

Нұрмақов Н. Шығармалар жинағы: Мақалалар, баяндамалар / Нұрмақов Н.- Алматы: Алаш, 2005.- 280 б.- (Алаш мұрасы)

Ақылбекова Қ. Жезқазған: Нығмет Нұрмақовтың туғанына - 110 жыл // Сарыарқа.- Жезқазған, 2005.- 21 қазан.-4 б.

Асауов Д. Нығмет және өкімет билігі: 31 мамыр - Саяси қуғын-сүргін құрбандарын еске алу күні // Орт.Қазақстан. 2006.- 30 мамыр.-9 б.

Ахметкәрімов Қ. Халқының ардақты азаматы: Н.Нұрмақовтың туғанына-105 жыл // Орт.Қазақстан.- Қарағанды, 2000.- 29 сәуір

Ашуұлы Ж. Қайраткер (көрнекті мемлекет және қоғам қайраткері Нығмет Нұрмақовтың туғанына-110 жыл толуына орай) // Дала мен қала.- 2005.- 1 сәуір(N13).-12 б.

Әкімбекова Б. Жазықсыз жазалар: 31 мамыр - Саяси қуғын-сүргін құрбандарын еске алу күні // Орт.Қазақстан.- 2001.-30 мамыр

Бектұров Ж. Тұлғалы қайраткер: Х.Жүсіпбеков, Н.Нұрмақов жайында. – Орталық Қазақстан.- 1980.- 26 тамыз.

Игенбаев А. "Халық жауларының" сот алдындағы "жауаптары": [Қарағандыдағы "ұлтшыл-фашистерге" арналған процестің стенограммасы] // Ақиқат.- Алматы, 1997.-N4.- 21-27 б.

Кәкішұлы Т. Сәкен тіл майданында:/Кеңсе істерін қазақша жүргізу С.Сейфуллин тұсында қолға алынды // Егемен Қазақстан.- Астана, 2000.-28 қаңтар.

Қабдөшев Б.Ж. Нығмет Нұрмақовтың қоғамдық-саяси және мемлекеттік қызметі (1895-1937 жж.) [Мәтін]: автореферат - Алматы: [б.ж.], 2005.- 30 б.

Қаппасова Р. Қалыптасу жылдары: көрнекті мемлекет және қоғам қайраткері Н.Нұрмақовтың 110 жылдығына // Орталық Қазақстан.- 2005.- 26 мамыр.-6 б.

Қаппасова Р. С.Қасымова. Н.Нұрмақов - Юстиция Халық Комиссары және республика прокуроры: тарихи тұлғалар // Орталық Қазақстан.- 2005.- 5 сәуір.-6 б.

Қаппасова Р. Өз елін сүйген тұлға: көрнекті мемлекет және қоғам қайраткері Н.Нұрмақовтың 110 / Р.Қаппасова, С.Қасымова // Орт.Қазақстан.- 2005.- 26 мамыр.-6 б.

Қасымова С. Ірі публицист, жалынды журналист: көрнекті мемлекет және қоғам қайраткері Н.Нұрмақовтың 110 жылдығына // Орт.Қазақстан.-2005.- 21 сәуір.-6 б.

Құсайынова Қ. Асыл мұрам - өшпес қазынам: Н.Нұрмақовтың туғанына-110 жыл // Орт.Қазақстан.-2005.- 17 наурыз.-6 б.

Қыстаубайұлы З. Қазақ үкіметі Нығмет Нұрмақов // Жас Алаш.- 2006.- 19 қаңтар.-1,5 б.

- Ләмбекұлы С. Автономия тойында: Нығмет Нұрмақовтың туғанына - 110 жыл // Азия Транзит.- Қарағанды, 2005.- N9 (қыркүйек).-46 б., N10 (қазан).- 46 б.
- Ләмбекұлы С. Арыстар: Роман.- Астана: Елорда, 2000.- 368 бет.
- Ләмбекұлы С. Қызылжардағы кездесу: Н.Нұрмақовтың туғанына-110 жыл // Қарқаралы.- 2005.- 9, 23 шілде.
- Нұрмақов Нығмет (1895-1937) // Қарағанды. Қарағанды облысы: Энциклопедия / Бас редакторы АА.Абдуллин. – Алматы: Атамұра, 2006. – 425б.
- Нұрмақов А. Нығмет Нұрмақов: Зерде // Орт.Қазақстан.- 2002.-29 мамыр
- Тоғжанов Е.Л., Аршабеков Т. Нұрмақов Нығмет (1895-1937 жж.) // Атамекен: оқу құралы. – Қарағанды: Қарағанды экономикалық университеті. – 2002. – 177-178 б.
- Сағымбекұлы Р. Туған халқының қайтпас қаһарманы: [Н.Нұрмақов туралы] // Қарқаралы.- 1999.- N3-4.-12-25 бет.
- Сармузин А. Нарком Нығмет Нұрмақов // Мәдениет және тұрмыс.-1987. -N7.-7 бет.
- Семқұл Б. Қолынан қаламы түпей кеткен қайраткер: Н.Нұрмақовтың туғанына 105 жыл // Сана.-Қарағанды, 2000.- 11 мамыр(N18).-5 б.
- Смағұлов Ғ. Ұлан-ғайыр ұлағат //Орт.Қазақстан.- 2005.- 1 қазан.- 10 б.
- Смағұлова Т. Есімі әспеттейтін кез келді: Нығмет Нұрмақовтың туғанына - 110 жыл //Т.Смағұлова, Ғ.Смағұлов // Орт.Қазақстан.-2005.- 10 қараша.-4 б.
- Смағұлова Т. Смағұлов Ғ. Сәкенмен сырлас, Мәдимен мұңдас болған: көрнекті мемлекет және қоғам қайраткері Н.Нұрмақовтың туғанына - 110 жыл // Орталық Қазақстан.- 2005.- 7 маусым.-4 б.
- Смағұлова Т. Халқына арнап өткен жас ғұмырын: көрнекті мемлекет және қоғам қайраткері Н.Нұрмақовтың туғанына - 110 жыл // Азия Транзит.- Қарағанды, 2005.- N4 (сәуір).-4-8 б.
- Смағұлова Т. Халық бақытының күрескері: көрнекті мемлекет және қоғам қайраткері Н.Нұрмақовтың туғанына -110 жыл / Т.Смағұлова, Ғ.Смағұлов //Орт.Қазақстан.- 2005.- 23 сәуір.-6 б.
- Файзуллаев Ә., Қабдөшев Б. Нығмет Нұрмақов // Юстиция халық комиссарлары: Дерекнамалық баян. Народные комиссары юстиции: Документальные повествование / Пер с каз. Г.Меирхановой. – Алматы: Жеті жарғы, 1999. – 95-116 б.
- Шәкенова Қ. Халқын сүйген азамат: Нығмет Нұрмақовтың туғанына 110 жыл // Сарыарқа.- Жезқазған, 2005.- 1 маусым.-3 б.
- Шмидт Т. "Жағалаудағы үй": [ВЦИК Президиумы Ұлттар бөлімінің меңгерушісі Нығмет Нұрмақов туралы] // Дала мен қала.- 2005.- 27 мамыр(N20).-7 ..

5 мамыр 1940 – жазушы Өмір Кәріпұлының туғанына 70 жыл

Қарағанды облысы, Жаңаарқа ауданы, Құмдауыт ауылында 1940 жылы 5 мамырда дүниеге келген. ҚарПИ-дің филология факультетін бітірген. Ауыл мектептерінде жиырма жыл ұстаздық қызмет атқарған. 1980 жылдан бері Ақадырда тұрады. Аудандық «Ақадыр таңы» газетінде журналистік мектептен өтті. Аудандық «Қазақ тілі» қоғамын басқарған. 1997-2003 ж.ж. аудандық «Заман» газетінде қызмет атқарады.

Проза жанрында «Сарыбел сазы» (1977), «Атасының баласы» (1980), «Есік тоған» (1985), «Бұрқақ» (1991), «Тайталас» (2001), «Серілер мен перілер» (2003) кітаптарын ұсынды.

Ө.Кәріпұлы айрықша ұлтжанды азамат, туған халқының дәстүр-салты мен тілінің, дінінің жоқшысы. Тәуелсіздіктің орнығуына, елдігіміздің еңсе көтеруіне талант қарымымен де, жүрек жылуымен де қал-қадірінше үлес қосуда.

Әдебиеттер:

- Кәріпов Ө. Бұрқак: роман пов ; ред. Ш. Құмарова. - Алматы : Жазушы, 1991. - 253 б.
- Кәріпұлы Ө. Ақынның сөзі өлмейді деген осы.: Мұра // Орт.Қазақстан.- 2000.-15 қаңтар
- Кәріпұлы Ө. Араша: Әңгіме // Орт.Қазақстан.- 2000.- 13 қыркүйек
- Кәріпұлы Ө. "Әдебиет - ардың ісі": қаламгер Ө.Кәріпұлымен сұхбат ; сұхбаттасқан Т.Майбас // Орт.Қазақстан.- 2006.- 13 сәуір.-12 б.
- Кәріпұлы Ө. Дала жыршысы: Өузхан Көшімовтың туғанына - 90 жыл // Орт.Қазақстан.-2002.-5 қаңтар
- Кәріпұлы Ө. Дидакшы // Орт.Қазақстан. - 2009. - 26 наурыз (№ 43). - 6 б.
- Кәріпұлы Ө. Жазушы жерлесімізбен жүздесу: тағылым // Жаңаарқа.- Атасу, 2006.- 15 сәуір.-6 б.
- Кәріпұлы Ө. Жетім бұрым: әңгіме // Қазақ әдебиеті. - 2005. - 20 мамыр(N19). - 8-9 б.
- Кәріпұлы Ө. Жол жүрген ұтады: Нарық және көлік // Орт.Қазақстан.- 2002.-13 сәуір
- Кәріпұлы Ө. Зікір // Орт.Қазақстан. - 2008. - 22 мамыр (№79) . - 4 б.
- Кәріпұлы Ө. Қолшатыр // Жұлдыз. - 2008. - № 10. - 81-105 б.
- Кәріпұлы Ө. Қос кітаптың айтары көп: оқыдық, пікір айтамыз // Орт.Қазақстан.- 2008.- 31 қаңтар.-8 б.
- Кәріпұлы Ө. Мысал әңгімелер // Орт.Қазақстан. - 2008. - 17 мамыр (№76-77) . - 8 б.
- Кәріпұлы Ө. Мысалға әркімнің де бар таласы: мысал өлендер // Орт.Қазақстан.- 2007.- 25 қаңтар.-12 б.
- Кәріпұлы Ө. Тамызық: әңгімелер. - Алматы : Құс жолы, 2008. - 348 б.
- Кәріпұлы Ө. Тұғыры биік азамат: жаныңда жүр жақсы адам // Орт.Қазақстан.- 2007.- 6 қараша.-3 б.
- Кәріпұлы Ө. Халқының қамал-қорғаны: Көкбөрі Жарылғап батырдың 285 жылдығы қарсаңында // Орт.Қазақстан.- 2002.-30 наурыз

Ол туралы әдебиеттер:

- Әбілдинов Қ. Аланды жеңген қалам // Орт.Қазақстан. - 2009. - 14 мамыр (№ 70). - 6 б.
- Кәріпұлы Өмір // Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 287 б.
- Кәріпұлы Өмір //Қазақстан жазушылары XX ғасыр: анықтамалық.- Алматы: Ана тілі, 2004.- 158 б.
- Киік Қ. Кәріповтің кітабы шықты: бәрекелді! // Орт.Қазақстан.- 2005.- 31 наурыз.-11 б.
- Жұмаділдин А. Жаңаарқа: Дерекнама.- Алматы: Кенже-Пресс-Медиа, 2003.- 111 б.
- Оразаев С. Дарын дархандығы: Жазушы Ө.Кәріпұлы - 60 жаста /С.Оразов, Т.Майбас // Орт.Қазақстан.-2000.- 20 қыркүйек
- Рақымов Б. Сарыбел саздары: жаңа кітап // Орт.Қазақстан.- 2005.- 7 шілде.-12 б.
- Тәукейұлы С. "Тайталас" тағлымы: Оқыдық, пікір айтамыз /С.Тәукейұлы // Орт. Қазақстан.- 2003.- 29 наурыз.-16 б.

18 мамыр 1885 - Халық ақыны Қайып Айнабекұлының туғанына 125 жыл

Қайып Айнабекков халық ортасынан шыққан, көрнекті талант иесі, ақын.

Қ.Айнабеков 1885 жылы Нұра өзенінің жағалауындағы Кеңкия аулында (қазіргі Қарағанды облысы, Нұра ауданы, Көгілдір селосы) кедей шаруаның отбасында туды. әкесі Айнабек Қайыптың

қаршадайында қайтыс болған. Ержетіңкіреп еңбекке жарағанға дейін Қайып нағашылығының қолында тәрбиеленеді. Кейін олардан бөлініп шығып, өз бетінше еңбек етіп, күн көрген. Қазақ даласындағы қалың кедейдің сол кездегі шеккен азабын, тұрмыстың ауыр жүгін Қайып та бірге арқаласып, басынан бірге өткізеді. Тек Ұлы Октябрь социалистік революциясының арқасында ғана ақын азат өмір құшағына еніп, еркін еңбекке беріледі. Кейін ол әр түрлі әлеуметтік қызметтерге қатынасады. Орталық Қазақстанда Совет өкіметін орнату жолындағы күреске белсене араласа отырып, Қайып 1920 жылы Коммунистік партияның мүшелігіне кіреді. Саяси шаруашылық мекемелерінде жұмыс істейді. Ауылда мектеп ашып, жас ұрпақтарға білім беру ісіне жіті ат салысады.

Қайып ұзақ уақыт бойы Қарағанды қаласында тұрған. Қоғамдық тіршілік пен әдебиет ісіне белсенді қатысқаны үшін халық Қайып Айнабековты Қарағанды қалалық, облыстық Советтеріне көп жылдар депутат етіп сайлап, зор құрмет көрсеткен. Еңбекшілердің білдірген бұл сенімін Қайып қалтқысыз зор абыроймен ақтап отырған. Ақынның «1941–1945 ж.ж. Ұлы Отан соғысы тұсындағы еңбектегі ерлігі үшін» медалімен және Қазақ ССР Жоғарғы Советінің грамотасымен марапатталуы, 1943 жылы Қазақстан совет жазушылар одағының мүшесі болып алынуы сол елеулі еңбектің нәтижесі еді.

Жас кезінде-ақ Қайып өлең, әңгіме-ертегі, жырға әуес болады. Жастық, достық жайында өлең шығарып дағдыланған ақын бірте-бірте ширап, жетіле береді. Сөйтіп, өлең Қайып өмірінің өрнекті өзегіне айналады.

Қ.Айнабеков ақындық жолға ерте түскенімен өлең жазуға машықтанып, өлеңді шын мәнінде өнер деп тануы 1907 жылдардың тұсы. Сол кезде шығарылған «Сұлу қызға жазған хат», «Сұлудан жауап» сияқты лирикалық қысқа өлеңдерінің біздің дәуірімізге жетуі мұның айқын дәлелі. Қайып «Жастардың жазғы ойынға бару түрі», «Ойынның ішкі көрінісі» секілді ойын-сауықты тамашалайтын өлеңдерін 1914 жылдары шығарған.

Ақын творчестволық жолын осылай көңіл-күйі, махаббат лирикаларын жазудан бастағанымен, бірте-бірте әлеуметтік мәні бар мәселелерге ауысады. Қайып ендігі жерде жоқшылықтың зарын, тұрмыстың тауқыметін, таршылығын тартқан қазақ еңбекшілерін жырына қосады. Үстем тап өкілдерінің елді жегідей жеген әр түрлі зұлымдық ниет, арам пиғылдарын, келіссіз іс-әрекеттерін ащы масқылмен ашына түйрейді.

Қ.Айнабеков Октябрдің жеңісін, Қазақстанда совет өкіметі орнауын өз көзімен көріп, оны жыр өзегі еткен ақындардың бірі. Ол ескіні ертеден есінде сақтаған, жаңаның жалынды жаршысы болған ақын. Жиырмамыншы жылдары Қайып қазақ кедейлеріне бостандық әперіп, әйелдерді еркін теңдікке жеткізген Совет өкіметі туралы толып жатқан өлең, жырлар шығарады. «Өмірді ұқсату», «Тану», «Жұмсау», «Азат құс», «Үндеу», «Кедейлерге», «Әйелдерге», «Тілеу ниетім», «Қазақстанның мүшелеріне» секілді т.б. ақын туындылары осы кезеңнің үлесіне жатады.

Қайып қашанда болса халықпен, қалың бұқарамен тығыз байланыста болды. Осы тұрғыдан алғанда еңбек тақырыбы – Қайып творчествосындағы сүбелі тақырыптардың бірі. Ақынның «Лавада», «Шахтерміз», «Қарағанды сәлемі», «Қарағанды», «Көмір», «Шахтерлер серті», «Шахтер сөзі» т.б. көптеген өлең, жырлары осы тақырыпқа арналған.

Қайып Айнабековтың ақындық үгітшілік өнері Ұлы Отан соғысы жылдарында да ерекше көзге түсті. Еліміздің ұл, қыздарын әділет жолында қолына қару алып қанды соғысқа аттанған кезде Қайып та өзін партияның қарт солдаттымын деп санап, жауға қарсы құлшына үн көтерген халық таланттарының алдыңғы сапында болды. Оның осы отты жылдарында, қаһарлы күндерінде, қиын-қыстау, сын сағатта айтқан өлеңдері, дарынды да жалынды жырлары «Жауынгерлерге», «Майданға хат», «Қызыл флот» т.б. жауға мір оғындай болып қадалады Жау тізесін тез бүктіру үшін тыл еңбекшілерін ерлік еңбекке шақырады.

Қ.Айнабеков сонымен бірге айтыс ақыны. Ол Ұлы Отан соғысы жылдарында көптеген игілікті істерге белсене араласқан. Қарағанды ақындарының 1943 жылғы алғашқы айтысын бастаған осы Қайып болатын. Ақынның осындай еңбегін академик-жазушымыз Ғ. Мүсірепов дер кезінде жоғары бағалады: «Айтыс–ақындар қатарын

молайта түсуге де, екшеуге де жол ашып отыр. Бұл күнге дейін қалтарыста қалған Қ.Айнабеков сияқты ақындарымыз Қарағанды айтыстарының үстінде өздерін жұртқа көрсете алды, өсіп те қалды. Басқа реттерде көптің бірі сияқты болып жүрген ақындардың ішінде шаршы топқа түскенде құлаштай алатындары барлығы да сол айтыстарда көрінеді. Шашубайға төтеп бере алған Көшен, іргелі ақын Сәби мен Ілиясты жеңген Қайып бұл айтыстарға дейін көріне алмай, елеусіз жүріп еді»,—деп жазған.

Бұл айтыс дәстүрі кейінгі жылдарда да жалғаса берген. Қайып 1947 жылы екінші рет Көшен Елеуовпен, Ілияс Манкинмен айтысқа түсіп тағы да жеңіп шыққан.

Қ.Айнабеков сонымен бірге қазақтың ерте кездегі ауыз әдебиет нұсқаларын, мақал-мәтелдерін, аңыз-әңгімелерін, шешендік сөздерін жадында көп сақтаған жыршы, әңгімеші де.

Қайып—халық таныған қарт ақындарымыздың бірі. Оның артында сонша бай болмағанмен біраз әдеби мұра қалды. Сол үшін де ақын есімі халық жадында ұзақ сақталмақ.

Әдебиеттер:

Айнабеков Қ. Қолан: Дастан // Орт. Қазақстан.- 1993.- 10-14 тамыз

Айнабеков Қ. Өлеңдері // Ақын жырлары.- Алматы, 1958.- 110-115 б.

Айнабеков Қ. Шығармалар: Өлеңдер мен дастандар.- Алматы: Қазмемкөрәдебас, 1955.- 191 б.

Айнабеков Қ. Көкшенің көркі. // Пернедегі термелер. Қазақ совет халық ақындарының шығармалыры.- Алматы, 1965.- 91-97 б.

Қайып пен Ілияс // Қаһарлы сөз қамал бұзады: Ұлы Отан соғысы кезіндегі ақындар айтысы. - Алматы, 1995.- 91-97 б.

Нұрлы Нұра Қайыбы: Зерттеулер, мақалалар, өлеңдер, дастандар.- Қарағанды: Болашақ-Баспа, 2004.- 256 бет.

Ол туралы әдебиеттер:

Әбдіжәмілова А. Ақынға арналды: ["Халық ақыны Қайып" әдеби-муз. кеш туралы] // Нұра.- 2000.-9 желт.

Айнабеков Қайып // Ақын–жыраулар.- Алматы, 1979.-12-13 б.

Айнабеков Қайып // Қазақ Совет Энциклопедиясы. 1Т.- Алматы, 1972.- 170 б.

Айнабеков Қайып. // Қазақ ССР қысқаша энциклопедия. 4-ші том.- Алматы, 1989.- 97-98 б.

Айнабеков Қайып // Советтік Қазақстан жазушылары: биобиблиографиялық материалдар.- Қарағанды, 1973.- 7-8 б.

Айнабеков Қайып // Қарағанды. Қарағанды облысы: Энциклопедия / Бас редакторы АА.Абдуллин. – Алматы: Атамұра, 2006. – 91 б.

Ахметов Д. Халық ақыны // Орт. Қазақстан.- 1993.- 13 шілде., Нұра.- Киевка, 1999.- 14 август

Ахметов Д. Көмірлі өлкенің жыр дүлділі // Орт.Қазақстан.- 2005.- 13 қазан.-16 б.

Болатов Т. Ескіден қалған көз еді // Сарыарқа.- № 5.-61-65 б.

Жұмасейітұлы, Д. Ортаға қайта оралды Қайып ақын: Асыл мұра // Жанаарқа.- 2004.- 3 сәуір

Жыржысұлы Д. Халық ақыны: атақты ағалар мүйісі // Жаңа жол.- Киевка, 1993.- 29 мамыр.-3 б.

Кәрібаева Б. Алмас қараған сайын қырланады // Қазақ әдебиеті.- 2007.- 21-27 қыркүйек (№38).- 11 б.

Қайып Айнабеков // Қазақ әдебиетінің тарихы. 1Т., 2-ші к-п. Қазақ халқының ауыз әдебиеті: (Совет дәуірі). - Алматы, 1964.- 582-601 б.

Мақаш, Д. Қайып ақынның жаңа жинағы: Жаңа кітап // Орталық Қазақстан.- 2004.- 13 наурыз.-16 б.

Смағұлов, Ғ. Арқаның ақтаңгер айтыс ақындары: Жезқазғандағы жыр жарысына өрелі өнер өнегесі болса игі... // Орт. Қазақстан.- 2003.- 15 наурыз.-10 б.

Смағұлов, Ғ. Жыр арқауы - Қарағанды: Қарағанды облысына - 70 жыл // Орт. Қазақстан.- 2002.- 6 ақпан

Смағұлов Ғ. "Жырыммен жеңісті шындадым" // Орт. Қазақстан.- 2002.- 8 мамыр

Смағұлов Ғ. Өз дәуірінің үні болды: ақын Қайып Айнабековтің туғанына - 120 жыл / Ғ.Смағұлов, Ж.Оспан // Орт.Қазақстан.- 2005.- 16 шілде.-10 б.

Ысқақов Б. Халық ақыны Қайып // Орт. Қазақстан.- 1990.-1 қараша

25 мамыр 1925 – Даңқ орденінің толық иегері, Қарағанды қаласының құрметті азаматы Иван Андреевич Карабановтың туғанына 85 жыл

Иван Андреевич Карабанов 25 мамыр 1925 жылы туған. Ол гвардия старшинасы, Даңқ орденінің толық иегері. 1941-1942 жылдары Қарағандыдағы “Майкұдық” шахтасының проходкашысы, өндіріс комбинатының слесары болып жұмыс істеді. 1943-1945 жылдары Совет Армиясы қатарында, әуе атқышы. 227-әуе дивизиясының 999-әуеден шабуылдаушы полкының атқышы қызметінде жауынгерлік ерлік көрсетті. 102 рет жауынгерлік ұшуға қатысты. 1960 жылдан Қарағанды электр жүйесін реттегіште электромонтер болды. 1979 жылдан бастап Қарағанды қаласының құрметті азаматы. 1-дәрежелі Отан соғысы, Қызыл Жұлдыз ордендері және медальдармен марапатталған.

Әдебиеттер:

Қазақстан Республикасы. Президент (1991 - ; Н.Ә.Назарбаев). Қазақстан Республикасының мемлекеттік наградаларымен марапаттау туралы Қарағанды облысы бойынша: ҚР Президентінің Жарлығы // Орт. Қазақстан.- 2003.- 9 мамыр.-1 б.

Жанғожин А. Қаһарман қарағандылықтар Қызыл алаңындағы Жеңіс шеруіне қатысады // Орт. Қазақстан.- 2000.-6 мамыр

Карабанов Иван Андреевич // Қарағанды. Қарағанды облысы: Энциклопедия / Бас редакторы АА.Абдуллин. – Алматы: Атамұра, 2006. – 284 б.

Мамыр 1975 - Ұлы Отан соғысында қаза тапқан қарағандылық жауынгерлер мемориалының ашылуына 35 жыл

Ұлы Отан соғысында қаза тапқан қарағандылық жауынгерлерді есте сақтау үшін орнатылған ескерткіш. 1976-1978 жылдары Жеңіс паркінде салынған. Архитектор Н.Қойшыбеков, мүсінші Ж.Қ.Молдабаев. Қызыл гранитпен көмкерілген көлбеу стелада қазақ және орыс жауынгерлерінің жартылай мүсіндері бейнеленген. Ескерткіштің орта тұсында – қола жұлдыз. Стеланың алдында қаһарман қалалардан әкелінген қасиетті топырақ салынған капсулалар көмілген. Шойыннан қойылған «1941-1945» деген жазулар сұр граниттен қаланған ескерткішті орнатқан авторлар коллективіне 1980 жылы Қазақстан Ленин комсомолы сыйлығы берілді.

Әдебиеттер:

- «Мәңгілік от» // Қарағанды.Қарағанды облысы. Энциклопедия.- Алматы, 1990.- 397 б.
- «Мәңгілік от» // Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 401 б.

1 маусым 1950 – ҚР халық артисі Қайрат Әукенұлы Байбосыновтың туғанына 60 жыл

Қайрат Байбосынов 1950 жылы 1 маусымда Жаңаарқа ауданының орталығы Атасу поселкасында туған. Әкесі Әукен етікші, қобыз, домбыра жасайтын, шешесі Торша үй шаруасындағы адам. Қайраттың өз әкесі домбыра қобыз тартса, әкесінің тұстас құрдастары Байжұман, Бұралқылар асқақтата ән салған. Қайрат қолына домбыра алып, әнге әуестенген сәби күндерінде Игілік Омаров ағасының әншілік өнері ел арасына танымал бола бастаған еді. Мектепте оқып жүргенде күйші Әуезхан Беков, әнші домбырашы Ералы Тоқанов, әнші Байзақ Сейілов, Қолмағанбет Нұрмағанбетов сияқты ағаларының өнеріне еліктеп, еркін меңгеріп, оны одан әрі дамытқан. Әлемді әні баурап қалықтаған Қайрат Ленин атындағы қазақ орта мектебін бітірген соң, Алматыдағы өнер студиясына түсті. Саңлақ әнші Қазақ ССР-нің халық артисі Ж.Елебеков класында оқыды (1969). «Гүлдер» ансамблінің әншісі болды (1969-1988). 1988 жылдан Алматы консерваториясының аға оқытушысы, доценті, 1992-95 ж. халық әні кафедрасының меңгерушісі, Республикалық эстрада-цирк колледжінің директоры (1994-97) болды. Құрманғазы атындағы консерваторияның профессоры.

Әдебиеттер:

- Ақсұңқарұлы С. Құбылыс // Орт.Қазақстан. - 2009. - 9 сәуір (№ 51). - 6 б.
- Әбілдин Қ. Көктемім жоқ, жазым өтті, күз келді..: поэзия // Азия Транзит.- Қарағанды, 2005.- №6(маусым).-15 б.
- Әміржан Ж. Жалынан сипатпаған он жыл. // Жас Алаш.- 2001.- 15 желтоқсан.-8 б.
- Байбосынов Қайрат Әукенұлы // Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 157 б.
- Байбосынов Қ. "Ән айтсам, жанымды жеп айтамын": Қазақстанның халық әртісі Қайрат Байбосыновпен сұхбат; Сабырбеков, Б. // Дала мен қала.- 2006.- 23 маусым (№24).- 16 б.
- Байбосынов Қ. Дәстүрлі әншілер үшін «тіректің» қажеті жоқ, біздің тірегіміз – қара домбыра: әнші Қ.Байбосыновпен сұхбат /сұхбаттасқан Ә.Самалбекқызы //Жұлдыздар отбасы.-№12.-маусым.-18 б.
- Байбосынов Қ. Домбырамен ән айтатындарға "ауылдың Мырқымбайы" деп қарайтындар көп..: әнші Қ.Байбосыновпен әңгіме /әңгімелескен Р.Рақымқызы // Мысты өңір.- Жезқазған, 2006.- 21 шілде.- 8 б.
- Байбосынов Қ. Қазақ тұрғанда дәстүрлі өнер өлмейді; әңгімелескен О.Дөңқабақ // Дала мен қала.- 2007.- 28 желтоқсан (№52).- 12-13 б.
- Бимендина Р. Қайрат қанаттанған мектептер: Мәдениетті қолдау жылы // Орт.Қазақстан.- 2000.-9 тамыз
- Жайлыбай Ғ. "Арқыратып, ағызып ән нәсерін": ["Қазақстан" Республикалық Телерадио корпорациясы "Мәдени мұра" бағдарламасы аясында Республика сарайында көрерменге ұсынған жаңа жобасы "Инжу-маржан" тұңғыш дәстүрлі ән кеші қазақ қоғамының мәдени өміріндегі аса ірі оқиға болды]. // Қазақ әдебиеті.- 2006.- N13.- 31 наурыз.- 12 б.

- Жұмаділдин А. Жаңаарқа: дерекнама. - Алматы : Кенже-Пресс-Медиа, 2003. - 521 б.
- Игенберлин Е. Айдынына оралған аққу /Е.Игенберлин, Ұ.Мұқышұлы // Жаңаарқа.- Атасу, 2001.-25 тамыз
- Игенберлин Е. Ел жүрегін ән мен елжіретті; Өзіміздің Тәтіш-Татьяна: Қайрат Байбосынов пен Татьяна Бурмистрованың өнер сапары // Орт.Қазақстан.- 2001.-25 тамыз
- Игенберлин Е. Өнер мерекесі: Жаңаарқа ауданының Ескене ауылында Қайрат Байбосыновқа арналды // Орт.Қазақстан.- 2000.-22 шілде
- Қазақстан өнері: жылнама / құраст. Ж.Дәуренбеков.- Алматы: Өнер, 1983.- 80 б.: суретті.
- Қазақ өнері: Энциклопедия / Бас ред. Е.М.Арын.- Алматы: Қазақстан даму институты, 2002.- 800 тг.
- Қайырбекқызы Г. Дәстүрлі әнімізге дем жетпей тұр: Дәстүрлі халық әндері насихатталуы жағынан эстрадалық әндердің тасасында қалып қойды. //Дала мен қала.- 2006.- N18.- жұма.- 8 б.
- Махметұлы С. Қос саңлақтың Қарқаралы сапары // Орт.Қазақстан. - 2008. - 11 қазан (№157-158) . - 3 б.
- Нұрша Р. "Аққуға үнін қосқан әуелетіп..." // Орт.Қазақстан. - 2009. - 4 сәуір (№ 48/49). - 8 б.
- Нұрша Р. Әнші Қайрат үні асқақтады // Орт.Қазақстан. - 2009. - 23 сәуір (№ 59). - 6 б.
- Омарова Р. Асыл ағаның арманы орындалды : әнші Игілік Омаровтың 75 жылдығына орай // Орт.Қазақстан. - 2009. - 25 сәуір (№ 61/62). - 10 б.
- Сексенұлы С. Қазақтың Қайраты 50 жылдық мерейтойын атап өтуде: Қаз. халық әртісі Қ.Байбосынов туралы // Орт.Қазақстан.- 2000.- 8 шілде
- Тоғжанов Е.Л. Атамекен: оқу құрал / Тоғжанов Е.Л., Аршабеков Т.Т.- Қарағанды: Қарағанды экономикалық ун-ті, 2002.- 324 б.

19 маусым 1900 қазақ жазушысы Хамза Жүсіпбековтің туғанына 110 жыл

Хамза Жүсіпбеков 1900 жылы Қарағанды облысы қазіргі Нұра ауданының терри-ториясында кедей шаруа семьясында туған. Сәкен Сейфуллин ұйымдастырып, сабақ берген Бөгелі орыс-қазақ мектебінде оқыған. 1917 жылдан бастап Ақмола қаласындағы «Жас қазақ» демократиялық жастар ұйымы мен Омбы қаласындағы қазақ оқушыларының Демократиялық одағының қызметіне белсене қатынасқан. Хамза Жүсіпбеков 1920 жылы Коммунистік партия қатарына өтеді. РК(б)П Омбы губбюросының нұсқаушысы, РК(б)П Көкшетау убкомы мұсылман секциясының секретары, РК(б)П Ақмола губкомының бөлім меңгерушісі болып істеген. 1925 жылдан Бөкей Губпарткомының бірінші секретары, 1927 жылдан Қазақ өлкелік партия комитеті коллегиясының жауапты секретары болған.

БК(б)П Орталық Комитеті жанындағы Марксизм-ленинизм курстарын бітіргеннен кейін Х. Жүсіпбеков Қазақ өлкелік партия комитетінің секретары, Қазақ кәсіподақ советінің председателі, республикалық халық шаруашылығы мен юстицияның халық комиссары, Қазақ көркем әдебиет баспасының директоры қызметтерін атқарған. Қазақ өлкелік партия комитетінің бюро мүшесі, БК(б)П XVII съезінің делегаты болып сайланған.

Хамза Жүсіпбековтың көптеген әдеби-сын мақалалары «Еңбекші қазақ» («Социалистік Қазақстан»), «Советская степь», (Қазақстанская правда) газеттерінің, «Қызыл Қазақстан», «Жаңа әдебиет», «Әдебиет майданы» журналдарының беттерінде жарияланған. «Маркстік-лениндік сын туын жоғары ұстайық», «Әдебиет майданының

міндеттері», «Әдебиеттегі бай-манап идеологиясына қарсы», «Пролетарлық сынды күшейте түсу қажет», «Сәкен Сейфуллин қазақ совет әдебиетінің негізін қалаушы» деген Х. Жүсіпбековтың сын мақалалары ең келелі еңбектерінің қатарына жатады. Ол беллетрист ретінде де көрінді. Ол «Қарасақпай» кітабының авторы (1928 жыл) жәпе басқа да бір қатар әңгімелер жазған. Х. Жүсіпбеков Н.Островскийдің «Құрыш қалай шынықты» романын қазақ тіліне аударған.

1937 жылы күзде «халық жауы» деген жалған айыппен тұтқындалып, ату жазасына кесілді. 1957 жылы ақталды.

Әдебиеттер:

Ақылбекова Қ. Жезқазған: Нығмет Нұрмақовтың туғанына - 110 жыл // Сарыарқа.- Жезқазған, 2005.- 21 қазан.-4 б.

Жүсіпбеков Хамза // Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 274 б.

Жүсіпбеков Хамза Қазақстан жазушылары ХХ ғасыр: анықтамалық.- Алматы: Ана тілі, 2004.- 141б.

Жүсіпбеков Хамза Советтік Қазақстан жазушылары: Био-библиографиялық анықтамалық / ред. Т. Рахимов.- Алматы: Жазушы, 1987.- 266 б.

Файзуллаев Ә. Юстиция халық комиссарлары=Народные комиссары юстиции: Дерекнамалық баян/ Ә. Файзуллаев, Б. Қабдөшев. - Алматы : Жеті жарғы, 1999. - 344 б. -

30-31 тамыз 1935 Стаханов қозғалысының басталғанына 75 жыл, 26 қыркүйек Т.Күзембаевтың бригадасы (6 адам) көмір жөнінен Қарағанды бассейнінің рекордын жасағанына 75 жыл; 7-9 желтоқсан облыс стахановшыларының алғашқы слетіне 75 жыл.

1935 жылы Донбасс шахтері Алексей Стаханов толық емес бір ауысым ішінде 7 тонна орнына 102 тонна көмір шауып, тамаша еңбек көрсеткішіне жетті. Большевиктік баспасөз бұны таңғажайып рекорд ретінде жариялап, мұндай нәтиже тек қана советтік құрылыс кезінде ғана мүмкін болады деп даурықпа ұрандатып жатты. Шын мәнінде рекордтың сыры мынада еді.

Кадиевқадағы «Центральная -Ирмино» шахтасында көп жылдан бері зобойшы болып еңбек ететін тәжірибелі шахтер А.Стаханов шойбалғамен көмір шабудың ұтымды әдістерін көптен ойластырып жүретін. Егер жұмысты дұрыс ұйымдастыра білсе, яғни забойшыға қолайлы жағдай жасалса тәжірибелі кенші көмір қабатының жігін, кливажын, яғни жарықшақтарын тиімді пайдаланып отырса, еңбек өнімділігін еселеп арттыруға болатындығын тәжірибе жүзінде сынап көрген. Яғни қара күшке салып емес, айламен, еңбекті жан-жақты ұйымдастыру арқылы. Сондықтан да бұл рекордта ешқандай «ғажайыптық» жоқ болатын. Өзінің Қарағанды шахтерлеріне 1968 жылғы 1 мамырда «Казахстанская правда» газеті арқылы жазған хатында даңқты шахтер осы оқиғаны былай еске алады: «30 тамыздан 31 тамызға қараған түнде мен, парторғмыз Константин Григорьевич Петров, учаске бастығы Николай Машуров забойға түстік. Маған бұрын 10-12 забойшы жұмыс істейтін кеңістік босатылып берілді. Константин Григорьевич шахтер шамын жарық қылып тұрды, ал мен жалғыз өзім көмір шаба бастадым. Өмірде бірінші рет тіреушілер забойшыға ілесе алмады. Бес сағат 45 минут ішінде мен 102 тонна көмір шаптым. Бұл - сол кездегі 14 нормаға пара-пар болатын... Әңгіме ондаған, тіпті жүздеген за-бойшылардың бәлендей рекорд қоюында емес. Мәселе осындай жоғарғы

көрсеткіштердің барлық шахталар үшін орта дәрежеге айналуында. Озық әдіс бірте-бірте барлығының баспалдақпен жоғары көтерілуінің алғы шарты болмақ».

Міне Кеңестер одағында атақты стахановшылар қозғалысы осылай басталған еді. Халық шаруа-шылығының түрлі салаларында жұмысшылар еңбектің озық әдістерін кеңінен іздестіре бастады. Түрлі өндіріс салаларында, мәселен, автомобиль өнеркәсібінде Александр Бусыгин, тоқыма өнеркәсібінде Евдокия және Мария Виноградовалар, теміржол транспортында Петр Кривонос, машина жасауда Иван Грудов, металлургияда Макар Мазай, ауыл шаруашылығында Паша Ангелина, Мария Демченко, Константин Борин, Федор Колесов стахановтық қозғалысты өрістеткен өрендер атанды.

Қанша айтқанмен стахановшылар жарысы көмір өнеркәсібінде туындады. Қарағанды бассейнінде де бұл жарыс қызу қарқын алды. Сол арқылы үшінші көмір ошағында шахтер еңбегі биік тұғырға көтерілді. Қойнауы қазынаға бай өлкеден атақты стахановшылар, олардың ісін алға апарған екпінді еңбек ерлері көптеп шықты.

Донбастық әріптестерінің өнегесін алғашқы болып №12 шахтаның кеншілері өрістетті. Шахта забойшысы Ушаков бір ауысымда 11 вагонетка орнына 70 вагонетка көмір шауып, рекорд жасады. Көп ұзамай бұл нәтижеден №1 шахтадағы Түсіп Күзембаевтың және №4 шахтадағы Дайырбековтың бригадалары асып түсті, 27 қыркүйек күні облыстық газетте мынадай хабар жарияланды: «№1 шахтада стахановтық қозғалыс кеңінен өрістеген. Түсіп Күзембаевтың бригадасы стахановтық тәсілдің таңдаулы үлгілерін көрсетуде. Учаске бастығы Лапиннің шебер жетекшілігімен 26 қыркүйек күні түнде забойшылар Күзембаев (бригадир), Жаксыбеков, Құсайынов, Рақымов, Қырбасов бір ауысымда 220 вагонетка көмір шапты».

Сол жылдың 16 желтоқсанында №17 шахтаның забойшысы Байдзлда Мұқажанов қолмен көмір шабу жөнінен рекорд жасауға бел байлап шахтаға түсті. Небәрі үш сағат ішінде ол 25 вагонетка орнына 100 вагонетка отын жөнелтті. Сол ауысымда озат стахановшы нормасын 800 процент орындады.

Стахановтық тәсілді бассейнің көптеген таңдалы шахтерлері іліп әкетті. Забойшылар Рақышев, Нұрбеков, Такинский, врубмаинистер Боженок, Литвинов, Топаев және басқалары нормаларын үнемі 200-400 процентке асыра орындап жүрді. Жаңашыл әдістерді қолдану көмір өндірудің де қарқыны арттыра түсті. Мысалы тарихшы Н.Дауылбаев өзінің «Қарағанды көмір бассейні» деген кітабында 1935 жылғы қазан айының бірінші онкүндігінде 79139 тонна көмір өндірілсе, екінші онкүндігінде 80110 тонна және үшінші онкүндігінде 92658 тонна көмір қырға шығарылғандығын атап өтеді. Сондай-ақ жаңашылдар салада күн санап арта түскендігін көрсетеді. 1935 жылғы қараша айына қарай олардың саны 2005 адамға жеткен.

Стахановшылар қозғалысы жергілікті газеттерде үзбей жарияланып тұрды. Жоғары жақтың нұсқауы бойынша оларға партия, кеңес, кәсіподақ ұйымдары тарапынан қолдау көрсетілді. 1935 жылдың 7-9 желтоқсанында өнеркәсіп пен транспорт стахановшыларының 182 делегаты мен 700-ден астам қонақ қатысқан қалалық слеті болып өтті. Слет делегаттары отанға мол өнім берудің келелі мәселелерін талқылап, өндіріс озаттарының бай тәжірибелерімен ортақтасты.

Қалалық «Қарағанды пролетариаты» газеті слетке «Қарағанды стахановшылары жұмыс тәжірибелерін ортаға салады» деген бет арнады. Кейін Социалистік Еңбек Ері атанған белгілі шахтер Сікен Шоманұлы (18 шахтаның бригадирі) өз тәжірибесін газет арқылы былай насихаттайды: «Қандай забой болса да көмірді астынан келеп алғаннан кейін жігі босап қалады, сонан кейін көмірді құлатуға көп қиындық болмайды. Тек әрбір пластың жігін тауып алып, көмірді кесек-кесегімен құлата береміз. Пластың жігін білмеген қалайшылар көп күшті бекер шығын қылады. Мен көмір забойларының төбесінің қауіпті-қауіпсіздігін де жақсы аңғарамын. Лаваға, штректерге барғанша көмір шабуға кіріспей тұрып төбе топырағын байқаймын. Көмір құлатудың техникасын шеше білгеннің арқасында менің өндіріс жоспарым да үздіксіз артық орындалады. Стаханов әдісіне көшкелі бұрынғы 9 қалайшы істейтін лавада біз осы күні 4-ақ қалайшы істеп жүрміз.

Жоспарды бұрынғы 9 адамның орындағынан бір жарым есе артық орындайтын болдық». Осы номерде сондай-ақ Киров атындағы шахтаның стахановшы бригадирі Рақышұлы, №1 шахтаның маңдай алды стахановшысы Күзембайұлы, №9 шахтаның забойшылар бригадирі Тебайұлы, №2 шахтаның стахановшысы Дайырбекұлы өз тәжірибелерін ортаға салады. Екпінді еңбегінің арқасында қарапайым шахтер Мағауия Рақышев КСРО Орталық Атқару Комитеті Ұлттар Кеңесінің мүшесі болып сайланды.

Жыл аяғында стахановшылар саны 2158 адамға жетті. Осы жылы қарағандылықтар 2,356 миллион тонна отын өндірді.

Стахановтық қозғалыс 1936 жылы одан әрі өрістей түсті. Сол жылы Қарағандыда жаңашылдар-дың 5 күндіктері мен 10 күндіктері ұйымдастырылып тұрды. 3 тамызда Ауыр өнеркәсіп халық комиссия-ры С.Орджоникидзе бір топ таңдаулы стахановшыларды қабылдады. Оған қарағандылықтар атынан бассейнде стахановтық қозғалыстың бастамашысы болған Түсіп Күзембаев қатысты. Жыл аяғында Ауыр өнеркәсіп халық комиссариатының бұйрығы бойынша бір топ қарағандылық шахтерлер: «Қара-ғанды көмір» тресінің басқарушысы М.Смирнов, бас инженері В.Смерткж және №3-26 Киров атындағы шахтаның бас инженері И.Дрейге «М-1» жеңіл автомашинасы, №17-19 Калинин атындағы, №18, №1 шахта меңгерушілері А.Лаухин, М.Крутько, М.Малютин, №18 және Киров атындағы шахтаның учаске бастықтары М.Попов, М.Әзімбаевқа, врубмашина машинистері Ә.Топтаев, Е.Боженокқа, Киров атындағы шахтаның забойшылар бригадирі Байтулинге мотоциклдер сыйға тартылды. Стахановшылар саны жыл санап арта түсті. 1937 жылы олардың саны 2878 болса, 1940 жылы 3417 адамға жетті.

Стахановтық қозғалыстың етек жаюы Қарағанды көміршілерінің 5 қарашада 1936 жылдың жоспарын мерзімінен бұрын орындап шығуға мүмкіндік берді. Осы жылы бассейнде 3,772 миллион тонна көмір өндірілді.

Қарқын жылдан-жылға арта түсті. Сөйтіп 1938 жылы - 4,12 млн. тонна, 1939 жылы - 5,04, ал 1940 жылы - 6,3 млн. тонна кокстелетін тас көмір өндірілді. Үшінші көмір ошағы өз атына сай қанатын қомдап болашаққа зор сеніммен қарайтын болды.

Әдебиеттер:

Әшімұлы Б. Ескі же жаңа Майқұдық: Мерекелік фоторепортаж // Орт.Қазақстан.- 2004.- 31 тамыз.-1 б.

Дастанов А. "Қарағанды шахтерлерінің серті": [1936 жылғы 3 ақпанында "Социалды Қазақстан" газетінде жарияланған мақала туралы] // Орт.Қазақстан.- Қарағанды, 2006.- 4 шілде.-2 б.. Шарайна.- Сәтбаев, 2006.- 7 сәуір.-6 б.

Жанғожин А. Ақ қайладан "Айкхоффқа" дейін: Шахтер күнінің 60 жылдығына // Орт.Қазақстан.-2007.- 16 тамыз.-3 б.

Жанғожин А. Рекордтар мекені: Қазыналы қарашаңырақ; А.Жанғожин, Е.Лұқпан // Орт.Қазақстан.- 2004.- 15 қаңтар.-3 б.

Жанғожин А. Стахановшылар қозғалысы: Қазыналы қарашаңырақ /А.Жанғожин, Е.Лұқпан //Орт.Қазақстан.- 2003.- 25 желтоқсан.-3 б.

Игібаев Ж. Көмірмен даңқы шыққан: Облыс отаулары: Қарағанды қаласы // Орт.Қазақстан.-2006.- 25 тамыз.- 7 б.

Имаш Е. Аталар дәстүріне адалдық: Түсіп Күзембаев атындағы шахтаға - 45 жыл // Орт.Қазақстан.- 2004.- 22 сәуір.- 8 б.

Имаш Е. Шахтаның шаттық тойы: Фоторепортаж // Орт.Қазақстан.- 2004.- 27 сәуір.- 3 б.

Қанаттас қалалар: Орталық Қазақстанда Совет өкіметі жылдарында қатар түзеген жас қалалар жайлы очерктер жинағы / Құр. Е. Бәйтенов.- Алматы: Қазақстан, 1968.- 156 б.: сур.

Қарағанды кеншілерінің көшбасшысы // Орт.Қазақстан.- 2004.- 18 қыркүйек.-10 б., Заман.- Ақсу-Аюлы, 2006.- 15 маусым.-4 б.

Мақаш Д. Ерең еңбек тарланы: Түсіп Күзембаевқа қатысты бірер сөз // Орт. Қазақстан.-2004.- 8 қаңтар.-7 б.

Мақаш Д. Тоқсаннан асқан ақсақал: Қарағандының кешегі тірлігінің тірі шежіресі // Орт.Қазақстан.- 2004.- 12 ақпан.-7 б.

Орыспаева М. Стахановшы Кішкентаев: XX ғасырдың 30-жылдыры Қарағанды кенішінің қалыптасуыны, дамуына зор үлесін қосқан кеншілердің бірі - Ілияс Кішкентаев // Орт.Қазақстан.- 2007.- 25 тамыз.- 3 б.

Смағұлов Ғ. Ағалар дәстүріне адалдық: Өндіріс -өмір өзегі // Орт.Қазақстан.- 2004.- 14 ақпан.-4 б.

Смағұлов Ғ. Күзембаев кеншілерінің ірі жеңісі // Орт.Қазақстан.- 2004.- 6 қараша.-4 б.

Стахановшылар қозғалысы // Қарағанды.Қарағанды облысы. Энциклопедия.- Алматы, 1990.- 519 б.

Стахановшылар қозғалысы // Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 483 б.

Тілеужанов Т. Күзембаевтың атына кір келтірмейміз: Өндіріс - өмір өзегі // Орт.Қазақстан.- 2004.- 1 маусым.-3 б.

Тамыз 1850 Қазақ халық ақыны Доскей Әлімбаевтың туғанына 160 жыл

Топжарқын ақын, айыр-көмей шешен, жезтаңдай әнші, дарынды композитор, Қазақ ССР-інің еңбек сіңірген өнер қайраткері, орденді халық ақыны Доскей Әлімбайұлы 1850 жылы «Сораң» қазіргі Саран, Астана облысы деген жерде дүниеге келген. Жасынан жетім қалып, байларда жалшылықта жүрген.

Жас шағынан өнер мәдениетін - әйгілі Ақан сері, Жаяу Мұса, Балуан Шолақ, Біржан салдардан үйреніпті. Доскей Орынбай, Кемпірбай сынды өнерпаздармен кездеседі, Үкілі Ыбырай және Ақан серімен айтысады. «Көмейің кең, тілің мірдің оғындай өткір екен...» - дейді Біржан, Доскейге домбрасын сыйлап.

Доскей әу бастан аңыз - әңгімелерге, ертегі - жырларға, ән-күйге құлағын түріп, зейініне тоқып, халықтың ақ жамбыдай асыл дүниелерін жадына ұстап жүреді. Жасынан жетім қалған, байлардың жалшысы болған ол 16 жасынан өзінің ақындығын таныта бастайды. Революцияға дейін Доскей патша үкіметі мен бай, билердің айуандық қылықтарын өзінің өткір жырларымен өлтіре шенеді. Халық ішінен шыққан ақын Доскей қанша қудаланып, қиындыққа кездесе де, үстем тап өкілдерінің алдына бас имеген,

Үркілдеген шошқадай майына мас,

... Өгіздей семіріпті өлең жеген,- деп ол еңбекшілерді жегідей жеген арамтамақтарды қатты сөкті.

Кеңес заманы орнағаннан кейін Доскей көмірлі Қарағандыда өмір сүрген. Сондықтан шығармаларының негізгі тақырыбы Қарағанды кеншілерінің өмірі мен еңбегі болды. «Қарағанды», «Екі сайлау», «Жүрегім» деген өлеңдері ақынның таңдаулы шығармалары болып есептеледі

Жасы жүзге аяқ басқан Доскей Әлімбайұлының ақындық дауысы майдан жылдарында ерекше екпінмен естіледі. Отан қорғау жолындағы әрбір жеңісті, әрбір жаңалықты, әр жауынгердің егжей-тегжейлі анықтап, сұңқарша саңқылдады. Алпыс дұшпанның көзін құртқан қазақтың батыры Досмағамбетовтың, Жұмалиевтың асқан ерлігін баяндады.

1943 жылы Кеңес Одағының Батыры Мәлік Ғабдуллин Қарағанды қаласында болғанда, оны Доскей Әлімбайұлы өлеңмен құттықтайды.

Доскей қазақ ауыз әдебиеті үлгілерін, шешендік, тапқырлық сөздерді, тарихи адамдардың өмірі мен өнерін өте көп білген. Ақынның айтуында, Ақдүме қыз бен Асан ханның айтысы бар. Сондай-ақ Доскей - «Қажымұқан», «Бақыт іздеуші тазша», «Қара сиыр» дастандарының авторы.

1939 жылы Д.Әлімбаевқа Қазақ ССР Жоғарғы Советі Президиумының Указы бойынша «Қазақ халқының ауызша халық творчествосын өркендету ісіне озат еңбек сіңіргені үшін», «Қазақ ССР өнеріне еңбек сіңірген қайраткері» атағы, 1940 жылы «Құрмет белгісі» ордені берілді.

1940 жылы мамырда Доскей Әлімбаевтың жасының тоқсанға, ақындық қызметінің 75 жылға толуына орай республикалық көлемде мерейлі мерекесі аталып өтті. Бұл тойға Н.Байғанин, Н.Бекежанов, Н.Баймұратов, С.Мұқанов, Ш.Қошқарбаев, Қ.Әбдіқадыров, А.Тоқмағамбетов қатысты. Нұрпейіс, Шашубай, Нартай, Нұрлыбек сынды халық ақындары той иесіне жырман шашу шашты.

Сезімі өткір, қиялы ұшқыр, ақын Доскей жасы жүзге таяп қалған күннің өзінде ел өміріндегі елеулі оқиғаларды, ұлан - асыр той мерекені қанатты шабытпен жырға қосатын. Ол өмірінің соңғы көп жылдарын өзі тұстас, өзінен кіші де ақындармен айтыспен өткізді. Мұнда көбіне Орталық Қазақстанның, көмірлі Қарағандының еңбек өрендерін, ақын - жыршыларды, ел қорғаған батыр-ерлерді, ана мен бөбектерді, халықтар достығын жырлады. Ол өзінің домбыра күйімен, қарт үнімен Ұлы Отан соғысының ерлерін мадақтап, зұлым жауды жеңіп шығуымызға ізгі ниет -тілегін білдіріп отырды.

Ән мен сөздің шебері - Д.Әлімбаевтың өмірі мен творчествосын зерттеп, халық арасына насихаттауда Қазақстан Жазушылар одағының Қарағанды облысы бойынша сол кездегі өкілдері Рахымбай Құлбаев, Айтбай Хангелдин, Әуезхан Көшімов, Қалижан Бекхожин, Аллажар Теміржанов, Жаппар Өмірбеков, Бүркіт Ысқақов.

Жасы жүзге таянғанда, 1946 жылғы 2 - қазанда Доскей Қарағандыда қайтыс болды. Ақынды арқа жұртшылығы, оның ішінде қарағандылықтар өзі тірісінде де, қайтыс болған соң да қадір тұтып, оған зор құрмет көрсетті. Д.Әлімбаев есімімен Қарағандыда көше, жатқан жерінде - Бұқар жырау ауданында елді мекен аталды.

Әдебиеттер:

Ақын жырлары / Құр. М.Дүйсенов, Е.Ысмаилов.- Алматы: Қазақтың Мемлекеттік көркем әдебиет баспасы, 1958.- б.

Ақын-жыраулар / Қазақ ССР Ғылым Академиясы.- Алматы: Ғылым, 1979.- 183 б.

Әлімбаев Д. Арғын-қыпшақтан шыққан Арыстан, күллі жиһанның балуанымен алысқан Қажымұқан туралы: Поэма // Орт.Қазақстан.- Қарағанды, 2000.-5 тамыз

Әлімбаев Д. Жүрегім; Қос басқан жалтарма; Қалқаға; Доскей мен Ыбырайдың айтысы: [Өлеңдер, айтыс] // Орт.Қазақстан.- 2000.-9 тамыз

Әлімбаев Д. Кенесары: Поэма // Орт.Қазақстан.- 1991.- 29 қазан, Орт.Қазақстан.- 2000.-26 шілде

Әлімбаев Д. Кенші жыры: өлеңдер, толғаулар, ертегі, айтыстар; құраст. С.Негимов, Б.Ысқақов.- Алматы: Жазушы, 1986.- 136 б.: сур.

Әлімбаев Д. Ленинсіз 16 жыл // Ақын жырлары.- Алматы, 1958.- 128 б.

Әлімбаев Д. Бүгін; Кәрілік: [Өлеңдер] // Орт.Қазақстан.- 2000.-19 тамыз

Әлімбаев Д. Қарағанды - кенішім: [Өлең] // Орт.Қазақстан.- 2000.-19 тамыз

Доскейдің әңгімелері: Ақжолтай Ағыбай батырдың туғанына - 200 жыл // Орт. Қазақстан.- 2002.- 4 қыркүйек.-8-9, 16 б., Азия Транзит.- Қарағанды, 2002.- N8.-40 б.

Ол туралы әдебиеттер:

Әлімбаев Доскей (1850-1946) Қазақстан жазушылары XX ғасыр: анықтамалық.- Алматы: Ана тілі, 2004.- 53 б.

- Доскей Әлімбаев // Қазақ Совет Энциклопедиясы. 4-ші том.- Алматы, 1974.- 26-27 б.
- Доскей Әлімбаев //Қазақ ССР қысқаша энциклопедия. 4-ші том.- Алматы, 1989.- 216 б.
- Доскей Әлімбаев // Қарағанды.Қарағанды облысы. Энциклопедия.- Алматы, 1990.- 171-172 б.
- Доскей Әлімбаев // Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред. А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 215 б.
- Байғалин Н. Доскей Әлімбаевтың мерейтойына арнау:[Өлең] // Орт.Қазақстан.- 2000.-19 тамыз
- Балташұлы Е. Елдің жайы осындай: Доскей ақынның туғанына-150 жыл // Орт.Қазақстан.-2000.-2 тамыз
- Балташұлы Е. "Өлеңім! Жүрек, жаным саған ортақ": Доскей ақынның туғанына-150 жыл //Орт.Қазақстан.- 2000.-22 шілде
- Балташұлы Е. "Өлеңім, мен - тоқсанда, сен - әлі жас": [Доскей Әлімбаевтың туғанына 150 жыл толған мерейтойы туралы] // Орт.Қазақстан.-2000.-26 тамыз
- Бексейітов С., Жандаев Ш. Доскейдің өтті тойы дүбірлетіп // Орт. Қазақстан.- 1990.- 19 қазан
- Ештанаев Ғ. Ақын есімі де атаусыз қалмас.: Республикалық ақындар айтысы қарсаңында // Орт.Қазақстан.- 2001.-3 наурыз
- Ештанаев Ғ. Жыр құған он бес жастан ақын Доскей: Доскей ақынның туғанына-150 жыл //Орт.Қазақстан.- 2000.-19 тамыз
- Жақсылық Е. Жүректің түпкірінен шерді айдаған // Взгляд на события.- Қарағанды, 2004.- 21 қаңтар(N3).-17 б.
- Құдышев О. «Арқаның адыра емес, төскейі едім...»: /Халық жыршысы Д.Әлімбаев творчествосы хақында// Қаз.әдебиеті.- 1990.- 28 қыркүйек.
- Құдышев О. Бір ұлы Әлімбаевтың Доскей едім... // Орт. Қазақстан.- 1989.- 22 шілде.
- Лұқпан Е. Доскей есімін сұраған Шет ауданы еңбекшілерінің 1940 жылғы өтініші аяқсыз қалған // Орт.Қазақстан.- 1996.- 11 май
- Намысы жіберген жоқ қолдан беріп: Д.Әлімбаевтың туғанына 150 жыл // Сарыарқа.- Ульяновка, 2000.- 9 қыркүйек
- Нәрешев Р. Бұдан алпыс жыл бұрын: Д.Әлімбаевтың туғанына-150 жыл // Орт.Қазақстан.-2000.-19 тамыз
- Нәрешұлы Р. Доскей: Өлең: Доскей туғанына 150 жыл толуына орай // Орт.Қазақстан.-2000.-2 тамыз
- Негимов С. Қазақтың сал-серілері: ғылыми эсселер- Алматы: Ана тілі, 2005.- 128 б.
- Смағұлов Ғ. Жыр арқауы - Қарағанды: Қарағанды облысына - 70 жыл // Орт.Қазақстан.-2002.- 6 ақпан
- Смағұлов Ғ. "Жырыммен жеңісті шындадым" // Орт.Қазақстан.-2002.- 8 мамыр
- Смаханұлы С. Доскей атауы берілді: Сүйінші // Сарыарқа.- Ботақара, 2002.- 19 қаңтар
- Смаханұлы С. Мен көшкенде кілемім жерде қалар.: Д.Әлімбаевтың туғанына 150 жыл толу қарсаңында // Сарыарқа.- Ульяновка, 2000.- 5 тамыз
- Текенова Ә. Доскей Әлімбаевтың ақындық дәстүрі және әдеби мұрасы // Сана.- Қарағанды, 2000.- 30 қараша(N45).-5 б.
- Тоғжанов Е.Л. Атамекен: оқу құрал / Тоғжанов Е.Л., Аршабеков Т.Т.- Қарағанды: Қарағанды экономикалық ун-ті, 2002.- 324 б.
- Тұрханова К. Ақын ауылында туған ойлар // Орт. Қазақстан. 1988.- 20 қараша.

1 қыркүйек 1950 – Қарағанды Мемлекеттік Медицина Академиясының ашылуына 60 жыл

Қарағанды Мемлекеттік Медицина институты 1950 жылы құрылды. Тұңғыш сабақ емдеу факультетінің екі курсына өткізілді. 1959 жылы санитарлық-гигиеналық факультет ашылды. Ал 1960 жылы педиатрия факультеті жұмысын бастады. Кейін стоматология факультеті ашылды. Институтқа 1961 жылы I категория берілді. Негізінен 1988 жылға дейін медицина институты 18 мыңнан астам маман даярлады. Оның жанында адам анатомиясы, гистология, хирургия, терапия, т.б. мамандықтар бойынша аспирантура бар.

Оқу орнында ұстаздық еткен азаматтардың көпшілігі Мәскеуден және КСРО-ның өзге қалаларынан жер аударылып келген совет медицинасының көрнекті өкілдері болатын. Солардың арқасында отандық медицинаның ғылыми негізі қаланып, дәрігер кадрларын дайындаудың тамаша үрдістері қалыптасты, технологиясы жасалды. Бұл орайда профессорлар Н.Альбертон, Ю.Беляев, А.Брофман, Н.Шрайбер, А.Штейнберг және тағы басқа ғалымдардың еңбегі зор.

Алғашқы кезден бастап оқу орнының тізгінін білікті басшы, шебер ұйымдастырушылар ұстады. Олар институттың тұңғыш ректоры П.Поспелов, одан кейінгі ректорлары доцент А.Филин, профессор Н.Хлопов. Осы кісілердің арқасында институт керегесі уақыт өткен сайын кеңі түсіп, материалдық базасы нығайды. Алғашқыда бір ғана факультет, жүз студент, 23 оқытушы, 11 кафедра ғана негізін құрылған институтта келе-келе факультеттер саны жетеуге жетіп, жарты ғасырға жуық уақыт ішінде 60 мыңдай білікті мамандар түлеп ұшқан. Ғылыми ізденіс, шығармашылық жұмысқа өріс ашылды. Институт құрылғаннан соң ізінше ашылған аспирантура, клиникалық ординатура ұлағатты ұстаздар ізбасарларының көбеюіне мүмкіндік туғызды. 1961 жылы институт Республика көлеміндегі кәсіби деңгейі жоғары дәрігерлер дайындайтын бірінші дәрежелі оқу орны мәртебесін алды. Санитарлық-гигиена, стоматология, орта буын медицина мамандарын дайындайтын факультеттер ашылып, соған орай көптеген кафедралардың тұсауы кесілді.

1989 жылы институтта институтта Шығыс бөлімі ашылып, онда тұңғыш рет қазақ жастары ана тілінде дәріс ала бастады. Қазіргі таңда институтты қазақша оқып, бітірген 822 маман республиканың түкпір-түкпірінде қызмет етуде.

1992 жылдан бастап оқу орны өз қабырғасында шетелдік жастарды оқыта бастады. Академия дипломын алған шетелдіктердің қатары бүгінде 58-ге жетіп отыр. Емдеу, педиатрия және санитарлық-гигиена факультеттеріне ортақ білім беру сатысы ролін атқаратын жалпы медициналық факультет ашылды. 1992 жылы Орталық Азияда бірінші болып, ТМД көлемінде үшінші болып оқу орнында медициналық-биология факультеті ашылды.

1993 жылы оқу орнының оқу-әдістемелік корпусына Теміртау медициналық училищесі, одан соңғы төрт жыл ішінде №1 қалалық гимназия, Балқаш, Көкшетау, Жезқазған, Екібастұз медицина колледждері кірген еді.

1997 жылы оқу орны Қарағанды мемлекеттік медицина академиясы болып қайта құрылды. Академияның құрамына Көкшетау, Жезқазған, Қарағанды колледждері енген. Сондай-ақ оның Өз гимназиясы да бар. Облыстық әкімшілік №1 қалалық аурухананы да академияға берген. Қазір мұнда бес факультетте 27 кафедра жұмыс істейді. 425 оқытушының 43-і медицина ғылымдарының докторы болса, 174-і ғылым кандидаттары. Студенттердің жалпы саны 2000-нан асып отыр. Академия ғалымдары кейінгі кезде «Орталық Қазақстанның экологиясы мен халқының денсаулығын деген үлкен ғылыми тақырыппен айналысып жүр. Компьютерлендірілген кластар, профилакторийлар, спорт, демалыс базалары студенттердің жан-жақты маман болып шығуына, жақсы тынығып, демалуларына да мүмкіндік береді. Бұлардың бәрі де академия қаржысымен жабдықталып, әлі күнге солайша ұсталып келеді.

Негізі 50-жылдарда қаланған медициналық институт та 70-80-ші жылдары өсіп-өркендеді. Осы оқу орнының аяғынан қаз басып тұруына, оның білікті маман-дәрігерлер

даярлауда жоғары табысқа жетуіне институттың алғашқы ректоры Петр Поспеловтың сіңірген еңбегі үлкен. Орталық Қазақстандағы осы оқу орнын басқарған ширек ғасырға жуық, мерзім ішінде ол Қарағанды медицина институтын республикамыздағы алдыңғы қатарлы медицина мамандарын даярлайтын іргелі оқу орнына айналдыра білді. Институт мамандары тек білікті дәрігерлер даярлап қана қоймай, Қырым мен Кавказдың шипалы курорттарына пара-пар жергілікті іргелі емдеу-сауықтыру орындарын да ашуға ықпал ете білді. Жер асты пайдалы минералды сулары мен емдік к.асиеті бар саздарды тиімді пайдалана отырып облыс аумағында Жосалы, Шалқия тәрізді шипажайлардың өмірге келуіне мұрындық болды. Қарағанды медицина институтының түлектері республика түгілі, бұрынғы Одақ бойынша жоғары бағаланды. Себебі, мединститут өзі алғаш ашылған кезден бастап адам жанының арашашыларына терең білім мен жақсы тәжірибе беруді қамтамасыз етті. Сондықтан да болар, бұл күнде алыс және жақын шетелдерде жемісті қызмет атқарып жүрген Қарағанды мединститутының түлектері аз емес.

Әдебиеттер:

- Абдолла Қ. Медиктер мерейленді //Орт.Қазақстан.- 2008.- 14 ақпан.-1 б.
- Алиакпаров М. Денсаулықтың, зор байлықты» ордасы: ҚММА-ның ректоры М.Алиакпаровпен әңгіме / Әңгімелескен А.Тұрмағамбетова// Орт. Қазақстан.- 2000.-4 қазан
- Алпысұлы С. Шапағат // Орт.Қазақстан.- 2001.-3 қараша
- Алыршиков В. Баянды байланыс орнатпақ. // Орт. Қазақстан.-1992.- 11 қараша
- Әбеуов М. Қоғамның басты байлығы - адам: Хирургия кафедрасының меңгерушісі М.Е.Әбеуовпен сұхбат /Сұхбаттасқан Ғ.Смағұлов // Орт.Қазақстан.- 2002.-13 сәуір
- Әлиакпаров М. Жауыр атқа қамшы сабы да ауыр // Замандас.- 1991.- 11 қазан
- Әлияқпаров М.Т. Мақсат - білікті маман даярлау: ҚММА ректоры М.Т.Әлияқпаровпен сұхбат /Сұхбаттасқан Д.Мақаш // Орт.Қазақстан.-2001.- 2 маусым
- Әлияқпаров М., Тәменов А. Жоғары оқу орындарындағы тәрбие жұмысының бағыт-бағдары қандай болмақ? // Шипагер.- 1994.- 20 шілде.
- Әшімұлы Б. Академиядағы алқалы жиын: конференция // Орт.Қазақстан.-2005.- 27 қазан.-9 б.
- Әшімұлы Б. Ғалымның тойы- халықтың тойы: [Профессор Қ.Ж.Мұсылманбековтің 70 жасқа толған мерейтой кеші] // Орт.Қазақстан.-2004.- 25 қараша.-12 б.
- Балташұлы Е. Ыстық қайрат, нұрлы ақыл, жылы жүрек:// Орт.Қазақстан.- 2004.- 13 наурыз.-5 б.
- Жанғожин А. Республикадағы екінші: Қазыналы қарашаңырақ /А.Жанғожин, Е.Лұқпан //Орт.Қазақстан.- 2004.- 17 қаңтар.-7 б.
- Жұмыш Қ. Алпыстың асуына шықты Ерекең!:// Азия Транзит.- Қарағанды, 2004.- №8.-40-41 б.
- Ермекбаев Т. Бізде де академия бар: /ҚММА-ның ректоры М.Т.Әлиакпаровпен сұхбат// Орт. Қазақстан.- 1997.- 5 наурыз
- Имаш Е. Академияның тұсаукесері // Орт. Қазақстан.- 1997.- 2 сәуір
- Имаш Е. Ордалы оқу орны: Академия болғанын атап өтті // Орт. Қазақстан.- 1997.- 5 сәуір
- "КТМА-Елрово" көш бастаушылар қатарында // Орт.Қазақстан.- 2000.-5 қаңтар
- Қалымбай Е. Медицина академиясында өз емханасы болады // Орт.Қазақстан.- 2006.- 16 ақпан.-5 б.
- Қарағанды мемлекеттік медицина академиясының I курсына 1997-98 оқу жылына студенттер қабылдаудың жалпы ережелері // Шипагер.- 1997.- 16 маусым
- Қарағанды облысы: [кітап-альбом] / құраст. В.Петухов ; қазақ тіліне аударған М. Хасен ; ағылшын тіліне аударған А. Аяпбекова.- [Қарағанды]: ТАиС, 2006.- 283 б.: фото

- Қауысов Б. Қазақстан Қарағанды дәрігерлеріне зәру // Орт. Қазақстан.- 2004.- 16 наурыз.-5 б.
- Құлқыбаев Ғ. Институтқа мәңгі қарыздармын// Орт. Қазақстан.- 2000.- 4 қазан
- Құрманғалиқызы А. Академия асқан асулар: ҚММА – 50 жылдық мерейтойы туралы // Орт. Қазақстан.- 2000.-7 қазан
- Құрманғалиқызы А. Аты аңызға айналған дәрігер // Орт.Қазақстан.- 2002.- 1 қаңтар
- Мақашев Д. Медицина қазақша сөйлейді: Институт коллективінің бұған деген сенімі зор // Орт. Қазақстан.- 1991.- 14 ақпан
- Мамыр Б. Шипагерлер ордасындағы шаттық: ҚММА-50 жыл / Б.Мамыр, С.Юсупова// Сана.- 2000.- 12 қазан(№39).-2 б.
- Медицина институты. // Қарағанды. Қарағанды облысы. Энциклопедия.- Алматы, 1990.- 397-398 б.
- Медицина академиясы //Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред. А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 402 б.
- Медакаемиядағы былық пен шылық: облыстық прокуратурада //Орт.Қазақстан.- 2005.- 3 қыркүйек.- 3 б.
- Мұхамеджанов, К.Е. Қарағанды мемлекеттік медицина академиясының оқытушылары мен студенттеріне // Орт. Қазақстан.- 2000.- 4 қазан
- Нұрпейіс Қ. Алғашқы түлектер едік: ардагер сөзі // Орт.Қазақстан.- 2005.- 12 қараша.- 8 б.
- Сексенұлы С. Ж.Досқалиев: "Қарағанды қашанда медицина орталығы болған"// Орт. Қазақстан.- 2002.- 14 қыркүйек.-2 б.
- Сексенұлы С. Сегіз қырлы, бір сырлы // Орт.Қазақстан.- 2002.- 9 қазан.-13 б.
- Тәмен А. Дәрігерлердің ұстазы// Орт. Қазақстан.- 2001.- 20 маусым
- Тәткеев Т. Өмір - тілек: Қарағанды ғалымдары // Орт.Қазақстан.- 2006.- 16 қараша.-8 б.
- Халиолла М. Жақсы қасиет ұстаздан жұғады: жақсының жүзі жарқын //Орт.Қазақстан.- 2006.- 18 ақпан.-10 б.
- Хамзин Ш. Қолы - жеңіл, емі шипалы // Орт.Қазақстан.- 2002.- 19 маусым

Қыркүйек 2005 – Ұлытауда «Қазақстан мемлекеттігінің тұтастығы мен халықтар бірлігі» монументі орнатылғанына 5 жыл

Ұлытау ауданында орнатылған монумент Қазақстан мемлекетінің тұтастығы мен халықтар бірлігінің белгісі болып табылатын ескерткіш.

Ол Қазақстанның тәуелсіздігі мәңгілік ел екендігін; тамыры терең тарихын, соның ішінде көшпенділер тарихы мен мәдениетін; халқының, жерінің мәңгілік бірлігі мен татулығын; қазақ халқы үшін Ұлытаудың алатын тарихи орнын; еліміздің бүгінгі бірлігі мен тұтастығын; болашаққа деген ұмтылысын көрсетуде. Қолдан жасалған қырат үстіндегі монументтің өзі дүниенің төрт құбыласына бет беріп, аспанға шаншылып тұрған 4 стильдік арғымақ сұлбасынан құралған. Оларды Күн символы – шаңырақ тұтастыруда. Монумент тұғырының өзі сонау сақтар дәуірінен бізге жеткен күнтізбенің негізінде жатқан, адамдар мен мемлекеттер өмірінің мәңгілік қозғалысын бейнелейді. Сондықтан, бүгінгі таңда маусымдардың ауысуына қатысты және өмірдің қозғалысын білдіретін барлық аса ірі күнтізбелік мерекелер ұлттық, сенімдік ерекшеліктерге, қоғамдағы жағдайына қарамастан, барлық халықтарға ортақ болып табылады және баршаны біріктіреді. Күнтізбе аспан шырағы Күннің қозғалысына байланысты пайда болған. Адамдар құдай деп табынған Күн көне түрік әфсаналарында Көк Аспан Тәңірі мен Жер-су ананың ұлы болып сипатталады. Екеуінің арасында шыр айналып дөңгеленген Күн болмаса, Жер бетінде тірлік те болмас

еді-мыс. Жылқыны қолға үйреткен сәттен бастап, біздің дәуірімізден бұрынғы 2 мың жылдан бергі мезгілден бастап қанатты арғымақ - Күннің символы, адамзат қозғалысының негізгі құралы. Сенім мен достықтың, жылдамдық пен қуаттың, береке мен бірліктің белгісіндей қанатты арғымақ пен күн бейнесіндегі шаңырақ Қазақстанның елтаңбасында негізгі рәміздік бейне ретінде пайдаланылған. Монументтің табанын өрнектеуге қолданылған алуан түсті тастар мәңгіліктің белгісін – сынып түскен күн сәулесін сипаттап, ортаға, бірлікке ұмтылады. Аспан мен күнді, өмір мен жарасымды, махаббат пен достықты бейнелеп тұрған шаңырақтың ұстыны – металл құрылым қазақ киіз үйінің керегесін еслестетеді. Алаңның дәл ортасындағы, елдің бірлігі мен мызғымастығын, қуатын көрсететін тас діңгекке қазақ даласы мен әлемнің ұлы перзенттерінің аталы сөздері ойылып жазылмақ. Қазақ киіз үйіндегі ошақтың тасы тәрізді ол біздің ортақ үйіміздегі - Қазақстандағы шуақ пен шаттықты сақтайды, оның географиялық һәм тарихи-мәдени орталығы болып табылатын Ұлытаудың маңызын сипаттайды. Осы орталықтан дүниенің төрт бұрышына қарай басталатын саты кетеді. Бұл қазақ мемлекеттігінің негізіне демократия принциптері жатқандығын айғақтайды.

Монументтің авторы – Алматы қаласындағы «Күмбез» жобалау-қалпына келтіру фирмасының директоры Тимур Төреқұлов. Монументті салуға жұмсалған 40 миллион теңге республикалық бюджеттен бөлінді.

Монумент Ұлытау ауылына жақын Айыртау бөктеріне 1992 жылы қойылған Айыртау белгі тасына таяу, қолдан үйілген биік белге орнатылды.

Қыркүйек айының 15 жұлдызында Ұлытауда Қазақстан мемлекетінің тұтастығы мен халықтар бірлігі монументінің ашылу салтанаты өтті. Республикалық деңгейде өткен тарихи-мәдени шараларға елімізге танымал ғалымдар, қоғам қайраткерлері мен өнер тарландары қатысты.

Әдебиеттер:

Асантегі Т. Бірлік! Тұтастық! Ынтымақ! // Сарыарқа.- Жезқазған, 2005.- 21 қыркүйек.- 1,2 б.

Бек Б. Ұлытауда - елдіктің, бірліктің белгісі // Жезказганская газета.- 2005.- 10 авг.- С.3

Белгібай І. Ұлт бесігі - Ұлытаудағы ұлылықты ұлықтаған ұлы той // Шарайна.- Сәтбаев, 2005.- 17 қыркүйек.- 1,2 б.

«Қазақстан мемлекеттігінің тұтастығы мен халықтар бірлігі» // Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 321 б.

Қожахметов Б. Киелі мекен – Ұлытау // Орт.Қазақстан.-2009.-6 шілде.- 4 б.

Несіпбай А. Ұлытаудың асқақ рухы: [ескерткіш ашылуына орай] // Егемен Қазақстан.- 2005.- 20 қыркүйек.-8 б.

Оразбай Е. Қазақстан мемлекетінің тұтастығы мен халықтарының бірлігі монументі: мәдени мұра // Орт.Қазақстан.- 2005.- 30 тамыз. -5 б.

Отарбаев Қ. Ұлт бірлігіне арналған Ұлы той // Нұра.- Киевка, 2005.- 24 қыркүйек.- 1 б.

Рахұлы А. Ұлы даланың Ұлытауын ұлықтаған той: мәдени мұра // Орт.Қазақстан.- 2005.- 20 қыркүйек.- 2 б.

Рахұлы А. Ұлытауда ел бірлігінің монументі ашылды// Орт.Қазақстан.- 2005.-17 қыркүйек.- 1 б.

Тортаева Л. Ұлытауда монумент көтерілмекші // Шарайна.- Сәтбаев, 2005.- 10 тамыз(N92).-2 б.

1 қазан 1945 - Теміртау қаласының құрылғанына 65 жыл, 3 шілде 1960 - Қарағанды металлургия заводының 1 - домнасы іске

қосылып, алғашқы Қазақстан шойыны алынғанына 50 жыл

Қала шежіресі 1905 жылдың маусымынан – ішкі Ресей тұрғындарына империяның қиыр шеттерінен 15 десте жер алуға мүмкіндік берген Столыпін жарлығы бойынша Самар губерниясынан шыққан 40 отбасының Нұраның солтүстік жағасына келіп түсуінен басталған еді. 1906-1921 жылдар аралығында Қазақстанның солтүстік және орталық облыстарына 400 мыңнан астам отбасы – орыстар, украиндер, немістер көшіп келді. Көшіп келгендер өз поселкелерін Нұраның оң жағасында тұрған жотаның атымен Жаур деп атады. Көшіп келгендер байырғы тұрғындарды өздерінің заңды жерлерінен, қазіргі Самарқан су қоймасы тұрған өзен аңғарынан ығыстырып шығарды. Олар ежелгі дәуірден бері көшпелі қазақтардың малжайылымы алқаптары болатын.

1909 жылы Жауыр поселкесі Самарқан деген атауды иеленді.

Бірте-бірте Самарқан поселкесінде екі көше – Нұра және Колхоз көшелері пайда болды. 1911 жылы алғашқы мектеп пен аурухана ашылды. Сол жылы поселкеде 84 үй болып, 583 адам өмір сүрді.

Самарқан поселкесінің одан әрі алғашқы су құбырына, су қоймасына және алғашқы су электр станциясына байланысты болды. Жедел дамып келе жатқан Қарағанды көмір бассейніне су мен электр қуатының жетіспеуі аталған объектілерді салуға ықпалын тигізді. 1932 жылдың наурызында ұзындығы 38 шақырымдық Самарқан-Қарағанды су құбыры тартыла бастады. Жыра қазу және топырақ төсеу жұмысына күн сайын 7 мыңға жуық адам, оның ішінде шахтерлер де шығатын. 1933 жылы су жолының құрылысы аяқталды. 1934 жылы тоған мен су қоймасын салу жобасы бекітілді. 1939 жылдың шілдесінде биіктігі 20, ұзындығы 300 метрлік тоған құрылысы тәмамдалды. Самарқан су қоймасына су толтыру басталды. Крестовка поселкесі мен жұмысшылар қыстағы су қоймасының қазіргі табанынан көшірілді. Ұзындығы 20, ені 6,5 шақырымдық, ең терең жері 17 метрге жететін Самарқан су қоймасын толтыру 22 жылға созылып, 1961 жылы ғана аяқталды.

Қала тарихының келесі тарауы ҚарГРЭС – 1 құрылысына байланысты. Электр станциясын салу 1934 жылы басталып, тек Ұлы Отан соғысы жылдары ғана соңына жетті. Оған Донбастағы Штеров ГРЭС мамандары мен жабдықтарының майданынан алыстағы тылға әкелінуі себеп болды. 1942 жылдың қазанында ҚарГРЭС–1-дің алғашқы трибунасы ток бере бастады.

1945 жылғы 1 қазанында Қазақ КСР Жоғары Кеңесі Президумының Жарлығымен Самарқан поселкесі Қарағандының қала аймағы құрамынан шығарылып, Теміртау қаласы болып құрылды. Бұл атау қала өнеркәсібінің болашақта мемлекетке тау-тау болат пен темір беретінің аңғартқан үмітпен қойылған еді. Бұл кезде жас қала Теміртауда 20 мыңдай халық тұратын. Ол тозаңы шыққан поселкеден өндірісі дамыған қалаға айналған болатын.

Қалада 18 ірі, 79 орта, 1 мыңнан астам шағын кәсіпорын бар. Ірілері «Арселор Стил Теміртау» АҚ, «Централ-Азия Цемент» АҚ, «Алаш» ЖАҚ, Химия-металлургия зауыты, «Техол» АҚ, «Бидай-Нан» АҚ т.б. Қалада жалпы білім беретін 30 мемлекеттік, 4 мектептен тыс мекеме, 4 жеке меншік мектептен тыс мекеме, 17 емдеу-профилактика, 11 мәдениет мекемесі, 4 үлгілі және 3 халықтық ұжымдар бар. Теміртау – ірі білім ордасы, мұнда Қарағанды металлургия институты, политехникалық, медицина, музыка колледждері, ҚарМУ колледжі, Қазақстан-Ресей университеті филиалы, 3 кәсіптік мектеп, коммерциялық лицей білім береді. 46 дене шынықтыру ұжымдары, спорттың 33 түрімен айналысады, 215 спорт ғимараттары, соның ішінде 3 стадион, 4 жабық жүзу бассейні, Мұз спорт сарайы, есу базасы бар.

Бүгінгі металлургия комбинатының ізашары болып есептелетін Қазақ металлургия заводы Ұлы Отан соғысы жылдарында салынып пайдалануға берілген болатын.

1942 жылдың басында Қарағандыдан 40 шақырым тұратын Самарқанд поселкесінің жанынан “Жергілікті темір қалдықтарының ресурстары негізінде домна процесінсіз қайта өңдеу заводын салу” ұйғарылған еді. Көктемде завод құрылысының басқару-ұйымдастыру жұмыстары басталып, тамызда Қара металлургия Халкоматы жобалық тапсырманы бекітті, ал осы жылдың қазан айында жылына 105 мың тонна болат және 119,5 мың тонна прокат шығаратын жобалық қуаты бар Қазақ металлургия заводының құрылысы жөніндегі бас жоспарға қол қойылды.

1944 жылдың басынан бастап завод цехтары бірінен кейінен бірі іске қосыла бастады. Осы жылдың 31 желтоқсанында 35 тонналық мартен пеші тұңғыш балқыма берді. Осылайша Қазақстанның алғашқы болаты дүниеге келді.

Көлемі 1513 шаршы метр алғашқы домна пешін салу 1957 жылы желтоқсанда қолға алынған еді. **1960 жылдың 3 шілдесі** Теміртау мен облысымыздың, тіпті кең байтақ еліміздің тарихында алтын әріптермен жазылып қалды. Иә, бұл күні **Қарағанды металлургия заводында №1 домнадан тұңғыш шойын қорытылып**, экономикамыздың өркендеуіне үлкен мүмкіндік ашылды. Сол тұңғыш домнаның құрылысына, алғашқы балқымасын алуға тұңғыш Президентіміз құрылысшы, шойыншы ретінде қатысқан еді. Бұл айтулы күн бүгінгі Қарағанды металлургия комбинатының күні болып саналады. Осы жылдың қараша айында алғашқы кокс батареясы пайдалануға беріліп, бір айдан соң қазақстандық тұңғыш кокс те дүниеге келді.

1970 жылы Қарағанды металлургия заводы негізінде Қарағанды металлургия комбинаты құрылды. Оның құрамында Атасу (темір марганец рудалары) және Оңтүстік Топар (флюсті әк тастар) кен басқармалары, Алексеевка доломит карьері және Қазақ металлургия заводы – бүгінгі сортты прокат өндірісі енді.

Қарағанды металлургия комбинаты бүгінде нарық заманына бейімделген ірі «Арселор Миттал Теміртау» АҚ (“Испат Қармет” акционерлік қоғамына) айналды, сөйтіп бір кезде кетеуі кеткен өндіріс жанданып қана қоймай жыл сайын өркендеп келеді. Комбинаттың құрамына Қарағандының шахталары мен электр станциялары да енді.

Әдебиеттер:

Ақын А. Жауыртау етегіндегі толқу: Теміртау - 60 жыл /А.Ақын, Е.Лұқпан // Орт.Қазақстан.-2005.- 28,30 шілде.-4,5 б.,- 2 тамыз.-3 б.

Ақын А.Қаламгерлердің Теміртауға сапары: Теміртау қаласына - 60 жыл // Орт.Қазақстан.-2005.- 12 ақпан.-4 б.

Ақын А. Теміртау туған күнін атап өтті // Орт. Қазақстан.- 2003.- 30 қыркүйек.-3 б.

Ақын А. Теміртау 60 жылдығына әзірлікті бастап кетті // Орт. Қазақстан.- 2004.- 6 наурыз.-7 б.

Ақын А. Теміртаудағы тұрғын үй құрылысы: Теміртауға- 60 жыл // Орт.Қазақстан.- 2005.- 19 шілде.-5 б.

Алдашева Р. Елім гүлденсін десең, еңбек ет- дейді Тілеш ақсақал: Теміртауға 60 жыл //Теміртау.- 2005.- 25 тамыз.- 4 б.

Алтайбаева С. Ардагерлер әрдайым есте: Теміртауға60 жыл // Теміртау.- 2005.- 14 сәуір.-2 б.

Алтайбаева С. Еңбекпен өрілген өмір: Теміртауға 60 жыл // Теміртау.- 2005.- 21 сәуір.-4 б.

Әзиев Ә. Алатаудан ұшқан ақиық: [Н.Назарбаев туралы] // Орт.Қазақстан.- 2001.-8, 12 желтоқсан

Байсерікұлы Е. Тарих осылай жазылады: Теміртауға 60 жыл // Теміртау.- 2005.- 24 наурыз.-4 б.

Балташұлы Е. Жарқырайды Теміртаудың оттары: Теміртау қаласы туралы // Орт. Қазақстан.- 2002.-9 ақпан

Бариев Ә. Жарқырайды Теміртаудың аттары: /Теміртау жайлы/ // Лениншіл жас.- 1972.- 1 тамыз

- Брагин А. Теміртау – болат қаласы // Алтыншы бесжылдықтың Қазақстандағы жаңа құрылыстары.- Алма-Ата, 1957.- 33-46 б.
- Бейсенов С. Дәулетіне сәулеті сай: Теміртау қаласы // Орт. Қазақстан.- 1982.- 1 мамыр
- Бекбергенов Қ. Жас қала жайнап келеді: /Теміртау қаласының экономикасы мен мәдениеті/ // Орт. Қазақстан.- 1967.- 29 сәуір
- Ермоленко А. Өскеген қала – Теміртау // Орт. Қазақстан.- 1967.- 15 қыркүйек
- Жанғожин А. Теміртау: /Қаланың өсуі жайлы/ // Орт. Қазақстан.- 1975.- 1 қазан
- Жаңа кітап жарыққа шықты: сүйінші! // Теміртау.- 2005.- 6 қазан.-2 б.
- Жауыртаудан басталған шежіре // Магнитка.- Теміртау, 2005.- 31 марта (N12).-С.2
- Иванова Е. Жапанда құйын кезген, боран буған: Теміртауға 60 жыл // Теміртау.- 2005.- 8 қыркүйек.- 3 б.
- Карабалин Ә. Жарты ғасырлық жарқын жол: Теміртау қаласына – 50 жыл // Орт. Қазақстан.- 1995.- 28 қыркүйек
- Карабалин Ә. Металлургтер қаласының мерейтойы: Теміртауға-55 жыл // Орт. Қазақстан.- 2000.-4 қазан
- Қыдыр қонып, құт дарыған Теміртау қаласы 60 жылдығын тойлады // Теміртау.- 2005.- 6 қазан.-1,2 б.
- Құрманғалиев Ф. Көрме көңілден шықты: /Теміртау қаласының бүгінгісі мен ертеңгісін бейнелеген фото-көрме туралы/ // Орт. Қазақстан.- 1966.- 4 қыркүйек
- Лұқпан Е. Алғашқы түрен тартқандар: Теміртауға 60 жыл / Лұқпан Е., Ақын А. // Орт.Қазақстан.- 2005.- 3 наурыз.-3 б.
- Лұқпан Е. Алып өмірге осылай келді: Теміртауға- 60 жыл /Е.Лұқпан, А.Ақын // Орт.Қазақстан.- 2005.- 16 маусым.-5 б.
- Лұқпан Е. Бүкілодақтық екпінді құрылыс: Теміртау қаласына - 60 жыл / Лұқпан Е., А.Ақын // Орт.Қазақстан.- 2005.- 9 маусым.- 7 б.
- Лұқпан Е. Қаланың бас жоспары: Теміртауға- 60 жыл /Е.Лұқпан, А.Ақын // Орт.Қазақстан.-2005.- 9 сәуір.-4 б.
- Лұқпан Е. Қуанышқа бөлеген миллиондар: Теміртауға- 60 жыл / Лұқпан, Е.; А.Ақын // Орт.Қазақстан.- 2005.- 22 қыркүйек.- 7 б.
- Лұқпан Е. Құрыш қала шежіресі: Теміртауға 60 жыл /Е.Лұқпан, А.Ақын // Теміртау.- 2004.- 30 қыркүйек.-5 б., 7,21,28 қазан.-5 б., 4,11,25 қараша.-5 б., 2, 9,16,23,30 желтоқсан.- 5 б.
- Лұқпан Е. Құрыш қала шежіресі: Теміртауға 60 жыл /Е.Лұқпан, А.Ақын // Теміртау.- 2005.- 6,13,20,27 қаңтар.-5 б., 3,10,17 ақпан.-5 б., 10,24,31 наурыз.-5 б., 14,21,28 сәуір.-5 б., 19,26 мамыр.-5 б., 2,9,16,30 маусым.-5 б., 7,14,21,28 шілде.-5 б.
- Лұқпан Е. Құрыш қала шежіресі: Елбасының Теміртау сапарлары /Е.Лұқпан, А.Ақын // Теміртау.- 2005.- 1,8,22,29 қыркүйек.- 5 б.
- Лұқпан Е. Құрыш қала шежіресі: Ғарышта Теміртау түлегі /Е.Лұқпан, А.Ақын // Теміртау.-2005.- 11,18,25 тамыз.- 5 б.
- Лұқпан Е. Магнитка мақтаныштары: Теміртауға- 60 жыл /Е.Лұқпан, А.Ақын // Орт. Қазақстан.- 2005.- 16 шілде.-3 б.
- Лұқпан Е. Теміртау атауы осылай туған: Теміртау қаласына - 60 жыл // Орт.Қазақстан.-2005.- 1 қаңтар.-5 б.
- Лұқпан Е. Украин топырағында туған рекорд: Теміртауға- 60 жыл /Е.Лұқпан, А.Ақын //Орт.Қазақстан.- 2005.- 1 қыркүйек.-10 б.
- Лұқпан Е. Ынтымақтастық жемісі. Қазақстан Магниткасы құрылысына болгарлықтар үлес қосты: Теміртауға - 60 жыл /Е.Лұқпан, А.Ақын //Орт.Қазақстан.- 2005.- 5 мамыр.-3 б.
- Мусин Б.С. Жастық рухы ескен қала: Теміртау қаласының әкімі Б.С.Мусинмен әңгіме /Әңгімелескен А.Несіпбай // Теміртау.- 2005.- 13 қазан.-2 б.
- Мүсәлімов Ғ. Қаламыз көркейді, көркейе береді: /Теміртау қаласының 15 жылдығы/ // Сов. Қарағанды.- 1960.- 7 қазан

- Оразбекова И., Потемкина Т. Арқа төсіндегі алып: Теміртау қаласына – 45 жыл // Орт. Қазақстан.- 1990.- 30 қыркүйек
- Раев С. Күштіміз балқып жатқан құрыштан да: Теміртауға 60 жыл /Е.Лұқпан, А.Ақын // Теміртау.- 2005.- 14 шілде.-3 б.
- Раев С. Перзенттік сыр: Теміртауға 60 жыл // Теміртау.- 2005.- 2 маусым.-4 б.
- Сақтағанова З. Теміртау оқиғасы: шындық не дейді?: ақтаңдақтар ақиқаты // Орт.Қазақстан.- 2008.- 31 қаңтар.-4 б.
- Сейдімбеков А. Неге бұлай аталған? Жауыртау... жоқ Теміртау // Білім және еңбек.- 1977.- №1.- 28 б.
- Смағұлов Ғ. Алып комбинаттың адымдары: Теміртау қаласының 60 жылдығы қарсаңында // Орт. Қазақстан.- 2004.- 20 наурыз.-7 б.
- Смағұлов Ғ. Болатшылар мекені ұлт тілінде ұлықталды: жаңа кітап // Орт.Қазақстан.- 2005.- 8 қазан.- 16 б.
- Смағұл Т. Дәуір тауы: Қарағанды облысына - 70 жыл // Орт.Қазақстан.- 2006.-26 қазан -5 б.
- Смағұл Т. Құрыш қала шежіресі: Теміртауға 60 жыл // Теміртау.- 2005.- 7 сәуір.-5 б.
- Смағұл Т. Өрім жылдар: Теміртау қаласына - 60 жыл// Орт.Қазақстан.- 2005.- 24,27 қыркүйек.- 2 б.
- Тайшыбай З. «Темір» Тевосяндікі, «Тауы» менікі деп еді әйгілі азамат Н.Оңдасынов: Теміртау қаласына – 50 жыл // Орт. Қазақстан.- 1995.- 24 қазан
- Теміртаудың тарихи шежіресінен // Теміртау.- 2005.- 29 қыркүйек.- 2,3 б.
- Теміртаудың атасы: Теміртау қаласына – 50 жыл // Орт. Қазақстан.- 1995.- 28 қыркүйек
- Теміртау қаласында: /Салынып жатқан құрылыстар туралы/ // Сов. Қарағанды.- 1959.- 25 сәуір
- Шаймұханов Д. Орталық Қазақстанның ірі өнеркәсіп орталығы /Д.Шаймұханов, Р.Жұмашев // Теміртау.- 2005.- 20 қазан.-5 б.
- Шапоров А. Орденді қаланың өркені: Теміртау қаласына 35 жыл // Орт. Қазақстан.- 1980.- 9 қазан

- Ақын А. Ақ қаңылтыр цехы: Теміртау қаласына - 60 жыл /А.Ақын, Е.Лұқпан // Орт.Қазақстан.-2005.- 15 қыркүйек.- 10 б.
- Ақын А. Алғашқы балқыма: Теміртауға- 60 жыл // Орт.Қазақстан.- 2004.- 25 қараша.- 5 б.
- Ақын А. Шойын селін ағызған // Орт.Қазақстан.- 2007.- 14 шілде.-1 б.
- Аршынды Аттаныс: /Қазақстан Магниткасының бүгінгісі мен ертеңгісі/ // Орт. Қазақстан.- 1966.- 19 қаңтар
- Әзиев Ә. От алауында шыныққан жастық шақ: [Қазақстан Магниткасында тұңғыш балқыма алынғанына-40 жыл]// Егемен Қазақстан.- 2000.-1 шілде
- Әзиев Ә. Алатаудан ұшқан ақиық: [Н.Назарбаев туралы]// Орт. Қазақстан.- 2001.-8, 12 желтоқсан
- Әзиев Ә. Қыр ғаламаты: /Қазақстан Магниткасы туралы/ // Орт. Қазақстан.- 1966.- 6 қараша
- Биік екі домна іске қосылуға тиіспіз. // Сов. Қарағанды.- 1960.- 27 ақпан
- Бурак А. Мақсат – алда болу: /Бүгін Қазақстан Магниткасында/ // Орт. Қазақстан.- 1974.- 3 желтоқсан
- Екінші домна құрылысының жауапты кезеңі. // Сов. Қарағанды.-1960.- 13 қазан
- Екінші домнаны июньде іске қосайық. //Сов. Қарағанды.- 1961.- 25 сәуір
- Жанғожин А. Қаламмен жазылған қастерлі шежіре: Қазақстан шойынына-40 жыл// Орт. Қазақстан.- 2000.-1 шілде
- Жарқырайды Магнитка оттары // Орт. Қазақстан.- 1965.- 16 қаңтар
- Жәмішев Ә. Бірінші домна - алыптардың тұңғышы // Сов. Қарағанды.- 1960.- 9 шілде

- Жәмішев Ә. Толқыйды шойын дариясы: Қаз. Магниткасы туралы. // Қазақ әдебиеті.- 1960.- 24 шілде
- Жүнісова Ж. Нұрсұлтан Назарбаев қалай болат қорытты: Оқиғалар // Сана.- 2000.-6 шілде(N26).-2 б.
- Қабыл ал, Отан Қазақстан шойынын! Қарағанды металлургия заводы тұңғыш домнасының іске қосылу салтанаты. // Сов. Қарағанды.- 1960.- 5 шілде
- Қазақстан Магниткасына 5 жыл // Орт. Қазақстан.- 1965.- 3 июль
- Қонаев Д. Қарағанды металлургия заводы тұңғыш домнасының іске қосылу салтанаты мәжілісіндегі сөзі. // Сов. Қарағанды.- 1960.- 5 шілде
- Лұқпан Е. "1700" салқын прокат станы: Теміртау қаласына - 60 жыл /Е.Лұқпан, А.Ақын //Орт.Қазақстан.- 2005.- 8 қыркүйек.- 4 б.
- Лұқпан Е. Қуанышқа бөлеген миллиондар: Теміртауға- 60 жыл /А.Ақын // Орт.Қазақстан.-2005.- 22 қыркүйек.- 7 б.
- Майбас Т. Үшінші домна пеші қатарға қосылды // Орт. Қазақстан.- 2000.- 22 сәуір
- Металлургия қарқыны: /Теміртаудағы Қаз. Магниткасының домна пештерінде еңбек табыстары туралы/ // Соц. Қазақстан.-1967.- 23 мамыр
- Мұса С. Елдің экономикалық тірегі қатарындағы Қарағанды металлургия комбинатында Қазақстандық тұңғыш шойын балқытылғанына 40 жыл толды С.Мұса, А.Несіпбай// Егемен Қазақстан.- 2000.- 4 шілде
- Назарбаев Н. Жасампаз жандар: /Қаз. Магниткасының өсуі/ // Орт. Қазақстан.- 1971.- 28 қыркүйек.- 2 б.
- Назарбаев Н. "Қарметкомбинат - біз таңдаған жолдың дұрыстығының дәлелі"// Орт. Қазақстан.- 2000.-5 шілде
- Оспанов С. Домна түлектері // Советтік Қарағанды.- 1963.-20 ақпан
- Попов А. Қазақстан Магниткасында// Қазақстан жетіжылдықта: Мақалалар мен очерктер.- Алма-Ата, 1960.- 44-52 б.
- Сағынаев О. Шойыншылар. // Сов. Қарағанды.- 1960.- 30 қараша
- Сағындықов А. Бесінші кейіпкер Нұрсұлтан Назарбаев // Орт. Қазақстан.- 2001.-4 қазан
- Сағынтай С. Теміртауда тегеурінді қимыл бар // Орт. Қазақстан.- 2002.-3 сәуір
- Тасқындай бер, Қазақстан шойыны: /Қар. металлургия заводының құрылысшылары/ //Соц. Қазақстан.- 1960.- 6 шілде
- Тәйкіманов Б., Садықов Қ. Қазақстан Магниткасы шойын бере бастады. // Қаз.коммунисі.- 1960.- №7.- 66-70 б.
- Тұрмағамбетов Ч. Достық құдреті: /Қаз. Магниткасының кешегісі мен бүгінгісі жайында/ // Лениншіл жас.- 1971.- 27 наурыз
- Шаймұқанов Д. Достық құшағындағы құрылыс.- Алматы: Қазақстан.- 1965.- 48б.
- Щерба В. Өсу баспалдақтары: "Испат-Қармет" АҚ өндіріс жөніндегі директоры // Орт. Қазақстан.- 2000.- 1 шілде

7 қараша 1930 – Ақын Еркеш Ибраһимнің (Ебікенов) туғанына 80 жыл

Жалпақ жұртына есімі Еркеш Ибраһим болып танылған Еркеш Ебікенов ХХ ғасырдың екінші жартысындағы қазақ поэзиясының ірі өкілдерінің бірі. Е.Ибраһимнің жалынды жырлары елуінші жылдардың басынан бастап, сексенінші жылдардың ортасына дейін республикалық газет-журналдар бетінен бір түскен жоқ. Қалың оқырманы ыстық ықыласпен қабылдаған он бестен аса жыр жинағы және жарық көрді.

Еркеш Ибраһим (Ебікенов) Ақмола облысының Балқашын ауданында 1930 жылдың 7 қарашасында дүниеге келген. Әке-шешеден сәби кезінде айырылған ол Атбасардағы панасыз балаларды тәрбиелеген үйде оқып, ер жеткен. 1955

жылы Қазақ мемлекеттік университетін бітірген соң, бірқатар жылдар Көкшетау облыстық «Көкшетау правдасы» газетінде әдеби қызметкер, бөлім меңгерушісі болып істеген.

Е.Ибраһим студент кезіндегі өзінің тырнақалды өлеңдерімен-ақ жарық етіп көрінген ақын. Оның баспасөзге жарияланған «Қол шана» атты өлеңі сөз зергерлерінің, поэзия алыптарының назарына іліккен. Өлеңде ауылдың қарапайым көрінісі суреттеледі.

Ұзақ жылдар бойы баспасөз қызметінде болған Е.Ибраһим ондаған жыр жинақтарының авторы. Оның «Қарлығаш» (1958), «Жас қанат» (1958), «Көкшетау көріністері» (1961), «Өмір өлмейді» (1961), «Теміртау толғауы» (1978), «Алау» (1983), «Самғау» (1984) жинақтары басылып шықты. Е.Ибраһимнің кітаптары шаң басып жатып қалмады, бірден өз оқырмандарына жол тапты. 1969 жылы Ирина Озерованың аудармасымен орыс тілінде «Звездные горы» жыр кітабы жарық көрді.

Ақындықпен қоса журналистиканы бірге игерген Е.Ибраһим өлкелік «Тың өлкесі», одан соң республикалық газет «Социалистік Қазақстанның» (қазіргі «Егемен Қазақстан») Көкшетау облысындағы меншікті тілшісі болды. Е.Ибраһим журналистика саласында да мерейлі биікке көтерілді. 1972 жылы СССР Журналистер одағы сыйлығының лауреаты атанды.

Бертінірек оның аға газеттегі қызметі Қарағанды облысына ауысып, ол кеншілер астанасына жетпісінші жылдың ортасында көшіп келді. Қазақстанның индустрия орталығына, өндірісі сол кезде дүрілдеп дамып жатқан өңірге келу, қайнаған қызу еңбек ақын шабытпен тасыта түсті. Е.Ибраһим жарқ етіп жаңа қырынан көрінді. Себебі, алып индустрия орталығындағы қазандай қайнаған ерен еңбек ақынға қатты әсер етті. Е.Ибраһим ақын Қарағанды топырағына қоныс аударып келгенде Қарағанды көмір кеніші тарихындағы елеулі оқиғалар болып жатқан еді. Осылайша ақын қаламынан Қарағанды кеншілерінің тарихи ерен еңбегін асқақтата жыр еткен «Миллиард жыры» өмірге келді.

Негізгі лирик ақын тек еңбекті ғана жыр етіп қоймады. Сондықтан да ақын Қарқаралыны көргенде өзін Көкше баурайында жүргендей сезініп, еркін танысып ала береді. Ол «Қарқаралы» атты өлеңінде екі сұлу өлкенің бір-бірімен егіздігін, айнымас ұқсастығын жыр жолымен өрнектейді. Ақынның «Шайтанкөл», «Көсемтас», «Сарыадыр», «Ағады Нұра, ағады» тәрізді басқа да өлеңдері Арқа төсіндегі табиғатты ерекше, өзіндік орны бар өңірлердің келбетін сипаттайды.

Е.Ибраһим Қарағандының қаласын да, даласын да жырға қосты. Олары шағын лирикалық өлеңдер ғана емес, кең ауқымды қамтылған эпикалық туындылар болды. Социалистік Еңбек Ерлері, есімі аңызға айналған атақты диқандар И.И.Иванов, Н.Кабдікәрімова туралы көлемді дастандар жазып, оны республикалық, облыстық газеттерге жариялады. Ақынның әсіресе өндіріс тақырыбына жазған «Аңыз аға», «Оттың тууы», «Алау», атты поэмалары қазақ поэзиясына қосылған тың құбылыс болып танылды.

Еңбекті жырға қосқан Е.Ибраһим ақын өзінің шығармашылық кемел шағында, 1986 жылы 56 жасқа қараған шағында қайтыс болды. Көкше мен Қарқаралы сұлулығына құмартып өткен, атақты да іздемей, астананы да жағаламай елімен қоян-қолтық араласа қызмет еткен ардақты ағаның денесі Қарағанды топырағында сабыр тапты.

Әдебиеттер:

Ибраһим Е. Ақын өлең жазбасын ермек үшін: Редакцияға түскен өлеңдерге шолу. // Орт. Қазақстан.- 1976.- 16 қаз.

Ибраһим Е. Алау: /Металлург А.Жүнісовке арналған поэма/ // Жұлдыз.- 1983.- №2.- 7-10 б.

Ибраһим Е. Алау: Өлеңдер, поэмалар.- Алматы: Жазушы, 1983.- 104 б.

Ибраһим Е. Алыстағы аққулар. Дастан. // Орт.Қазақстан.- 1977.- 29 қаңт., 3 ақп.

Ибраһим Е. Арқа жырлары. // Орт.Қазақстан.- 1976.- 14 желт.

Ибраһим Е. Ахат туралы аңыз: Поэма. // Орт.Қазақстан.- 1983.- 28, 30 желт.

- Ибраһим Е. Бар дауыспен: Өлеңдер мен поэмалар.- Алматы: Жазушы, 1979.- 120 б.
- Ибраһим Е. Бетпе - бет. Жыр дәптерінен. // Орт.Қазақстан.- 1981.- 11,12 шілде.
- Ибраһим Е. Гәкку: Поэмалар.- Алматы: Жазушы, 1970.- 112 б.
- Ибраһим Е. Ғажап адам: Поэма. // Орт.Қазақстан.- 1978.- 26-29 қараша.
- Ибраһим Е. Егіздер туралы: Баллада. // Орт.Қазақстан.- 1982.- 1 мамыр.
- Ибраһим Е. Ерлік жыры: Кеңестер Одағының Батыры М.Мамыраевтың туғанына - 100 жыл // Орт.Қазақстан.- 2008.- 1 наурыз.- 3 б.
- Ибраһим Е. Жарияланбаған өлеңдерден. // Орт.Қазақстан.- 1990.- 13 желт.
- Ибраһим Е. Жас ғұмыр: Өлеңдер, поэмалар.- Алматы: Жазушы, 1972.- 80 б.
- Ибраһим Е. Жұлдызды жылдар: Өлеңдер.- Алматы: Жазушы, 1966.- 156 б.
- Ибраһим Е. Жүрек дауысы. Жыр дәптерінен. // Орт.Қазақстан.- 1983.- 16 қырк.
- Ибраһим Е. Жыр дәптерінен. // Орт.Қазақстан.- 1980.- 7 қырк.
- Ибраһим Е. Ильич нұры туған таң: Поэма. // Орт.Қазақстан.-1980.- 29 наурыз
- Ибраһим Е. Кездесу: Өлеңдер, поэмалар.- Алматы:Жалын, 1982.-112 б.
- Ибраһим Е. Көзімнің қарасы: Өлеңдер мен поэмалар.- Алматы: Жалын, 1987.- 160 б.
- Ибраһим Е. Көктем күлкісі: Өлеңдер мен поэмалар.- Алматы: Жазушы, 1975.- 84 б.
- Ибраһим Е. Көк таудың арғы жағы, бергі жағы. // Орт. Қазақстан.-1981.- 11сәуір, 9 мамыр.
- Ибраһим Е. Көш. // Шұғыла.- 1979.- 12 маусым.
- Ибраһим Е. Қарағанды қаламгерлері // Орт. Қазақстан.- 2001.-4 қазан
- Ибраһим Е. Қарқаралы басында. Жыр жарасы – мүшәйра. // Қарқаралы.- 1991.- №2.- 78-90б.
- Ибраһим Е. Қарқаралы дәптерінен. Көсем тас. // Коммунизм таңы.- 1978.- 21 қаз.
- Ибраһим Е. Қоянды жәрмеңкесі: Поэма. // Орт.Қазақстан.-1982.- 17, 18 ақпан.
- Ибраһим Е. Құтты болсын, орденің: Қарағандыға арналған өлең. // Орт.Қазақстан.- 1984.- 22 мамыр.
- Ибраһим Е. Ленинградтық ақын досыма. // Орт.Қазақстан.- 1987.- 24 мамыр.
- Ибраһим Е. Мейірім шуағы: Очерк. // Орт.Қазақстан.- 1982.- 28,30 наур.
- Ибраһим Е. Нұрбақыт: Поэма. // Орт.Қазақстан.- 1982.- 15 маусым.
- Ибраһим Е. Оқжетпес. Таңдамалар өлеңдер жинағы.- Алматы: Жазушы, 1973.- 272 б.
- Ибраһим Е. Оқ пен нан. Баллада. // Орт.Қазақстан.- 1983.- 26 наур.
- Ибраһим Е. Орденсіз солдат. Баллада. // Орт.Қазақстан.- 1983.- 23 сәуір.
- Ибраһим Е. Өлеңге–от, таңдайға – мәйек керек: Редакцияға түскен өлең–хаттарға шолу. // Орт.Қазақстан.- 1978.- 29 мамыр
- Ибраһим Е. Роман арқауы – адалдық: /Ө.Ахметовтың «Қоңыр үй» атты романына пікір// Орт.Қазақстан.- 1982.- 3 қараша
- Ибраһим Е. Самғау: Өлеңдер мен поэмалар.- Алматы: Жазушы, 1985.- 136 б.
- Ибраһим Е. Сүлік қашқан. Лирикалық поэма: /Қазақ халық ақыны Х.Ерғалиевке арналған// Орт.Қазақстан.- 1980.- 20 желтоқсан
- Ибраһим Е. Таңдамалы: I том. Өлеңдер мен балладалар.- Алматы: Жазушы, 1980.- 328 б.
- Ибраһим Е. Таңдамалы: II том. Өлеңдер мен поэмалар.- Алматы: Жазушы, 1980.- 288 б.
- Ибраһим Е. Тартымды еңбек: /Ж.Бектұровтың «Жол жоралғысы» атты кітабы туралы./ // Орт.Қазақстан.-1978.- 29 наурыз
- Ибраһим Е. Теміртау толғауы: Поэмалар мен Өлеңдер.- Алматы: Жалын, 1987.- 120 б.
- Ибраһим Е. Ұлы бастама // Орт. Қазақстан.- 1980.- 20 қаңтар

Ол туралы әдебиттер:

Ақын Еркеш Ибраһим 50 жаста. // Шұғыла.- 1980.- 29 қараша

Ақынға құрмет: /Е.Ибраһимнің 50 жасқа толуы жайлы фоторепортаж/ // Орт.Қазақстан.- 1980.- 26 қараша

Ахметов Ө. Замандас туралы толғау: /Е.Ибраһимнің кітабы «Теміртау толғауы» жайлы./ // Орт.Қазақстан.- 1979.- 18 мамыр.

Әдеби Қарағанды: Библиографиялық әдебиеттер көрсеткіші / Қарағанды обл. ғылыми-әмбебап кітапханасы; Құраст.: Г.Н.Умбединова.- Қарағанды: б.ж., 2000.- 89 б.- (Облыстық кітапхана-өлкетану орталығы)

Баязитов С. Мазмұнды жырлар: /Е.Ибраһимнің «Махаббат» атты кітабына шолу./ // Орт.Қазақстан.- 1979.- 17 қараша

Бектұров Ж. Өмірге үндес: Еркеш ақын елуде. // Орт. Қазақстан.-1980.- 22 қар.

Ебекенов Еркеш // Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 221 б.

Ебекенов Еркеш Қазақстан жазушылары XX ғасыр: анықтамалық.- Алматы: Ана тілі, 2004.- 106 б.

Ебекенов Еркеш Советтік Қазақстан жазушылары: Био-библиографиялық анықтамалық / ред. Т. Рахимов.- Алматы: Жазушы, 1987.- 193 б.

Ерғалиев Ж. Жағада қалған жалғыз қайық // Қазақ әдебиеті. - 2009. - 1-7 мамыр (№ 16-17). - 15 б.

Еркеш Ибраһим (1930-1986). Қазақ поэзиясының антологиясы: Жиырмамыншы ғасыр жырлайды // Егемен Қазақстан.- 2003.- 28 мамыр.-13 б.

Жойқынбектегі, Қ. Ақын өмірінің беттері: Естелік-эссе // Азия Транзит.- 2002.- N4.- 10-14 б.

Лұқпан Е. Ерен ақын Еркеш жырлары еліменбірге жасап келеді десек те, оның есімі ескерусіз қалып отыр: Е.Ибраһим туралы // Егемен Қазақстан.- 2000.- 8 желтоқсан, Орт. Қазақстан.- 2000.- 11 қазан. Азия Транзит.- 2002.- N4.-15-17 б.

Лұқпан Е. Еркештің Теміртау жырлары: ақын Е.Ибраһимнің туғанына - 75 жыл / Е.Лұқпан, А.Ақын // Орт.Қазақстан.- 2005.- 23 маусым.-13 б.

Лұқпан Е. Құрыш қала шежіресі: Теміртауға 60 жыл /Е.Лұқпан, А.Ақын // Теміртау.- 2005.- 2,9,16,30 маусым.-5 б.

Сағымбеков Р. Еркеш Ибраһим (Ебекенов). // Орт.Қазақстан.-1990.- 13,14 желт.

Сәулебеков А. «Есіндеме Ер - ағаң?!» Ақын Е.Ибраһимнің 60 жылдығына. // Қарағанды жастары.- 1990.- 2 қар.

Сұлтанов Қ. Ақын Еркеш Ескерткіші: /Ақын Е.Ибраһимнің бейіті басында өткен митінгісі./ // Орт.Қазақстан.- 1989.- 8 маусым

15 қараша 1915 – Травматолог-ортопед, медицина ғылымының докторы, профессор, Қаз. ССР-інің еңбек сіңірген дәрігері Хафиз Жаңабайұлы Мақажановтың туғанына 95 жыл

Мақажанов Хафиз Жаңабайұлы (1915-1987), травматолог-ортопед, медицина ғылымының докторы (1968), профессор (1969). Қазақ СРО-нің еңбек сіңірген дәрігері (1956). Алматы мемлекеттік медицина институтын бітірген (1941). 1947-48 жылдары Қарағанды қалалық ауруханасының хирургия бөлімінің меңгерушісі. 1948-71 жылдары Қарағанды облыстық денсаулық сақтау бөлімінің бас хирургі, сонымен бірге 1950-57 жылдар Қарағанды мемлекеттік медицина институтында ассистент, доцент, 1958 жылдан кафедра меңгерушісі. 200-ге жуық ғылыми еңбектің (оның ішінде 2і монография), 6 өнертапқыштық ұсыныстың авторы. Ғылыми еңбектері негізінен сүйектің туа біткен қисығына және сыныққа операция жасауды жетілдіру мәселелеріне арналған. Республикалық травматолог-

ортопедтер ғылыми қоғамының төрағасы, республикалық хирургтер қоғамы басқармасының құрметті мүшесі.

1-ші және 2-ші дәрежелі Отан соғысы, Еңбек Қызыл Ту ордендерімен және медальдарымен марапатталған. Осы күндері Х.Мақажанов атында хирургиялық емхана бар.

Әдебиеттер:

Баттақов Е. Тамаша дәрігер, ұлағатты ұстаз Хафиз Мақажанов оқуы өтті // Орт. Қазақстан.- 2002.- 27 қараша.-6 б.

Баттақов Е.Б. "Дәрігерге мүлт кетуге болмайды": Х.Мақажанов атын. көпсалалы клиникалық аурухана дир. Е.Б.Баттақовпен әңгіме / Әңгімелескен Г.Мұсаева // Орт. Қазақстан.- 2003.- 4 желтоқсан.-4 б.

Жанысбаев З. Естен кетпес жылдар [Мәтін] / З. Жанысбаев // Сарыарқа. - 2008. - 12 қыркүйек (№ 88). - 5 б.

Иманәліұлы Ж. Емі шипа, дертке дауа: /Х.Мақажанов ат-ғы обл. травматология және ортопедия орталығынан фоторепортаж// Орт.Қазақстан.- 1995.-2 қараша

Құрманғали А. Сылтау - сыныққа ем болмайды: Емдеу орындарында // Орт. Қазақстан.- 2000.-9 қыркүйек

Мақажанов Хафиз Жаңабайұлы // Қазақ ССР. 3 том. Қысқаша энциклопедия.- Алматы, 1988.- 345 б.

Мақажанов Хафиз Жаңабайұлы // Қарағанды. Қарағанды облысы. Энциклопедия.- Алматы, 1990.- 387-388 б.

Мақажанов Хафиз Жаңабайұлы // Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред. А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 395 б.

Садырбаев К. Жақсының әдісі жалғасады: /Х.Мақажанов клиникасымен танысу// Шипагер.- 1994.- 26 қаңтар

Темірбайұлы, А. Аты аңызға айналған оташы // Орт. Қазақстан.- 2003.- 20 қараша.-5 б.

Тоғжанов, Е.Л. Атамекен: Оқу құрал / Е.Л.Тоғжанов, Т.Т. Аршабеков.- Қарағанды: Қарағанды экономикалық ун-ті, 2002.- 324 бет.

Тұрмағанбетова, А. Тамаша дәрігер тағылымы: Қарағандыда "Х.Мақажанов оқулары" болып өтті // Орт. Қазақстан.- 2001.- 24 қараша

20 қараша 1920 - Жаппар Ералыұлы Өмірбекұлының туғанына 90 жыл

Қазақтың белгілі ақыны, Қазақ теледидарының негізін салушылардың бірі, Қазақстан Республикасының Мәдениет Министрлігінің еңбек сіңірген қайраткері, ақын, прозаик, аудармашы, ұстаз, Қазақ көркем әдебиетінің тұңғыш кәсіби редакторы, Қарқаралы қаласының құрметті азаматы Ж.Өмірбек 1920 жылы 20 қарашада Қарағанды облысы Қарқаралы ауданы Бесоба ауылдық аумағының Қамхор ауылының Ақжал қыстауында дүниеге келген.

1932 жылы елді ашаршылық жайлаған жылы әке-шешесімен Қарағанды қаласына келеді. Әкесі шахтаға орналасып, 1939 жылға дейін Жамбыл атындағы орта мектепте оқиды. 1942 жылы Қарағандының мұғалімдер институтын бітірген соң Тельман ауданында мұғалім, мектеп директоры, республикалық «Социалистік Қазақстан» газетінің меншікті тілшісі қызметтерін атқарады.

Тілші қызметін атқарып жүргенде 1944 жылы Ұлы Отан соғысының ауыр жылдарында С.Сейфуллиннің, А.Байтұрсыновтың шығармаларын оқығаны үшін репрессияға ұшырайды. Сол жылы 12 қазанда Қарағанды чекистерінің ұйымдастыруымен

тұтқындалған қаланың Жамбыл атындағы орта мектебінің бір топ жастарының ішінде болып, «ЕСЕП» атты ұлтшылдық ұйым құрды» деген айыппен қамауға алынып, жауапқа тартылады. 1945 жылдың 4 маусымында НКГБ Арнай кеңесінің 58-10,11 статьясы бойынша сотталып, еңбекпен түзеу лагеріне (ИТЛ) жіберіледі.

1956 жылы 20 желтоқсанда Қаз ССР Жоғары сотының қылмыстық істер бойынша сот алқасының шешімімен толық ақталады.

1947 жылы Қазақ мемлекеттік университетін тамамдағаннан кейін, «Жұлдыз» («Ә ж И») журналында бөлім меңгерушісі, мемлекеттік қазақ теледидары және радио комитетінің бас редакторы, «Жазушы» баспасының редакция меңгерушісі қызметтерін атқарып, 1982 жылы шығармашылық жұмысқа кіріседі. Сол жылдан бері шығармашылық жұмыста әрі еңбек зейнеткері.

Алғашқы өлеңдері «Қарағанды комсомолы» газетінде жарияланған. «Алғашқы сөз», Батырдың қалыңдығы» дастанының (1958), «Оқ астында туған қыз» (1960), «Азаттық жолында» және «Махаббат үзілмейді» телефьеса, «Мың терезе», «Жер ұшқындары», «Шуақты күндер», «Замандасым сырласым», «Ерлік пен махаббат» роман-дастан, (1966), «Перзенттерім» (1980), «Сөнбейтін шоқ» романының, «Қызыл қырғын» роман-эссе (1993), «Ер туралы жеті жыр», «24 сағат», «Қызыл су». «Тастүйін», «Сөнбейтін шоқ» хикаяларының авторы. Көркем аудармамен айналысып Байронның, Г.Лонгфеллоның «Гаявата туралы жыр» поэмасын, Пушкин, Лермонтов, Франко, Блок, Маяковский, Исаковский, С.Михалков, С.Маршак, А.Туманян, Н.Баратишвили, М.Раунд, Х.Хакімзада, «Манас» эпосының «Семетейдің еліне қайтуы» деген бөлімін, қытай, моңғол, корей, якут және басқа республикалар ақындарының өлеңдерін, солармен бірге В.Кавериннің «Екі капитаны» (екінші кітабы), В.Богомолвтың «Қырық төрттің тамызы», В.Розовтың «Төрт тамшы көз жасы» пьесасы, «Тынық Дон», «Эльбадағы кездесу» т.б. он шақты кинофильм және әр елдің прозалық шағын шығармаларын аударған, 43 елдің 86 ақын-жазушыларының шығармаларын қазақ тіліне аударған. Қазақ радиосында балаларға арналған «Жазира» журналының ұйымдастырушысы болған. Аспирантурада оқып жүріп, әдеби ғылыми-зерттеулермен айналысып, сыни әрі танымдық-зерттеу мақалалар, көркем очерктер, көптеген энциклопедиялық, публицистикалық мақалалар мен очерктер жариялаған. Кей шығармалары орыс, украин, белорус, армян, грузин, латыш, өзбек т.б. тілдерге аударылған.

Республика мәдениет қызметкерлерінің пленум мүшесі, әрі Президиум мүшелігіне сайланған, ССРО мәдениет қызметкерлері кәсіподағының Бірінші съезінің делегаты. ССРО телерадио Комитетінің 60 жылғы конкурсында бірінші сыйлық алған лауреат. Қазақстан Жазушылар одағының бесінші және жетінші съездерінде Басқарма мүшелігіне сайланған. Көп жыл бойы Жазушылар одағы жергілікті комитетінің мүшесі әрі төрағасы болып келді. 1994 жылдан бері, Қазақстан Жазушылар одағының ардагерлер кеңесін басқарады.

Қарқаралы қаласының құрметті азаматы (1980), 1999 жылдың 19 мамырынан Қарқаралы ауданының Құрметті азаматы, Қазақ әдебиетін дамытуға сіңірген еңбегі үшін екі мәрте Қазақ ССР-нің Жоғарғы Кеңесінің Құрмет грамотасымен марапатталған.

Балалары: Әмір (тележурналист), Ақан (энергетик, ғылым кандидаты), Наргүл (биология ғылымдарының кандидаты, доцент, ҚазМУ-да оқытушы).

Алматыда тұрады 88 жаста.

Әдебиеттер:

Өмірбеков Ж. Батырдың қалыңдығы: Поэма.- Алматы: ҚМКӘБ, 1958.- 88б.

Өмірбеков Ж. Биіктен биікке: Өлең. // Соц.Қазақстан.- 1965.- 19 наур.

Өмірбеков Ж. Ғұлама: Ислам Жарылғаповтың жазушылық, ғалымдық келбеті // Азия Транзит.-Қарағанды, 2000.- 20, 27 қаңтар(N2, 3).-12 б.

Өмірбеков Ж. Ерлік пен махаббат: Дастан.-Алматы, 1966.

- Өмірбеков Ж. Ерлік пен тендік: Өлеңдер // Дауылпаз жырлар.- Алматы, 1987.- 417-422 б.
- Өмірбеков Ж. Ер туралы жеті жыр: /Б.Нұрмағамбетов туралы дастан// Қарқаралы.- 1999.- №3-4.- 34 б.
- Өмірбеков Ж. Жиырма төрт сағат: Поэма мен өлеңдер.- Алматы; ҚМКӘБ, 1959.- 84 б.
- Өмірбеков Ж. Замандасым – сырласым: Очерктер.- Алматы, 1967.
- Өмірбеков Ж. Кешкі әуендер: Өлеңдер мен поэмалар.- Алматы, 1967.
- Өмірбеков Ж. «Қарағандым - мақтанышым» // Орт.Қазақстан.- 1981.- 23 ақпан.
- Өмірбеков Ж. Қызыл қырғын: Өмірбаян хикаясы // Орт.Қазақстан.- 1993.- 11 мамыр.
- Өмірбек Ж. Қызыл қырғын: Өмірбаяндық хикаяттар.- Астана: Елорда, 2001.- 232 б.
- Өмірбеков Ж. Қызыл су. Повесть.- Алматы: Жазушы, 1975.- 176 б.
- Өмірбеков Ж. «Менің республикам», «Құрыш құйған досым» т.б. өлеңдері. // Орт.Қазақстан.- 1980.- 11 қазан.
- Өмірбеков Ж. Өлеңдер: «Бір сырым», «Келдім аңсап». // Орт.Қазақстан.- 1981.- 13 қырк.
- Өмірбеков Ж. Өлеңдері. // Орт.Қазақстан.- 1990.- 5,6 желт.
- Өмірбеков Ж. Өлеңім - өз тағдырым. // Орт.Қазақстан.- 1980.-28 қырк.
- Өмірбеков Ж. Перзенттерім: Таңдамалы / Өмірбеков Ж.- Алматы: Жазушы, 1980.- 404 с.
- Өмірбеков Ж. Сағынып тау-тасынды: Өлең // Қарқаралы.- 1992.- №7-8.- 43 б.
- Өмірбек Ж. Сөз өрнектерінен. // Қарқаралы.- 1999.- 17 сәуір.
- Өмірбеков Ж. Торғай Өзағанды іздейді.../Мемлекет және қоғам қайраткері Өзбекәлі Жәнібеков туралы// Егемен Қазақстан.- 2000.- 22 ақпан
- Өмірбеков Ж. Ұлы ана: Поэмадан үзінді. // Орт.Қазақстан.- 1970.- 25 сәуір.
- Өмірбеков Ж. Шуақты күндер: Жыр кітабы.- Алматы: Жазушы, 1986.- 152 б.
- Өмірбекұлы Ж. Жеттік-ау, Тоқтар, бұл күнге: Өлең // Орт.Қазақстан.- 2000.-1 қаңтар
- Өмірбекұлы Ж. Көз күдіреті... // Қазақ әдебиеті.- 1996.- №37 (қырк.)
- Өмірбек Ж. Мені құтқарған ұқылықшы: (Болған уақиға) // Азия Транзит.- 2000.- №6.- 17-19 б.
- Өмірбек Ж. Менің мәтелдерім. // Орт.Қазақстан.- 1998.- 7 қаз.

Ол туралы әдебиеттер:

- Атыңнан айналайын Қарқаралы.: [Өлеңдер] //Қарқаралы.- 1999.- N3-4.-34-39 б.
- Әдеби Қарағанды: Библиографиялық әдебиеттер көрсеткіші / Қарағанды облысы ғылыми-әмбебап кітапханасы; Құраст.: Г.Н.Умбединова.- Қарағанды: б.ж., 2000.- 89 б.- (Облыстық кітапхана-өлкетану орталығы).
- Әзиев Ә. Қаламы мұқалмаған қаламгер: Ақын Ж.Өмірбеков-80 жаста // Орт.Қазақстан.- 2000.- 18 қараша
- Дауылпаз жырлар: өлеңдер, поэмалар/ құраст. С. Дәуітов. - Алматы : Жалын, 1987. - 454 б. - (мұқ.) : 1.30. с.
- Ерғазы Жазықбаев. Бәйтерек // Орталық Қазақстан. – 2006. - 9 ақпан. - 2б.
- Жазықбаев Е. Бәйтерек: қайраткер ақын Жаппар Өмірбек - 85-те // Орталық Қазақстан.-2006.- 9 ақпан.-12 б.; Азия Транзит.- 2005.- N11.-16-18 б.
- Жаппар Өмірбеков // Қазақ Совет энциклопедиясы. 9 том.- Алматы, 1976.-9-10 б.
- Жаппар Өмірбеков. // Қарағанды. Қарағанды облысы.Энциклопедия.- Алматы, 1990.- 458-459 б.
- Жаппар Өмірбеков. // Қазақ ССР қысқаша энциклопедия. 4 том.-Алматы, 1989.- 484 б.
- Жаппар Өмірбектің шығармашылығына қысқаша анықтама: Ақын аға-80 жаста // Азия Транзит.- 2000.- №6.- 16, 17 б.

- Қайырбеков Ғ. Аға туралы бір лебіз // Қазақ әдебиеті.- 1990.- 14 желтоқсан.
- Қашқынов Ж. Жылдар жемісі. // Орт.Қазақстан.- 1990.- 5 желт.
- Құдышұлы О. Жаппарда жазықсыз жапа шеккен. // Орт.Қазақстан.- 1998.- 24 ақпан.
- Құдышұлы О. Кең тынысты туынды: /Жазушы Ж.Өмірбекұлының үш хикаятты шығармалары// Орт.Қазақстан.- 1993.- 14 қазан.
- Құдышұлы О. Өлкемді өлеңмен өрнектенген. // Орт.Қазақстан.- 1990.- 5 желт.
- Өмірбеков Жаппар // Қазақ әдебиеті: энциклопедиялық анықтамалық.-Алматы: "Аруна Ltd" ЖШС, 2005.- 424 б.
- Өмірбеков Жаппар // «Қазақстан жазушылары: XX ғасыр». Анықтамалық.- Алматы: «Ана тілі» баспасы ЖШС. 2004.-248 б.
- Өмірбеков Жаппар // Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / бас редакторы А.Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 438 б.
- Өмірбеков Жаппар Советтік Қазақстан жазушылары: Био-библиографиялық анықтамалық / ред. Т. Рахимов.- Алматы: Жазушы, 1987.- 490-492 б.
- Репрессия // Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 447 б.
- Смағұлов Ғ. Жыр арқауы - Қарағанды: Қарағанды облысына - 70 жыл // Орт.Қазақстан.-2002.- 6 ақпан
- Сексенов С. Жаппардың жаңа жинағы: Оқыдық пікір айтамыз. // Орт.Қазақстан.- 1977.- 29 қаңтар.
- Тарпанов С. Ақынға құрмет: Ақын Жаппар алпыста. // Коммунизм таңы.- 1980.- 16 қазан.
- Телбаев А. Өткен күндер келбеті: /Жазушы Ж.Өмірбековтың «Тастүйін» повесіне айтылған пікірлер жайында// Орт.Қазақстан.- 1981.- 3 сәуір.
- Ысқақов Б. Жемісті жол: Ж.Өмірбеков жайлы. // Орт.Қазақстан.- 1980.- 11 қазан.

29 қараша 1990 «Ұлытау» мемлекеттік тарихи-өлкетану және табиғи қорық-музейінің ашылғанына 20 жыл

Ұлытау. Осы бір сөз, әрбір қазақтың жүрегінен ерекше орын алары сөзсіз. Өйткені, тарих қойнауына үңілсек, Ұлытау-ежелгі қоныс, ортақ атамекен.

Ұлытау – халқымыздың ел болып қалыптасуына, бірлік – тірлігіне дінгек болған, исі қазақтың айналып соғар түп қазығындай қасиетті мекені.

Бұл аймақтағы тарихи мұрағаттардың ең маңыздылары Шыңғысхан шапқыншылығы мен Жоңғар жорығы заманына орайлас келеді. Ұлытаудың әрбір тас бетіндегі таңбасы, жер бетіндегі ізі, қолдан жасалған құрылыстары – сол заманның тарихы.

Жошыдан бастап Нұралыға дейін қазақ хандарының жаз жайлауы, киіз туырлықты ордасы осында болған.

29 қараша 1990 жылы Жезқазған облысында “Ұлытау” ұлттық тарихи-мәдени және табиғат музей-қорығын ұйымдастыру туралы Қазақ ССР Министрлер Советінің қаулысы қабылданды.

Қасиетті қарт Ұлытау – біздің мәдениетімізбен, тарихи-табиғи болмысымыздың тікелей бет-бейнесі. Осы бай табиғатын, тарихи орындарын қорғау, сақтау мақсатында құрылған “Ұлытау” музей-қорығының 1883 шаршы км. Жері бар.

Ұлытау ауданы жерінде 636 тарихи-мәдени ескерткіш кездеседі. Оның 282-сі тарихи-мәдени ескерткіш ретінде тіркелген.

Соның ішінде республикалық маңызы бары – 9 ескерткіш. Атап айтқанда: Алаша-хпн, Жошы-хан, Домбауыл, Басқамыр, Ерден, Едіге, Алтын – Шоқы, Хан-ордасы, Сандыбай кесенесі.

Осы тарихи-мәдени ескерткіштердің негізгі қалпын сақтап, оны болашақ ұрпаққа жеткізу үшін, ескерткіштердің жан-жағынан қоршау тұрғызылып, тарихи-мәдени ескерткіштерге белгілер қойылды.

Бұл өлке орта ғасырларды “Дешті Қыпшақ” (араб тілінен аударғанда – қыпшақтар елі) жеріне кірген. Бүкіл адамзат атрихшыларының атасы болып танылған Геродоттың жазбаларында Ұлытау “Сақтардың тауы” аталған. Аты аңызға айналған Сақ падишасы Тұмар (Томирис) әлемге қаңар-ызғар шашқан парсы патшалары Кирді Сырдан өткізбей қирататын шайқасына осы Ұлытау даласынан аттанған. Ғұндардың айбарлы Аттиласы алыс Еуропаға ауыз салмас бұрын жер осы Ұлытау болған. Алаександр Македонский мен Юлий Цезарьдің әскерлері осы Сары дала – Сайын далаға жетпей, жеңіліс тапқан. Шыңғыс ханның үлкен ұлы Жошы осы жерде тұрақты қоныс еткен. Шығыс Еуропаны тізе бүктірген Бату өз жорығын осы жерден бастаған. Тіршілікте бір-бірімен алысып өткен Алтын Орда хандары Тоқтамыс пен Едіге Ұлытаудың Едіге тауы деп аталатын құзар шыңының басында қатар жатыр. Асанқайғы да осы жердегі Арғанаты тауында жерленген деген сөз бар. Ұлытау тарихының білгірі, академик Ә.Марғұланның жазуынша, Тұраның құдыретті ханы Афрасиаб өмірінің соңғы кезін Ұлытауда өткізген. Құдыретті Ақсақ Темір өзінің Ұлытауда болғаны туралы Алтын-шоқы тауында тасқа қашап белгі қалдырған.

“Ақтабан шұбырынды” жылдарында Ұлытау даңқы оңтүстік-шығысындағы қазақ руларының біріккен күші алғаш рет жоңғарларға тойтарыс беруімен шықты. Содан бері осы шатқал Қалмаққырған аталады.

Ұлытау өңірі өзінің тарихқа толы тарихи ескерткіштерімен ғана емес, мұнда таулар мен тоғайлардың ерекшеліктері басым.

Ұлытау – Қазақстанның солтүстігі мен оңтүстігі, сондай-ақ шығысы мен батысы аралығында бірдей қашықтықта орналасқанын көресіз. Географиялық, ботаникалық зерттеудің анықтауы бойынша, бұл өңірде жалпы табиғи өскіндердің 617 түрі өседі. Соның ішінде өсімдіктердің 557, ағаштардың 7, желектердің 36, жартылай желектердің 17 түрі бар. Ал дәрілік қасиеті бар 90 өсімдік түрі, (оның ішінде шөп 68, ағаш 6, желек 16) кездеседі. Аталған өлкеде табиғаттың тепе-теңдігін сақтайтын жәндіктер мен құрт-құмырсқа түрлері көп. Оның ішінде қоңыздардың 25 түрі, көбелектердің 15 түрі (италияндық) шегіртке түрлері, бауырымен жорғалаушы жыландар, сонымен қоса кептірілген саңырау-құлақтар жиналып, өсімдіктер мен жәндіктер залына орналастырылды.

Ұлытау ауданы Орталық Қазақстанның жартылай құрғақты бөлігіне кіреді. Климаты құбылмалы, қысы суық, құрғақ, жазы ыстық болып келеді.

Биік таулар: Ұлытау, Қызылтау, Айыртау, Арғанаты, Кішітау. Таулар тізбегінің өзіндік ерекшелігі бар. Қаптарланған тасты таулар етегіндегі бұлақтар, өзендер мен көлдерге құйылып жатыр. Ұлытау өңірінде 11 көл, 12 өзен бар.

Көктем сайын Барақкөл, Қоскөл, Ащыкөл, Құркөлдерге, Үндістаннан, Жерорта теңізінен, Азия, Африка жағалауларынан оралған құстар жыртылып айырылады.

Жануарлар әлемі де әр түрлі. Бұнда аласа таулы қыратқа тән жануарлардың түрі мекендейді. Сирек кездесетін жойылып бара жатқан, “қызыл кітапқа” енген жануарлар түрі: арқар, киік, қасқыр, түлкі, ондатр, суыр, қабан, сілеуін т.б. Сонымен қоса мынандай құстар мекендейді: аққу, италақаз, үкі, қарлығаш, қаршыға, дуадақ, бүркіт т.б.

Қорық аймағында мекендеген аң-құстарды қорғау үшін көптеген жұмыстар жүргізіледі. Соның бірі – рұқсатсыз аң-құс аулаушылармен күрес.

Бұл қорық-музей негізінен тарихи ескерткіштерді сақтап, қорғау мен және оны насихаттаумен айналысады.

1993 жылы Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаев қазақ мемлекеттігінің қалыптасуындағы Ұлытаудың тарихи ролін құрметтеп, ескерткіш – белгі орнатуға қатысты.

Әдебиеттер:

Қазақ ССР. Министрлер Советі. Жезқазған облысында “Ұлытау” ұлттық тарихи-мәдени және табиғат музей–қорығын ұйымдастыру: [Қазақстан компартиясының орталық комитеті мен Қазақ ССР Министрлер Советінің қаулысы] // ҚазССР Үкіметінің қаулылар жинағы.- 1991.- №3.- 104-105 б.

Алпысұлы С. Ата салты сақталған Ұлытауым: Тарих шертер сырлар /С.Алпысұлы, А.Рахұлы //Орт.Қазақстан.- 2004.- 12 қазан.-5 б.

Әбеу Б. Қауышу сыры: Елбасы ел ішінде болғанда // Орт. Қазақстан.- 2000.-5 шілде
Әбілқайыров, Қ. Тарихи-мәдени ескерткіштерді қорғайық // Ұлытау өңірі.- 2002.- 26 қаңтар

Әтитегі, М. Еліне еңбегі сіңген азамат // Ұлытау өңірі.- 2002.- 1 қаңтар

Бекмаханұлы И. Алашахан, Жошыхан мазарлары қалпына келтірілуде // Орт. Қазақстан.- 1997.- 19 қараша

Есілбай А. Тарихи мұра тағылымдары: әулиелі орындар // Қазақстан әйелдері.- 2005.- №12.-10-12 б.

Жетібаева Б. Тарихи және мәдени ескерткіштер- елдігіміздің белгісі: Мәдени мұра // Сарыарқа.- Жезқазған, 2004.- 8 қазан

Қабышев А. Барымызды бағалайық: 2000 – Мәдениетті қолдау жылы // Орт. Қазақстан.- 2001.-12 ақпан

Қағазбеков Қ. Ақылы мен қайратын серік еткен // Мысты өңір.- Жезқазған, 2004.- 16 сәуір.-4 б.

Қадыр С. Ұлытаудағы ізгі басқару: мәдени мұра // Орт.Қазақстан.- 2006.- 16 наурыз.- 11 б.

Қасиетті Ұлытаудың тарихи орындарында болды: Тарихыңды тани біл // Сарыарқа.- 2002.- 21 тамыз

Марғұлан Ә. Ұлытау төңірегіндегі тас мүсіндер // Ежелгі мәдениет куәлары . Алматы, 1966.- 8-52 б.

Мәкенбайұлы, Қ. Сарыарқа – көне дәуір қойнауы: Мәдени мұра // Орт. Қазақстан.- 2004.- 3 шілде.-7 б.

Өмірбаев Е. "Ұлытау" қорық-музейі-ұлттық айнамыз // Қазақстан музейлері.- 2003.- №2(3).-55 б.

Райымова Н. Ұлытау ашық аспан астындағы мұражай // Ұлытау өңірі.- 2003.- 26 шілде

Сейдімбек А. Жошы хан мазары: Өлкетану// Азия Транзит.- 2001.-№9.-33-37 б.

Хамит Г. Дарындылар түлеп ұшқан //Мысты өңір.- Жезқазған, 2006.- 24 ақпан.-2 б.

Тоққұлов У. Қазақ монархиясы: Жошы хан мазары Жезқазған жерінде // Қазақстан ZAMAN.- 2002.- 29 қараша.-14 б.

8 желтоқсан 1960 – Жезқазған қаласында телестудия жұмыс істей бастағанына 50 жыл

Жезқазған телевизиясы тұңғыш телехабарлармен әуе толқынына 1959 жылдың 1 қыркүйегінде шыққан. Әуелде Жезқазған-кен металлургия комбинаты басшылығының қолға алуымен әуесқой телевизия орталығы ретінде жұмыс істейді. Республика Үкіметі 1960 жылғы 30 наурызда оны оны ҚазКСР-і Байланыс министрлігінің қарауына берді. 1965 жылы қала радиотелевизиялық орталығы жаңа кешенінің құрылысы аяқталды. Оны Никольский қаласының, Рудник, Қарсақбай, Жезді кенттерінің, төңіректері жақын

кеңшарлардың тұрғындары көретін болды. 1972 жылы теледидар студиясы Орталық телевизия, кино-бағдарламаларынан басқа тәулігіне өздері дайындаған қазақ тілінде 0,5 сағат, орыс тілінде 2,5 сағат хабар көрсетті. 1986 жылы Жезқазған-Жарық, Жарық-Балқаш, Жарық-Қарағанды радиореле желісі пайдалануға берілді. Облыс халқы түгел дерлік одақтық, республикалық және жергілікті телевизия және радио хабарларымен қамтылды.

Жергілікті әуесқой телевизия студиясының тұңғыш директоры (1960 ж.) майдангер мұғалім, өнер жанашыры Керімбай Көпбаев болды. Облыс кезіндегі Жезқазған телерадиохабарларын тарату комитеті 1973 жылы сәуірде құрылды, оның тұңғыш төрағасы соғыс ардагері Рахымбай Жұматов болды. 1997 жылы Жезқазған телерадио компаниясының таралуына байланысты қалада қалған материалдық-техникалық база негізінде «Дидар» телерадиоарнасы қалалық дирекциясы құрылды. Телеарна хабарларын Жезқазған, Сәтбаев, Ұлытау аймақтарына таратады. Директоры – Базарбай Әлеуханов.

Телеарна өз күшімен авторлық хабарлар жасауды дәстүрге айналдырған. Көпшілікке жақсы таныс «Төрт босаға», «Арқа әуендері», «Өнер айдынында», «Жыр тұмар», «Шахматный альманах», «Серкенің серке театры», «Дәрігер кеңесі», «Сыр сандық», «Жас толқын- Новая волна», «Құлыншақ» хабарлары. «Дидар» телеарнасы Мәдениет және ақпарат министрлігі өткізген республикалық деңгейдегі конкурстардың екі дүркін жеңімпазы болды.

Әдебиеттер:

Әбдухитқызы С. Мақсат - көрермен көңілінен шығу // Сарыарқа.- Жезқазған, 2002.- 25 қаңтар

Әбеу Б. Жезқазған тележурналистері ерлік шежіресін жасады: Жергілікті телеарнада // Орт. Қазақстан.-2000.-27 мамыр

Әбеу Б. Пікірлер тоғысқан қолдауға ұштасқан телемарафон // Орт.Қазақстан.-2000.-2 қыркүйек

Әбілдинов Қ. "Елу жылда эфир жаңа" Қарағандыда осындай ұранмен өткен республикалық "Дидар" телефестивалінің алғашқы кезеңі өзінің мәресіне жетті: телефестиваль // Орт.Қазақстан.-2007.- 27 қараша.-1 б.

Әлеуханов Б. Эфирде "Дидар" телеарнасы: "Дидар" қал. телерадио хабарларын тарату дирекциясының дир. Б.Әлеухановпен әңгіме /әңгімелескен А.Рахұлы // Орт.Қазақстан.- 2004.- 26 маусым.-16 б.

Әлеуханұлы Б. Жезқазған телестудиясына-45 жыл:"Дидар" телерадиохабарларын тарату дирекциясының дир. Б.Әлеуханұлымен әңгіме /әңгімелескен Б.Садықова // Сарыарқа.- Жезқазған, 2004.- 25 желтоқсан.-2 б.

Әлеуханұлы Б. Журналистика - қоғамның қозғаушы күші: Жезқазған қал. телерадио хабарын тарату дирекциясының дир. Б.Әлеуханұлымен әңгіме /әңгімелескен С.Смағұл // Сарыарқа.- Жезқазған, 2003.- 28 маусым

Әлімбетова З. Изгілік ізсіз кетпейді // Сарыарқа. - 2009. - 22 мамыр (№ 55).

Әмірқызы З. Шам жарығы түбіне түспейді десек те // Сарыарқа.- Жезқазған, 2001.- 27 маусым

Байдалы С. Қарағанды арнасы ғасырлар тоғысында (1997-2000 ж.ж): қазақ телевизиясының 50 жылдығы қарсаңында // Орт.Қазақстан.-2007.- 22 қараша.-3 б.

Байнияз Ж. Бақытымның бастауы: Жезқазған телестудиясына- 45 жыл // Сарыарқа.- Жезқазған, 2005.- 7 қаңтар.-2 б.

Дидар Жезқазған: энциклопедиялық анықтама / бас ред. С.Ү. Қожамсейітов. - Алматы : Эверо, 2004. - 186-187 б.

Ештанаева М. Шөлдегі жұмақ: Жезқазған телевидениесіне- 45 жыл // Сарыарқа.- Жезқазған, 2004.- 26 маусым.- 3 б.

Жезқазған телевизиясы // Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 258-259 б.

Рахұлы А. Журналистерге құрмет көрсетілді //Сарыарқа. - 2008.-2 шілде (№ 59). - 1 б.

17 желтоқсан 1930 – Қарқаралы ауданының құрылғанына 80 жыл

Қарқаралы ауданы 1930 жылы құрылған. Облыстың солтүстік-шығыс бөлігінде орналасқан. 1997 жылы ел Президентінің Жарлығымен республика бойынша бес облыс, алпыс төрт аудан таратылды. Сол әкімшілік-аумақтық қысқартудың қатарында Қазыбек би ауданы (бұрынғы Егіндібұлақ ауд.) таратылып, Қарқаралы ауданының құрамына берілді.

Жер аумағы 35,5 мың км шаршы. Халқының саны – 43,5 мың (2005). Аудандағы 79 елді мекен 1 қала, 1 кент, Қарқаралы ауданының көлемінде 23 ауыл шаруашылық кәсіпорнының негізінде ұйымдасқан 462 шаруашылық құрылымы жұмыс істейді. Орталығы – Қарқаралы қаласы. Аудан аумағы Сарыарқаның шығысында, дала белдемінде орналасқан. Жері негізінен аласа таулы, шоқылы, төбелі, белесті келеді.

Жер қойнауында қорғасын, темір, барит, молибден, мырыш, күміс, алтын, флюорит, кварцит, мыс, құрылыс материалдары (гранит, қиыршық тас, құм, саз) барланған. Климаты айқын континенттік, қысы ұзақ, суық, боранды, қары аз. Жазы қоңыржай ыстық, қуаң.

Ауданда өнеркәсіп орындарынан темір кенін өндіру кәсіпорны, Қорғасын-барит өндіру, май зауыты, нан зауыты, тамақ комбинаты, тігін цехы, астық қабылдау пункті, құрылыс, автокөлік мекемелері бар. 462 шаруа қожалықтары, 2 ӨК («Қоянды», «Томар»), 3 ЖШС («Балгер», «Қазыбек», «Еңбек») агроөндіріспен шұғылданады. Егін шаруашылығының басты саласы – астық дақылдары мен жемшөп, картоп пен көкөніс егіледі. 1930 жылдан ауданда «Қарқаралы» газеті шығарылады. Ауданда орта мектеп, музыкалық және спорт мектебі, колледж, тарихи-өлкетану мұражайы, халық театры, кітапханалар, ФАП, республикалық, халықаралық байқауларда тұғырдың биік сатысын иеленіп, абыройлы болып жүрген «Салтанат», «Балқантау сазы», «Кент маржандары» фольклорлық ән-би ансамбльдері жұмыс істейді.

Қарқаралыда ашылған оқу орындары Орталық Қазақстан бойынша ең алғашқы білім орталықтары болып табылады.

Қарқаралының мемлекеттік-ұлттық табиғат паркінен жергілікті фауна мен флораның еліміздің басқа өңірінде кездеспейтін ондаған түрін ұшыратасыз.

Қарағанды-Қарағайлы темір жолы, Қарқаралы-Қарағанды, Қарқаралы-Егіндібұлақ автомобиль жолы өтеді.

Әдебиеттер:

Аймақов С. Ауданды дамытудың 2002 жылға арналған бағдаламалардың орындалысы және 2003 жылға арналған бағдарламалар туралы аудан әкімінің орынбасары С.Аймақовтың баяндамасы: Аудандық Мәслихаттың XXV сессиясының материалдары //Қарқаралы.- 2003.- 25 қаңтар

Ақсұңқарұлы С. Қарқаралы - Арқадағы Гүлстан // Орт. Қазақстан.- 2003.- 22 наурыз.-16 б.

Ақынов Ә. Ұлы Отан соғысы тарихындағы Қарқаралы беттері // Қарқаралы.- 2001.-5 мамыр

Алдажұманов З. Ағалар еңбегі ескерусіз // Орт.Қазақстан.- 2005.- 6 қаңтар.-8 б.

Алпысұлы С. Тау мен дала мінезі дарыған жан: мерейтой // Орт.Қазақстан.-2006.- 4 мамыр.-8 б.

Аманбаев С. Рәсіл сынды достарым мәңгі есімде: Қарқаралының 180 жылдығы қарсаңында //Қарқаралы.- 2004.- 31 шілде

Апақашев С. "Ауыл - қазақтың алтын тамыры. Оны аялап, сақтау керек": Қарқаралы ауданы әкімінің агроөнеркәсіптік сала бойынша орынбасары С.Апақашевпен сұхбат /сұхбаттасқан М.Омарбекұлы //Қарқаралы.- 2003.- 15 ақпан, Орт.Қазақстан.-2003.- 15 наурыз.-6 б.

Аршабеков Т. Т. Қарқаралы күмбездері/ Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды Мемлекеттік ун-ті. Облыстық мәдениет басқармасы. - Қарағанды : [б. и.], 1997.

Ахметжанов Б. Қаржы жүйесі- өркендеу кепілі: аудан әкімінің есебіне // Қарқаралы.- 2006.- 18 ақпан.-2 б.

Ахметова М. Қарқаралы хаттары Қытай мұрағатында ма немесе Жолдасбай Атажанов туралы бір үзік сыр: Қарқаралының 180 жылдығы қарсаңында // Қарқаралы.- 2003.- 11 қазан

Әбілда Қ. "Атақоныс - Арқадағы шежірелі Қарқаралы": Жаңа кітап //Орт.Қазақстан.- 2004.- 10 қаңтар.-16 б.

Әбілдинов Қ. Дария кеуде, тау мүсін: ардагерлер арамызда// Орт.Қазақстан.-2006.- 4 ақпан.- 9 б.

Әбдіхалықұлы Ә. Боқты көтерілісі - шерлі оқиға: Қарқаралының 180 жылдығы қарсаңында // Қарқаралы.- 2004.- 12 маусым, Орт.Қазақстан.-2004.- 30 желтоқсан.-8 б., Қарқаралы.- 2005.- N1.-53-54 б.

Әбдіхалықұлы Ә. Жасай бер, Қарақаралы, туған жерім: өлке өрнектері // Қарқаралы.- 2006.- 21 қазан.-6 б., Орт.Қазақстан.-2007.- 18 қаңтар.-8 б.

Әбдіхалықұлы Ә. Қайырымдылық- қазаққа тән қасиет: Қарқаралыға-180 жыл //Орт. Қазақстан.- 2004.- 23 желтоқсан.-7 б.

Әрінов А. Дуан кезінде ел басқарған зиялылар: Қарқаралы-175 жыл //Қарқаралы.- 1999.- N3-4.-31-32 б.

Әрінұлы А. Қисыны бар аңыздар: Қарқаралы қаласына -180 жыл //Орт.Қазақстан.- 2004.- 24 маусым.-4 б.

Базарбай М. Халық банкісі халыққа қызмет көрсетеді: Қарқаралының 180 жылдығы қарсаңында // Қарқаралы.- 2004.- 24 шілде

Байкенжина Л. Қарқаралы шежіресі - тарихи құжаттарда: Қарқаралы қаласының 180 жылдығына /Л.Байкенжина, Е.Лұқпан // Орт.Қазақстан.- 2004.- 18, 20, 25, 27 мамыр.,1, 3 маусым.-6 б., Қарқаралы.- 2004.- N2.- 61-63 б.

Байтұрсын Т. Ағаны аңсау: Ауыл - 2003-2005 // Орт.Қазақстан.- 2005.- 27 қазан.-8 б.

Байтұрсын Т. Алты алаштың алтын бесігі:Қарқаралының ертеңін нұрландыратын бағдарлама // Орт.Қазақстан.-2002.- 3 шілде

Байтұрсын Т. Әке өсиетіне адалдық // Орт.Қазақстан.- 2005.- 31 желтоқсан.-6 б.

Байтұрсын Т. Қапкең аттан түскен жоқ: ["Томар" өндірістік кооперативінің төрағасы Қ.Мұхтаров туралы] // Орт.Қазақстан.- 2006.- 29 тамыз.-6 б., 2007.- 8 желтоқсан.- 5 б.

Бақтыбаев Ә. Қарқаралыда солай болған..: (тарихи құжаттар негізінде) // Қарқаралы.- 2004.- N2.-40-55 б.

Балабаев Н.Қ. Ел тағдырымен етене. Аудандық сот тарихынан кейбір деректер: Қарқаралының 180 жылдығы қарсаңында // Қарқаралы.- 2004.- 31 шілде

Балташұлы Е. Қазақ рухын асқақтатқан құжат: Қарқаралы петициясына - 100 жыл // Орт.Қазақстан.-2005.- 24 қыркүйек.- 5 б.

Балташұлы Е. Қарқаралы - Арқадағы Гүлстан: облысымыздың отаулары: Қарқаралы ауданы // Орт.Қазақстан.- 2002.- 19 қаңтар.-4 б.

Балташұлы Е. Ту тіккен туған жерім: Қоянды жәрмеңкесінің ашылғанына - 160 жыл //Орт.Қазақстан.- 2008.- 5,10 қаңтар.- 4 б.

Бексейіт С. Ғасырластарым: әр жылдардағы жазбалар. - Қарағанды : Арко, 2005. - 200 б.

- Бекшин М. Мақтанышым - туған жер: Қарқаралы қаласына -180 жыл // Орт. Қазақстан.- 2004.- 15 маусым.-5 б.
- Елеубеков З. Зердеде қалған зерлі жылдар: өткен күнде белгі бар //Орт.Қазақстан.- 2005.- 5,10 ақпан.-7,8 б.
- Жазықбаев Е. Табиғи дарын тарланы Әбдінің Омары: Қазақ өнерінің көшбасшысы// Азия Транзит.- Қарағанды, 2004.- N1.-4-6 б.
- Жақыпханова Г. Еуразияның дала өлкесі: [Қарқаралыда осы тақырыпта ғылыми конференция болып өтті] / Жақыпханова Г., Омарбекұлы М. // Орт.Қазақстан.-2007.- 11 қазан.- 1 б.
- Жақыпханова Г. Көшелер тарихы - қаланың жылнамасы //Орт.Қазақстан.- 2007.- 17 мамыр.-4 б.
- Жақыпханова Г. Өмірі еңбекпен өрілген // Қарқаралы.- 2006.- 30 желтоқсан.-3 б.
- Жақыпханова Г. Ауыл өркендесе - ел гүлденеді: Ауыл жылдары - 2003-2005 // Қарқаралы.- 2005.- 2 желтоқсан.-5 б.
- Жақыпханова Г. Саманнан өріп, сәнді үй тұрғызбақ: шағын кәсіпкерлікке - жасыл көше //Қарқаралы.- 2005.- 8 қазан.- 1 б.
- Жекеев С.Ж. Ізгі мақсат, игі міндет: Қарқаралы аудандық медицина бірлестігінің дир. С.Ж.Жекеевпен әңгіме /әңгімелескен М.Омарбекұлы //Орт.Қазақстан.- 2007.- 16 маусым.-4 б.
- Жер сұлуы - Қарқаралы = Каркаралинск. - [Б. м. : б. и.], [2005]. - 22 б.100 тг.
- Жолдыбайұлы К. Көне де мәңгі жас Қарқаралы: ауыл ахуалы //Орт.Қазақстан.- 2005.- 9 маусым.- 6 б.. Егемен Қазақстан.-2005.- 31 мамыр.-6 б.
- Жұманбаев М. Жарқын іздер: Қарқаралыға еңбегі сіңген // Қарқаралы.-2001.- 27 қаңтар
- Жүкібаев О. Ауданның 2007 жылға арналған әлеуметтік-экономикалық даму бағдарламаларының бірінші жарты жылдығының орындалысы туралы аудан әкімінің есебі туралы О.Жүкібаевтың хабарламасы: Аудандық Мәслихаттың XXXIII сессиясының материалдары // Қарқаралы.- 2007.- 28 шілде.-2
- Жылтыбаева Р. Алтын шыққан жерді белден қаз: Қарқ. ауд. мәдениет және тілдерді дамыту бөлімінің меңгерушісі Р.Р.Жылтыбаевамен сұхбат /сұхбаттасқан М.Омарбекұлы // Орт.Қазақстан.-2006.- 12 желтоқсан.-8 б.
- Канафин Е. Қасиетіңнен айналайын, Қарқаралы!: Қарқаралыға - 180 жыл // Орт. Қазақстан.- 2004.- 19 тамыз.-6, 7 б.
- Кәрім М. Қарқаралылық генерал: Қарқаралының 180 жылдығы қарсаңында //Қарқаралы.- 2004.- 10 шілде
- Кәрім М. Қарқаралылық тағы бір генерал: Қарқаралының 180 жылдығы қарсаңында // Қарқаралы.- 2004.- 24 шілде
- Кешубаев Н. Алдыңғы толқын ағалар: Ардагер Н.Кешубаевпен сұхбат /сұхбаттасқан М.Омарбекұлы // Орт.Қазақстан.- 2004.- 24 шілде.-3 б.
- Қазақстан Республикасының Президенті Н.Назарбаевтың 2005 жылғы 6 сәуірдегі Жарлығына сәйкес, Қарқаралы ауданының әкімі Н.Омархановтың елді мекендердегі есепті кездесуі жиынында қабылданған қарар негізінде жасалған іс- шаралардың 2007 жылға тізбесі //Қарқаралы.- 2007.- 17 ақпан.-3-4 б.
- Қазақстанның қорықтары мен ұлттық бақтары / [авт. А.А. Иващенко]. - Алматы : Алматыкітап, 2006. - 284 б. - (Менің Қазақстаным). .
- Қарағанды облысы [Мәтін] = Карагандинская область=The Karaganda area : [кітап-альбом] / құраст. В. Петухов ; қазақ тіліне аударған М. Хасен ; ағылшын тіліне аударған А. Аяпбекова. - [Қарағанды] : ТАиС, 2006. - 283 б.
- Қарағанды облысы Қарқаралы ауданының археологиялық картасы/ Археологическая карта Каркаралинского района Карагандинской области / В.Г. Ломан [және т.б.]. - Алматы : Иль-тех-кітап, 2004. - 256 б.
- Қарқаралы мемлекеттік ұлттық табиғат паркі- Каркаралинский Государственный

- национальный природный парк = The Karkaraly state national natural park / ред. А.З. Бейсенов. - Алматы : Багира ЛТД, 2004. - 83 б.
- Қарқаралыға 180 жыл: тарих толқынында: аймақтық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. - Қарағанды : ҚарМу, 2004. - 153 б. Қарқаралы ауданының әкімі Н.Омархановтың есебі: әкім бол, халқыңа жақын бол // Қарқаралы.- 2007.- 13 қаңтар.- 2-4 б.
- Қарқаралы ауданы// Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 363-364 б.
- Қарқаралы ауданы// Қарағанды.Қарағанды облысы. Энциклопедия.- Алматы, 1990.- 348 б.
- Қарқаралы. // Қазақ Совет энциклопедиясы. – 6 том. - Алматы, 1975. - 518 б.
- Қашқынов Ж. Қасиетті, киелі Қарқаралы // Орт.Қазақстан.- 2000.- 8 қаңтар
- Қойбағаров Х. Жәрмеңкенің тағылымды іздері: Қоянды жәрмеңкесінің 160 жылдығы қарсаңында //Орт.Қазақстан.- 2008.- 2 ақпан.- 4 б.
- Құттықызы Қ. Ел тарихы - жер тарихы // Қарқаралы.- 2000.-25 наурыз
- Ләмбеков Б.С. Бағдарламаны жүзеге асыру- парызымыз:аудан әкімінің есебіне // Қарқаралы.- 2006.- 25 ақпан.- 2 б
- Ләмбекұлы С. Сексеннің сеңгірінде: мерейтой // Қарқаралы.- 2006.- 4 ақпан.- 4 б.
- Ләмбекұлы С. Ірі тұлға: замана қайраткерлері // Азия Транзит.- Қарағанды, 2005.- N1 (қаңтар).-34 б.
- Лұқпан Е. Текіден тәлім алған: Қарағанды облысына - 70 жыл // Орт.Қазақстан.- 2006.- 20 мамыр.-8 б.
- Лұқпан Е. Майдан мен тылдың бірлігі: Ұлы Жеңіске - 60 жыл /Е.Лұқпан, Ғ.Смағұлов // Орт.Қазақстан.-2005.- 8 қаңтар.-10 б.
- Майбас Т. Алғадай: жақсының аты өлмейді // Орт.Қазақстан.- 2005.- 8 қазан.- 10 б.
- Майбас Т. Артық жер Қарқаралыдан қалай табылды?: Қарқаралы петициясына - 100 жыл // Орт.Қазақстан.- 2005.- 25 қазан.-3 б.
- Мал дәрігерлерінің семинар-кеңесі // Орт.Қазақстан.- 2006.- 28 ақпан.-2 б.
- Мамандар ордасы: Облыс отаулары: Қарқаралы ауданы// Орт.Қазақстан.- 2006.- 5 тамыз.-8 б.
- Мусин С. Қарқаралының 150 жылдығы қалай өтіп еді?: Қарқаралының 180 жылдығы қарсаңында // Қарқаралы.- 2004.- 14 тамыз. Қарқаралы.- 2005.- N1.-46-47 б.
- Мұхамеджанов К.Е. Мерейтойдағы облыс әкімі К.Е.Мұхамеджановтың құттықтау сөзі // Қарқаралы.- 2005.- N1.-25-26 б.
- Несіпбай А. Ақпандағы Қарқаралы: есеп берілді, ел не деді? // Орт.Қазақстан.- 2005.- 10 ақпан.-3 б.
- Нұрақышев М. Шежірелі өлке шапағы: Қарқаралы қаласының құрылғанына 175 жыл //Қарқаралы.- 1999.- N3-4.-4-11 б.
- Нұрша Р. Халқына қалаулы азамат бола білген Нұрағанның ғибратты өмірінен бір үзік сыр // Қарқаралы.- 2004.- 4 желтоқсан
- Омарбекұлы М. Атыңнан айналайын, Қарқаралы // Егемен Қазақстан.- Алматы, 2000.-25 қазан
- Омарбекұлы М. Бастан кешкен баз бір сәттер: Тәуелсіздіктің 10 жылдығына орай // Қарқаралы.- 2001.- 28 сәуір
- Омарбекұлы М. Қарқаралыдағы шуақты сәттер: Облыстық мәдениет департаментінің ауданындағы күнінен // Орт.Қазақстан.- 2004.-14 тамыз.-16 б.
- Омарбекұлы М. Қарқаралы - иісі қазақ тарихының алтын дінгегі: аймақтық ғылыми конференциядан туған ойлар // Қарқаралы.- 2004.- 19 шілде. Қарқаралы.- 2005.- N1.-27-28 б.
- Омарбекұлы М. Қарқаралы бауырында: Жолжазба // Қарқаралы.- 2003.- 6 желтоқсан

- Омарбекұлы М. Мың өліп, мың тірілген халықпыз...немесе Тәуелсіздігіміздің 10 жылдығы қарсаңындағы сөз // Орт.Қазақстан.-2000.- 16 желтоқсан
- Омарбекұлы М. Сайын даланың сайыпқыраны қарқаралылық 40 еңбек ерінің бірі Саркен Қалпақов еді...: жақсының аты өлмейді // Орт.Қазақстан.- 2006.- 16 қараша.-4 б.
- Омарбекұлы М. Тәуелсіздіктің он жылы: Әлеуметтік бойкүйездік пен ұлттық бодандықтан арылу негізін қалады // Орт.Қазақстан.- 2001.-5 желтоқсан
- Омарханов Н.И. Арқаның асыл қазынасы: Қарқаралы ауданы әкімі Н.И.Омархановпен сұхбат /сұхбаттасқан М.Омарбекұлы // Орт.Қазақстан.-2006.- 5 тамыз.- 8-9 б.
- Омарханов Н.И. Жыл игілікті болды: Қарқаралы ауданының әкімі Н.И.Омархановпен әңгіме / әңгімелескен Е. Жебе // Балқантау.- Қарағанды, 2007.- 28 желтоқсан. (№ 24).-4 б.
- Омарханов Н. Қарқаралының мәртебесі биік болғай // Орт.Қазақстан.-2004.- 10 маусым.-1 б.
- Омарханов Н.И. Қарқаралы ауданының әкімі Н.Омархановтың Қарқаралы қаласының 180 жылдығына арналған слтанатты жиналыста жасаған баяндамасы // Қарқаралы.- 2005.- N1.-3-7 б.
- Омарханов Н. Туған қаламыздың мәртебесін асқақтата берейік: Қарқаралының 180 жылдығы // Қарқаралы.- 2004.- 10 қаңтар
- Омарханов Н.И. Тұғыры биік, атағы асқақ Қарқаралы: Қарқаралыға - 180 жыл //Орт. Қазақстан.- 2004.- 21 тамыз.-4-5 б., Қарқаралы.- 2004.- N2.-4-10 б.
- Оразбай Е. Қарқаралы тарихы қатпар-қатпар: Таяуда өткен ғылыми-тәжірибелік конференция бұған тағы да бір көз жеткізді // Орт.Қазақстан.- 2004.- 12 маусым.-7 б.
- Оспанова М. Қарқаралытану- тарих сабағында // Қарқаралы.- 2004.- 24 шілде
- Райымбекқызы Ж. Тұлғалар түлеп ұшқан Қарқаралы: Қарқаралыға - 180 жыл //Орт.Қазақстан.- 2004.- 19 қазан.-8 б.
- Рахымжанов І. Өткеннің бәрі тарих: Қарқаралының 180 жылдығы қарсаңында //Қарқаралы.- 2003.- 26 шілде
- Сағынтай С. Ауылда мәселе жетерлік /Смағұлов Р., Сембай М. // Орт.Қазақстан.- 2007.- 28 маусым.-2 б.. Балқантау.-Қарағанды, 2007.- 28 маусым.-3 б.
- Сағынтай С. Қарағандыда жоқ аурухана Қарқаралыда ашылды /Сағынтай С., Сембай М. // Орт.Қазақстан.-2007.- 25 қазан.-1, 5 б.. Балқантау.- Қарағанды, 2007.- 25 қазан.-1 б.
- Садуақасов З. Деректер сыр шертеді: Қарқаралының 180 жылдығы қарсаңында // Қарқаралы.- 2000.- 26 маусым
- Сейдімбеков А. Кеніш: Қарағанды облысы туралы кітап.- Алматы: Жалын, 1979.- 112 б.: ил.- (Менің Қазақстаным)
- Сембай М. Алаш алақанға салған қала той қамына кірісті: Қарқаралының 180 жылдығына /М.Сембай, Қ.Әбілда // Орт.Қазақстан.- 2004.- 29 мамыр.-2 б.
- Сембай М. Ұранды ел ұланына бата берді /М.Сембай, Т.Майбас // Орт.Қазақстан.- 2006.- 22 сәуір.-1 б.
- Смағұлов Ғ. Алтын тәжі Арқаның: Қарқаралы қаласына - 180 жыл /Ғ.Смағұлов, Е.Балташұлы //Орт.Қазақстан.-2004.- 3 тамыз.-5 б.; 5,7,10,12,14, 17 тамыз.-8 б.
- Смағұлов Р. Аудан әкімі ел алдында есеп беруде: әкім бол, халқыңа жақын бол //Қарқаралы.- 2005.- 12 ақпан.-1,2 б.
- Смағұлов Р. Ауылдар еңсесін көтеріп келеді: әкім бол, халқыңа жақын бол /Смағұлов Р., Әбілова С. // Қарқаралы.- 2006.- 25 ақпан.-1, 4 б.
- Смағұлов Р. Базарымыз базарлы, көреміз сәнді, өнеріміз мәнді болды // Қарқаралы.- 2003.- 29 қараша
- Смағұлов Р. Қоянды жәрмеңкесінің жалғасындай//Қарқаралы.- 2001.- 1 желтоқсан
- Смағұлов Р. Өзекті мәселелер талқыға түсті: әкім бол, халқыңа жақын бол / Смағұлов Р., Жақыпханова Г. //Қарқаралы.- 2006.- 4 наурыз.-3 б.
- Тайтөлеуов Ж. Перзент парызы // Орталық Қазақстан.- 2001.- 29 тамыз

Тәшенов И. Ардақты Ақаң-90 жаста: Мерейтой // Қарқаралы.- 2004.- 7 тамыз

Тоқыметов Т. Қарқаралы - Қазақстанның Швейцариясы: Қазақ даласының інжу-маржаны, сұлу да қасиетті осындай табиғат паркінің болашағы зор / Т.Тоқыметов // Атамекен.- 2001.- 10 наурыз

Түсіпбаев А. Бақтының қойы асыл тұқымды: Бақты селолық округтің әкімі А.Түсіпбаевпен сұхбат /сұхбаттасқан Д.Сейітқалиұлы // Орт.Қазақстан.- 2006.- 2 ақпан.- 4 б.

Түсіпбеков С. Қарқаралы жерінде: 12 қаңтар -Д.Қонаевтың туған күні // Орт.Қазақстан.- 2007.- 11 қаңтар.-7 б.

Түсіпбеков С. Қасиетті Қарқаралы жерінде:Қарқаралының 180 жылдығы қарсаңында // Қарқаралы.- 2003.- 1 наурыз

Шығыс Сарыарқа. Қарқаралы өңірінің өткені мен бүгін/ ред. К.С. Алдажұманов, А.З. Бейсенов. - Алматы : Эверо, 2004. - 703 б.

27 желтоқсан 1915 - Тау-кен ісі саласындағы ғалым, техника ғылымының докторы, профессор, Қаз. ССР ҒА-ның академигі, Социалистік Еңбек Ері, Қаз. ССР Мемлекеттік сыйлықтың лауреаты Әбілқас Сағыновтың туғанына 95 жыл

Әбілқас Сағынұлы Сағынов 1915 жылы Павлодар облысы, Баянауыл ауданында туған. 1939 жылы ол «Пайдалы кен байлықты өндіру» мамандығы бойынша Днепропетровск тау-кен институтын үздік бітірген. 1945 жылы КОКП мүшелігіне қабылданды.

Ә.С.Сағынов институтты бітіргеннен кейін 1948 жылға дейін Қарағанды көмір бассейнінің шахталарында учаске бастығы, бас инженер, шахта директоры және көмір тресінде техникалық бөлімге жетекшілік етті. 1948 жылдан 1951 жылға дейін «Қарағанды көмір кеніші» тресінің бас инженері, мемлекеттік тау-кен техникалық бақылау басқармасының бастығы болып жұмыс істеді.

1951 жылы техника ғылымдарының кандидаты атағын алу үшін Ә.Сағынұлы «Қарағанды бассейніндегі жайпақ құламалы жұқа және қалыңдығы орташа қабаттарды пайдалану әдістерінің қазіргі жайы, бұлардың жіктелуі мен даму келешегі» деген тақырыпта диссертация қорғады.

1951 жылдан 1955 жылға дейін Ә.С.Сағынов Бүкілодақтық ғылыми-зерттеу көмір институтының филиалынан өз басшылығымен қайта құрыған Қарағанды ғылыми-зерттеу көмір институтының ұйымдастырушысы және ең бірінші директоры болды.

Осы кезде Ә.С.Сағыновтың ұйымдастырушылық және ғылыми қабілеті жарқырай көрінді. Үшінші бассейні кеншілерінің алдында тұрған түйінді мәселелерді тәсілді шешетін бір топ зерттеушілерді жинап ол жаңа институттың жұмысын бассейнді игеру, даму жолына салды. Ә.С.Сағынов басқарған институт аса маңызды мәселе – қалың көмір қабаты «Жоғарғы Марианнаны» алатын жүйені зерттеу және метанды қабаттарды газдан аршу мәселелерін шешті.

Ә.С.Сағыновтың өзінің тікелей қатысуымен көмір қабаттарын алдын-ала газдан арылтудың жаңа әсерлі әдістері шешіліп, кейін басқа көмір бассейндеріне кең тарады. Ол кезде бұл әдістерге одақта да және шетелде де балама болған жоқ. 1955 жылы Ә.С.Сағынов Қарағанды тау-кен, кейін 1958 жылдан политехникалық институтының ректоры. Осы институттың Кеңес Одағы техникалық жоғарғы оқу орындарының ішінде алдыңғы қатарға шығуына Ә.С.Сағынов көп еңбек сіңірді.

Ә.С.Сағыновтың политехникалық институтта жұмыс істеген кезінде құрылған және диссертация қорғайтын ғылым кеңесі осы кезге дейін қызмет істейді. 1966 жылы

Ә.С.Сағыновтың жетекшілігімен кен және металлургия мамандығы бойынша кандидаттық диссертация қорғататын біріккен ғылым кеңесі құрылды.

1965 және 1973 жылдары Кеңес Одағы білім институттарының делегация мүшесі болып Австрияға, Канадаға барып, сондағы жоғары білім және ғылымды зерттеудің күйімен танысты.

1983 пен 1986 жылдары Германия Демократиялық Республикасы мен Чехословакияда болған социалистік елдерінің тау-кен металлургия білім институттары ректорларының халықаралық маслихатына қатысып, Қарағанды политехникалық институтының жұмыс тәжірибесі жөнінде баяндама жасады.

Тау жыныстарының механикасы жөніндегі жұмыстар туындыгерлер құрамында Ә.С.Сағыновқа 1974 жылы ғылым мен техника саласындағы Қазақ КСР Мемлекеттік сыйлығы берілді.

1987 жылы Ә.С.Сағыновқа туындыгер құрамында «Қазақ КСР кен және құрылыс өндірісіне арналған гидравликалық ұру машиналарының ілімін және жасауын әзірлеу» деген еңбекке жетекшілік жасаған үшін ғылым мен техника саласындағы Қазақ КСР Мемлекеттік сыйлығы берілді.

Ә.С.Сағыновтың көп жылғы инженерлік және ғылыми жемісті қызметі үшін Мәскеу тау-кен институты Ғылым Кеңесінің жоғары бағасына ие болды. 1967 жылы оған «Қарағанды бассейнінің көмір қыртыстарын жер астынан шығару әдістерін зерттеу және жетілдіру» деген жұмысы үшін техника ғылымының докторы деген ғылыми атақ берілді.

Ә.С.Сағыновтың тау-кен технология және пайдалы қазбаларды өндірудің кешінді механизациясының ғылыми мектебін басқарғаны жалпы Одақтық тау-кен техникалық және ғылыми жұртшылығына кеңінен танымал болды.

КСРО және Қазақ КСРО халық шаруашылығын, жоғары білім беру мен ғылымды дамытуға сіңірген еңбегі үшін өкімет Ә.С.Сағыновты бес орденмен және бірнеше медальдармен наградтады.

Жоғары білімді дамытып, халық шаруашылығының іскер мамандарын даярлауға сіңірген еңбегі үшін Ә.С.Сағыновқа 1971 жылы Социалистік Еңбек Ері атағы берілді.

Қазір Ә.С.Сағынов Қарағандыдағы 1991 жылы құрылған ҚР ҰҒА-ның Жер қойнауын кешенді игеру мәселелері Институтының директоры болып қызмет істейді.

Ә.С.Сағынов зор белсенділікпен жемісті ғылыми-зерттеу қызметін жүргізеді, маңызды басымдылығы бар ғылыми ағымдарының әрі іргелі-қолданбалы бағдарламалардың жетекшісі болып саналады. Бағдарламада Орталық Қазақстанның техноген қорын кешенді зерттеулер мен игеру, интенсификация және тау-кен өндірісінің экологиясы бар.

1993 жылы Қарағанды халық депутаттары қалалық Кеңесінің шешімімен ғылым мен техника саласында, Қарағанды көмір өндірісінің өсуі, халық шаруашылығына іскер мамандар даярлауға зор үлес қосқаны үшін Ә.С.Сағыновқа «Қарағанды қаласының құрметті азаматы» атағы берілді.

2008 жылы 18-19 желтоқсан күндері Қарағанды Мемлекеттік техникалық университеті өзінің 55 жылдық мерейтойын атап өтті. Мерейтой осы оқу орнын 33 жыл басқарған академик Ә.С.Сағыновтың туған күніне ояластыра өткізілді. Мерейтой тау-кен факультеті орналасқан екінші оқу корпусында Ә.Сағыновтың мемориалдық тақтасын ашу салтанатынан басталды.

2006 жылы қыркүйекте 90 жастан асқан шақта өмірден озды.

Әдебиеттер:

Сағынов Ә. Жер астындағы өрттің қаупі және онымен күресудің әдістері // Сов. Қарағанды.- 1950.- 11 желтоқсан

Сағынов Ә. Инженер - өндіріс тұтқасы // Орт. Қазақстан.- 1987.- 10 маусым

Сағынов Ә. Кен ережелерінің бұзылуына жол берілмесін // Сов. Қарағанды.- 1949.- 18 қараша
Сағынов Ә. Көмір кенін қолайлы жүйемен, ысырапсыз өндірейік // Сов. Қарағанды.- 1948.- 28 ақпан.
Сағынов Ә. Көмір стругтері - өнімді механизмдердің бір түрі // Сов. Қарағанды.- 1950.-26 тамыз
Сағынов Ә. Қарағанды көмір өндіру жүйелерін дұрыс қолдайық // Сов. Қарағанды.- 1950.- 5 шілде
Сағынов Ә. Қарағанды көмірін ысырапсыз өндіру шаралары туралы // Сов. Қарағанды.-1949.- 9 шілде
Сағынов Ә. Метан газы және онымен күресу әдістері // Сов. Қарағанды.- 1950.- 10 қазан
Сағынов Ә. Өндіріс мәдениеті жоғары болсын. // Сов. Қарағанды.-1950.- 13 маусым
Сағынов, Ә. Өмір өткелдері: Қарағанды қаласына - 70 жыл // Орт.Қазақстан.-2004.- 3 ақпан.-6-8 б.
Сағынов Ә. Тәулік сайын бір цикл алу күресін күшейтуде // Сов. Қарағанды.- 1950.- 29 желтоқсан
Сағынов Ә. Тіреу қою және дәрі ату // Сов. Қарағанды.- 1950.- 22 қыркүйек
Сағынов Ә. Ұмытылмас кездесулер: Қ.И.Сәтбаевтың туғанына - 100 жыл толуына // Қарқаралы.- 1999.- N1-2.-8-12 б.
Сағынов Ә. Ұшқан ұя, ұмытылмас сәттерім.:Қарқаралы қаласына -180 жыл // Орт.Қазақстан.- 2004.- 22 маусым.-4 б.

Ол туралы әдебиетер:

Академикке ескерткіш қойылады // Орт.Қазақстан. - 2008. - 12 шілде (№107-108) . - 1 б.
Ақсұңқарұлы С. Текті: Академик Ә.Сағынов-90 жаста// Орт.Қазақстан.- 2005.- 27 желтоқсан.-4 б.
Алпысұлы С. Заңғар. Очерк: Академик Ә.Сағынов 80 жаста // Орт. Қазақстан.- 1995.- 9 желтоқсан
Арыстан И. Елінің мақтанышы: Академик Ә.Сағынов-90 жаста // Орт.Қазақстан.- 2005.- 22 желтоқсан.- 7 б.
Асанұлы А. Қарапайым қазақтың қаһарман ұлы: Академик Ә.Сағынов-85 жаста // Азия Транзит.- 2000.-N9.-29-31 б.
Әбілқас Сағынұлы Сағынов: некролог // Орт.Қазақстан.- 2006.- 28 қыркүйек.-11 б.
Әзиев Ә. Академик Әбілқас Сағынов // Егемен Қазақстан.- 1996.- 18 қаңтар
Ә.Сағынов жолдасты Еңбек Қызыл Ту орденімен наградтау туралы ССРО жоғарғы советі Президиумының Указы // Соц. Қазақстан.- 1985.- 27 желтоқсан
Баянқұлов Т. Жақсының шарапаты: академик Ә.Сағыновтың туғанына - 90 жыл // Сарыарқа.- Жезқазған, 2005.- 28 қазан.-3 б.
Бектұров Ж. Әбілқасқа: Ә.Сағыновқа арналды // Орт. Қазақстан.- 1982.- 27 шілде
Берқалиев Б. Академик Сағынов және кен ғылымы: академик Ә.Сағыновтың 90 жылдығы қарсаңында // Орт.Қазақстан.- 2005.- 20 қазан.-8 б.
Берқалиев Б. Ұлағатты ұстаз, ақылғой аға: Ә.Сағынов-80 жаста // Орт. Қазақстан.- 1995.- 14 желтоқсан
Ғазалиев А. Қазақстан жоғары білімнің алғы шебінде: Қарағанды мемлекеттік техникалық университетіне - 55 жыл // Орт.Қазақстан. - 2008. - 16 желтоқсан. - 2 б.
Жанғожин А. Қазақстан ғылымы мен білімінің абызы: Академик Ә.Сағынов-90 жаста // Орт.Қазақстан.- 2005.- 27 желтоқсан.-4 б.
Жастық шақ ізімен: Академик Ә.Сағынов-80 жаста // Орт. Қазақстан.- 1995.- 14 желтоқсан

- Жұмасұлтанов Ә. Бәрімізге ақылгөй болған еді: Академик Ә.Сағынов туралы естелік //Орт.Қазақстан.- 2007.- 23 қаңтар.-9 б.
- Жұмасұлтанов Ә. Біздің Әбекең // Орт. Қазақстан.- 1995.- 14 желтоқсан
- Жұмасұлтанов Ә. Ғибраты мол кездесулер: Е.Бөкетовтің туғанына-80 жыл // Орт.Қазақстан.- 2005.- 15 қаңтар.-9 б.
- Жұмасұлтанов Ә. Инженерлер ұясы: ҚарМТУ-ға 55 жыл // Орт.Қазақстан. - 2008. - 29 шілде (№117) . - 2 б.
- Жұмасұлтанов Ә. Ұлағатты ұстаз, ғұлама ғалым // Орт. Қазақстан.- 1985.- 25 желтоқсан
- Иманов Ж. Шапағатын көп көрдік: Академик Ә.Сағынов-90 жаста // Орт.Қазақстан.- 2005.- 24 желтоқсан.- 5 б.
- Имашев М. Асылдың асылы: тағзым //Орт.Қазақстан.- 2006.- 21 қараша.-4 б.
- Кептербаев С. Ғылыми кеңес тұғырлы шешімдер қабылдады: оқу орындарында // Орт.Қазақстан.- 2008.- 1 наурыз.-3 б.
- Қазақстан Республикасы. Президент (1991 - ; Н.Ә.Назарбаев). Қазақстан Республикасының мемлекеттік наградаларымен марапаттау туралы Қарағанды облысы бойынша: ҚР Президентінің Жарлығы // Орт.Қазақстан.- 2003.- 9 мамыр.-1 б.
- Құлқыбаев Ғ. Патриарх [Мәтін] : академик Әбілқас Сағынов 90 жасқа толды / Ғ. Құлқыбаев // Егемен Қазақстан. - 2005. - 24 желтоқсан. - 3 б.
- Қасенов Б. Ұмытылмас сәттер, ұмыт болмас есімдер: Зерде // Орт/ Қазақстан.- 2002.- 12 маусым
- Могильницкий В. Әлімхан мен Әбілқас ағалар ерлігі: Ә.Ермековтың туғанына 110 жыл // Орт. Қазақстан.- 2001.-30 маусым
- Молдахметов З. Техника ғылымының Толағайы: [Ә.Сағынов туралы]// Орт. Қазақстан.- 2000.-16 желтоқсан
- Мұратұлы А. Ғазиз ғалым ел есінде // Орт.Қазақстан. - 2008. - 2 қазан (№152) . - 1 б.
- Мұстафин Е. Академик ағамызбен кездескенде: Академик Ә.Сағыновпен сұхбат / Сұхбаттасқан Е.Мұстафин// Қарқаралы.- 2004.- 3 шілде
- Мырзаханұлы Н. Ел бағасын ер көтерер: академик Ә.Сағыновтың 90 жылдығы қарсаңында //Орт.Қазақстан.- 2005.- 25 қазан.-9 б.
- Пивень Г. Сағынов туралы сөз: Академик Ә.Сағынов-90 жаста // Орт.Қазақстан.- 2005.- 24 желтоқсан.- 4 б.
- Рахұлы А. Кеменгер ғалымға арналған конференция: академик Әбілқас Сағыновтың туғанына - 90 жыл // Орт.Қазақстан.- 2005.- 10 желтоқсан.-13 б.
- Сағынаев О. Ғылымды өндіріспен ұштастыру // Орт. Қазақстан.- 1974.- 17 желтоқсан
- Сағынов Әбілқас // Қарағанды. Қарағанды облысы. Энциклопедия.- 1990.- 481 б.
- Сағынов Әбілқас Сағынұлы // Қазақ совет энциклопедиясы.- 1976. Т 9.- 607 б.
- Сағынов Әбілқас // Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 452 б.
- Сейдімбеков А. Дәуір перзенті // Орт. Қазақстан.- 1975.- 26 желтоқсан
- Сейдімбеков А. Серпер: Ақша қар жауған күн.- Алматы, 1982.- 10 б.
- Сейдімбеков А. Кеніш: Қарағанды облысы туралы кітап.- Алматы: Жалын, 1979.- 112 б.:ил.- (Менің Қазақстаным)
- Смағұлов А. Академикке әктілектер ақтарылды: Академик Ә.Сағынов-90 жаста //Орт.Қазақстан.- 2005.- 24 желтоқсан.- 5 б.
- Смағұлов З. Ұстаз туралы толғансақ...// Орт.Қазақстан. - 2008. - 20 наурыз (№45) . - 2 б.
- Тайкіманов Б. Академик ініме // Орт. Қазақстан.- 1976.- 6 қаңтар
- Темірбайұлы А. Инженерлердің ұстазы: тағзым // Орт.Қазақстан.- 2007.- 1 ақпан.-8 б.
- Университеттің мерейтойы // Орт.Қазақстан. - 2008. - 20 желтоқсан. - 1 б.
- Шаймұханов Д. Арқаның ардагер ақсақалы // Орт. Қазақстан.- 1995.- 14 желтоқсан

28 желтоқсан 1940 – Осакаров ауданының құрылғанына 70 жыл

Осакаров ауданының іргесі 1940 жылы қаланған. Облыстың солтүстік бөлігінде орналасқан. Халқының саны – 37,4 мың (2005). Жерінің жалпы ауданы – 126,1 мың км. Ауданда 53 елді мекен бар, оның 22-сі ауылдық округ. Орталығы – Осакаровка кенті. 54 мектеп, 2 аурухана, 9 отбасылық амбулатория, 39 ФАП, 2 мәдени орталық, 33 клуб, 34 кітапхана, облыстық тарихи-өлкетану мұражайының филиалы жұмыс істейді. Ауданда 494 шаруа қожалығы құрылған (2006). Аудан орталығында «Сельский труженик» газеті шығады. Қазіргі кезде 7 шағын өнеркәсіп жұмыс істейді, 9 ЖШС бар (2006). Округ жерінде Қ.Сәтбаев атындағы канал орын тепкен. Ауданның жер бедері ұсақ шоқылы (Сарыарқа) келеді. Аудан жерімен Есіл, Қарағайлы, Сабырқожа, Нұра, Шідерті, Өлеңті өзендері ағып өтеді.

Аудан жерімен Алматы-Екатеринбург, Алматы-Омск, «Қазақстан Темір Жолы» т.ж. магистралі, автомобиль жолы өтеді. Тәуелсіздік жылдары аудан әкімі болып, И.Шрайнер, А.Кремляков тағайындалды. 1997 жылдан аудан әкімі А.Төребеков.

Әдебиеттер:

- Айғараева В. Батпақтыдағы мәдениет комплексі //Мәдениет және тұрмыс.- №11.- 4 б.
Балташұлы Е. Есіл мұхитқа құяды: облысымыздың отаулары: Осакаров ауданы //Орт.Қазақстан.- 2002.- 27 ақпан.-4 б.
Грохова З. Ырыс баратын мекен: [Маржанкөл селолық округінің әкімінің сұхбаты] // Орт.Қазақстан.- 2000.-9 ақпан
Достемесов М. Ықпал етуші күш //Орт.Қазақстан.-1980.-26 қараша
Дроздов А. Тәжрибелер, ойлар, проблема және пікір //Орт.Қазақстан.- 1970.-25 сәуір
Жакин М. Сарыбел де Сарыарқа сынды тарихи атау // Орт.Қазақстан. - 2008. - 1 мамыр (№69-70) . - 4 б.
Жанғожин А. Ауылда АТС ашылды: Тәуелсіздік тартулары // Орт.Қазақстан.- 2006.- 12 желтоқсан.-4 б.
Жанғожин А. Осакаров емес, Абылай аспас Арқаның Сарыбелі: Облыстық ономастикалық комиссияның отырысынан// Орт.Қазақстан.- 2001.-21 қараша
Жанғожин А. Салтанатты ант берді: әкімдер сайлауы// Орт.Қазақстан.- 2006.- 24 қазан.-1 б.
Имаш Е. Базар бағасын бұзуға жәрмеңке жәрдемдеседі:Имаш Е., Балташұлы Е. // Орт.Қазақстан.- 2007.- 23 қазан.- 1 б.
Имаш Е. Жер-Ананың төл перзенті: мерейтой /Е.Имаш, А.Горбенко // Орт.Қазақстан.-2005.- 18 қазан.-5 б.
Имаш Е. Осакаровтың ырысы ортаймайды: Көктемгі егіс // Орт.Қазақстан.- 2002.-25 мамыр
Қалиұлы Қ. Морозовка емес Уызбай //Орт.Қазақстан.- 1994.- 1 қараша
Қалымбай Е. Шағын кенттің шырайы кірмек: облыс әкімдігінде // Орт.Қазақстан.- 2005.- 1 қараша.-1,2 б.
Қарағанды облысы. Облыстық Мәслихат. Осакаров ауданының елді мекендері мен селолық округтерінің атауларын өзгерту туралы: Қарағанды облыстық Мәслихатының шешімі // Орт.Қазақстан.- 2004.- 7 қазан.-3 б.
Низмулин Н. Бұл үйренуік тұрарлық іс //Орт.Қазақстан.-1967.- 9 ақпан
Низмулин Н. Мердігерлік тәсіл - өркен кепілі //Орт.Қазақстан.- 1983.- 13 желтоқсан
Осакаров ауданының елді мекендерінің атын өзгерту туралы: Қарағанды облыстық Мәслихатының шешімі // Орт.Қазақстан.- 2002.-13 сәуір
Сан Е. Мүмкіндіктерді толық пайдаланамыз //Сов.Қарағанды.- 1959.-24 сәуір
Сәдуақасов Қ. Үлкен нысаналар //Сов.Қарағанды.-1959.-24 қаңтар

Сәдуов К. Дағдылы миллион // Орт.Қазақстан.-1983.- 4 қыркүйек

Сексенұлы С. Астық молшылығы - адамдар қолында екендігін "Руланд агролизинг" акционерлік қоғамы дәлелдеп отыр // Орт.Қазақстан.-2000.- 14 маусым

Сексенұлы С. Шеткібұлақтағы қос мереке: Осакаров ауданына - 60 жылдық мерейтойынан // Орт.Қазақстан.- 2000.- 1 қараша

Қаппасов О. Қ. "Ауыл еңсесін тіктеп қалды": Осакаров ауданының әкімі О.Қ.Қаппасовпен сұхбат / сұхбаттасқан Ж.Тойбек // Орталық Қазақстан. - 2008. - 22 сәуір (№64) . - 2 б.

Сембекова Л. Уызбай ауылындағы той // Орт.Қазақстан.- 2000.-25 қазан

Сүлейменов Д. Үлгі болар ағалар: жақсының жүзі жарқын // Орт.Қазақстан.- 2006.- 3 тамыз.-5 б.

Тойбек Ж. Мәдениетке мән берілген күн: облыстық мәдениет департаментінің көшпелі алқа мәжілісі // Орт.Қазақстан.- 2005.- 23 шілде.- 5 б.

Томашинов С. Осакаров ел ордасы, жер ордасы // Сельский труженик.- Осакаровка, 2000.- 24 қазан

Төребеков А. Аудан асқан асулар: Осакаров ауданына - 60 жыл // Орт.Қазақстан.- 2000.-25 қазан

Төребеков А. Көп ұлттық ауданның мерекеге тартуы мол: Тәуелсіздікке 10 жыл: Қалалар мен аудандар үндесуі // Орт.Қазақстан.- 2001.-1 желтоқсан

Төребеков А.Т. Алақан жаюды ар санайтын мезгіл жетті: Осакаров ауд. әкімі А.Т.Төребековпен сұхбат /сұхбаттасқан А.Ақын // Орт.Қазақстан.- 2003.- 21 маусым.-3 б.

Тұрсынов Б. Құрылыспен де шұғылданады, шұжық та өндіреді //Орт.Қазақстан.- 2005.- 31 желтоқсан.-6 б.

Ыдырысов З. Кадырды өздері даярлайды: [Осакаров ауданы] // Орт.Қазақстан.- 2000.-15 наурыз

1665 - Мемлекет және қоғам қайраткері Қазыбек би Келдібекұлының туғанына 345 жыл

Келдібекұлы Қазыбек би (1665-1765) – қазақтың Тәуке, Болат, Сәмеке, Әбілмәмбет, Абылай хандары тұсында мемлекет басқару ісіне араласқан мемлекет және қоғам қайраткері, Әз-Тәуке хан құрған “Билер кеңесінің” мүшесі, атақты шешен, Орта жүздің төбе бийі, “Жеті жарғы” аталатын заңдар кодексін шығарушылардың бірі. Шыққан тегі – Орта жүздің Арғын тайпасының Қаракесек руынан.

Қазыбектің анасы Тоқмейіл ұтымды да тапқыр сөздерді көп білетін зерек кісі болыпты. Анасы айтқан есті сөздерді кішкентай күнінен жаттап өскен ол ер жете келе өзі де солай сөйлеуге машықтана бастайды. Осы өнерінің арқасында бала биден дана биге айналып, “қара қылды қақ жарған Қаз дауысты Қазыбек би”, “алты алаштың ардағы” деген атаққа ие болады. Содан болар Тәуке хан мемлекет тұтастығына жарықшақ түсірмей, халықты бірлікте ұстау үшін үш жүзді өзінен шыққан үш биге билету арқылы басқарғанда, Орта жүзге осы Қазыбек биді тағайындайды. Ол ел басқару ісіне араласып, Қазақ хандығының ішкі-сыртқы саясатына елеулі ықпал жасап отырады.

Жоңғар басқыншылығына қарсы халық күресін ұйымдастырушылардың бірі болған Қазыбек би елдің азаттық алуы жолында аянбай тер төгеді. Абылай сұлтан жоңғарлардың қолына тұтқын болып түсіп қалғанда, оны босатып алуға белсене араласады. Сондай-ақ ол Ресей, Бұхара, Хиуа мемлекеттері арасындағы еларалық мәселелерге де араласып, бейбітшілік пен достықты дәріптеуші мәмілегер болған, аразды татуластырып, алысты жақындастырып отырған. “Елдестірмек – елшіден, жауластырмақ - жаушыдан” деп, ол елшілік қызметті де мінсіз атқарған тұңғыш дипломат. Оның тұңғыш рет 18 жасында елшілікке атшы болып барып, басшы болып қайтқаны ел ауызында әлі күнге аңыз болып айтылады.

XVIII ғасырдың алпысыншы жылдарында Чиң империясы Қазыбекті өз жақтарына тарту мақсатымен оған елші жіберіп, мол сыйлықтар тартады. Бірақ ол Қытайдың қол астына қарауға қарсы болады. Сөйте тұрып, Абылайды Чиң империясымен тығыз қарым-қатынас жасауға шақырады.

Үш жүздің ішіндегі шешуі қиын, ең күрделі мәселелердің басы-қасында жүріп, хандардың сенімді ақылшысы, халықтың ханға бергісіз биі болған Қазыбек әр кез батыр жинап, ел шашпай, қылыш шауып, оқ атпай-ақ ақылымен жол тауып, ел бірлігінің емшісі бола білген. Әбілқайырды өлтіріп, ел бірлігіне сызат түсуіне себепші болған Баракқа: “Сылтауратып сытыла алмайсың, не өліп тынасың, не жөніңмен жеңіп құтыласың, екінші бірі, Барак” деуі, ақыр соңында оны мойындатып: “Уа, би аға! Айттың сен, көндім кебіне” деуге мәжбүр етуі тек Қазыбектей айбыны ай жасырған текті бидің қолынан ғана келсе керек.

Ш.Уәлихановтың “XVIII ғасырдың батырлары туралы тарихи аңыздар” деген еңбегінде: “Абылай ханнан үш жүздің батырларының ішінен кімді ерекше құрметтейсіз деп сұрағанда, ол: “Бізге дейінгі ерлерден екі кісіге таңқалуға болады. Оның бірі – 90 туысын Қалдан Сереннің тұтқынынан құтқарған қаракесек Қазыбек те, екіншісі - өзінің сондай тұтқындағы туысын құтқарған уақ Дербісәлі. Мұның алғашқысы Қалданға өзі барып, сұрап алды. Соңғысы өзінің ауылында отырып, жауын қорқытып алды” деп жазады. Бұл – заманында ақылымен қатарынан озған дана биіне ел басшысының берген нақ та әділ бағасы еді.

Әдебиеттер:

Адамбаев Б. Қаз дауысты Қазыбек // Алтын сандық: Әдеби мақалалар / Б.Адамбаев.- Алматы, 1989.- 80-87 б.: портр.

Адамбаев Б. Қазақтың шешендік өнері / Б.Адамбаев.- Алматы: Қазақ ССР-нің “Ғылым” баспасы, 1984.- 136 б.

Қаздауысты Қазыбек // Билер сөзі / Құраст.: Т.Кәкішев.- Алматы, 1992.- 23-48 б.

Қаздауысты Қазыбек // Ел ауызынан: Шешендік сөздер, ақындық толғамдар, аңыз-әңгімелер / Құраст.: Б.Адамбаев және т.б.- Алматы, 1985.- 31-41 б.

Қаздауысты Қазыбек // Шешендік шиырлары: Шешендік сөздер, нақылдар мен толғаулар жинағы / Құраст.: І.Есхожин.- Алматы, 1993.- 64-91 б.

Ол туралы әдебиеттер:

Ақсұңқарұлы С. Келе жатыр Қаздауысты Қазыбек: Өлең // Орт. Қазақстан.- 2001.-7 шілде

Ақсұңқарұлы С. Қарағандының қақ төрінде Қаздауысты Қазыбек неге тұрмайды?: Қарағанды қаласы әкімінің назарына! // Орт.Қазақстан.- 2003.- 18 қазан.-3 б.

Ардақты Абылай хан // Қазақ тарихы. - 2002. - №2. - 65-68 б.

Артықбаев Ж.. Қарқаралы хан Бертіс: триумф және трагедия: тарихи драма // Азия Транзит.- Қарағанды, 2005.- N2, N7 (ақпан,шілде).-20 б.

Артықбаев Ж. Мен перзенттік парызымды өтедім // Орт. Қазақстан.- 2000.-20 қыркүйек

Асқартегі Т. Қазбек бидің үйленуі // Сыр мен сымбат.- Қарағанды, 2006.- N1-2.-25 б.

Асылбек А. Қазыбек би (1667-1764) //Құқықтық Қазақстан.- 2004.- 15 қыркүйек.-3 б.

Асылхан Х. "Қаз дауысты Қазыбек би" кітабы хақында кейбір пікірлер // Сана.- 2000.- 15 маусым(N23).-6 б., 6 шілде(N26).-5 б.

Әбілтай Ш. Негізгі мақсат - Қаз дауысты Қазыбек атын қайта жаңғырту: Сазгер-күйші Ш.Әбілтаймен сұхбат / Сұхбаттасқан Б.Мамыр // Сана.- 2000.-15 маусым (N23).-3 б.

Әдікенұлы М. Тұлғаға тағзым: тарихымызды таразыласақ // Орт.Қазақстан.-2005.- 24 қараша.- 9 б.

- Бабамыздың мүсіні орнатылды: Жағымды жаңалық // Қарқаралы.- 2004.- 7 тамыз
- Бақтыбаев Ә. Дала данышпаны есімі мәңгі сақталсын десек: Қарқаралының 180 жылдығы қарсаңында / Ә.Бақтыбаев// Қарқаралы.- 2003.- 20 қыркүйек
- Бақтыбаев Ә. Баба тойына әзірлене берейік: Қарқаралының 180 жылдығы қарсаңында // Орт. Қазақстан.- 2003.- 27 қараша.-4 б.
- Бақтыбаев Ә. Дала данышпаны есімі мәңгі сақталсын десек: Қарқаралының 180 жылдығы қарсаңында // Қарқаралы.- 2003.- 20 қыркүйек
- Бақтыбаев Ә. Дала дипломатиясының көшбасшысы: Қазыбек Келдібекұлының 340 жылдығы қарсаңында // Орт.Қазақстан.- 2006.- 20 шілде.-8 б.
- Балташұлы Е. "Атадан ұл туса, құл болам деп тумайды, анадан қыз туса, күң болам деп тумайды": Тәуелсіздік жылнамасы-1993 // Орт. Қазақстан.- 2001.- 28 сәуір
- Балташұлы Е. Баба тәбәрігі - бас қала төрінде / Е. Балташұлы, М. Сембай // Орталық Қазақстан. - 2008. - 6 мамыр (№71) . - 1 б.
- Балташұлы Е. Керім даланың Кемеңгері: Қаздауысты Қазбектің қайтыс болған жеріне ескерткіш орнатылып ас берілді // Орт. Қазақстан.- 2000.-30 тамыз
- Балташұлы Е. Қазақтың Қаздауысты Қазбегі туралы әфсана әр үйдің» төрінен алуы ләзім: Жаңа кітап // Орт. Қазақстан.- 2000.- 31 мамыр
- Бар ма екен бабамыздың құлпытасы // Орт. Қазақстан.- 1999.- 3 шілде
- Баялиева А. Ж. Қазыбек бидің әдеби шығармадағы тарихи аңыздар негізінде жасалған көркем образы // ҚазҰУ хабаршысы. Филология сериясы. - 2007. - №1. - 32-35 б.
- Бәкірова Ә. Қаз дауысты Қазыбек аты еленуге тиіс // Балқаш өңірі.- 2001.- 24 сәуір
- Боздағым: Қазақтың жоқтау жырлары / Құраст. Т.Арынов.- Алматы: Жазушы, 1990.- 304 бет.: суретті.
- Дала даналары.- Алматы: Қазақстан даму институты, 2001.- 640 бет.
- Досбол мен Көкшолақ би [Мәтін] // Заң газеті. - 2009. - 30 сәуір (№ 64). - 8 б.
- Ер елді сақтайды: [Қаздауысты Қазбек би]// Сарыарқа.- 2000.-9 қыркүйек
- Ермекбаев Т. Туған жердің тасы да тіл қатады: Қаз дауысты Қазыбек бидің сөре тастары хақында // Орт. Қазақстан.- 1998.- 21 ақпан
- Есжанов С. Қаз дауысты Қазыбек //Ақиқат.- 2006.- №2.-95-96 б.
- Есімов Қ. Қазақтың ұлын өрдіріп, қоныс әпердің Аркадан: [Қазыбек би туралы]// Орт. Қазақстан.- 2000.-8 қараша
- Есімов Қ. Абылайды жоңғар тұтқынынан босатқан кім?: мәдени мұра // Орт. Қазақстан.-2005.- 17 қараша.-7 б.
- Жақаева Т. Қазыбек би // Қазақ тілі мен әдебиеті орыс мектебінде.- Алматы, 2002.- №10.-75-78 б.
- Жанғожин А. Бабалар рухына бағышталды // Орт. Қазақстан.- 2001.-14 сәуір
- Жолдасбекұлы, М. Елтұтқа: Ел тарихының әйгілі тұлғалары /М.Жолдасбекұлы, І.Салғараұлы, А.Сейдімбек.- Астана: KUL TEGIN баспасы, 2001.- 358 бет.: сурет
- Жүнісбекұлы Д. Бабамыздың шапаны табылды// Қарқаралы.- 2001.-11 тамыз
- Жүнісбекұлы Д. Ескерткіштегі елес // Орт.Қазақстан. - 2009. - 7 мамыр (№ 66/67). - 8 б.
- Жүнісбекұлы Д. Қаздауысты Қазыбек бабамыздың шапаны табылды: Сүйінші// Орт. Қазақстан.- 2001.-25 тамыз
- Кемеңгердің көлеңкесі де ыстық // Балқантау.- 1995.- 1 шілде
- Кім еді Қаздауысты Қазыбек би?! // Орт. Қазақстан.- 1992.- 9 маусым, 25 қыркүйек
- Қазақтың ата заңдары:10 томдық: Құжаттар, деректер және зерттеулер. Т.1 / Бас ред. С.З.Зиманов.- Алматы: Жеті Жарғы, 2001.- 440 бет.
- Қазақ халқының кемеңгер биі // Қарқаралы.- 1991.- №1.- 7-10 б.
- Қаздауысты Қазыбек би Келдібекұлы: Тарихи тұлғалар // Қарқаралы.- 1991.- №1.- 6 б.
- Қаздауысты Қазыбек: Қызы Мәнкенің жоқтауы// Орт. Қазақстан.- 2000.- 8 қараша

- Қаздауысты Қазыбек // Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред. А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 324 б.
- Қазыбек Келдібекұлы// Қарағанды.Қарағанды облысы. Энциклопедия.- Алматы, 1990.- 276 б.
- Қазыбек ел аузында // Қарқаралы.- 1991.- №1.- 16-23 б.
- Қазыбектің «Жеті жарғысы» // Қарқаралы.- 1991.- №1.- 11-16 б.
- Қашықұлы Ш. Қаздауысты Қазыбек би / Ш.Қашықұлы, Р.Сағымбекұлы // Орт. Қазақстан.- 1993.- 24 шілде
- Құқық пен қазылық тарихындағы тұлғалар.- Алматы: Жеті жарғы, Ж/ж.- 36 бет
- Қыдырбек Б. Қазыбек бек Қабанбайдың қасында болдым дейді, Қабдеш бәрін өзім білдім дейді // Қазақ әдебиеті.- 2000.- 3 наурыз.-12-13 б.
- Майбас Т. Үш жүздің ұлы жиналса, алдынан кеңес тараған// Орт. Қазақстан.- 2001.-7 шілде
- Мамырұлы К. Қазақ халқының жонғар басқыншыларына қарсы күресі /Жауапты ред.Ж.К.Қасымбаев.- Алматы: Ғылым, 1994.- 266 бет.
- Мұстафа Б. Қазақтың кемеңгер де киелі бии // Орт. Қазақстан.- 1998.- 14 наурыз
- Мыңжылдық саңлақтары // Парасат.- 2001.-N1.-16-23 б.
- Мырзахметұлы К. Аталы сөздер: Төле би. Қаз дауысты Қазыбек би // Қазақ батырлары.- 2003.- қыркүйек(N9).-10 б.
- Нұрақышев М. Шежірелі өлке шапағы: Қарқаралы қаласының құрылғанына 175 жыл //Қарқаралы.- 1999.- N3-4.-4-11 б.
- Омарбекұлы М. Ұлы бабаға орнатылған ескерткішке - 10 жыл // Қарқаралы.- 2005.- 9 шілде.-3 б.
- Омари Ж. Қаз дауысты Қазыбек би.- Астана: Фолиант, 2000.- 317 бет
- Өзбекұлы С. Бізге беймәлім Қазыбек би // Балқантау.- 1995.- 10 маусым
- Райымбекқызы Ж. Баба мүсінімен сырласу: Қаздауысты Қазыбек бабама // Орт. Қазақстан.- 2002.- 14 желтоқсан.-8 б.
- Рамазан Д. Хан Кененің қазасы / Д. Рамазан.- Алматы: ҚАЗАқпарат, 2002.- 240 б.: портр.
- Сағымбеков Р. Қаздауысты Қазыбек би // Орт. Қазақстан.- 1989.- 27 тамыз
- Сексенұлы С. Сыйындым бабам Қазыбек аруағына // Орт. Қазақстан.- 1995.- 13 шілде
- Смағұлов Р. Бабамыздың шапаны құтты орнына аттанды. // Қарқаралы. - 2008. - (№37 - 38). - 2 б.
- Сматаев С. Қазып айтқан Қазыбек: ұлы бабалардың өсиеті // Абай-Ақиқат.- Абай, 2006.- 29 қыркүйек.- 5 б.
- Тайшыбай З. Нағашым-Ер Қазыбек әулие өткен Абайдың нағашылары мен қайын жұрты туралы: мәдени мұра // Орт.Қазақстан.- 2006.- 7 наурыз.-5 б.
- Таңтегі А. Ата мекен: толғауы түйін, эссе // Қарқаралы.- 2001.- 1 қыркүйек
- Тоғанбеков С. Бегім шайқы // Жас Алаш.- 2007.- 23 қазан (№85).- 3 б.
- Төкешев Н. Халықтар достығының жаршысы немесе Қаздауысты Қазыбектің шешенді сөздері // Ленин туы.- 1989.- 9 май
- Төкешев Н. Халықтар бірлігінің күрескерлері: Төле, Қазыбек, Әйтеке туралы // Ленин туы.- 1990.- 12 маусым
- Тынышбаева Л. Ардақты Абылай хан //Қазақ тарихы.- 2002.- N2.-65-68 б.
- Тілеубекұлы Т. Дала даналарының диалогтары: данышпан ойшылдар // Азия Транзит.-Қарағанды, 2003.- N7.-36-39 б.
- Хасенов М. Дала демократиясының дарабозы: [Қазыбек би туралы]// Орт. Қазақстан.- 2001.-17 наурыз
- Үш жүзге билік айтқан даналар: асыл мұра //Жанаарқа.- Атасу, 2004.- 20 қараша
- Шәтеқұлы Қ. Батыр бабамызға қандай құрмет болса да лайық // Заман.- Ақсу-Аюлы, 2007.- 13 қыркүйек.- 6 б.

1815 - Композитор, күйші, шертпе күй орындау шебері Тәттімбет Қазанғапұлының туғанына 195 жыл

Қазақтың күйші - композиторы, шертпе күй орындаушылық мектебінің негізін қалаушылардың бірі Тәттімбет Қазанғапұлы.

Тәттімбет күйлері бұл күнде тек Қазақстан аймағына емес бүкіл совет тыңдаушыларына, тіпті Европа, Азия, Америка елдеріне де мәлім. Қазақ халқының аса бай, әрі өзіндік ерекшелігі мол музыкалық фольклорында XIX ғасырда өмір сүрген халық композиторы Тәттімбет шығармалары ерекше орын алады, оның есімі халық композиторлары Құрманғазы, Дәулеткереймен бірге аталады.

Тәттімбет 1815 жылы Қарқаралы ауданының Абай атындағы селолық округінің Қызылжар қыстауында орта шаруа жанұйясында дүниеге келген. Күйшінің әкесі Қазанғап орта дәулетті, ел жұртына қадірлі инабатты адам болған. Сондықтан Тәттімбет тұрмыстан кемшілік көрмей өседі. Бұл жағдай оның күйшілік өнерге жастайынан бой ұрып, талантының ерте қалыптасуына жағдай жасайды. Тәттімбетке домбрашылық өнер өзінің арғы тегінен бастап дарыған. Тәттімбет шыққан Қаракесектің Шаншар руында Битен, Шитен сияқты сөзге шешен, өнерпаз күйші - домбрашы серілер өткен. Бұлар өнердің қай түрінен болмасын құр алақан қалмаған. Күй тартуды ол бала жасында әлі домбрашыдан үйренеді, анасы Ақбөпе /Қалайы/ баласының күй шертіп үйренуіне ықылас білдірді.

Ел ішін жиі аралап, қалың көпшіліктің тұрмыс жағдайына, дәстүр-салтына көзі қана жүріп, ер жеткен Тәттімбет Балқантау, Қарқаралы төңірегіндегі күйші-домбрашылар өнерімен етене танысады. Сөйтіп, өсе келе ол бүкіл Сарыарқадағы Орта жүзге мәлім күйші атанды.

Туған өңіріндегі қалың елді тәнті еткен Тәттімбет «Сары өзен», «Қосбасар», «Сарыжайлау», «Теріс қақпай», «Сылқылдақ», «Былқылдақ», «Бес төре», «Азамат», «Алшағыр», «Көкейкесті», «Боз айғыр», «Бос торғай», «Қорамжан», «Ерке атан», «Ноғай қазақ», «Кер киік», «Сары қамыс», «Қашқан қалмақ», «Қара жорға», «Азына», «Балбырауын», «Жетім қыз», «Сал қоңыр», «Қош жанаған», «Шәйір қалды» барлығы қырықтан астам күйлердің авторы.

Тәттімбет күйлерінде негізінен өмір тартысы, тағдыр тауқыметі суреттеле отырып, адамдардың сұлулыққа құштарлығы, алыс қалған арманы, сайраған үміті, өкініш сарыны баяндалады. Композитор шығармаларының ең биік шыңы - «Көкейкесті» күйі. Бұл күйді Тәттімбет өмірінің соңғы жылдарында науқастанып жатып тартады. Мұнда халық шежіресінің ұлылығы мен ұлағатты ақыл-ойдың парасаты толғанады. Тәттімбет күйлерінде тілмен айтып жеткізе алмайтын асқан әсемділік пен музыкалық ой-дүниесінің жарасымдылығының сыры оның орындаушылық, яғни, домбраның қос шегін шерту тәсілдерінің неше алуан түрлерімен өрнектелуінде, оның асқан талантының, тамаша дарынының өзіндік ерекше қырын танытатын шығармасы - «Сылқылдақ» күйі. Бұл күйді композитор өзімен өнер сайысына күй төгілген домбрашы қызға арнап тартады. Тәттімбеттің «Қосбасар» күйінің бір түрін бірінші рет нотаға түсірген белгілі этнограф, музыка зерттеушісі, қазақтың 500 ән-күйлерін жинақтап, тұңғыш жарыққа шығарушы А.В.Затаевич.

Тәттімбет тек асқан күйші ғана емес, сонымен бірге сөзге де ұста, шешен, шыншыл, әділетті көкसेген, ақын жанды адам болған. Ол реті келгенде жерде жуан таяқ бай-манаптарды өткір тілмен өріп, олардың дөрекі мінез, ояр қылықтарын бетіне айтудан тайсалмаған.

Тарихи құжаттарға қарағанда, 1855 жылғы 24 наурызда Россия патшасы II Александрдың таққа отыруымен байланысты болған тойға Тәттімбет өнерпаз ретінде Арқа қазақтарының өкілдерімен бірге Петербургке барады. Осы сапарында қос шекті

домбрада өзінің тамылжыта тартқан күйлері арқылы Тәттімбет өнер сүйген қауымның назарын ерекше аударып, сыйлық ретінде күміс медальға ие болады.

Дарынды композитор, асқан күйші Т.Қазанғапұлы көп жасамаған. Ол 1862 жылы қырық жеті жасында дүние салған. Бірақ ол өзінің қысқа өміріне қарамастан, артына өшпес мұра қалдырып кеткен өнер иесі.

Тәттімбеттің құрметіне оның есімімен Қарағандыдағы өнер колледжі, Қазыбек би селосындағы Мәдениет үйінің халық аспаптар оркестрі аталады. Қазыбек би селосында күйшіге мемориалдық ескерткіш-стелла (горельеф), мемориалдық тақта орнатылған, оның есімімен аталатын көше бар. Алматы консерваториясында 1971 жылдан шертпе күйлер класы жұмыс істейді. Қорыта айтқанда, өткен ғасырда өмір сүрген күйші Тәттімбет өнері біздің Совет дәуірінде қайта түлеп, өзінің мұрагер ұрпақтарына жалғасты. Тәттімбет күйлері ХХ ғасырдағы қазақ музыкасының мәдениетіне үлес болып қосылып, халықтың музыкалық өнерінің алтын қорынан орын алды. Тәттімбеттің күйшілік мектебі біздің дәуірімізде профессионалдық дамудың даңғыл жолына түсіп, көп дауысты оркестр үнімен жаңғырды.

Әдебиеттер:

Адамов Д. Тәттімбеттің күйлерін жеткізуші: ел іші- өнер кеніші // Орт.Қазақстан.- 2008.- 5 ақпан.- 4 б.

Асауова С. Күйші Тұрысбек: өнердің өз адамы // Астана хабары.- 2006.- 10 қаңтар.-4 б.

Ахметова Б.Т. Күйші Тәттімбет мұрасын насихаттаушы Т. Түсіпбеков.- Астана: "Сарыарқа" баспа үйі, 2004.- 126 б.: сур.

Әбенбаев С. Эстетикалық мәдениет негіздері: (оқу құралы).- Алматы: Дарын, 2005.- 280 б.

Әбдезұлы Қ. Тарих және тағдыр; ред. З. Қабдолов.- Алматы: Қазығұрт, 2004.- 208 б.

Әбдешев М. Тәттімбет медальмен наградталған: Дерек // Орт. Қазақстан.- 2001.-31 қазан

Әбдіқалықұлы Ә. Тәттімбет хикаяты хақында: Оқыдық, пікір айтамыз // Балқантау.- Егіндібұлақ, 1996.- 19 қазан

Әбдіәкімов Ә. Қазақстан тарихы: Таным // Азия Транзит.- 2000.-N5 (тамыз).-30-42 б.

Әсемқұлов Т. Сарыжайлау ғұмыр: [Тәттімбет Қазанғапұлының туғанына 190 жыл] // Қазақ әдебиеті.- 2005.- №45. -4-5 б., Орт.Қазақстан.- 2005.-19,22 қараша.- 7 б.

Әукешова Ж. Тәттімбет туралы бірер сөз: /Тәттімбет ат-ғы ұлт-аспаптар оркестрі/ // Ленин туы.- 1986.- 6 желтоқсан

Баймұханбетов Р. Тәттімбет туралы фильм // Нар. трибуна.- 1994.- 13 тамыз

Баймұханбетова Р. Тәттімбет мұрагері-күйші Тұрысбек Түсіпбеков // Қазақстан музейлері.-2004.- N1(4). -53-55 б.

Балқашұлы Т. Тәттімбет күйлерінің дүбірлі мерекесі: Тәттімбет атындағы II республикалық конкурсы қарсаңында // Орт.Қазақстан.-2004.- 20 қараша.-16 б. 23 қараша.- 6 б.

Балташұлы Е. Тәттімбет - қоғам қайраткері // Орт. Қазақстан.- 2001.-31 қазан

Балташұлы Е. Бір қайнауы ішінде: Премьера // Орт. Қазақстан.- 2004.- 2 наурыз.-7 б.

Бегалин С. Күй күмбезі Тәттімбет және оның күй тарту мектебі. // Күй табиғаты.- Алматы, 1981.- 29-41 б.

Бейсембек Т. Конкурс шарттары және қалақ домбыра: Тәттімбет атындағы II республикалық конкурс // Орт.Қазақстан.- 2004.- 30 қараша.-5 б.

Бейсембек Т. Сылқылдақ: Дастан // Орт. Қазақстан.- 2001.- 31 қазан

Бекенов У. Күй керуені: оқу құралы. Алматы: Өнер, 2002.- 144 б.

Бекенов У. Күй көтерер көңілдің көк жиегін.- Алматы: Қазақстан, 1975.- 48 б.

Бекенов У. Күй табиғаты.- Алматы: Өнер, 1980.- 174 б.

- Бекенов У. Ұлы күйшінің мұрагерлері: Т.Қазанғапұлының туғанына 175 жыл толуы қарсаңында // Ленин туы.- Егіндібұлақ, 1990.- 30 маусым
- Бектұров Ж. Домбра мұңы // Орт. Қазақстан.- 1990.- 3 тамыз
- Бектұров Ж. Партия, соғыс және еңбек ардагері Н.Төкішевке ашық хат // Ленин туы.- Егіндібұлақ, 1990.- 31 шілде
- Бердібаев Р. Тәттімбет шыңы // Орт. Қазақстан.- 1990.- 18 желтоқсан
- Ғалым М. "Бес Төре" күйі кімдерге арналған? // Қазақ әдебиеті.- 2007.- 6-12 шілде (№27).- 7 б.
- Ермегияев А. "Тәттімбет - Тәңірінің тартуы": "Отан" партиясының төрағасы А.Ермегияевпен сұхбат; Сұхбаттасқан Е.Балташұлы // Орт.Қазақстан.- 2004.- 30 қараша.- 1,4 б.
- Жазықбаев, Е. Тұрысбек күйші – Тәттімбет мұрагері: Өнер // Азия Транзит.- 2003.- №4.-50, 51 б.
- Жақанов И. Аққулар қонған айдын көл: Деректі әңгімелер, эсселер.-Алматы: Жазушы, 1988.- 208 б.: портр.
- Жақанов И. Тәттімбет күйлері шертілген кеш // Аққулар қонған айдын көл.- Алматы, 1988.- 163-176 б.
- Жанғожин А. Тәттімбеттің кітабы - «Саржайлау». // Орт. Қазақстан.- 1989.- 28 қаңтар
- Жандаев Ш. Тәттімбет өмірін зерттеген // Орт.Қазақстан.- 1990.- 25 шілде
- Жарылғапова Г.Б. Сайдалы Сары Тоқа // Жаңаарқа.- Атасу, 2006.- 5 тамыз.- 3 б.
- Жолдасбекұлы М. Елтұтқа: Ел тарихының әйгілі тұлғалары / М.Жодасбекұлы, Қ.Салғараұлы, А.Сейдімбек.- Астана: KUL TEGIN баспасы, 2001.- 358 бет.: сурет
- Жұбанов А.Қ. Ән-күй сапары.- Алматы: Қазақ ССР-нің "Ғылым баспасы, 1976.- 479 б.
- Жұбанов А. Ғасырлар пернесі.- Алматы: Дайк - Пресс, 2002.- 328 б.
- Жұмағали С. Күй күмбезі Тәттімбет атындағы конкурс өткізілді: өнер // Азия Транзит.- Қарағанды, 2004.- №12.-42-43 б.
- Жүзбасов Қ. Күй ғұмыр // Орт. Қазақстан.- 2001.-31 қазан
- Жүзбасов Қ. Күй ғұмыр // Қазақ әдебиеті.- 1990.- 7 желтоқсан
- Зиялдуллақызы Г. Ұлы баба рухына бағышталады: Тәттімбет атындағы І Республикалық конкурс // Орт.Қазақстан.- 2001.-24 қазан
- Кенжалиев И. Қос ішек: Құрманғазы, Тәттімбет /ред. Алтынбекова Р.- Алматы: Өнер, 1990.- 216 б.
- Күй қайнары / құраст. А. Райымбергенов, С. Аманова.- Алматы: Өнер, 1990.- 288 б.
- Қажымұқанұлы Ә. Шертпе күйдің шебері: Тәттімбеттің туғанына - 190 жыл // Взгляд на события.- Қарағанды, 2005.- 2 қараша(№43).-18 б.
- Қазақтың шертпе күйлері.- Қарағанды: Болашақ-Баспа, 2006.- 176 б.
- Қалқаман Жүнісбекұлының екі күйі // Парасат.- 2006.- №4.- 18 б.
- Қарағанды облысы. Қарағанды облыс әкімі. Мәди Бәпиұлының 125 жылдығын және Тәттімбет Қазанғапұлының 190 жылдығын мерекелеу туралы: Қарағанды облысы әкімінің өкімі // Орт.Қазақстан.- 2005.- 23 сәуір.-2 б.
- Қауысов Б. Өнерімен Арқаның кім таласар!?! // Орт.Қазақстан.- 2001.-5 мамыр
- Қауысов Б. Ұлы күйшінің ұрпақтарын іздеген байқау: Өнер күнделігі // Орт. Қазақстан.- 2000.- 20 желтоқсан
- Қуанбаев А. Күй құдіреті Тәтекең!: Тәттімбеттің туғанына 190 жыл толуына // Орт. Қазақстан.- 2005.- 9 шілде.-16 б.
- Ләмбеков С. Тәттімбет: Хиқаят.- Алматы: Өнер, 1993.- 272 бет
- Ләмбеков С. Тәттімбет: Т.Қазанғапұлының туғанына 175 жыл толуы қарсаңында // Ленин туы.- Егіндібұлақ, 1990.- 17,27, ақпан, 3, 10 наурыз, 12 сәуір, 5 мамыр
- Мұсаұлы Ы. Сыңғырлаған сұлу саз // Орт. Қазақстан.- 2001.-31 қазан
- Мерғалиев Т. Тәттімбет күйлерінің тарихы туралы // Қазақ әдебиеті.- 1963.- 19 шілде

- Мұстафин Б. Тәттімбет Қазанғапұлы: Арқа ардақтылары // Орт. Қазақстан.- 1990.- 12 қаңтар
- Мұхамедханов Қ. Көп томдық шығармалар жинағы [Мәтін]. Т.4. Абай мұрагерлері. Естеліктер.- Алматы: Алаш, 2005.- 328 б.- (Алаш мұрасы)
- Нәсенов Б. VIII-Бөлім: Сегізінші том. Он екінші кітап : Тәттімбет. Он үшінші кітап : Мәди.- Алматы; Новосибирск, 2005.- 245 б.: фото
- Омарбекұлы М. Ұлан даланың ұлы күйшісі: /С.Ләмбекұлының «Тәттімбет» романы туралы// Балқантау.- 1995.- 12 сәуір
- Омарбекұлы М. "Тәттімбеттің Алтын домбырасы" атты қор құрылды // Қарқаралы.- 2004.- 3 шілде
- Оразбай Е. Тылсымы көп, тұңғыығы терең тұлға: Тәттімбет атындағы II республикалық конкурс // Орт.Қазақстан.- 2004.- 30 қараша.-5 б.
- Попов Ю. Ұлы күйші мұрасы // Коммунизм таңы.- 1990.- 31 шілде
- Рахымбайқызы Н. Күй күмбезі Тәттімбет: Тәттімбет Қазанғапұлының туғанына 190 жыл //Қарқаралы.- 2005.- 9 шілде.-2 б.
- Рүстемова Г. "Қарағайдың түбінен қайырып алған қобызым" // Орт.Қазақстан.- 2000.- 30 желтоқсан
- Садырова Т. Тәттімбеттің тәтті күйі тербейді: ұлы күйші Тәттімбеттің туғанына 190 жыл //Дала мен қала.- 2005.- 16 желтоқсан.-12 б.
- Садырова Т. "Өнер алды-қызыл тіл": Ұлы күйші Тәттімбеттің туғанына 190 жыл // Дала мен қала.- 2006.- 6 желтоқсан(N49)-8 б.
- Салықов К. Күйші: [Тәттімбет Қазанғапұлының туғанына 190 жыл] // Егемен Қазақстан.- 2005.- 18 қараша.-5 б.
- Салықов К. Тәттімбет: Поэма мен өлеңдер.- Алматы: Ж.Ш.С. Жалын, 1998.- 192 б.
- Салықов Т. Тәттімбет: поэма, өлеңдер, толғау.- Астана: Фолиант, 2005.- 220 б.
- Сатаев А. Шадыман: Тәттімбет туралы повесть // Орт. Қазақстан.- 1968.- 24 шілде
- Сауғабаев К. Той дүбірі жақын: /Тәттімбеттің туғанына 175 жыл толу қарсаңында// Орт. Қазақстан.- 1990.- 29 маусым
- Сәдуақасова А. Ұлы күйшіге арналады: Тәттімбеттің 190 жылдығына // Орт.Қазақстан.-2005.- 16 маусым.-13 б.
- Сейдімбек А. Тәттімбет Қазанғапұлы: (1815-1860)// Орт. Қазақстан.- 2001.-31 қазан
- Сейдімбек А."Қазақтың ғұмыры- күй ғұмыр": Қаламгер А.Сейдімбекпен әңгіме / әңгімелескен Т.Майбас // Орт.Қазақстан.- 2004.- 30 қараша.-4 б.
- Сейдімбек, А. Қазақтың күй өнері / А.Сейдімбек.- Астана: Күлтегін, 2002.- 832 бет
- Сейдімбеков А. Бес төре // Орт. Қазақстан.- 1990.- 14 шілде
- Сейдімбеков А. Тәттімбет // Орт. Қазақстан.- 1992.- 13, 14 наурыз
- Семқұл Б. Тәттімбеттің бас сүйегі қайта жерленді ме? Жерленбесе қайда ол: Қазақстан Республика назарына// Азия Транзит.- 2000.- 27 қаңтар(N3).-6 б.
- Семқұлтегі Б. Тәттімбетті сан қырынан танытып, сомдаған туынды // Балқантау.- 1994.- 12 қараша
- Смағұлов Ғ. Ұлы күйшіні ұлықтаған зерттеуші// Орт. Қазақстан.- 2001.-31 қазан
- Тайтөлеуов Ж. Күмбірлеген күй-құдырет, күй-арман: Халық композиторы Т.Қазанғапұлының туғанына 185 жыл толуына арналған толғау// Орт. Қазақстан.- 2000.- 19 шілде
- Тарақты А. Тәттімбет // Қазақтың әйгілі күйшілері. IX-XX.- Алматы, 1992.- 11 б.
- Тәттімбет (Будут звучать в веках).- Қарағанды: Полиграфия, 1993.- 109 б.
- Тәттімбет. Сылқылдақ: (қазақ халық аспаптары оркестріне арналған партитура) / Тәттімбет; Тәттімбет; Күйлерді өңдеп, оркестрге түсірген Ә. Шоқанбаев.- Қарағанды: [б.ж.], 2004.- 108 б.
- Тәттімбет Қазанғапұлы: (1815-1862) // Орт. Қазақстан.- 2001.-31 қазан
- Тәттімбет Қазанғапұлы // Қазақ ССР. 4 томдық энциклопедия. Т 4.- Алматы, 1989.- 565 б.

- Тәттімбет Қазанғапұлы // Қарағанды.Қарағанды облысы. Энциклопедия.- Алматы, 1990.- 532 б.
- Тәттімбеттің туғанына 175 жыл. // Ленин туы.- 1990.- 4 тамыз
- Тәукейұлы Ы. Тәттімбетке тағзым //Орт.Қазақстан.- 2005.- 10 қараша.-16 б.
- Тоғжанов, Е.Л. Атамекен: Оқу құрал / Е.Л.Тоғжанов, Т.Т.Аршабеков.- Қарағанды: Қарағанды экономикалық ун-ті, 2002.- 324 бет.
- Тойбек Ж. Шертпе күйдің атасына арналды: Тәттімбеттің туғанына - 190 жыл // Орт. Қазақстан.- 2005.- 3 қараша.-11 б.
- Тоқтамысов Т. Тәттімбет және оның мұрагерлері// Орт. Қазақстан.- 2000.-27 желтоқсан
- Тоқтаған А. Күй аңыздары мен мектептері // Ана тілі.- 2004.- N11. -6 б.
- Төкешев Н. Жазушы Жайық Бектұровқа ашық хат: Т.Қазанғапұлының туғанына 175 жыл //Ленин туы.- 1990.- 17 шілде
- Төкешев Н. Кемел күйші Омбыдағы қабылдауда: /Т.Қазанғапұлының 175 жыл толуына// Ленин туы.- 1990.- 29 қыркүйек
- Төкешев Н. Күй күмбезі // Орт. Қазақстан.- 1990.- 3 тамыз
- Төкешев Н. Тәттімбет Омбыда // Орт. Қазақстан.- 1990.- 7 қазан
- Төкешев Н. Халық композиторы Тәттімбет // Ленин туы.-1990.- 21 шілде
- Тұралықызы Т. Сарыарқаны күйімен құмбірлескен: Ұлы күйші Тәттімбеттің туғанына 190 жыл //Дала мен қала.- 2005.- 2 желтоқсан(N48).-8 б.
- Тұрсынбаев Б. Тәттімбеттің бас сүйегін Шаяхметов қана біледі // Жас Алаш.- 2002.- 14 наурыз(N31).-7
- Түсіпбеков Т. Деректі кітап шығару қажет: Т.Қазанғапұлының туғанына 185 жыл толуы қарсаңында // Сарыарқа.- 1999.- 18 қыркүйек
- Түсіпбеков Т. Кемеңгердің көлеңкесі де ыстық // Ленин туы.- 1990.- 28 шілде
- Түсіпбеков Т. Тәттімбет: Деректі повесть.- Қарағанды, 1993.- 110 б.
- Түсіпбеков Т. Тәттімбет - бәрімізге тән тұлға: тілек // Жаңа жол.- Киевка, 1993.- 16 қаңтар.-3 б.
- Түсіпбеков Т. Тәттімбет - «Саржайлау» // Ленин туы.- 1990.- 11 қаңтар
- Түсіпбеков Т. Тәтті күйдің атасы - Тәттімбет: [Тәттімбет күйлері туралы] // Азия.- Тразинт 1993.- № 41.-қазан. -8 б.
- Түсіпбеков Т. "Тірілтіп Тәттімбеттің он саусағын": Тәттімбет атындағы өлкетану мұражайының меңгерушісі Т.Түсіпбековпен әңгіме /Әңгімелескен Ж.Райымбекқызы // Орт.Қазақстан.- 2005.-1 қаңтар.-13 б.
- Түсіпбеков Т. Шертпе күйдің атасы // Сарыарқа.- 1994.- №5.-3-15 б.
- Тілеухан Б. "Қазақтың қаны-қобыз, жаны-домбыра":ҚР парламенті Мәжілісінің депутаты, әнші Б.Тілеуханмен сұхбат /сұхбаттасқан Т.Майбас // Орт.Қазақстан.- 2004.- 2 желтоқсан.-3 б.
- Тілеухан Б. Шертпе күйдің дәстүрін жалғастыру -парыз: Респ. мәдениет комитетінің төрағасы Б.Тілеуханмен әңгіме /әңгімелескен С.Сексенұлы //Орт.Қазақстан.- 2001.-31 қазан
- Ысқақов Б. Тәттімбеттің тәтті күйлері // Дала мен қала.- 2005.- 18 қараша(N46).-16 б.
- Ізтілеуов С. Қазанғап күйлерінің көркемдік диапазоны кең.: Тәттімбет атын. академиялық аспаптар оркестрінің артисі, күйші С.Ізтілеуовпен әңгіме /Әңгімелескен Т.Бейсембек // Орт.Қазақстан.- 2002.-13 наурыз
- Янушкевич А. Қазақ даласына сапар туралы жазбалар.- Астана: Аударма, 2003.- 264 б.- (Тарих. Таным. Тағдыр)

Төрөбайұлы Қыздарбек 1850 жылы туған. Арқадағы шертпе күйдің атақты шебері. Шет ауданының түлегі, Арғынның Қаракесек руынан. Әкесі Төрөбай орта шаруа иесі болған. Қыздарбек жастайынан өнер соңына түсіп, ел аралап, күй өнерін жоғары сатыға көтерген шебер орындаушыдан парасатты күйшіге жеткен. Арқа өңірінің күй атасы атанған қарт күйші Итаяқтан бата алған. Қыздарбектің тек аршадан ғана құрастырылып жасалған домбырасы 1934 жылы Тасаралда қайтыс болған Қажыкей дейтін ұлының қолында сақталып келген. Қыздарбек күй арқылы Итаяқпен қағысып, Тоқа Шоңманұлымен өнер жарыстырған. Қыздарбектің «Сылқым қыз» күйі жеңіл ырғақты болса, «Өткінші өмір» күйі өкінішті арманға толы. «Жұбату» күйі шәкірті Әбдидің жалғыз ұлы қаза болғанда дүниеге келсе керек. Сонда Әбди күйші өзінің «Зар қосбасарын» тартыпты беріпті-міс. Қыздарбектің бірнеше «Қосбасары» бар. Шәкірттері Ақмолда, Сембек, Әбди, Мақаш, Кәрібек, Рысқұлбек, Бегімсал күйшілер.

Әдебиеттер:

- Бекенов У. Күй керуені: оқу құралы.- Алматы: Өнер, 2002.- 144 б.
Бекенов У. Ұлы күйшінің мұрагерлері: Т.Қазанғапұлының туғанына 175 жыл толуы қарсаңында // Ленин туы.- Егіндібұлақ, 1990.- 30 маусым
Қабылдаұлы С. Алыптардың көзін көрген соңғы тұяқ: өнер жұлдыздары // Орт.Қазақстан.- 2008.- 6 наурыз.-6 б.
Қазақтың шертпе күйлері.- Қарағанды: Болашақ-Баспа, 2006.- 176 б.
Майбас Т. Ұрпағы ұлы күйшіні ұлықтады // Орт.Қазақстан.- 2000.- 6 желтоқсан
Сәдуақасов Д. Шеркөкіректі шертпе күй /әңгімел. Ш.Сатыбалдиева // Қазақ әдебиеті. - 2008. - 5-11 қыркүйек (№ 36). - 14-15 б.
Саяжанқызы М. Шертпе күйдің шебері // Мысты өңір. - 2009. - 6 ақпан (№ 5). - 1 б.
Тоқтамысов Т. Тәттімбет және оның мұрагерлері // Орт.Қазақстан.- 2000.-27 желт.
Тұяқбайқызы Қ. Алыптардың көзін көрген соңғы тұяқ: күй күдіреті // Заман.- Ақсу-Аюлы, 2006.- 14 қыркүйек.-4 б.

1860 – Халық ақыны Нарманбет Орманбетұлының туғанына 150 жыл

Ақындық күдіреті айрықша сөз етуге тұрарлық Нарманбет 1860 жылдың аяқ шенінде Балқаш көлінің солтүстік жағына таман тым ентелеп, жақын келетін Тоқырауынның бойында шұрайлы өңірінде дүниеге келіпті. Оның арғы атасы Арғын руы ішіндегі Дадан Тобықтыға жатады. Әйгілі Кеңгірбай бидің тұстасы Қараменде би оның ең үлкен бабасы боп табылады. Әкесі Орманбет те орақ тілді шешен, білікті би болыпты. Ол Сарыарқадағы көне тайпа Қаракесектен тарайтын Керней елінің Балта-Түйте руына жататын белгілі Бәкі ақынның өнерпаз әнші қызы Балбырауынға үйленген. Одан Нарманбет, Аллаберді, Тілеуберді, Бөден, Қаппар, Қасым, Мұса, Хикмет деген сегіз ұл, Быжыхан, Тауық деген екі қыз туған. Бұлардың ішінде жас қырандай көкке өрлегені Нарекең екен. Болашақ үлкен ақын 12 жасында Қарқаралы қаласындағы екі класты орыс мектебіне оқуға берілген.

Қарқаралыда орысша оқу бітіріп, жастық және жігіттік дәурендерін аса мәнді, қызықты өткізген Нарманбет орыс, шығыс әдебиеттерімен де жете таныс болған. Ол қазақтың бертінгі қызыл қырғында мерт болған айтулы перзенттері, шеттерінен оқыған, ұлттық мақтанышқа айналған зиялылары - Әлихан Бөкейханов, Ахмет Байтұрсынов, Жүсіпбек Аймауытов, Шәкәрім Құдайбердиев, Міржақып Дулатов, Мағжан Жұмабаев, Жақып Ақбаев, Нығымет Нұрмақов, Сәкен Сейфуллин, Сұлтанмахмұт Торайғыров легіне қосылатын ірі тұлға екені даусыз.

Абаймен аталас туыстығы бар, жасынан-ақ зерделік танытқан Нарманбетті әкесі ауыл молдасына беріп, азғантай сауатын ашады. 14 жасында Нарманбет Қарқаралыға барып, ноғай көпесінің үйінде жатып, орысша екі кластық мектепте оқиды. Мұнда бір жылдай оқыған Нарманбет бұдан кейінгі уақытта өз бетімен ізденіп, орысша, мұсылманша мол білім жинақтайды. Өзге елдер ғалымдарының, жазушыларының еңбектерін оқиды. Соның нәтижесінде табиғатынан зерек Нарманбет ел ішіне белгілі шешен атанады.

Нарманбеттің көпке мәлім алғашқы өлеңі 14 жасында жазылған. Әйтсе де оның шынайы ақындық өнер жолына түсуі, Абай поэзиясымен тікелей танысқан, сексенінші жылдардан басталса керек. Ендігі жерде Абай өлеңі Нарманбет үшін бағыт-бағдар берер темір қазыққа айналды.

Ел арасында, әсіресе, Қарқаралы атырабында аты аңызға айналған Нарманбет ақынның есімі күні бүгінге дейін зор құрметпен аталады. Соның да әсері шығар, оның ғажап көркем жырларын егде адамдар жатқа соғады. Рас, қайғы-қасіретпен өткен, ондаған мың боздақтарымыздан айырған кеңес заманындағы тарихымызға ұқыптап зер салсақ, Нарманбет Орманбетовтың бүкіл ақындық қызметіне тиісті дәрежеде баға берілмеді. Артында қалған көптеген өлеңдерінен біздің кеңестік бағыт-бағдарымызға сәйкеспейтін кем-кетіктер "көп" табылып, оны зар-заман ақындарының тобына жатқызды. Отызыншы жылдары мектеп оқулығына аздап кіргенмен, кейін ол орыс халқының ықпалына, оның бодандық саясатына қарсы тұрған ақын ретінде алынып тасталды. Бара-бара қасиетті есімін мүлде өшіртті.

Қалмады, ей Сарыарқа, сенде қызық,
Сандал тау, сары даланы алды мұжық.
Қолынан келер де жоқ, өнер де жоқ,
Баласы байғұс қазақ қалды мыжып, - деген сөздері өзіне үлкен

кесел боп жабысты.

Нарекен қырықтан асып, жер ортасына тақалғанда ақындық шеберлігі барынша шындала түскен. Нарманбет поэзиясында Абай негізін қалаған реалистік ағым әруақытта сезіліп тұрады. Жалпы өмір шындығын, заман құбылыстарын ол да Абайға тән шеберлікпен бейнелеген.

Арғымақтың белгісі -
Айғай шықса қарғымақ!..
Дүбір шықты сарындап,
Қалған өмір тым қысқа,
Артыңа қалдыр бір нұсқа,
Босқа жүрмей дарылдап
Қарап тұрған халқыңды,
Қайратыңа зар қылма.

Оның ағартушылық, гуманистік сипаттағы сөздері өстіп Абай поэзиясымен сабақтасып, тамырласып жатады.

Абайдан 15 жас кішілігі бар Нарманбет ұлы ақынмен Қарқаралыда бірнеше рет кездесіпті деген деректі Арқаның ескікөз қариялары көп айтады. Бұл ретте айтылған жайды ақынның Ақтоғай селосында баяғыдан тұратын аса жақын ұрпақтары Жолдыбай мен Қасым ақсақалдар да растайды.

Абаймен кездесіп, Абайдан үйренген, бойға дарыған мінсіз ақындық шеберлігін барынша шыңдаған Нарманбеттің рухани мұралары жетерлік. 1917 жылы жазған "Жасқаншақ бас" деген өлеңінде:

Адамға абырой мен бірлік керек,
Ұят, нысап, намыс пен тірлік керек.
Ғылым-білім, ілгері басуды ойла,
Еңбек қыл, ерінбестен болып зерек.
Болмайды тағдыр ісін қалай дерге,

Ақ соқпақ адастырмас талай жерге.

Жақсылар, істі түзеп, жұртты күзет,

Бірінді-бірің шауып, талай берме! - деп, төңірегіне ағалық ақыл-кеңес береді". Абай үлгісіне айрықша еліктегені осы өлеңінен де айқын көрінеді. Оның "Зама-на", "Шолпан", "Сахараға қарасак", "Жоқтау", "Олқын-толқын", "Екі ғашық", "Шал қайғысы", "Жар туралы", "Өзіме айтарым", "Соңғы сәлем" және басқа көптеген жырлары тұнып тұрған көркемдік.

Қазан төңкерісінің алдындағы кезеңде Нарманбет біраз жыл өзінің туған өлкесі - Тоқырауын-Балқаш елінде болыстық қызмет атқарыпты. 1917 жылдың наурыз айында Қарқаралының уездік соты болып тағайындалыпты. Алайда, 58 жасында, 1918 жылы күзге салым қылтамақ дертіне душар болып, жарық әлеммен қоштасады.

Әдебиеттер:

Орманбетұлы Н. Сарыарқа // Өмір: әдеби - этнографиялық журнал.- 1992.- №1.- 50-53 б.

Орманбетұлы Н. Кер заман : өлеңдер. - Алматы : Алаш, 2004. - 320 б. - (Алаш мұрасы).

Орманбетұлы Н. Толғауы тоқсан қызыл тіл. Сахараға қарасак. Өлеңдер // Қарқаралы.- 1991.- №1.- 48-62 б.

Орманбетұлы Н. Үміт туралы: Өлең // Орт.Қазақстан.- 1990.- 29 қараша

Орманбетұлы Н. Шығармалары.- Қарағанды: Болашақ-Баспа, 1998.- 356 б.

Ол туралы әдебиеттер:

Айтжанұлы Қ. Көше атуын өзгертті //Балқаш өңірі.- 2001.-27 наурыз

Алпысбаев Қ. Ұлы жырдың ұлағатты өрісі: [...Көкбай, Нарманбет, Шәкәрім ақындарының үндестігі] // Өмір.- 1994.- №3.-115-138 б.

Әбеу Б. Нарманбет ақынға арналды //Орт.Қазақстан.- 2000.-2 желт.

Алпысбаев Ғ Ұлы жырдың ұлағатты өрісі: /...Көкбай, Нарманбет, Шәкәрім ақындарының үндестігі// Өмір.- 1994.- №3.- 115-138 б.

Әдебиеттанудың өзекті мәселелері: академик Серік Қирабаевтың 75 жылдығына арналған жинақ / ред. З. Ахметов, С. Қасқабасов. - Алматы : Комплекс, 2002. - 430 б.

Әбдіғазиев Б. Асыл арна [Мәтін] : абай дәстүрі және Шәкәрім. - Алматы : Қазақ университеті, 1992. - 128 б.

Әбдіғазиев Б. Нарманбет ақын. Мұраттану. //Соц.Қазақстан. -1990.- 29 шілде.

Әзиев Ә. Нарманбеттің ақындық құдыреті //Орт.Қазақстан. -1998.- 17 маусым

Әзиев Ә. Ұлы дала ұлағаттары (Абылайханнан Нұрсұлтанға дейін). - Алматы : Санат, 2001. - 344 б.

Қайта жанған жұлдыз: /Н.Орманбетұлының творчествосы жайлы//Қарқаралы.- 1991.- №1.- 31-47 б.

Құсайынов А. Ақтоғайдың төртінші арысы: Мирас // Орт.Қазақстан.-2002.- 25 қазан.- 9 б.

Нарманбет ақынның өлеңдері. // Орт.Қазақстан.- 1992.- 29 қаңтар

Нарманбет ақын Орманбетұлы. Тарихи тұлғалар // Қарқаралы.- 1991.- №1.- 30 б.

Нарманбет Орманбетұлы // Қарағанды.Қарағанды облысы. Энциклопедия.- Алматы, 1990.- 423 б.

Нарманбет Орманбетұлы // Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 420 б.

Нұрқанұлы Ж. Нарманбет ақынның соңғы өлеңі // Қазақ әдебиеті.- 1990.- 17 тамыз

Омаров А. Нарманбет ақын: Мұра //Орт.Қазақстан.- 1990.- 3 шілде.

Орынбетов Қ Арқаның ақиық ақыны: /Н.Орманбетұлының өлеңдері/ // Қазақстан әйелдері.- 1992.- №3.-7 б.

Сағымбеков Р. Нарманбет Орманбетұлы: Ақынның 150 жылдың мүшелтой қарсаңында.- 1999.- 26, 27, 28 қараша.

Тапашев М. Ақындар мұрасын зерттеудің қажеттілігі: йтолғақ // Орт.Қазақстан.- 2007.- 19 сәуір.-6 б.

Тоғжанов Е. Л. Атамекен [Мәтін] : оқу құрал / Е. Л. Тоғжанов, Т. Т. Аршабеков. - Қарағанды : Қарағанды экономикалық ун-ті, 2002. - 324 б.

Туғанбай А. Сөз өнерінің кеніші //Орт.Қазақстан.- 2007.- 8 ақпан.-7 б

1865 - Қазақ халық ақыны, әнші, композитор Шашубай Қошқарбайұлының туғанына 145жыл

Шашубай Қошқарбаев - ән мен жырдың еркесі Біржан сал, Ақан сері, Шөже, Кемпірбай, Жаяу Мұса, Балуан Шолақ, Жарлығапберді, Ғазиз, Мәди сынды ақындық, әншілік, орындаушылық яки синкретикалық өнердің иесі. Тіпті қазақ елінің көшпелі театры, дала циркі, қазақ эпосының архиві болған өнерпаз деуге де әбден саяды.

Ол 1865 жылы бұрынғы Қарқаралы уезіне қарасты Балқаш болысында, «Сарышаған» деген жерде туады. Анасы Күнбала: «Атаң Жандабай сынды, аузынан жыры ақтарылған бұлбұл көмей болар ма екенсің?» - деп армандайды екен. Ана арманының ақиқатқа айналғаны ғой. Шашубай он екі жасында сол маңдағы байлардың шашбауын көтеріп жүрген әлде бір ақынсымақ шалмен, он үшінде Жақай, Кенжебала сияқты осы елдің ақын қыздарымен айтысып, ел көзіне ерте түседі.

Шашубай өз заманының өнер қайраткерлерімен, даңқты адамдарымен араласып жүрген. Ол Жетісу елінде Майкөт, Жамбыл, Қуандық, Сарыбас тәрізді арынды ақындарымен сөз бәйгісіне түскен, Шөжеге жолығып, онымен бірге қазақ, қырғыз елін аралады. Осы бір өнер сапарында, Шөженің айтуынан, оның Кемпірбай ақынмен айтысын жаттап алған. Қояндыда Біржан салмен кездесіп, одан мынадай бата алған:

Арқада кім тумаған, өнер кернеп.

Сайрадың сырнайыңды көкке сермеп.

Тартынба, талабыңды тарықтырма,

Айта бер өрістетіп әннен өрнек.

Шашубай Шөже, Кемпірбай, Біржан салдары өзіне ұстаз тұтса, замандастары - Жамбыл, Әсет, Нүрпейіс, Ажар, Қақпан, Естай, Доскейдің де ықпалы аз болмаған.

Қазақ халқының ғасырлар бойы жасаған мәдени-рухани байлығын емін-еркін игерген, халық жырының мұхитында өскен жел жетпес жүйрік халық әндері мен кисса-дастандарды және толғауларды жатқа білген. «Тоты», «Қамбар батыр», «Ақтамберді», «Сұраншы Бөкей» дастандарын ел ішінде айтып жүрген. Сондай-ақ, Ақтамберді Сарыұлының «Күмбір-күмбір кісінетіп» өлеңін 1940 жылы Ш.Қошқарбайұлының айтуынан С.Мұқанов жазып алған екен. Шашубайдың «Майда қоңыр», «Ырғыма-сырғыма», «Мамық қызға», «Ақ қайың», «Сырлы қайың», «Жамалға», «Кербез кер» және тағы басқа әндері көпшілікке мәлім. Бұл әндерінде махаббат, өнер, табиғат туралы ой шертеді.

Совет өкіметі орнағаннан кейін Шашубай жаңа тақырыпқа көптеген өлеңдер шығарады. Октябрь революциясының жеңістерін, Ленинді, Коммунистік партияны, Отанды жырлайды, Қарағанды, Балқаш жұмысшыларының еңбек өмірін бейнелейді.

Ұлы Отан соғысы жылдарында тың еңбеккерлерін жеңіске жігерлендірген ақындар айтысын бастаушылардың бірі. Ол Көшен Елеуовпен (1943) және Болман Қожабаевпен (1944) айтысты. Онда ақын туған жер тереңінде тұнып жатқан қазына-байлықты тебірене жырлайды.

Шашубай 1909 жылы Жамбылмен, 1928 жылы Жетісудың Қуандық ақынымен айтысқан.

«Шашубай мен қасқырдың айтысында» Шашубай өзін қасқырмен сөз бәсекесіне түсіреді. Бұл - мысал айтыстың аса бір тамаша, шебер, көркем үлгісі.

Ақын өлеңдері кезінде мерзімді баспасөз беттерінде, жалпы жинақтарда жарияланып отырды. 1942 жылы Сағыналі Сейітовтың құрастыруымен «Сөйле Шашеке» атты жинағы шықты.

Өкімет пен партия Шашубай Қошқарбайевтың творчествосын дер кезінде бағалап, оған «Қазақ ССР-ның өнеріне еңбегі сіңген қайраткері» (1941) деген құрметті атағын берді. «Құмет белгісі» орденімен (1945) наградталды. Замандас Доскей Әлімбаев айтқандай, халыққа әнмен өріп, сөз тартқан Шашубай шығармасы толқын-толқын буындардың рухани-эстетикалық нәр алар асыл мұрасы болып қала берері сөзсіз.

Әдебиеттер:

Қошқарбаев Ш. Ақ қайың: Өлеңдер, толғаулар, дастандар, айтыстар.- Алматы: Жазушы, 1984.- 160 бет.: ил.

Қошқарбаев Ш. Ленинге: Өлеңдер // Ақын жырлары.- Алматы, 1958.- 101-109 б.

Қошқарбаев Ш. Мен кімін? Өлеңдер.// Пернедегі термелер: Қазақ совет халық ақындарының шығармалары.- Алматы, 1965.- 246-251 б.

Шашубай мен Болман // Қаһарлы сөз қамал бұзады: Ұлы Отан соғысы кезіндегі ақындар айтысы / Құраст.К.Сейдаханұлы.- Алматы, 1995.- 152 - 168 б.

Шашубай мен Көшен // Қаһарлы сөз қамал бұзады: Ұлы Отан соғысы кезіндегі ақындар айтысы / Құраст.К.Сейдаханұлы.- Алматы, 1995.- 71 – 91 б.

Ол туралы әдебиеттер:

Ақын-жыраулар / Қазақ ССР Ғылым Академиясы.- Алматы: Ғылым, 1979.- 184 бет.

Әлімбаев Д. Кенші жыры [Мәтін] : өлеңдер, ертегі айтыстар / Д. Әлімбаев. - Алматы : Жазушы, 1986. - 107 б. : портр. - 40 с.

Башар Ж. Шашубайдың ескерткіші қайда: Жанайқай // Орт. Қазақстан.- 2000.-26 қаңтар

Бегалин С. Өнер шалқары Шашубай.// Сахара сандуғаштары: Естеліктер мен естігендер.- Алматы, 1976.- 59-71 б.

Екімыңжылдық дала жыры /Бас ред. Ә.Нысанбаев.- Алматы: Қазақ энциклопедиясы, 2000.- 752 бет.

Жетібаева Б. Қала төлқұжатындағы есімдер: Шашубай Қошқарбаев: Жезқазған қаласына - 50 жыл // Сарыарқа.- 2004.- 21 ақпан

Жумкина С.С. Шашубай Қошқарбайұлының әдеби мұрасы және ақындық орта дәстүрі: Автореферат / С.С.Жумкина.- Алматы: б.ж., 2003.- 32 бет.

Жұбанов А. амана бұлбұлдары: Қазақтың әнші-композиторлары, әнші-орындаушылары туралы әңгіме-очерктер. / Жұбанов А.- Алматы: Жазушы, 1975.- 464 б.: суретті

Жүнісұлы О. Жезтаңдай мен қазақтың Шашубайы: Балқаш қаласында Шашубай Қошқарбайұлының 140 жылдық тойы аталып өтті // Орт.Қазақстан.-2005.- 4 қазан.- 9 б.

Қазақ поэзиясының антологиясы: Жиырмасыншы ғасыр жырлайды // Егемен Қазақстан.- 2004.- 30 наурыз.-13 б.

Қашқынов Ж. Шашасына шаң жұқпаған Шашекең: Ақынның 135 жылдығына // Орт. Қазақстан.- 2001.-4 шілде

Қашқынов Ж. Шашасына шаң жұқпаған Шашубай. // Заман -Қазақстан.- 1996.- №36 (қыркүйек)

Қошқарбаев Шашубай // Қарағанды. Қарағанды облысы Энциклопедиясы.- Алматы, 1990.- 359 б.

Қошқарбаев Шашубай // Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 378 б.

Негимов С. Айтыстың ақтаңгері: ақын, композитор, әнші Шашубай Қошқарбайұлының туғанына 140 жыл // Қазақ әдебиеті. - 2005. - 29 шілде(N30). - 12-13 б.

Негимов С. «Жезтаңдай мен қазақтың Шашубайың» // Қазақ әдебиеті.-1990.-5 қазан

Негимов С. Қазақтың сал-серілері [Мәтін] : ғылыми эсселер / С. Негимов. - Алматы : Ана тілі, 2005. - 128 б. - ISBN 9965-670-32-3 (мұқ.) : 450 тг.

Негимов С. Өнерпаздық өрнектері: Әдеби мақалалар / С. Негимов.- Алматы: Ана тілі, 1996.- 88 б.

Омарбаев Ә. Шашубай ақын Ленин мавзолейінде: Естелік // Сов. Қарағанды.- 1961.- 22 сәуір

Пернедегі термелер : қазақ Совет халық ақындарының шығармалары / бас ред. С. Мұқанов. - Алматы : Жазушы, 1965. - 396 б. - (мұқ.) : 100 тг.

Семенов Л. Халық ақыны: /Шашубай туралы естеліктен/ // Сов. Қарағанды.- 1961.- 31 наурыз

Смағұлов Ғ. Арқаның ақтаңгер айтыс ақындары: Жезқазғандағы жыр жарысына өрелі өнер өнегесі болса игі...// Орт.Қазақстан.- 2003.- 15 наурыз.-10 б.

Смағұлов Ғ. "Жырыммен жеңісті шындадым" // Орт. Қазақстан.- 2002.- 8 мамыр

Смағұлов Ғ. Отты жылдарда оққа айналған жырлар: Ұлы Отан соғысы жылдары ұйымдастырылған ақындар айтысының 60 жылдығына орай // Орт. Қазақстан.- 2004.- 13 қаңтар.-4 б.

Сматаев С. Сөйле, Шашеке!: Ш.Қошқарбайұлының туғанына 125 жыл // Соц. Қазақстан.- 1990.- 13 қыркүйек

Шашубай Қошқарбаев // Қазақ ССР. Қысқаша энциклопедия. 4-том.- Алматы, 1989.- 628 б.

1880 - Қазақ халық композиторы, әнші Мәди Бәпиұлының туғанына 130 жыл, әншінің 125 жылдығына арналған I республикалық дәстүрлі әншілер конкурсына 5 жыл (2005)

Қазақ халық ақыны, өнерлі әншісі, дарынды композиторы, Қарқаралыда Совет өкіметін орнатуға белсенді қатысушы Мәди Бәпиұлы Алшынбаев 1880 жылы Ұшқара тауының баурайында дүниеге келген. Мәдидің арғы аталары Қаздауысты Қазыбек, Бекболат, Тіленші, Алшынбай - шешендік өнердің айтулы шеберлері.

Мәдидің әкесі Бәпи шаруасы кем адам болған себепті Мәди жасынан әкесімен бір туысқан Қақабайдың қолында болады. Қақабай Мәдиді баста сылап-сипап баққанмен кейін оны өзінің малайларының қолшоқпарларының бірі еткісі келеді. Мәди оған көнбейтін мінез білдіреді. Қақабайға Мәдидің бұл жәйі ұнамайды. Мәди жасынан әдемі әңгімеге, өлең-жырға, домбраға құмар аз уақыттың ішінде халықтың сүйіктісі болып кетеді. Ақан сері, Біржан сал, Балуан Шолақ, Үкілі Ыбырай, Әсет пен Жаяу Мұса, Шөже мен Кемпірбай сияқты саңлақтармен кездесіп, өнер сайысына түседі, олардан өнеге алады. Бұл жағы да Қақабайдың «ішіне жақпайды». Сондықтан Қақабайдың бірінші озбырлық қадамы – Мәдиді Атбасар жағына жер аудартады /кейбіреулер Атбасардың түрмесіне салған дейді/.

1914 жылы Мәди Қарқаралыға қайтып келеді. Ұшқараға келген соң, полицияның және «Қызыл бөріктілердің» жәрдемімен Мәдиді ұстап, сонау алыстағы Қазаланың /Астананың/ түрмесіне жабады. Мәди бұл түрмеде біраз жатып қалады. 1916 жылы Мәди елге қайтып келеді.

1917 жылы Мәдиді тағы да ұстап, қашқын, ұры-қары деп, Қарқаралының түрмесіне жатқызады.

Октябрь революциясын Мәди түрмеде қарсы алады. Түрмеде елін, жерін сағынып, әділетсіз заманға қатты налыған Мәди өзінің атақты «Қарқаралы» әнін шығарды. 1918 жылы Мәдиді түрмеден босатып, ол елге қайтып келеді. Бостандық таңының атуы Мәдиді қатты қуантады, ол күннің енді туғанын біліп, қолынан келгенше Совет өкіметіне жәрдемдесуге бел байлайды. Мәдидің өз атымен аталатын, халық арасында «Мәди» деген атпен жайылып кеткен әні осы тұста шыққан деседі.

Мәди Қарқаралыда Совет үкіметін орнатуға қатысты, Қарқаралының совдепінің мүшесі болып қызмет атқарды. 1919 жылы Айғожа Теміржанов, оның досы Малаев және ақтардың бір бастығы Черпанов Мәдидің көзін құрту талабына мінеді. Ол кезде Мәди қалаларға кетіп, қолдарына түспейді.

1921 жылдың ақпан айының басында Мәди Қарқаралыға келіп, өзінің баяғы жазған арызын уездік мекеменің бір қызметкері оқып отырғанын көріп шошып кетеді. Түрмеге барып, онда жатқан бір кісілерді көруге талаптанады. Бірақ түрме бастығы Мәдиді ұстап алып, Жасанов деген конвойға береді.

Осы жылы ақпанда Мәди Бәпиұлын күндіз сағат 12-де, Қарқаралы қаласында, 5-ші учаскенің бастығы Жасанов атып өлтіреді. Бұл өмірден Мәди 41 жасында кеткен еді.

Мәди қайратты жігін, халық бақыты үшін өмірін күреспен өткізген, еңбекші халықтың жауының қолынан арманда өлген қыршын, артында үлкен көркем ескерткіш қалдырып кеткен ақын, композитор-әнші. Мәди өз шығармаларында әділетсіздікті, бай-феодалдардың зорлық зомбылығын әшкерелеп, халықты әлеуметтік әділдікке, адамдар арасындағы теңдікке әндеді, сол үшін патша өкіметінің қудалауына ұшырады.

Мәдидің «Қаракесек», «Қарқаралы», «Үшқара», «Шіркін - ай», «Сәулем - ай», «Туған ел» тағы басқа да әндері ел арасына кеңінен тараған. Осы әндердің бәрінен замана қиянаты, ақынның өз еліне, өз жеріне деген махаббаты аңғарылып жатады, оның азаматтық болмысы - ақыл парасаты мен адалдығы осы әндерінен айқын сезіледі.

Ал композиторлық өнеріне келсек, Мәдидің «Қаракесегі» «Ер Тарғын» операсында, ал «Шіркін - ай» мен «Үшқарасы» «Қыз Жібек» операсында шырқалады.

Қарқаралы ауданында көше, бұрынғы Қазыбек би ауданындағы үлкен бір іргелі шаруашылық Мәди есімімен аталады. Зиратының басына /Қарқаралы қаласындағы Мәліксай зираты/ ескерткіш - обелиск орнатылған.

Әдебиеттер:

Алшынбаев М. Өлеңдері // Орт. Қазақстан.- 1990.- 4 қараша

Бәпиұлы, М. "Біз-түрмеде..." // Орт. Қазақстан.- 2000.- 26 сәуір

Бәпиұлы М. Өз елім деп келіп едім...: Өлеңдер // Қарқаралы.-1996.- №11-12.- 6-8 б.

Ол туралы әдебиеттер:

Адамбаев Б. Батыр ақын // Орт. Қазақстан.- 1990.- 6 қазан

"Азаттықты ту еткен ардагер": әнші, композитор, ақын Мәдидің туғанына 125 жыл // Орт.Қазақстан.- 2005.- 22 ақпан.-8 б.

Айтжанов К. "Сұрасаң руымды...": Мәди Бәпиұлының туғанына - 125 жыл / Айтжанов, К // Азия Транзит.- Қарағанды, 2005.- N10 (қазан).-30 б.

Ақсұңқарұлы С. Бидайықтың көл жайқаған жалғызы: [М.Бәпиұлы туралы] // Орт.Қазақстан.- 1998.- 31 желтоқсан

Ақсұңқарұлы С. Бояулары көзді арбап, болмысы өзгермеген дүние...: [Ермек Балташұлы мен Сламбек Жұмағалидың "Мәди" спектаклі хақында] // Орт.Қазақстан.- 2006.- 21 қыркүйек.-12 б.

Ақсұңқарұлы С. Қонғаны ауылымның талды-ау деймін // Орт.Қазақстан.- 2001.- 21 ақпан

- Ақсұңқарұлы С. Менің Мәдиім: Мәди Бәпиұлының туғанына - 125 жыл // Орт. Қазақстан.- 2005.- 17 ақпан.-9 б.
- Ақын жырлары / Құр. М.Дүйсенов, Е.Ысмаилов.- Алматы: Қазақтың Мемлекеттік көркем әдебиет баспасы, 1958.- б.
- Ақын-жыраулар / Қазақ ССР Ғылым Академиясы.- Алматы: Ғылым, 1979.- 183 б.
- Алпысұлы С. Халқымен қайта қауышқан Мәди: премьерадан кейінгі ой // Орт. Қазақстан.- 2005.- 13 желтоқсан.-8 б.
- Алшынбаев М. Өлеңдер: М.Бәпиұлының туғанына 110 жыл // Орт.Қазақстан.- 1990.- 4 қараша
- Асқар Н. Ер Мәдидің елінде торқалы той: Мәди Бапиұлының туғанына - 125 жыл // Азия Транзит.- Қарағанды, 2005.- N8 (тамыз).-4 б.
- Әбдіхалықұлы Ә. Жасай бер, Қарақаралы, туған жерім: өлке өрнектері //Қарқаралы.- 2006.- 21 қазан.-6 б.
- Әбілдин Т. Мәди бабамыздың есімін ардақтаудан неге қашамыз?: жазылған жайға қайта ораламыз /Х.Нұрбеков // Орт.Қазақстан.- 2006.- 10 маусым.-4 б.
- Әбілова С. Қарқаралыдан бұлт, Мәдиден қайғы тарқаған күн: [М.Бәпиұлы ескерткішінің ашылу салтанаты] /Г.Жақыпханова; Д.Ыдырысов // Орт.Қазақстан.-2007.- 20 қыркүйек.- 2 б.
- Әзиев Ә. Лашын құс баласы үшін торға түсер: /Қазақ халқының ұлттық мақтанышы, дауылпаз ақын, асқақ әнші, композитор және қол өнерінің тамаша шебері М.Б.Алшынбаев (1879-1921) туралы// Жас Алаш.-2000.-17 желтоқсан
- Әзиев, Ә. Ұлы дала ұлағаттары (Абылайханнан Нұрсұлтанға дейін).- Алматы: Санат, 2001.- 344 бет.
- Әйнекбайұлы С. Мәди атындағы өнер байқауы өтеді: өнер күнделігі // Орт. Қазақстан.-2005.- 23 тамыз.- 8 б.
- Әйнекбайұлы С. Мерекелік маусым ашылды: өнер күнделігі // Орт.Қазақстан.-2006.- 16 қыркүйек.-16 б.
- Балташұлы Е. Бидайықтың көл жайқаған жалғызы // Орт. Қазақстан.- 2001.-21 ақпан
- Балташұлы Е. Буыршынның бұта шайнар азуы: биыл әнші, ақын, композитор Мәди Бапиұлының туғанына 125 жыл толады //Орт.Қазақстан.-2005.- 1 қаңтар.-7 б., Қазақ әдебиеті.- 2005.- N4. -7 б.
- Балташұлы Е. Ердің тойы - елдің тойы: Мәди Бәпиұлының туғанына - 125 жыл // Орт.Қазақстан.- 2005.- 12 шілде.-1 б.
- Балташұлы Е. Жанартаудай жойқын күш: Мәди Бәпиұлының туғанына - 125 жыл // Азия Транзит.- Қарағанды, 2005.- N7(шілде).-13 б.
- Балташұлы Е. "Кем емес еш адамнан салтанатым" // Орт.Қазақстан.- 2005.-1 желтоқсан.-16 б.
- Балташұлы Е. Көкөрім талант көктеп келеді: Мәди Бәпиұлының туғанына - 125 жыл //Орт.Қазақстан.- 2005.- 7 шілде.-7 б.
- Балташұлы Е. Мәдиге тағы "ақ атты...": Мәдиге 125 жыл // Орт.Қазақстан.- 2005.- 15 қыркүйек.- 9 б.,Қазақ әдебиеті.- 2005.- 9 қыркүйек.-3 б.
- Балташұлы Е. Мәдитанудың кейбір мәселелері: Мәди Бәпиұлының туғанына - 125 жыл //Орт.Қазақстан.- 2005.- 9 шілде.-5 б.
- Балташұлы Е. Сұрасаң, Мәди еді менің атым: екі бөлімді, сегіз көріністі драма // Орт.Қазақстан.- 2005.- 26, 28 мамыр.-13 б. 2,4 маусым.-10 б.. Азия Транзит.- N8 (тамыз).- 16 б.
- Балташұлы Е. Тәңірінің күні жарқырап, ұйқыдан көңіл ашар көз: Мәди Бапиұлының туғанына - 125 жыл // Орт.Қазақстан.- 2005.- 14 шілде.-1,4,5 б.
- Балташев Е. Мәдидің соңғы әні. Жыр дәптерінен // Орт. Қазақстан.- 1983.- 31 желтоқсан
- Бектасов., Адамбаев Б. Мәди: Деректі әңгіме.- Алматы: Қазақстан, 1969.- 148 б.

- Бектасов, Ә. "Қаракесек" әні қашан шыққан: Мұрағат қазынасынан // Абай-Ақиқат.- 2003.- 25 ақпан
- Бектас А. Мәди әндерінің байқауы: Мәди Бапиұлының туғанына - 125 жыл // Сарыарқа.- Жезқазған, 2005.- 5 қазан(N81).-2 б.
- Ботпайұлы С. Өлеңі өз халқындай асқақ Мәди // Замандас. -1994.- 28 қаңтар
- Ғаббасұлы Т. Әшімбек аға орнатқан белгі: жаңғырық// Орт.Қазақстан.- 2005.- 28 шілде.-8 б.
- Ғалымұлы Н. "Қарқаралы", "Ұшқара", "Қаракесек"..: Мәдидің 120 жылдығына // Қарқаралы.- 2000.- 18 наурыз
- Едігин Е. Мәди және азаткерлік музыка: М.Бәпиұлының туғанына 120 жыл толу қарсаңында // Қарқаралы.-1999.-4 қыркүйек
- Екімынжылдық дала жыры / Бас ред.Ә.Нысанбаев.- Алматы: Қазақ энциклопедиясы, 2000.- 752 бет.
- Жақан Ә. Даланың дара перзенті: Мәди Бапиұлының туғанына - 125 жыл // Азия Транзит.- Қарағанды, 2005.- N8 (тамыз).-15 б.
- Жақанов И. Аққулар қонған айдын көл: Деректі әңгімелер, эсселер.- Алматы: Жазушы, 1988.- 208 б.: портр.
- Жақанов И. Айтылмаған ән: /Мәдидің әндері туралы/ // Аққулар қонған айдын көл. - Алматы, 1988.- 163-176 б.
- Жақып-жан Т. Мәдидің көркемдік бейнесі туралы ой-толғау // Қарқаралы.- 2005.- 25 маусым.-3 б.
- Жақыпов Ж. Махамбет пен Мәди; аңсар үндестігі: Мәди Бәпиұлының туғанына - 125 жыл //Орт.Қазақстан.- 2005.- 3 желтоқсан.- 10 б.
- Жақыпханова Г. Әндері көк төсінде қалықтады: Мәди әндерін орындаушылар конкурсы болып өтті // Қарқаралы.- 2005.- 9 шілде.-2 б.
- Жақыпханова Г. Тарихи тұлға тағылымы немесе Мәди бабамыз туралы ғылыми-практикалық конференциядан репортаж: Мәди Бапиұлының туғанына - 125 жыл // Қарқаралы.- 2005.- 9 шілде.-1 б.
- Жәбекұлы Т. Мәдиді атқан тапанша жендет // Қарқаралы.- 2001.- 15 желтоқсан, Орт. Қазақстан.- 2003.- 19 сәуір.-16 б
- Жұбанов А. Мәди. Қаракесек: Ноталар. // Замана бұлбұлдары. - Алматы, 1963.- 160-170 б.
- Жәлел О. Шырқаған әнұраным - Қаракесек // Балқантау.- Қарағанды, 2006.- 26 қаңтар.-6 б.
- Жәпек М. Жалындап өткен ғұмыр: азаттық жолында алыскандар /М.Жәпек, Е.Балташұлы // Орт.Қазақстан.- 2005.- 16 желтоқсан.-5 б.
- Журналдың жаңа саны // Орт.Қазақстан.- 2006.- 31 қаңтар.-8 б.
- Жұбанов А. Замана бұлбұлдары / Жұбанов А.- өңд., толық., 2-бас.- Алматы: Дайк-Пресс, 2001.- 440 б.
- Жұмағали С. "Ұшқара басы биік мұнар шалған": Мәди Бәпиұлының туғанына - 125 жыл // Орт.Қазақстан.- 2005.- 17 мамыр.-4 б.
- Исабек А. Маған шәрбат көлеңкеңнің самалы: өлеңдер // Жас қазақ үні.- 2002.- 3 мамыр(N17).-6 б.
- Көпжасаров Ж. Мәдиге арнау: Мәди Бапиұлының туғанына - 125 жыл // Қарқаралы.- 2005.- 19 қараша.- 3 б.
- Қажыбай Т. Қоңыр бойы тұнған сыр немесе Мәдидің жүз жасаған жиен келінімен жүздескеде: Мәди Бәпиұлына 125 жыл / Қажыбай, Т. // Қазақ әдебиеті.- 2005.- 29 шілде(N30).-4-5 б.
- Қазақстан өнері: Жылнама- 1980 / Құрастырған Ж.Дәуренбеков.- Алматы: Өнер, 1982.- 104 б.: суретті.
- Қазақ поэзиясының антологиясы: Жиырмасыншы ғасыр жырлайды // Егемен Қазақстан.- 2004.- 30 наурыз.-13 б.

Қарағанды облысы. Қарағанды облыс әкімі. Мәди Бәпиұлының 125 жылдығын және Тәттімбет Қазанғұлының 190 жылдығын мерекелеу туралы: Қарағанды облысы әкімінің өкімі // Орталық Қазақстан.- Қарағанды, 2005.- 23 сәуір.-2 б.

Қарағанды облысы. Қарқаралы аудан әкімі. Мәди Бәпиұлының 125 - жылдығын мерекелеу туралы: Қарқаралы аудан әкімінің өкімі // Қарқаралы.- 2005.- 4 маусым

Қашқынбаев Т. Елі сүйген азамат еді: /Мәдидің туғанына 100 жыл толуына/ // Коммунизм таңы.- 1980.- 27 ноябрь

Қиқымов Т. Мәди туралы бір мағлұмат. Дерек. // Орт. Қазақстан.- 1995.- 19 қыркүйек

Қорабаев Р. Мәди мұрасын мәңгі жасайды // Орт. Қазақстан.-1067.- 27 маусым

Қуанбай А. Ел еркесі - ер Мәди: Мәди Бәпиұлының туғанына - 125 жыл // Орт.Қазақстан.-2005.- 14 мамыр.-9 б.

Құтжанұлы Ә. Найзағайдың жарқылы: әнші-композитор, ақын Мәдидің туғанына - 125 жыл //Орт.Қазақстан.- 2005.- 21 сәуір.-7 б.

Ләмбеков С. Аяулы әнші: М.Бәпиұлының туғанына 100 жыл толуы қарсаңында // Коммунизм таңы.- 1979.- 7 сәуір

Ләмбеков С. Қаракесек: Мәди Бапиұлының туғанына - 125 жыл // Қарқаралы.- 2005.- 18,25 маусым. Қарқаралы.- 2005.- 2,9 шілде.-2 б.

Ләмбеков С. Мәди. // Орт. Қазақстан.- 1964.- 5 шілде

Ләмбекұлы С. Арыстар: Роман.- Астана: Елорда, 2000.- 368 бет.

Ләмбекұлы С. Ақиқаттан аттап өтпейік. Мәди жайында // Орт. Қазақстан.- 1995.- 7 ақпан

Ләмбекұлы С. Мәдидің қазасы: Мәди Бапиұлының туғанына - 125 жыл // Азия Транзит.- Қарағанды, 2005.- N8 (тамыз).-10 б.

Ләмбекұлы С. Тектінің тұяғы еді: [Мәди Бәпиұлы туралы] // Қарқаралы.- 2000.- 24 маусым

Лұқпан Е. Алыс күндер естелігінен: тарихымызды таразыласақ // Орт.Қазақстан.- 2006.- 5,7,9 қыркүйек.-8 б.

Майбас Т. Мәди күндері басталды //Орт.Қазақстан.- 2005.- 26 қараша.-1 б.

Майбас Т. Мәңгілік сенің Мәди атың: премьерә // Орт.Қазақстан.- 2005.- 29 қараша.-8 б.

Мәди Бәпиұлы // Қарағанды.Қарағанды облысы. Энциклопедия.- Алматы, 1990.- 396 б.

Мәди Бәпиұлы // Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 400 б.

Мәди мен Мәшһүр - Жүсіп: жаңа кітап // Балқантау.- Қарағанды, 2006.- 9 қараша (N21).-8 б.

Мәдидің "Қаракесек" әніне клип түсірілді: жағымды жаңалық // Қарқаралы.- 2005.- 20 тамыз.- 1 б.

Мәшһүр Ж. Аман-сау жатырмысың, Мәди батыр: Өле'. // Орт. Қазақстан.- 1990.- 6 қараша

Мерейлі мәдени шара: Мәди Бапиұлының туғанына -125 жыл // Орт.Қазақстан.- 2005.- 6 қазан.- 12 б.

Мұсабекұлы С. Алтын белдік: хикаяттан үзінді // Орт.Қазақстан.- 2005.- 24,26,29 қараша.- 8 б.

Мұстапа Б. Азаттықты ту еткен ардагер // Қарқаралы.- 1996.- №11-12.- 3-5 б.

Мұстафин Е. Мәди жайлы жаңа дерек: Мәди Бапиұлының туғанына - 125 жыл / Мұстафин, Е. // Қарқаралы.- 2005.- 9 шілде.-3 б.

Мұстафин Е. Мәди түнеген үйде туыппын: Мәди Бәпиұлының туғанына - 125 жыл / Мұстафин, Е. // Орт. Қазақстан.- 2005.- 9 шілде.-6 б.

Назаров М. Мәдидің қырғыз еліне сапары: Дастан // Орт. Қазақстан.- 1990.- 22 маусым

- Нәсенев Б. VIII-Бөлім: Сегізінші том. Он екінші кітап : Тәттімбет. Он үшінші кітап : Мәди .- Алматы; Новосибирск, 2005.- 245 б.: фото
- Негимов С. Қазақтың сал-серілері: ғылыми эсселер.- Алматы: Ана тілі, 2005.- 128 б.
- Нығыметжанов С. Ел іші толған естелік: /Мәди Бәпиевқа арналған/ // Орт. Қазақстан.- 1990.- 19 қаңтар
- Омарбекұлы М. Алаш азаматтығының ақиығы: Мәди Бәпиұлының туғанына 120 жыл толу қарсаңында // Орт. Қазақстан.- 2000.-15 қаңтар
- Омарбекұлы М. Биыл Мәди жылы // Қарқаралы.- 2000.-1 қаңтар
- Омарбекұлы М. Қазақ нояндарының соңғы тұяғы немесе қыран тектес қыр перзентінің әдеби бейнесі туралы: Мәди Бәпиұлының туғанына - 125 жыл //Орт.Қазақстан.- 2005.- 2 шілде.-8 б., Қарқаралы.- 2005.- 18 маусым.-5 б.
- Омарбекұлы М. Қыран тектес қыр перзенті немесе Мәдидің әдеби бейнесі: Мәди Бәпиұлының туғанына - 125 жыл // Қарқаралы.- 2005.- 2,9 шілде.-3 б.
- Омарханов Н. Мәди тойы тарқамайды мәңгілік: Мәди Бәпиұлының туғанына - 125 жыл //Орт.Қазақстан.- 2005.- 9 шілде.-4 б.
- Оразбай Е. Көп мәселе қамтыған конференция: Мәди Бәпиұлының туғанына - 125 жыл // Орт.Қазақстан.- 2005.- 7 шілде.-7 б.
- Өттің жалған / құраст. М. Асылғазин.- Алматы: Өнер, 1993.- 64б.
- Пазылов, Ә.Қ. "Мәдидің асыл мұрасы": [әнші, композитор, ақын Мәдидің туғанына 125 жыл] // Взгляд на события.- Қарағанды, 2005.- 2 наурыз(N8).-19 б.
- Рахымов Қ. Өлеңі - өрт, әні - шырын: Мәдидің туғанына 110 жыл // Орт. Қазақстан.- 1990.- 6, 7 қараша
- Рахұлы А. Мәди әндері шырқалды: өнер байқауы // Орт.Қазақстан.- 2005.- 11 қазан.- 8 б.
- Рысбайұлы Д. Азаттықты аңсаған ақиық: Қарқаралыға - 180 жыл // Азия Транзит.- Қарағанды, 2004.- N8.-26-31 б.
- Сағынтай С. Мәліксай: Мәди моласы басындағы ой // Орт.Қазақстан.- 2004.- 21 тамыз.-16 б.
- Садуақасов З. Мәди Бәпиұлын көзімен көрген адамдар естелігі: Мәди Бәпиұлының туғанына - 125 жыл // Орт.Қазақстан.- 2005.- 7 шілде.-7 б.
- Салықов К. Мәдидің ескерткішін ашқанда // Орт.Қазақстан.- 2007.- 20 қыркүйек.- 2 б.
- Сатаев А. Абай мен Мәди: Ұлы Абайдың туғанына 160 жыл, Мәдидің туғанына 125 жыл // Орт. Қазақстан.- 2005.- 27 қаңтар.-7 б.
- Сауғабай К. Ақынды да азаптаған заман- ай... // Қарқаралы.- 1999.- 15 мамыр
- Сауғабай К. Ақын туралы жаңа деректер // Қарқаралы.- 1996.- №11-12.- 6 б.
- Сауғабай К. Бала Мәди: очерк // Орт.Қазақстан.- 2005.- 10 наурыз.-12 б.
- Сауғабай К. Жас Мәдиді көремін.: Өлең // Орт. Қазақстан.- 2000.- 29 наурыз
- Сауғабай К. Мәди: Деректі хикаят, өлеңдер.- Қарағанды: Болашақ-Баспа, 2000.- 110 бет
- Сауғабай К. Мәди: баллада // Орт.Қазақстан.- 2005.- 9 шілде.-7 б.
- Сауғабай К. Мәди жайлы: Мәди Бәпиұлының туғанына - 125 жыл // Орт.Қазақстан.- 2005.- 17 мамыр.-4 б.
- Сауғабай К. Мәдидің жан досы болған Мұсақым... // Орт. Қазақстан.- 1993.- 18 қыркүйек
- Сауғабай К. Мәдидің мәйітін мекеніне...// Орт. Қазақстан.- 1994.- 5 қаңтар
- Сауғабай К. Мәдидің суреті мен жаңа өлеңі // Орт.Қазақстан.-1996.- 5 қыркүйек
- Сауғабай К. Мәди мен Жәйпар: Деркеті хикаят // Орт. Қазақстан.- 1997.- 19 ақпан, Азия Транзит.-Қарағанды, 2005.- N8 (тамыз).-6 б.
- Сауғабай К. Құлын жарғақ.: Атағы Алатаудай бабаларым // Сана.- 2000.- 20 сәуір; 15 мамыр; 8 маусым(N15; 18; 22).-5 б.
- Сауғабай К. Өткен шағым тереземде жылап тұр: // Орт.Қазақстан.- 2000.- 5 шілде

- Сәдуақасұлы Е. Мәди - ер: жыр парақ // Азия Транзит.- Қарағанды, 2005.- N8 (тамыз).-8 б.
- Сәдуақасұлы Е. Қара бұлт айналып, тұтылды ай: жыр дәптерінен // Орт.Қазақстан.- 2005.- 22 желтоқсан.-12 б.
- Сембай М. Сайғақ та, саяқ та емес, сая болу керек: әнші-композитор, ақын Мәдидің туғанына - 125 жыл // Орт.Қазақстан.- 2005.- 19 сәуір.-4 б.
- Смағұлов Ғ. Әшімбектің бір сапары хақында: Мәди Бәпиұлының туғанына - 125 жыл // Орт.Қазақстан.- 2005.- 12 шілде.-4 б.
- Смағұлов Ғ. Мәдиді пір тұтқан маркастарды көрдім // Орт. Қазақстан.- 2001.-21 ақпан
- Смағұлов Ғ. Халық күйінішінің жоқшысы: Мәди Бәпиұлының туғанына - 125 жыл // Орт.Қазақстан.- 2005.- 11 маусым.-9 б.
- Смағұлов Р. ...Қашқын боп қанша зарлап өтсам-дағы, Еске алып атымды ұрпақ айтар әлі: Мәди Бәпиұлының туғанына - 125 жыл /Г.Жақыпханова //Қарқаралы.- 2005.- 16 шілде.-2-4 б.
- Смағұлов Р. Мәдидің көркемдік бейнесі: әнші, сазгер Мәди Бәпиұлының туғанына 125 жыл // Қарқаралы.- 2005.- 11 маусым.-4 б.
- Смағұлова Т. Сәкенмен сырлас, Мәдимен мұндас болған: көрнекті мемлекет және қоғам қайраткері Н.Нұрмақовтың туғанына - 110 жыл /Т.Смағұлова, Ғ.Смағұлов // Орт.Қазақстан.-2005.- 7 маусым.-4 б.
- Сүлейменов А. Қазақтан шыққан Робин Гуд немесе Мәди – мәңгілік тұлға // Қарқаралы.- 1998.- 16 мамыр
- Сүлейменов А. Мәди мәңгілікке бет бұрды: Ақын, сазгер Мәди Бәпиұлының туғанына 125 жыл // Қарқаралы.- 2005.- 20,27 тамыз,3 қыркүйек.- 4 б.
- Сүлейменов А. Сұрасақ Мәди еді менің атым... // Орт. Қазақстан.- 1999.- 13 қаңтар
- Тайшыбаев З. Азаттық ақсап алысқан. // Шұғыла.- 1979.- 12 мамыр
- Тайшыбай З. Атыңнан айналайын, Қарқаралы: М.Бәпиұлының туғанына 125 жыл толуына орай. // Жұлдыз.- 2006.- N4.-153-162 б.
- Тайшыбай З. Мәдидің бес хаты: Мәди Бәпиұлының 120 жыл толу қарсаңында // Орт. Қазақстан.- 2000.-12, 16, 19 ақпан
- Тарихи тұлға тағылымы: Мәди Бәпиұлына -125 жыл: Аймақтық ғылыми-практикалық конференция материалдары / жауапты ред. Қ.С. Өскембаев, Ә.Қ. Жақан.- Қарағанды: ҚарМУ, 2005.- 138 б.
- Тоғжанов, Е.Л. Атамекен: Оқу құрал / Е.Л.Тоғжанов, Т.Т.Аршабеков.- Қарағанды: Қарағанды экономикалық ун-ті, 2002.- 324 бет.
- Тойбек Ж. Мәди баба - жыр бағымыз: Мәди Бәпиұлының туғанына - 125 жыл // Орт.Қазақстан.-2005.- 14 маусым.-6 б.
- Төкешев Н. Атыңнан айналайын... // Орт. Қазақстан. - 1990.- 25 шілде
- Төкешев Н. Әділдік үшін күрескен // Орт. Қазақстан. - 1988.- 6 қыркүйек
- Төкешев Н. Жарқылдаған семсер жүзі // Соц. Қазақстан. - 1990.- 25 шілде
- Төкешев Н. Мәди халық жүрегінде // Ленин туы. - 1990.- 5 шілде
- Төкешев Н. Халықтың даңқты ұлы // Орт. Қазақстан. -1990.- 3 ақпан
- Халиолла М. Бұл мекенге Мәди есімі лайық: Мәди Бәпиұлының туғанына - 125 жыл // Орт.Қазақстан.- 2005.- 12 мамыр.-5 б.
- Халиоллин М. Жасымай өткен өмір // Орт. Қазақстан. - 1983.- 11 наурыз
- Халиолла М. Мәдидің жалғыз суреті: Мәди Бәпиұлының 125 жылдығына // Орт.Қазақстан.-2005.- 19 мамыр.-5 б.
- Хамзин М. Шыңға біткен шынар: Мәди Бәпиұлының туғанына - 125 жыл // Орт.Қазақстан.-2005.- 2 шілде.-9 б.
- Шәкәрім Ж. Мәдидің жаңа фотосуреті табылды // Қазақ әдебиеті.- 2006.- 20 қазан-2 қараша(№42-43).-1 б., Орт.Қазақстан.- 2005.- 21 маусым.-5 б., Егемен Қазақстан.- 2005.- 16 маусым.-6 б.

Шахов Д. Атылған күйшілер: /Мәди, Сарымтай, Ахметжан, Әбди күйшілер жайында// Мәдениет. - 1993.- №3 (1-15 ақпан)

Шыныбектегі Қ. Үшқара басың биік.: /М.Бәпиұлының туғанына 120 жыл толу қарсаңында// Сарыарқа. - 1999.- 31 шілде

Ығыбасұлы А. Егемен елдің Еуразиялық Ертұлғасы: Ақын, сазгер Мәди Бапиұлының туғанына 125 жыл // Қарқаралы.- 2005.- 24 қыркүйек.- 4 б.

Ырысбайұлы Д. Мәдидің монологы // Балқантау.- Қарағанды, 2006.- 23 наурыз.-1 б.

1880 - Халық ақыны Ілияс Манкіұлының туғанына 130 жыл

Ілияс Мәңкіұлы 1880 жылы қаңтар айында Қарағандыға жақын Нұра өзенінің бойында, Ботақара деген таудың етегінде кедей шаруа отбасында туған. Ілиястың әкесі – Мәңкі, Мәңкінің әкесі Қайдауыл, оның әкесі – Жиенәлі, үшеуі де батыр, ақын әнші, сөзге ұста, ділмар болған адамдар. Әкесі Мәңкінің шешендік сөзі, шешесінің ақындығы, ағасы Көппай мен Тахауяның қиссашылдығы, апасы Қадишаның өлеңші, әншілігі, нағасышысы Соңтуғанның айтысқа шеберлігі жас Ілиясқа дүние есігін ашқан өмір мектебі болған.

Ілияс шығармашылығы негізінен екі дәуірге бөлінеді: революцияға дейінгі және одан кейінгі. Бірінші дәуірінің өлеңдерінде шаруалар мен жұмысшылардың аянышты халін көрсете отырып, үстем тап өкілдерін - байларды, би-болыстарды, саудагерлерді әшкерелейді. Ілиястың совет діуіріндегі поэзиясын жанрлық жағынан алғанда, жоқтау, көңіл айту, естірту, сәлем хат, толғау түрінде де, эпикалық жыр дастан, айтыс түрінде де кездеседі. Солардың ішінде ең көп қолданғаны - саяси лирикалық өлеңдер мен дастандар. Ілияс Қарағандының ақындары Қайып Айнабеков, Көшен Елеуовпен сөз сайысына түсіп, айтыс өнерімен де өзін республикамыздың әдебиет жұртшылығына танытты.

Отан соғысы жылдарында өзара сынның өткір құралына айналған айтыс жанрын дамытуда Ілиястың атқарған қызметі зор. 1944 жылы 25 маусымда ол жергілікті басшылығымен Қарағанды халық ақындарының айтысын ұйымдастыруға белсене ат салысты. өзі айтысқа түседі. 1948 жылы мамыр айында Қарағанды қаласында болған Қарағанды көмір тресі кеншілерінің облыстық мәслихатына қатысады. Мәңкіұлының сол кезеңдегі неғұрлым кең тараған шығармалары: «Нұра бойын жағалап», «Қайғырма, қапаланба», «Қайысты қабырғасы жұмысшының» т.б. Октябрь жеңісі туралы «Капитал дүниесі қираған күн» өлеңін жазды. «Бекбосын» поэмасы революциялық қозғалысқа қатысушы шахтер-қазақ Б.Сықымбаевтың бақыт жолындағы қажырлы еңбегіне арналды.

Ілиястың таңдаулы өлеңдері радиода, әдебиет кештерінде жиі оқылып тұрады, облыстық, республикалық баспасөз беттерінде үздіксіз жарияланып отырды.

Шахтер Ілияс 75 жасқа қараған шағында 1954 жылы дүние салды.

Әдебиеттер:

Манкин І. Байлыққа толсын отаным // Перндегі термелер: Қазақ совет ақындарың шығармалары.- Алматы, 1965.- 263-269 б.

Манкин І. «Қарағанды», «Ақын жыры»: Өлеңдері // Сарыарқа.- 1991.- 4, 9 көкек

Қайып пен Ілияс // Қаһарлы сөз қамал бұзады: Ұлы Отан соғысы кезіндегі ақындар айтысы.- Алматы, 1995.- 91-97 б.

Ілияс пен Көшеннің айтысы // Қарағанды жұмысшыларының әңгіме-жырлары.- Алматы, 1961.- 203-211 б.

Ілияс пен Көшен // Қаһарлы сөз қамал бұзады: Ұлы Отан соғысы кезіндегі ақындар айтысы.- Алматы, 1995.- 168-177 б.

Ол туралы әдебиеттер:

Ғабдуллин М., Ысқақов Б. Ілияс Манкин // Халық ауыз әдебиеті.- Алматы, 1974.- 196-219 б.

Манкин Ілияс // Қарағанды. Қарағанды облысы. Энциклопедия.- Алматы, 1990.- 391 б.

Манкин Ілияс // Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 397 б.

Ілияс Манкин // Қазақ әдебиетінің тарихы. 1Т.2-ші к-п. Қазақ халқының ауыз әдебиеті (совет дәуірі).-Алматы, 1964.- 638-658 б.

Смағұлов Ғ. "Жырыммен жеңісті шындадым" // Орт. Қазақстан.- 2002.- 8 мамыр

1885 – Мемлекет және қоғам қайраткері Имам Әлімбаевтың туғанына 125 жыл

Алашорда қайраткері, халқымыздың біртуар перзенті, белгілі қоғам қайраткері, халық ағарту саласының қызметкері И.Әлімбаев 1885 жылы Қарқаралы уезі, Ақсары болысы, Уақ қыспағында (қазіргі Бесоба ауылының маңы) дүниеге келген.

Білімге ерте бой ұрып, әуелі ауыл молдасы Сүлейменнен арабша хат танып, кейін Қарқаралыдағы қазақ-орыс мектебін бітіреді. Мектептен соң Семейдің мұғалімдер даярлайтын гимназиясында, одан соң Омбы семинариясында оқып, білім алады. Семейдің губерниялық халыққа білім беру бөлімінде инспектор, Семейдегі оқу орындарында орыс тілі мен грамматика, жағрапия пәндерінен сабақ береді. Оқытушылық қызметте жүріп, А.Байтұрсынов, Ә.Бөкейханов, Ә.Ермеков, Ж.Ақпаев, М.Жұмабаев сияқты халқымыздың біртуар ұлдарымен араласып, халық қамы үшін күреске белсене кіріседі. Алаш арыстарымен бірге Семейде, Омбыда, Новосібірде орыс тілінде шығатын газеттерге отарлау саясатын сынайтын мақалалар жариялап тұрады. Елдегі саяси жағдайларға аралсып, қазақ зиялыларының қатарында 1905 жылғы революциялық оқиға кезінде Қарқаралыда өткен шеруге қатысып, Россия Министрлер кеңесінің төрағасы С.Ю.Виттенің атына қазақ халқының атынан 145 мың адам қол қойған петицияны (арыз-тілек) дайындап-жолдайды.

И.Әлімбаевтың адам ретінде, азамат ретінде қалыптасуына А.Байтұрсынов айтарлықтай әсер еткен. А.Байтұрсынов Семейге сабақ беруге келгенде екеуі бір пәтерде тұрған. Кейін 1905 жылы А.Байтұрсынұлымен бірігіп Қарқаралы қаласында жаңа қазақ оқулығы мен әліппесі арқылы оқитын қазақ мектебін ашуға атсалысады. 1908-1913 жылдары ағартушылық, демократиялық қозғалысқа белсене араласып, мектептерде, семинарияда сабақ бере жүріп, білім-ғылым таратып, қазақ тілі мен әдебиетінің тарихымен, теориясымен шұғылданып, сөз мұрасын жинап, жүйелеп, зерттеп, баспасөзде мақалалар жариялап, аудармамен шұғылданады. Орынбордан шығатын «Қазақ» газетіне Семейден тұрақты түрде мақалалар жолдап тұрады.

1917 ж. желтоқсан айында құрылған «Алаш» партиясының Семей облыстық комитетінің құрамына енеді. 1917 жылы сәуір айында Алаш партиясын құру үшін жалпықазақтық съезд шақыру мәселесі қаралған Торғайда үш жүзден астам адам қатысқан облыстық қазақ съезіне қатысып, болашақ үкіметтің бағдарламасының жобасын жасау жөнінде құрылған 8 адамнан тұратын ұйымдастыру бюросының мүшесі болады. 1917 жылғы 21-26 шілдеде Орынборда. бірінші бүкілқазақтық съезд өтеді, съезде құрылған «Алаш» партиясының құрамына кіреді. 1917 жылдың желтоқсанында «Алаш» партиясының Семей облыстық комитетінің мүшесі болады. 1917 жылдың 5-12 желтоқсанында Орынборда өткен Екінші бүкілқазақтық съезд «Алашорда» үкіметінің құрылғанын жариялайды. И.Әлімбаев «Алаш» партиясының Семей облыстық комитеті төрағасының орынбасары болып тағайындалып, 1918-1919 жылдары шығып тұрған

«Сарыарқа» газетінің редакторы қызметін атқарып, «Алаштың» атты әскерлер полкын жасақтауға қатысады.

Қазақ халқының ұлттық сана-сезімін оятушы көрнекті ағартушылар мен демократтармен бірігіп, ұлт зиялыларымен саяси жұмыстарға белсене араласады. 1917 жылдың аяғынан 1918 жылдың наурыз айына дейін Қазақстанның барлық ірі елді-мекендерінде Кеңес өкіметі орнап, Алаш белсенділері тұтқындала бастайды. Басында Алаш басшылары Уақытша үкіметпен бірлесе қызмет атқарады. Уақытша үкіметтің бұрынғы патша саясатын жүргізетініне көздері жеткен соң, амалсыз Кеңес үкіметімен келісуге мәжбүр болады. Азамат соғысы жылдарында (1918-1920) Алашорда Кеңес өкіметіне қарсы күштермен одақтас болғандықтан, Кеңес өкіметі жеңіске жетісімен Алашорданы тарих сахнасынан кетіреді. 1918 жылдың қараша айында Колчак диктатурасы үкімет басына келісімен, Алаш қайраткерлеріне қарсы қуғын-сүргін ұйымдастырады. 1919-1920 жылдары Кеңес өкіметі Алаш партиясы мен Алашорда үкіметінің қайраткерлеріне кешірім жасайды. Алаш жетекшілері жалған жаламен айыпталып, сатлиндік әкімшіл-әміршіл жүйенің құрбандары болады. Семейге келген Колчак үкіметінің жергілікті органдары 1919 жылдың наурыз айында Ж.Ақбаевпен бірге большевизмді жақтаушылар деген жаламен қамауға алып, Колчак түрмесіне қамап, 7 шілдеде әскери дала соты ату жазасына кеседі. 1919 жылы 14 сәуірде Семей облыстық земство басқармасының төрағасы Р.Мәрсеков, оның орынбасары Х.Ғаббасов және облыстық земство басқармасының мүшесі Ә.Сәтбаев Семей облысының басқарушысының атына А.Әлімбаевке большевизммен белсене күресуші деген мінездеме беріп, оны тұтқыннан босатуын өтініп, арнайы хат жолдайды. Осы мазмұнды хаттар мен қарсылықтарды Петропавл, Павлодар, Қарқаралы уезд басшылары да жөнелтеді. А.Байтұрсынов бостандыққа шығару үшін Омбыдағы Колчакқа жолығып, түрмеден шығартады. 1920 жылы Кеңес өкіметі Алашорда қайраткерлерін қоғамдық-саяси өмірден аластата бастайды. Ақтардан құтылғанымен енді Семейге келген қызылдардың түрмесіне түседі. Жолдастары Новосибирскідегі И.Әлімбаевтың досы Куйбышевке барып, көмек сұрайды. Куйбышев Семей ревкомына жеделхат жолдап, түрмеден шығарады.

Ашаршылық жылдары елге көмектесіп, 1920 жылы ашаршылықтан жұтаған Торғайға көмек беріп, Баянауыл уезіне барып, көп мал жинап, жұтағандарға таратады. «Алашорда» үкіметі таратылғаннан кейін ағартушылық қызметпен айналысады. Қарқаралыға келіп, оқу-ағарту саласында еңбек етеді. Қарқаралы уездік оқу бөлімінің бастығы, методист-инспектор қызметін атқарып, педтехникум, гимназияларда сабақ береді. 1924-1926 жылдары Бесоба ауылында басшылық жасап, мектептің қабырғасын қалайды (ол 1927 ж. ашылған). 1924-1928 жылдары оның басшылығымен Қарқаралы ауданының Бесоба, Милыбұлақ, Қу (Егіндібұлақ) ауылдарында және Ақтоғайда мектеп, фельдшерлік бөлімдер, кітапхана, мәдени ошақтар ашылады. 1926 жылы 1 наурызда ашылған Советтердің Қарқаралы уезі съезінде атқару комитетінің төралқа мүшесі болады.

1920 жылдардың аяғында Қарқаралыда ұлт зиялылары қуғындала бастағанда Қарқаралыдағы жұмысын тастап, М.Жұмабаевтың шақыруымен Петропавлға отбасымен көшіп барып, ауыл шаруашылығы техникумында ұстаздық қызметке орналасады. Алысқа кеткенімен НКВД-ның ұзын құрығынан қашып құтыла алмай, 1929 жылы тоталитаризм құрығына ілігеді. НКВД Голощекинге қастандық жасауды ойластырған топ (ойдан қиюластырып) деп «қылмысты іс» бойынша 44 адамды қамауға алады. А.Байтұрсынұлы, М.Жұмабайұлы, Ж.Аймауытұлы, М.Дулатұлы сияқты алаш арыстарымен 1929 жылдың 16 тамызында Алматы түрмесінен Мәскеудің Бутырка абақтысына айдалады. 1930 жылы 4 сәуірде Біріккен саяси Бас басқармасының коллегиясы 13 адам ату жазасына кесу туралы шешім қабылдайды. Ату жазасына іліккенімен, 1931 жылдың 13 қаңтарында алқа үкімі кей азаматтар үшін бұзылып, олар 10 жыл мерзімге жер аударылады. 1932-1935 жылдары М.Жұмабаев екеуі Кольск жарты аралығындағы «Медвежья гора» (Белбалтлагерь) лагеріне жазаларын өтеуге айдалады. М.Жұмабаевтың әйелі Зылиха жұбайы Қатипаны ертіп, Мәскеудегі Қызыл Крестте істейтін М.Горькийдің әйелі Пешкованың көмегімен

1935 ж. М.Жұмабаев екеуін айдаудан босатқызып алады. Түрмеден шыққан соң, Павлодар қаласындағы ет-сүт техникумында сабақ береді.

Қарқаралы қайтадан аймаққа айналысымен елге оралып, өзі ашқызған Бесоба мектебіне оқытушы болып орналасады. Мектепте екі жыл жұмыс істеп жүргенінде 1937 жылы 17 наурызда «халық жауы» ретінде тұтқындалады. 1937 жылдың 15 қыркүйегінде (52 жасында) НКВД қаулысымен «контрреволюциялық ұйымға қатысқаны үшін», «Алашорда» партиясының үгітшісі, әрі мүшесі» ретінде ату жазасына кесіледі.

И.Әлімбаевтың рухы жалған жаладан тазарып, 53 жылдан соң адал аты арамызға қайта оралып, 1989 жылы 28 сәуірде ақталды.

1992 ж. И.Әлімбаевке ас беріліп, туған ауылы Бесоба орта мектебіне тәуелсіздік, азаттық жолында күресіп, қоғамдық-саяси қызметке араласқан саяси күрескер есімі беріледі.

Әдебиеттер:

Әлімбаев Имам // Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / бас редакторы А. Абдулин. - Алматы: Атамұра, 2006.- 151 б.

Әшірбеков Т. Алаштың ардақтысы - Имам Әлімбаев жайында // Өзгеріс-Перемена.- Қарағанды, 2004.- 25 тамыз.-11 б.

Бұхарбаева Г. Имам Әлімбаевтың – «Алаш» партиясын ұйымдастырушылардың бірі // Орталық Қазақстан.-1993.-6 наурыз.

Имам Әлімбаевтың өмірі мен қызметі (1885-1937ж.) // Шығыс Сарыарқа. Қарқаралы өңірінің өткені мен бүгіні / редакциясын басқарғандар Қ.С.Алдажұманов пен А.З.Бейсенов. – Алматы: Эверо, 2004. – 455-458 б.

Каренов Р. Алаштың аты айтылмай жүрген қайраткері: Қарағанды қаласының 70 жылдық тойына арналады // Орталық Қазақстан.- 2004.- 31 қаңтар.-5 б.

Каренов Р. Жарқырап аққан жұлдыздай: [Адаш орда үкіметінің қайраткері И.Әлімбаев туралы] // Жұлдыз.- 2006.- №5.-169-181 б.

Каренов Р. Алаштың аяулы азаматы // Азия Транзит. – 2004. - №3. – 10-15 б.

Каренов Р. Алаштың жазықсыз жазаланған асыл азаматы // Азия Транзит, 2006. - №1-2. – 14-15 б.

Құдышұлы О. Еркіндік үшін еңіреген ер //Орталық Қазақстан.-1993.-14 мамыр.

Оспанов С. Ұрпаққа аманат, болашаққа сабақ: 31 мамыр - Саяси қуғын-сүргін құрбандарын еске алу күні // Қарқаралы.- 2005.- 28 мамыр.-4 б.

Смағұлов Ғ. Алты алаштың арысы еді: мәдени мұра // Орталық Қазақстан.- 2005.- 22 қыркүйек.- 10 б.

Смағұлов Ғ. Арыстарын ардақтаған ауыл: тарихымызды таразыласақ // Орталық Қазақстан.- 2005.- 6 қазан.- 5 б.

1895 – Қоғам және мемлекет қайраткері Бірмұхамед Айбасовтың туғанына 115 жыл

Ұлытаудың түлегі, ерен ер, белгілі қоғам және мемлекет қайраткері, қазақтан шыққан тұңғыш жоғары білімді дәрігерлердің бірі, Бағаналы болыстарының халқын емдеген Айбас Байтабыновтың баласы, ел мүддесін көздеген күрескер, ел арасында Біркей аталып кеткен Б.Айбасов 1895 жылы Ұлытау болысында дүниеге келген.

Орысша хат таныған сауаттылығының арқасында 1913 (1914) жылдан 1917 жыл арасында Қ.Кемеңгеров, С.Байжанов, С.Қазбеков А.Шорманов сияқты Қазақстанның ірі қоғам қайраткерлерімен бірге Омбыдағы орта дәрежелі ауылшаруашылық училищесінде оқып, білім алған.

Жастайынан елдегі саяси, әлеуметтік, қоғамдық қозғалыстарға белсене араласып, халқын өркениетті ел қатарына қосуды армандап, С.Сейфуллин, М.Жұмабаев, Н.Нұрмақовпен бірге Омбыдағы қазақ жастарының «Бірлік» атты мәдени-ағарту қоғамын құрып, қазақ жастары арасында мәдени-ағарту жұмыстарын жүргізген. Омбыда оқып жүргенінде Ш.Әлжанов, М.Дулатов, М.Жұмабаев, Қ.Кемеңгеров, Н.Нұрмақов, С.Сейфуллин сияқты зиялы азаматтармен достас-пікірлес болған. 1917 жылы Омбыдағы оқуын бітіріп, Ақмола уездік Қазақ комитетінің, «Жас қазақ» ұйымының ісіне белсене араласқан. Ол туралы С. Сейфуллиннің «Тар жол, тайғақ кешу» романында баяндалған.

Төңкерістен кейін Атбасарда, Қызылжарда, Семейде әртүрлі лауазымдық қызметтерде болып, 1922-1929 жылдары Солтүстік Қазақстан губерниялық жер басқармасының бастығы, Семей губерниялық «Қосшы» комитетінің төрағасы қызметтерін атқарған.

1933 жылы Мәскеудегі Қызыл профессура институтын бітірген. Ел басына нәубет түскен ашаршылық жылдары Ғ.Ысқақов, І.Қабылов, Ж.Арыстанов, Ғ.Тоғжанов, О.Жандосов сияқты алаш алыптарымен бірігіп 1933 жылдың 24 ақпанында Сталинге елдің ауыр халі баяндалған, тарихта «Алтаудың хаты» деген атпен әйгіліленген хатты жолдаған.

1937 жылға дейін Қазақстанның саяси баспасының бас редакторы қызметін атқарған. Ақын, аудармашы ретінде ел арасында танылып, өлеңдерін 1915 жылы «Айқап» журналының №7,8,10,12 сандарында жарыққа шығарған. Сондай-ақ аудармамен шұғылданып, И.С.Тургеневтың «Әкелер мен балалар» романын қазақ тіліне тәржімалаған.

Қазақ зиялыларының басына түскен қасірет Б.Айбасовтың да басына түсіп, 1937 жылы Алматыда «халық жауы» жаламен ұсталған. 1938 жылдың 28-ақпанында ату жазасына кесілген. Алматы қаласының маңында үкім орындалған.

1958 жылы 10 наурызда КСРО Жоғарғы сотының әскери коллегиясының шешімімен ақталады.

Жұбайы Назакат (1941 жылдың 14 тамызында қайтыс болған); балалары: ұлы Назым (1943 жылы Қарлағта қайтыс болады), қызы Нәзима (Мәскеу технологиялық институтын тәмамдаған), ұлы Еркен (Еркін).

Әдебиеттер:

Айбасов Бірмұхамед // Қарағанды. Қарағанды облысы: Энциклопедия. – Алматы: Атамұра, 2006. – 89 бетте.

Ахметов Қ. Ұлытау. – Астана: «Фолиант» баспасы, 2006. - 264 бетте. «Менің Отаным – Қазақстан» сериясы.

Жоқтау: Воспоминания детей репрессированных казахстанцев.- Алматы, 1998.- 100 с.

Ибадатұлы Ш. Аласапыранда: Халқы үшін жапа шеккен ұлт зиялыларының бірі - ұлытаулық Бірмұхамед (Біркей) Айбасов // Мысты өңір.- Жезқазған, 2003.- 31 қаңтар.-6, 11 б.

1920 - Мәдениет қайраткері Мақат Рымжанұлы Рымжановтың туғанына 90 жыл

Мақат Рымжанұлы Рымжанов 1920 жылы Қарағанды облысының Қарқаралы ауданына қарасты Абыз ауылында дүниеге келген. Балалық шағы ақтар мен қызылдар боп қырылысқан қырғын заманмен орайлас өтті. Тарихи қайшылықтар мен зұлматқа толы жылдар енді ғана бүршік атқан балауса жастың жанына салмақ артты. Қызылдың ақты, ақтың қызылды қалай “төмпештегенін” көріп өсті. 30-шы жылдардағы ашаршылық бұл манаттағы елді тегіс Сібірге шұбыртты...

Жастар жағы балдәурен шақтың дәмін де татып үлгермей, тез есейді. Оның жігіттік шағы Ұлы Отан соғысының сұрапыл жылдарына дәл келген. 1940 жылы әскерге алынып, Алматыдағы атқыштар-пулеметтік училищесіне оқуға жіберіледі. Осында бір жылдай ғана оқып, соғыс басталғанда взвод командирі болып майданға аттанды. Ленинград бағытындағы қиян-кескі шайқастарға қатысады. Аздаған уақыттың өзінде батальон командирінің көмекшісіне дейін көтеріледі. 1942 жылы ақпанында ауыр жараланып, жарты жылдай госпитальда жатып емделеді. Әскери қызметке жарамағандықтан темір жолдың саяси бөліміне жіберіледі. Аякөзде саяси бөлімді басқарып, басқадай жауапты қызметтер атқарады. Қазақстан Орталық Комитетінде нұсқаушы болып жүріп, соғыстан соң Мәскеудің Жоғары партия мектебін сырттай оқып бітіреді. Бар-жоғы 35 жасында Батыс Қазақстан облыстық партия комитетінің хатшысы болып тағайындалады. Ал 1960 Қарағанды облысы партия комитетінің хатшысы болып ауысады. Облыстық атқару комитетінде жауапты қызметте болады. 1971 жылғы маусым айынан бастап 1985 жылғы қыркүйекке дейін облыстық мәдениет басқармасын басқарды. Құрметті демалысқа шыққан соң екі жылдай С.Сейфуллин атындағы облыстық қазақ драма театрдың директоры болды. Бұдан соң ұзақ уақыт облыстық филармонияда қызмет істеді. Осы жылдардағы еңбегі бірінші дәрежелі Ұлы Отан соғысы, Еңбек Қызыл Ту, “Құрмет белгісі” ордендерімен және 16 медальмен марапатталған. Қазақ ССР Жоғарғы Кеңесінің Құрмет грамотасына ие болып, “Қазақстанның еңбек сіңірген мәдениет қызметкері” атағын алған.

Жастайынан қызметке араласып, ерте есейген, табиғатынан сергек Мақат Рымжанұлы, әсіресе мәдениет саласына ерекше үлес қосты. Өзі 15 жылдай мәдениет мекемелерін басқарған кезде талай өнер ордаларының ашылуына мұрындық болды. Сол 70-80 жлдары музыкалық комедия театры мен неміс театры өмірге келді. Сол кезде симфониялық оркестр құрылып, “Гэкку”, “Фройндшафт” эстрадалық ансамбльдері ұйымдастырылып, кітапханалар орталықтандырылды.

М.Рымжановтың мұндай еңбегі айта берсе ұшан-теңіз. Зейнеткерлікке шыққан соң да көптеген мәдени шараларды өткізуге мұрындық болды. Қалада алғашқы “Наурыз” мерекесі өткізіле бастағанда ол кісі көптеген ұмыт болып бара жатқан салт-дәстүрлерді жаңғыртты. Шын мәнінде мәдениеттің ғұламасы атанған М.Рымжановпен есептеспейтін, оның ұсынысын тыңдамайтын адам жоқ еді. Оның білімі көптеген профессорлардан артық тұратын. Ол нағыз мәдениетті, тағлымы жоғары, өз ісінің білгірі атанған жан.

2000 жылы М.Рымжанұлының туғанына 80 жыл толу қарсаңында, ол тұрған Лобода көшесіндегі 12 үйге ескерткіш тақта қойылды.

Әдебиеттер:

Алпысұлы С. Халқының қамқоры еді...: Мейірім шуағы// Орт. Қазақстан.- 2000.-1 сәуір

Асқарова Н. Ізгілік бастаулары: Ауыл театрының ажарын ашты// Орт. Қазақстан.- 2001.-15 тамыз

Ахмедиев Т. Ауыл театрының бүгінгі ажары// Қарқаралы.- 2001.-9 маусым

Әзиев Ә. Майдан сарбаздары - Бауыржан мен Әзілхан: Естелік // Орт.Қазақстан.- 2000.-26, 29 сәуір

Бейсембек Т. Еске түсіру кеші: [Қазақстанның еңбек сіңірген мәдениет қызметкері М.Рымжановқа арналған концерт]// Орт. Қазақстан.- 2000.-29 наурыз

Жұмағали С. Тайтөлеуі Абыздың - кейіпкері аңыздың: өнер саңлақтары // Орт. Қазақстан.-2005.- 27 қаңтар.-9 б.

Кенжебаев С. Ұлтым деп соққан жүрегі: /Мақат Рымжанұлының тағылымды ғұмыры туралы сыр// Қазақ әдебиеті.- 2000.-24 қараша(N47).- 9б.

Қайсенов Д. Мәдениет ғұламасы// Орт. Қазақстан.- 2000.- 25 қараша

Омашева Д. Қиын да қызық бір кезең // Орт.Қазақстан. - 2008. - 18 қазан (№161-162) . - 5 б.

Сексенұлы С. Жарқылдап өткен ғұмыр: М.Рымжанұлының-80 жылдығына// Орт. Қазақстан.- 2000.- 6 желтоқсан

Сексенұлы С. Мәдениет ғұламасына тағзым: Зерде // Орт. Қазақстан.- 2000.- 13 желтоқсан

Рымжанов Мақат // Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 450 б.

1920 – Жазушы Жылқыбай Нұрбекұлының туғанына 90 жыл

Жезқазған облысы, Шет ауданына қарасты «Нұраталды» кеңшарында туған. Жастайынан әкесінен жетім қалған Жылқыбай шешесінің тәрбиесінде болады.

Бастауыш, орта білім алып, 1938-1940 жылдары Қарағанды мемлекеттік оқытушылар институтының қазақ тілі және әдебиеті факультетінде оқиды. 1940-1944 жылдары Шет ауданы мектептерінде ұстаздық еткен. 1945 жылы «Советтік Қарағанды» газетінде әдеби қызметкер, кейін бөлім меңгерушісі болып қызмет істейді.

1947 жылы қазан айында Алматы қаласында өткен Қазақстан жас ақын-жазушыларының бірінші республикалық кеңесіне қатысады. Ол сол кеңесте өз өлеңдерімен көзге түсті. Сол жолы СССР Жазушылар одағының мүшелігіне қабылданған.

Шығармалары кезінде республикалық, облыстық баспасөз беттерінде жиі жарияланып тұрды. Өлеңдері «Жастар даусы» жинағына (1949) енген.

«Отан махабаты» (1945), «Жиырма бес» (1945), «Менің қалам» (1947) поэмаларының авторы. Ж.Нұрбекұлы Сарыарқаның сұлу табиғатын, кенге бай өлкенің еңбек адамдарын сүйіспеншілікпен жырға қосты.

Әдебиеттер:

Жанғожин А. Майдан мен тылдың жауынгерлік сапында 40-жылдар: "Орталық Қазақстан" газетіне-70 жыл // Орт.Қазақстан.- 2001.-13 маусым

Нұрбеков Жылқыбай // Қарағанды.Қарағанды облысы. Энциклопедия.- Алматы, 1990.- 428 б.

Нұрбеков Жылқыбай // Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 424 б.

Нұрбеков Жылқыбай //Қазақстан жазушылары XX ғасыр: анықтамалық.- Алматы: Ана тілі, 2004.- 230 б.

Нұрбеков Жылқыбай //Советтік Қазақстан жазушылары: Био-библиографиялық анықтамалық / ред. Т. Рахимов.- Алматы: Жазушы, 1987.- 449 б.

Смағұлов Ғ. "Жырыммен жеңісті шындадым" // Орт.Қазақстан.- 2002.- 8 мамыр

Смағұлов Ғ. Көңілі күйге, көкірегі жырға толы еді: Мәдени мұра // Орт.Қазақстан.- 2004.- 27 қаңтар.-6 б.

1920 – Ақын Қабыкен Мұқышевтың туғанына 90 жыл

Қарағанды облысы, Нұра ауданы, Балықты деген жерде дүниеге келген. Орта білімді өз ауылында алды. Бұдан соң Абай атындағы Қазақ педагогика институтының тіл және әдебиет факультетінде оқиды. 1940 жылы Нұра ауданының орталығындағы қазақ орта мектебінде қазақ тілі мен әдебиетінен сабақ береді. 1944-1949 жылдары Қарағанды мемлекеттік педагогикалық институтында аға оқытушы болып істеді. 1950-1960 жылдары Қарағанды,

Ақмола, Алматы облыстарының ауыл-селолық мектептерінде мұғалімдік қызмет атқарды. Кейін таза шығармашылық жұмыспен айналысты.

Өленді институтта оқып жүрген кезінен жаза бастаған. Балаларға арналған бірнеше жыр кітаптары, пьесалары жарық көрді. 1959 жылы поэмалар жинағы басылып шықты. Бұған «Аппақ туралы аңыз», «Өкініш», «Достоевский туралы аңыз», «Гүлсім» атты төрт поэмасы енді. Ақын туындылары 1971 жылы орыс тілінде жеке кітап болып басылды. 1972 жылы таңдамалы шығармалар жинағы жарыққа шықты.

Әдебиеттер:

Мұқышев Қ. Аппақ туралы аңыз //Орт.Қазақстан.- 1984.- 18 сәуір

Мұқышев Қ. Жауынгердің жұбайы //Орт.Қазақстан.- 1970.- 9 мамыр

Мұқышев Қ. Құзар шыңдар Өлеңдер, балладалар, поэмалар.-Алматы.-Жазушы, 1982.- 71 б.

Мұқышев Қ. Поэмалар; Қазақтың Мемлекеттік Көркем Әдебиет Баспасы.- Алматы, 1959.- 62 б.

Ол туралы әдебиеттер:

Жойқынбектегі Қ. Қасым қадірлеген өрелі ақын: Қ.Мұқышевтың туғанына-80 жыл //Орт.Қазақстан.- 2001.- 23 мамыр

Мұқышев Қабыкен //Қарағанды.Қарағанды облысы. Энциклопедия.- Алматы, 1990.- 419-420 б.

Мұқышев Қабыкен // Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 412 б.

Мұқышев Қабыкен //Хамза Қазақстан жазушылары XX ғасыр: анықтамалық.- Алматы: Ана тілі, 2004.- 219-220 б.

Мұқышев Қабыкен //Советтік Қазақстан жазушылары: Био-библиографиялық анықтамалық / ред. Т. Рахимов.- Алматы: Жазушы, 1987.- 424-425 б.

Шаймуханов Д. Өлеңмен өрілген өкініш: [Ақын М.Байсейітов туралы] // Орт. Қазақстан.- 2001.-28 шілде

1920 Ғалым-экономист, экономика ғылымдарының докторы профессор Талғат Абдрахманұлы Абдразаковтың туғанына 90 жыл

Павлодар облысы, Баянауыл ауданында 1920 жылы дүниеге келген. Еңбек жолын 1939 жылы мұғалімдіктен бастады. 1940 жылы әскерге шақырылып, майданға аттанды.

Қарағанды мұғалімдер институтын (1947), БК(б)П ОК-нің Жоғары партия мектебін (1952), КОКП ОК-нің жанындағы Қоғамдық ғылымдар академиясының аспирантурасын (1961) бітірген. 1947-1950 жылдары Қазақстан КП Қарағанды обкомының насихат және үгіт бөлімінің лекторы, бөлім меңгерушісінің орынбасары, 1952-54 Қазақстан Компартиясы Қарағанды, Гурьев қалалық комитеттерінің хатшысы. 1954-57 жылдары Қазақстан ЛКЖО ОК-нің хатшысы, 1961-1978 жылдары Қарағанды педагогикалық институты, ҚарМУ саяси экономия кафедрасының меңгерушісі. 1978-86 жылдары Кооператив институтының ректоры. 1987 жылдан ҚарМУ-дің профессоры. 200-ден астам ғылыми еңбектің авторы (оның ішінде 8 монография) 4-ші сайланған КСРО Жоғары Кеңесінің депутаты, «Құрмет Белгісі», 1-ші дәрежелі Отан соғысы ордендерімен және медальдармен марапатталған.

Ұлы Отан соғыс жылдары Отан алдындағы зор еңбегі, экономиканың, мәдениеттің дамуына үлес қосқаны үшін, қоғамдық жұмыстарға белсене қатысып, жастарға интернационалдық тәрбие бергені үшін 1996 жылы 26 сәуірде «Қарағанды қаласының құрметті азаматы» атағы берілді.

Әдебиеттер:

Әбдіразақов Т. Орталықтанған жоспарлы экономикадан нарықтық қатынастарға өтудің негізгі мәселелері. - Қарағанды : КарМУ, 1994. - 106 б.

Әбдіразақов Т. Ұлы тұлға // Орталық Қазақстан. - 2009. - 11 сәуір (№ 52/53).

Әбдіразақов Т. Орталықтанған жоспарлы экономикадан нарықтық қатынастарға өтудің негізгі мәселелері.- Қарағанды: КарМУ, 1994.- 106 б.

Әбдіразақов Т. Ауыл шаруашылығындағы дағдырысты жеңу жолдары // Қаржы-қаражат.- 2000.- N12.-18-22 б.

Әбдіразақов Т. Қиянат пікірге халық сенбейді: Ұлы Отан соғысы тарихын бұрмалаушылар туралы // Орт.Қазақстан.- 2000.-6 мамыр

Әбдіразақов Т. Соғыс та экономикаға тәуелді: Ұлы Жеңіске-55 жыл // Орт. Қазақстан.-2000.-17 мамыр

Ол туралы әдебиеттер:

Қазақстан Республикасы. Президент (1991 - ; Н.Ә.Назарбаев). Қазақстан Республикасының мемлекеттік наградаларымен марапаттау туралы Қарағанды облысы бойынша: ҚР Президентінің Жарлығы // Орт.Қазақстан.- 2003.- 9 мамыр.-1 б.

"Айналайын" дейтуғын ағалар азаймасын: Профессор Т.Әбдіразақов-80 жаста // Орт.Қазақстан.-2000.-22 наурыз

Ақ тілек: [Е.А.Бөкетов атын. ҚарМУ-нің проф.,экон. ғыл. д-ры Т.Әбдіразақовтың 80 ж-қ тойына жыр шашу] // Азия Транзит.- Қарағанды, 2000.-N1 (наурыз).-10 б.

Ақсұңқарұлы С. Қыдыр қонған шаңырақ: Экономика ғылымының докторы, проф. Т.Әбдіразақов пен ҚР оқу-ағарту ісінің үздігі, ақын ана М.Шәріпқызының отбасы хақында //Орт.Қазақстан.- 2002.- 13 сәуір

Алпысұлы С. Дүниетанымдығы жаңа кезең: Профессор Т.Әбдіразақов-80 жаста // Орт.Қазақстан.- 2000.-22 наурыз

Алпысұлы С. Саясат пен экономиканың түйінді мәселеріне түсінік: Жаңа кітап //Орт.Қазақстан.- 2004.- 11 қараша.-13б.

Әбсалықұлы Ә. Менің бірінші хатшым; Еміреуін // Сарыарқа.- Жезқазған, 2001.- 16 мамыр

Әлімбаев Ә. Ғасырлар құпияларын қиюластырған ғалым; Ә.Әлімбаев, А.Темірғали // Орт.Қазақстан.- 2001.- 28 сәуір

Жұмыш Қ. Өмірін өнеге тұтар майдангер - ғалым мерейі: Қазақстан ғалымдары // Азия Транзит.- Қарағанды, 2005.- N11.-6-8 б.

Жұмыш Қ. Өмірін өнеге тұтар майдангер-ғалым мерейі: Қазақстан ғалымдары // Азия Транзит.- Қарағанды, 2005.- N11 (қараша). -6 б.

Кәренов Р. Тұғыры биік, тұлғасы зор ғалым // Азия Транзит.- Қарағанды, 2000.- N1.-8 б.

Плетников Ю. Т.Ә.Әбдіразақовтың "Кеңес қоғамының ыдырауы: себептері мен салдары" атты кітібына талдау // Орт.Қазақстан.- 2000.-22 наурыз

Шәріпқызы М. Сұрапыл соғыс іздері // Орт.Қазақстан. - 2008. - 8 мамыр (№72-73), Сыр мен сымбат. – 2008.- №5/67-30 б.

1940 – Журналист Мақсым Омарбекұлының туғанына 70 жыл

Мақсым Омарбекұлы 1940 жылы туған. Қарағанды мемлекеттік педпгогикалық институтының тарих-филология факультетін 1965 жылы бітірген. 1964 жылы Қарағандыда «Жас казак» ұйымын құрып, ұлтшылдық мазмұнда листовка таратқан үшін бір жылға институттан және комсомолдан шығарылған. 1965 жылдан баспасөз қызметінде, журналистік еңбек жолын сол жылы бұрынғы Егіндібұлақ аудандық газетінде жауапты

хатшылықтан бастаған. 1968 жылдан Қарқаралы аудандық газетінде тілші. Қазақстан Журналистер одағы сыйлығының лауреаты (1982ж.). Бірнеше республикалық конкурстардың жеңімпазы. «Ақ жаңбыр» повестер мен әңгімелер жинағы (1982), «Адам ізі» деректі кітабы (1987), «Махаббат пен қиянат» атты таңдамалы (2003) шыққан. Әр жылдары жазған туындылары 5 ұжымдық жинақтарға кірген. Көптеген публицистикалық эсселер мен деректі шығармалардың авторы. 1990 жылдан 2003 жылға дейін үш мәрте облыстық Кеңес пен Мәслихатқа депутат болып сайланған. Қазыбек би, Қарқаралы аудандарының Құрметті азаматы.

Әдебиеттер:

- Омарбеков М. Адам ізі.- Алматы.-Қазақстан, 1987.- 206 б.
- Омарбеков М. Журналистика жалтақ ел тоқырайдыды: Қаламгер М.Омарбековпен сұхбат /сұхбаттасқан С.Несіп // Орт.Қазақстан.- 2000.- 13 қыркүйек
- Омарбекұлы М. Адамгершілікті ардақтап өткен Әбен Рақымжановтың өмірі өнеге толы: жақсының аты өлмейді // Орт.Қазақстан.- 2007.- 1 наурыз.-9 б.
- Омарбекұлы М. Ажал шашқан аждаһа// Орт.Қазақстан. - 2008. - 26 тамыз (№132) . - 2 б.
- Омарбекұлы М. Аждаһаның ордасы ауыздықталды: Семей ядролық полигонының жабылғанына 10 жыл // Орт.Қазақстан.- 2001.- 10 ақпан
- Омарбекұлы М. Ақырып теңдік сұраған...: Қарағанды қаламгерлері // Орт.Қазақстан.- 2007.- 9 тамыз.-7 б.
- Омарбекұлы М. "Алаш көсемі ардақталса", - дейді Қарқаралы жұртшылығы //Орт. Қазақстан.- 2007.- 5 сәуір.-4 б.
- Омарбекұлы М. Алыптар тобының соңғы өкілі: Әлжаппар Әбішевтің туғанына - 100 жыл // Орт.Қазақстан.- 2007.- 13 қыркүйек.- 3 б.
- Омарбекұлы М. Апат аймағының халқы ақпейіл азаматқа алғыс айтады // Орт.Қазақстан.- 2000.- 26 сәуір
- Омарбекұлы М. Асыл әже: уақыт және адамдар // Орт.Қазақстан.- 2007.-4 қыркүйек.- 4 б.
- Омарбекұлы М. Атом бомбасының алапаты туралы алғашқы дабыл қаққан жерлес ғалым туған жерінде // Қарқаралы.- 1995.- 11 қараша
- Омарбекұлы М. Атом зардабын әшкерелеген адам:[Б.Атшарбаев туралы] // Орт. Қазақстан.- 2001.-3, 7 қараша
- Омарбекұлы М. Атыңнан айналайын, Қарқаралы // Егемен Қазақстан.- Алматы, 2000.-25 қазан
- Омарбекұлы М. Ауыл мектептерінде жетістік бар жетіспеушілік те жоқ емес: Облыстық Мәслихат сессиясы қарсаңында // Орт.Қазақстан2002.-13 наурыз
- Омарбекұлы М. Ауылда шыңдалып, Астана асқан // Орт. Қазақстан. - 2008. - 20 қыркүйек (№145-146) . - 5 б.
- Омарбекұлы М. Әйдік көшеге Әлихан есімі берілді //Орт.Қазақстан.- 2007.-22 желтоқсан.-1 б.
- Омарбекұлы М. Әлемге әйгілі Әуезов: М.Әуезовтің туғанына - 110 жыл // Орт. Қазақстан.- 2007.- 29 қыркүйек.- 7 б.
- Омарбекұлы М. Әлемнің жарығын сыйлаған // Орт.Қазақстан. - 2008. - 29 сәуір (№68) . - 3 б.
- Омарбекұлы М. Әлем. Қоғам. Саясат // Қарқаралы.- 2000.-1 сәуір, 24 маусым, 29 қыркүйек, 6 қазан
- Омарбекұлы М. Әмбеге бірдей Әлихан. // Қарқаралы. - 2008. - 16 тамыз (№65 - 66). - 3 б., Орт.Қазақстан. - 2008. - 9 тамыз
- Омарбекұлы М. Әріптестерім, ағаларым хақында немесе бастан кешкен баз бір сәттер: "Қарқаралы" газетінің 75 жылдығы қарсаңында // Орт.Қазақстан.- 2005.- 6,8 қыркүйек.- 9 б., Қарқаралы.- 2005.- 27 тамыз. -2 б.

Омарбекұлы М. Байлықты барлаудың білгірі: жақсының аты өлмейді //Орт.Қазақстан.- 2008.- 29 қаңтар.-3 б.

Омарбекұлы М. Бақыт шапағы // Қарқаралы.- 2002.- 9 наурыз

Омарбекұлы М. Балабақша есігін айқара ашты // Орт.Қазақстан.- 2007.-26 мамыр.-2 б

Омарбекұлы М. "Балқантау" бағдарламасы іске асуда // Орт.Қазақстан.- 2007.-10 қараша.-1 б.

Омарбекұлы М. Бастан кешкен баз бір сәттер //Орт.Қазақстан.- 2000.- 9, 13,20,27 қыркүйек, Қарқаралы, 2001.- 28 сәуір, 12 мамыр; 9 маусым

Омарбекұлы М. "Бүркіттің" білікті әкімі // Орт.Қазақстан. - 2008. - 17 мамыр (№76-77)

Омарбекұлы М. Бір бәйтерек құлағандай //Қарқаралы.- 2007.- 13 қаңтар.-8 б.

Омарбекұлы М. Ғалым. Азамат.Шежіреші. // Қарқаралы. - 2008. - 8 қараша (№89 - 90). - 3 б.

Омарбекұлы М. Ғұлама ғалым атына көше берілмек // Орт.Қазақстан.- 2007.- 8 қараша.-1 б.

Омарбекұлы М. Депутаттық сауал: Обл. әкімінің орынбасары Қ.Б.Қабжановқа, обл.Мәслихаттың хатшысы Қ.М.Медиевке // Қарқаралы.- 2000.- 10 маусым

Омарбекұлы М. Ең ізгі бастама: "Семей-Невада" қозғалысына - 20 жыл // Орт.Қазақстан. - 2009. - 28 наурыз (№ 44/45). - 5 б.

Омарбекұлы М. Жақсының аты өлмейді //Қарқаралы.- 2001.- 16 маусым

Омарбекұлы М. Жер тағдыры - ел тағдыры: Оны саудаға салу қылмыс: Қарағанды облысынан сайланған ҚР Парламент депутаттарының назарына // Орт.Қазақстан.- 2000.- 24 мамыр, Қарқаралы, 2000.- 27 мамыр

Омарбекұлы М. Заң өтемдік алмаса, өркендеу де болмайды: Президент бақылауында тұрған мәселе // Қарқаралы.- 2000.- 17 маусым

Омарбекұлы М. Заңгер парасаты: әділет күзетінде // Орт.Қазақстан.- 2008.- 2 ақпан.- 7 б.

Омарбекұлы М. Интерполдың бастығы жерлесіміз полковник Тоқсанбаев "Интерпол және халықаралық лаңкестік (терроризм)" атты кітабын жарыққа шығарды: жаңа кітап //Орт.Қазақстан.-2006.- 3 қаңтар.-4 б.

Омарбекұлы М. Кеншінің өмір асулары // Орт.Қазақстан.- 2007.- 13 ақпан.-6 б.

Омарбекұлы М. Қазақтелеком байланыс сапасы жақсаруда // Қарқаралы. - 2009. - 21 ақпан (№ 11/12). - 4 б.

Омарбекұлы М. Қазақ қаламгерінің қызы: [қарқаралылық ұстаз Дана Бақтыбаева Мәскеудегі халықаралық семинарға арнайы шақырумен барып қайтқаны туралы] // Орт.Қазақстан.- 2007.- 13 наурыз.-4 б.

Омарбекұлы М. Қазақтың Аймауытовы// Орт.Қазақстан. - 2008. - 13 желтоқсан. - 5 б.

Омарбекұлы М. Қайғылы жағдай қайталана бере ме? // Орт.Қазақстан.-2002.-16 наурыз

Омарбекұлы М. Қайратын қанат еткен қаламына:Қарқаралыға - 180 жыл // Орт. Қазақстан.- 2004.- 19 тамыз.-8 б.

Омарбекұлы М. Қайсар ұрпақтаң өкілі // Қарқаралы.- 2001.-24 қараша

Омарбекұлы М. Қариялар азайып бара жатыр // Орт.Қазақстан.-2000.- 5 ақпан

Омарбекұлы М. Қарағайлыда жаңа пошта ашылды // Орт.Қазақстан. - 2008. - 4 қыркүйек (№136) . - 6 б.

Омарбекұлы М. Қарқаралы академиясы аталған Мал дәрігерлік-зоотехникалық техникумға 70 жыл толды // Орт.Қазақстан.- 2001.-1 желтоқсан

Омарбекұлы М. "Қарқаралы вальсімен" халыққа танылған // Қарқаралы.- 2001.-17 наурыз

Омарбекұлы М. Қарқаралы қашанға дейін қағажу қала береді: Қарағанды облысынан сайланған Парламент

Омарбекұлы М. Қарқаралыға қамқорлық керек: Облыстық Мәслихаттың сессиясы қарсаңында // Орт.Қазақстан.- 2000.-21 қазан

Омарбекұлы М. Қарқаралыдағы Абайдың іздері:А.Құнанбаевтың туғанына- 160 жыл //Орт.Қазақстан.- 2005.- 22 қаңтар.-7 б.

Омарбекұлы М. Қарқаралыдағы қасиетті үй: Құнанбай қажы мешітіне 150 жыл толды // Орт.Қазақстан.- 2001.-20 қазан, Қарқаралы.- 2001.-20 қазан

Омарбекұлы М. "Қарқаралының" жаңа саны бұрынғы басылымдарынан әлдеқайда озық тұр.// Орт.Қазақстан. - 2008. - 29 шілде (№117) . - 4 б.

Омарбекұлы М. Қарқаралының мерейін көтерген // Орт.Қазақстан. - 2008. - 25 қыркүйек (№148) . - 6 б.

Омарбекұлы М. Қарқаралының кемел болашағы: ежелгі қала таяу жылдарда туризм, тарих, мәдениет және сәулет ескерткіштерінің ірі орталығына айналады // Орт.Қазақстан.- 2008.- 12 ақпан.- 4 б.

Омарбекұлы М. Қарттарым - асыл қазынам // Орт.Қазақстан. - 2009. - 10 қаңтар . - 3 б.

Омарбекұлы М. Қасиет қонған ата: Қапаш Жолдыбалаұлы Қарқаралыда 40 жыл дін ұстазы болып еді // Орт.Қазақстан.- 2007.- 1 қараша.-4 б.

Омарбекұлы М. Қорғансыз халыққа қару кезенбек болар..: Көзқарас // Орт. Қазақстан.- 2000.- 12 ақпан

Омарбекұлы М. Қырық бірдің түлегі // Орт.Қазақстан.- 2001.-24 қараша

Омарбекұлы М. Лауреат атанып қайтты: [Қарқаралы қаласының балалар мен жасөспірімдер орталығының экология үйірмесінің мүшелері Санкт-Петербург қаласында өткен жас орманшы-экологтары ІVалық байқауына қатысқаны туралы] // Орт.Қазақстан.- 2007.- 13 қараша.-2 б.

Омарбекұлы М. Мақсат-сайлаушылар сенімін ақтау: Обл. Мәслихатының депутаты М.Омарбекұлымен сұхбат /сұхбаттасқан С.Рысбекұлы // Қарқаралы.- 2001.- 24 наурыз

Омарбекұлы М. Мамаев үшін майдандасқан: ерлік - елге мұра, ұрпаққа ұран //Орт. Қазақстан.- 2006.- 2 ақпан.- 9 б.

Омарбекұлы М. Махаббат мен қиянат: Таңдамалы.- Қарағанды: Арко, 2003.- 336 б.

Омарбекұлы М. Махаббат пен қиянат: Ғұмырнамалық хикаят // Азия Транзит.- Қарағанды, 2003.- N10, N11, N12, 2004.- N1.-28- 31 б.

Омарбекұлы М. Мәдениеттің мық шегесі Мыңжасар аға: өлді деуге сия ма, ойландаршы... //Орт.Қазақстан.- 2007.- 29 желтоқсан.-4 б.

Омарбекұлы М. Мемлекеттік Бас инспектор Қарқаралыда болды // Орт.Қазақстан.- 2007.- 10 қараша.-1 б.

Омарбекұлы М. "Мен қазақтың баласы" // Орт.Қазақстан. - 2008. - 23 қазан (№165-166) . - 3 б.

Омарбекұлы М. Менің "Орталығым" //Орт.Қазақстан.- 2001.-4 қазан, Қарқаралы.- 2001.-6 қазан

Омарбекұлы М. "Мұқажан асыл азамат еді..." // Орт.Қазақстан.- 2005.- 27 қаңтар.-5 б.

Омарбекұлы М. Мың өліп, мың тірілген халықпыз...немесе Тәуелсіздігіміздің 10 жылдығы қарсаңындағы сөз // Орт.Қазақстан.-2000.- 16 желтоқсан

Омарбекұлы М. Өмірден күліп өткен адам. // Қарқаралы. - 2008. - 30 тамыз (№69 - 70). - 11 б., Орталық Қазақстан. - 2008. - 11 қыркүйек (№140) . - 6 б.

Омарбекұлы М. Өмірі өнегеге толы //Орт.Қазақстан.- 2001.- 20 маусым

Омарбекұлы М. Өнер қартаймайды // Орт.Қазақстан. - 2009. - 21 ақпан, - 1 б. Қарқаралы. - 2009. - 8 қаңтар (№ 1/2). - 7 б.

Омарбекұлы М. Өнерпаз: Қазақстанның еңбек сіңірген мәдениет қызметкері А.Шанин таланты мен тағлымы // Орт.Қазақстан.- 2001.-3 қаңтар

Омарбекұлы М. Өркенді өлкенің өнерпаз ұландары // Орт.Қазақстан. - 2008. - 19 сәуір (№62-63) . - 8 б.

- Омарбекұлы М. Полигонның жылына гептилдың лаңы қосылды немесе қашанға дейін халық тағдырын тәлкекке саламы? // Орт.Қазақстан.- 2001.-1 қыркүйек
- Омарбекұлы М. Рух шырақшысы: мәдени өмір // Орт.Қазақстан.- 2008.-18 наурыз.-4 б.
- Омарбекұлы М. Сағыныш-ғұмыр сағым жылдар:- Қарағанды: [б.ж.], 2005.- 293 б.: фото
- Омарбекұлы М. Сағыныш - ғұмыр. Сағым жылдар: жаңа кітаптан үзінді // Орт.Қазақстан.- 2005.- 19,24 қараша.- 10 б.
- Омарбекұлы М. Сағыныш тербеген санасын // Орт.Қазақстан.- 2007.- 26 мамыр.-5 б.
- Омарбекұлы М. Сталиндік зобалаңның құрбаны - Шәріп Нұрмағанбетовті білетін жан бар ма екен? // Орт.Қазақстан.- 2008.- 7 ақпан.- 6 б.
- Омарбекұлы М. Табиғаттың өзіндей таза талант: Аса көрнекті жазушы С.Бегалиннің бір ғасырлық тойы Абыралыда дүркіреп өтті // Қарқаралы.- 1995.- 18 қараша
- Омарбекұлы М. Тағдыр мен талант// Орт.Қазақстан. - 2009. - 15 қаңтар . - 6 б.
- Омарбекұлы М. Тарихтағы ең ізгі, ең бейбіт қозғалыс: қарқаралыда мұнан 20 жыл бұрын құрылған // Қарқаралы. - 2009. - 28 ақпан (№ 13/14). - 6 б.
- Омарбекұлы М. Тәуелсіздіктің он жылы: Әлеуметтік бойкүйездік пен ұлттық бодандықтан арылу негізін қалады // Орт.Қазақстан.- 2001.-5 желтоқсан
- Омарбекұлы М. Туған жерді тербеген әніменен: [Л.Досмақов туралы] // Орт. Қазақстан.- 2001.-30 маусым
- Омарбекұлы М. Тұғыры биік талант: Оқыдық, пікір айтамыз // Балқантау.- Егіндібұлақ, 1996.- 13 шілде
- Омарбекұлы М. Тұңғыш доктор // Орт.Қазақстан. - 2008. - 19 тамыз (№128) . - 3 б.
- Омарбекұлы М. Тыл ардагері Жәукен ағаның жолы немесе бір әулет туралы үзік сыр: Қарағанды облысына - 70 жыл // Қарқаралы.- 2006.- 14 қазан.-6 б.
- Омарбекұлы М. Ұлағат // Орт.Қазақстан. - 2008. - 24 мамыр (№80-81) . - 3 б.
- Омарбекұлы М. Ұлан даланың ұлы күйшісі туралы С.Ләмбекұлының хикаяты хақында: Оқыдық, пікір айтамыз // Балқантау.- Егіндібұлақ, 1995.- 12 сәуір
- Омарбекұлы М. Ұлттық ақын ұлағаты: Қарқаралыдан қанаттанған Серік Ақсұңқарұлы туралы сөз // Орт.Қазақстан.- 2000.-29 наурыз
- Омарбекұлы М. Ұстаздардың ұстазы // Орт.Қазақстан. - 2009. - 22 қаңтар . - 3 б.
- Омарбекұлы М. Үкімет басшысы Қарқаралы және полигон өтемақысы туралы // Қарқаралы.-2001.- 19 мамыр
- Омарбекұлы М. Шыңға біткен шынар // Орталық Қазақстан. - 2008. - 20 желтоқсан. - 3 б.
- Омарбекұлы М. Экологиялық үстемақы төленеді: Бұл үшін Үкімет 368 миллион теңге бөліп отыр // Орт.Қазақстан.- 2000.- 25 қараша
- Омарбекұлы М. Юрий Попов туралы бір үзік сыр: ғалым. Азамат. Шежіреші // Орт.Қазақстан. - 2008. - 22 қараша. - 7 б.

Апақашев С. "Ауыл қазақтың алтын тамыры. Оны аялап, сақтау керек": Қарқаралы ауд. әкімінің орынбасары С.Апақашевпен әңгіме /әңгімелескен М.Омарбекұлы // Орт.Қазақстан.-2003.- 15 наурыз.-6 б.

Асқаров Н. Жаңа кәсіпорынның жақсылығы көп: Қарқаралы машина-технологиялық станциясының дир. Н.Асқаровпен сұхбат /сұхбаттасқан М.Омарбекұлы // Орт.Қазақстан.- 2004.- 8 қаңтар.-5 б.

Әдепбеков Б.А. Сот адам тағдырын шешеді: Қарқаралы ауд. сотының төрағасы Б.А.Әдепбековпен сұхбат /сұхбаттасқан М.Омарбекұлы // Орт.Қазақстан.- 2003.- 13 желтоқсан.-5 б., Қарқаралы.- 2003.- 28 қараша

Әпеков Қ.И. Қылмыспен күрес толастамайды: Ауд.ішкі істер бөлімі бастығының орынбасары Қ.И.Әпековпен сұхбат /сұхбаттасқан М.Омарбекұлы // Қарқаралы.- 2003.- 4 қазан

Қабылдин С. Жарыққа жауапты мекеме: аудандық электр жүйелері мекемесінің директоры С.Қабылдинмен әңгіме / әңгімелескен М.Омарбекұлы // Қарқаралы. - 2009. - 24 қаңтар (№ 5/6). - 7 б.

Жаппаров С. Қылмыстың алдын алу - оны болғызбаудың кепілі: Қарқаралы ауд. ішкі істер бөлімінің бастығы С.Жаппаровпен әңгіме /әңгімелескен М.Омарбекұлы // Орт.Қазақстан.- 2006.- 23 қараша.-5 б.

Жаппаров С.Б. Қылмысқа қарсы күресу-қажыр-қайратты керек етеді: Қарқаралы аудандық ІІБ бастығы С.Б.Жаппаровпен сұхбат /Сұхбаттасқан М.Омарбекұлы // Қарқаралы.- 2005.- 19 ақпан.-3 б., Орталық Қазақстан.- Қарағанды, 2005.- 12 сәуір.-5 б.

Жекеев С.Ж. Антқа адалдық: Қарқаралы аудандық медицина бірлестігінің дир. С.Ж.Жекеевпен сұхбат /сұхбаттасқан М.Омарбекұлы // Орт.Қазақстан.- 2005.- 18 маусым.- 8 б.,Қарқаралы.- 2005.- 18 маусым.-3 б.

Жекеев С. Ел игілігіне еңбек еткен: Қарқаралы ауд. медицина бірлестігінің дир. С.Жекеевпен сұхбат /сұхбаттасқан М.Омарбекұлы // Орт.Қазақстан.- 2006.- 8 шілде.-4 б.

Жекеев С.Ж. Ізгі мақсат, игі міндет: Қарқаралы аудандық медицина бірлестігінің дир. С.Ж.Жекеевпен әңгіме /әңгімелескен М.Омарбекұлы //Орт.Қазақстан.- 2007.- 16 маусым.-4 б.

Жылтыбаева Р. Алтын шыққан жерді белден қаз: Қарқ. ауд. мәдениет және тілдерді дамыту бөлімінің меңгерушісі Р.Р.Жылтыбаевамен сұхбат /сұхбаттасқан М.Омарбекұлы // Орт.Қазақстан.-2006.- 12 желтоқсан.-8 б.

Жылтыбаева Р.Р. Қоғам дамуының қозғаушы күші: Қарқ. ауд. мәдениет бөлімінің меңгерушісі Р.Р.Жылтыбаевамен сұхбат /сұхбаттасқан М.Омарбекұлы //Орт.Қазақстан.- 2004.- 15 мамыр.-6 б.

Жылтыбаева Р. Мәдениет деңгейі – рухани құндылықтың өлшемі: Қарқ. ауд. мәдениет бөлімінің меңгерушісі Р.Р.Жылтыбаевамен сұхбат /сұхбаттасқан М.Омарбекұлы // Орт.Қазақстан.- 2005.- 23 шілде.- 8 б.. Қарқаралы.- 2005.-30 шілде, 6 тамыз.

Кешубаев Н. Алдыңғы толқын ағалар: Ардагер Н.Кешубаевпен сұхбат /сұхбаттасқан М.Омарбекұлы // Орт.Қазақстан.- 2004.- 24 шілде.-3 б.

Омарханов Н.И. Арқаның асыл қазынасы: Қарқаралы ауданы әкімі Н.И.Омархановпен сұхбат /сұхбаттасқан М.Омарбекұлы // Орт.Қазақстан.-2006.- 5 тамыз.- 8-9 б.

Омарханов Н. Атыңнан айналайын, Қарқаралы! қарқаралы ауданының әкімі Н.Омархановпен сұхбат / сұхбаттасқан М.Омарбекұлы // Орт.Қазақстан. - 2009. - 4 сәуір

Омарханов Н. Облыс әкімінің бағдарламасына байыппен қарадық: Қарқаралы ауд. әкімі Н.Омархановпен сұхбат /сұхбаттасқан М.Омарбекұлы // Орт.Қазақстан.- 2001.-13 қаңтар, Қарқаралы.- 2001.-3 ақпан

Сәдуақасов Т. Білікті ұрпақ тәрбиелейміз: Қарқаралы ауд. білім бөлімінің меңгерушісі Т.Сәдуақасовпен әңгіме /әңгімелескен М.Омарбекұлы // Орт.Қазақстан.- 2007.- 6 қазан.- 4 б.

Сәдуақасов Т. "Заман талабына сай ұрпақ тәрбиелейміз...": Қарқаралы ауд. білім бөлімінің меңг.Т.Сәдуақасовпен әңгіме / сұхбаттасқан Омарбекұлы // Орт.Қазақстан.- 2003.- 4 қазан.-7 б.

Сәдуақасов Т. Келешекке - кемел біліммен: Қарқаралы ауд. білім бөлімінің меңг. Т.Сәдуақасовпен әңгіме / әңгімелескен М.Омарбекұлы // Орт.Қазақстан.- 2006.- 30 қыркүйек.-8 б.

Сәдуақасов Т. Іркілістерден ілкімді істер басым: Қарқаралы ауд. білім бөлімінің меңг. Т.Сәдуақасовпен сұхбат / сұхбаттасқан М.Омарбекұлы //Орт.Қазақстан.- 2005.- 21 мамыр.-4 б.

Түгелбаев С.О. Байланыс қызметі тіршіліктің үзілмес тынысы: Қарқаралы ауд. телекоммуникация торабының дир. С.О.Түгелбаевпен сұхбат /сұхбаттасқан М.Омарбекұлы // Қарқаралы.- 2005.- 16 желтоқсан.-3 б., Орт.Қазақстан.-2005.- 29 желтоқсан.-7 б.

Ол туралы әдебиеттер:

Адамов М. Айтатыны - ақиқат, іздегені - ізгілік //Орт.Қазақстан.- 2007.- 23 маусым.-4 б.

Адамов М. Қашанда сайлаушыларымен бірге: Депутат және өмір / Орт. Қазақстан.- 2000.-9 тамыз

Аймақов С. Атқарылған істер аз емес, ауқымды міндеттер де жетерлік: Қарқаралы ауданы әкімінің бірінші орынбасары С.Аймақовпен сұхбат /сұхбаттасқан М.Омарбекұлы // Қарқаралы.- 2004.- 27 қараша

Ақсұңқарұлы С. Ағысқа қарсы жүзу: Рецензия // Орт.Қазақстан.- 2004.- 3 сәуір.-10 б., Қарқаралы.- 2004.- 8 мамыр

Алпысұлы С. Журналист-жазушының жаңа кітабы // Орт.Қазақстан.- 2008.- 24 қаңтар.-6 б.

Алпысұлы С. Қарқаралы шежіресі немесе журналист Сәлкен Базаровтың басынан кешкендері// Орт.Қазақстан. - 2008. - 29 наурыз (№49-50) . - 8 б.

Әбілова С. Қаламгерге - құрмет // Орт.Қазақстан. - 2008. - 17 шілде (№110) . - 2 б.

Оразбай Е. Өткен күнде белгі бар // Орт.Қазақстан. - 2009. - 21 сәуір (№ 58). - 4 б.

Алпысұлы С. Ұлттық мүддеге адалдық хикаяты: Жаңа кітап // Орт.Қазақстан.- 2003.- 26 маусым.-8 б.

Әбілдин Т. Абзал азамат: Қаламгер М.Омарбеков - 60 жаста // Орт.Қазақстан.- 2000.- 13 қыркүйек

Әбілова С. Төртінші кітаптың тұсауы кесілді // Орт.Қазақстан.- 2006.- 16 наурыз.-9 б.

Бақтыбаев Ә. Қажыры қайтпас қаламгер: [Журналист М.Омарбекұлы туралы]; Ә.Бақтыбаев, Ж.Тайтөлеуов // Орт.Қазақстан.- 2000.-26 шілде

Бақтыбаев Ә. Шындықты айту- шырықты бұзу емес: [М.Омарбекұлының "Сағыныш ғұмыр. Сағым жылдар" кітабы хақында] / Бақтыбаев Ә., Жақыпханова Г. // Қарқаралы.- 2006.- 26 қаңтар.-6 б; 4 ақпан.- 4 б.

Балташұлы Е. Қарқаралының қажымас қаламгері: М.Омарбекұлы мерейтойы мерекеленді //Орт.Қазақстан.- 2000.-20 қыркүйек

Бейсенова Б.З. Мәйекті орталықтың биік мәртебесі: Қарқаралы ауд. кітапхананың дир. Б.З.Бейсеновамен сұхбат /сұхбаттасқан М.Омарбекұлы //Орт.Қазақстан.- 2004.- 26 ақпан.-7 б.

Жақыпханова Г. Ажары атқан таңдай асыл ана: өнеге // Орт.Қазақстан.- 2007.-15 қыркүйек.- 4 б.

Жұмағали С. "Мәдениет қайраткері", белгісін иеленді: бәрекелді! // Орт.Қазақстан.- 2005.- 8 қыркүйек.- 1 б.

Игенберлин Е. Мақымға: [Қаламгер М.Омарбековке арналған өлең] // Орт.Қазақстан.- 2000.-13 қыркүйек

Қабыханов А. Журналист кітабының тұсаукесері // Орт.Қазақстан.-2003.- 28 маусым.-13 б.

Майбас Т. Өзге емес, өзім айтам өз жайымды.: оқыдық, пікір айтамыз! // Орт. Қазақстан.- 2006.- 16 наурыз.-9 б.

Медальмен марапатталды: құттықтаймыз! // Орт.Қазақстан.- 2005.- 8 қыркүйек.- 1 б.

Мұқашева Б. Айтатыны - ақиқат, іздегені - ізгілік: мәдениет ошақтарында // Орт. Қазақстан.- 2008.- 29 қаңтар.-4 б.

Омарбекұлы Максым // Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 430 б.

Өлке шежіресін баяндайтын кітап шықты // Қарқаралы.- 2006.- 4 қараша.-3 б.

Райымбекова Н. Жас оқырмандар журналистермен кездесті: "Қарқаралы" газетіне - 75 жыл // Қарқаралы.- 2005.- 24 желтоқсан.- 5 б.

Сауғабай К. Ең... соңғы аялдама: Мемуар // Азия Транзит.- Қарағанды, 2003.- N3.-34-36 б.; N4.-34-37 б.; N5.-46-48 б.

Сауғабай К. Қорлық пен зорлық: отаршылдық құрбандары // Орт.Қазақстан.- 2004.- 16 желтоқсан.-12 б.

Сәдуақас Э. Жазушының шығармашылық кеші// Орт.Қазақстан. - 2008. - 19 сәуір (№62-63) . - 7 б.

Түсіпбеков С. Өнер сапарынан естелік: Салтанат ансамблінің Франция сапарына - 30 жыл // Орт.Қазақстан.- 2006.- 4 шілде.-10 б.

Анықтамасыз және әдебиеттер тізімінсіз қосымша даталар:

24 қаңтар 1975	Ертіс - Қарағанды каналының ашылуына 35 жыл.
22 сәуір 1900	Қазақ совет жазушысы, ҚРҰА - ның академигі, ҚазПИ профессоры Сәбит Мұқановтың туғанына 115 жыл
Сәуір 1995	Қарағанды Фитохимия институты ашылды (15 жыл)
24 мамыр 1940	Журналист Валерий Михайлович Могильницкийдің туғанына 70 жыл
1 маусым 1900	Жазушы Михаил Ефимович Зуев–Ордынецтың туғанына 110 жыл
9 маусым 1930	Ақын Эсфирь Белицкаяның туғанына 80 жыл
Маусым 1970	Қарағанды облысының прокуратурасының құрылғанына 40 жыл
Тамыз 1940	Ботаникалық бақтың ашылғанына 70 жыл
29 қазан 1920	Ақын Яков Иванович Захаровтың туғанына 90 жыл
30 қазан 1930	Жазушы Дмитрий Василийевич Оськиннің туғанына 80 жыл
4 желтоқсан 1890	Жазушы Николай Алексеевич Пичугинның туғанына 120 жыл
7 желтоқсан 1935	Қарағанды медицина колледжінің ашылғанына 75 жыл
20 желтоқсан 1935	Қарағанды – Балқаш теміржол ашылуына 75 жыл
1895	Геолог-петрограф, Семізбұғы кен орнын ашқан Николай Иванович Наковиктің туғанына 115 жыл
1930	Радиохабар жөніндегі облыстық комитетінің құрылғанына 80 жыл
1930	Қарағанды облыстық К.С. Станиславский атындағы орыс драма театры құрылғанына 80 жыл
1935	Жаңа қала құрылысы басталғанына 75жыл
1950	Ақтау посекесінің құрылғанына 60жыл.
1975	Н.Әбдіров атындағы спорт комбинатының құрылғанына 35 жыл
1950	Қарағанды кеншілер мәдениет сарайының ашылуына 60 жыл

Құрастырған: Өлкетану және цифрлау лабораториясының меңгерушісі С.О.Телпекбаева